UNIVERSITARIA

SEBASTIAN TUDOR

DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN FOSTELE JUDEȚE ARGEȘ ȘI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1914

Editura PARALELA 45

Editura Paralela 45 este recunoscută de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS).

Editor: Călin Vlasie
Tehnoredactare: Iuliana Ene
Prepress: Viorel Mihart

Foto copertă: Colegiul Național „I.C. Brătianu", Pitești

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TUDOR, SEBASTIAN
Dezvoltarea învățământului în fostele județe Argeș și Muscel în perioada 1864-1914 / Sebastian Tudor. - Pitești : Paralela 45, 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-47-0631-0

37(498)"1864/1914"

© Copyright Editura Paralela 45, 2009

SEBASTIAN TUDOR

DEZVOLTAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ÎN FOSTELE JUDEŢE ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1914

PARALELA 45
EDITURA

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE **7**

INTRODUCERE **11**

CAPITOLUL I - ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL PÂNĂ ÎN ANUL 1864 ..... **19**

CAPITOLUL II - CULTURA ÎN PERIOADA 1864-1914. LUPTA DE IDEI ÎN PROBLEMELE DE ÎNVĂŢĂMÂNT **37**

ÎNVĂŢĂMÂNTUL 37
ŞTIINŢELE 39
PRESA 40
LITERATURA ŞI TEATRUL 41
ARTELE 41
VIAŢA CULTURALĂ ÎN JUDEŢUL ARGEŞ 42
LEGISLAŢIA ŞCOLARĂ ÎN ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1864-1892 48

CAPITOLUL III - ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1892 ..... **59**

BAZA MATERIALĂ A PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÂNT 60
ORGANIZAREA PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÂNT 67
ŞCOLILE DIN MEDIUL URBAN 75
ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIMAR PRIVAT 81
ÎNVĂŢĂMÂNTUL PUBLIC SECUNDAR 85
ÎNVĂŢĂMÂNTUL PROFESIONAL. ŞCOALA DE MESERII DIN PITEŞTI 94
ACTIVITATEA EXTRAŞCOLARĂ 95

CAPITOLUL IV - ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎNTRE ANII 1893-1914 ..... **97**

LEGISLAŢIA ŞCOLARĂ ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1893-1914 97
HARETISMUL 100
ÎNVĂŢĂMÂNTUL PUBLIC PRIMAR RURAL ŞI URBAN LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XIX-LEA 105
ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIVAT LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XIX-LEA 108

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR PUBLIC LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX -LEA 110
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC PRIMAR ÎNTRE ANII 1901-1904 113
MANUALELE ȘCOLARE 129
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR PRIVAT 131
ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR 134
ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR PRIVAT 138
ÎNVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL 139

CAPITOLUL V - ACTIVITATEA EXTRAȘCOLARĂ A ÎNVĂȚĂTORILOR ȘI A INSTITUTORILOR 149

GRĂDINILE ȘCOLARE 153
CANTINELE ȘCOLARE 154
ȘCOLILE DE ADULȚI 155
CONFERINȚELE POPULARE 157
CERCURILE CULTURALE 157
ȘEZĂTORILE SĂTEȘTI ȘI ALTE FORME ALE ACTIVITĂȚII EXTRAȘCOLARE A ÎNVĂȚĂTORILOR 160

CAPITOLUL VI - PROFESORI ȘI ELEVI. RECRUTARE ȘI MOD DE VIAȚĂ. PERSONALITĂȚI ALE VIEȚII POLITICE, CULTURALE, ȘCOLARE DIN RÂNDUL PROFESORILOR ȘI ELEVILOR DIN ARGEȘ ȘI MUSCEL 165

PROFESORI ȘI ELEVI ÎN ȘCOLILE DIN ARGEȘ ȘI MUSCEL ÎNTRE ANII 1864-1877. PREGĂTIRE PROFESIONALĂ 165
SITUAȚIA PROFESORILOR ȘI A ELEVILOR ÎNTRE 1877-1900 171
PROFESORI ȘI ELEVI. PREGĂTIRE PROFESIONALĂ, RECRUTARE, MOD DE VIAȚĂ (1900-1914) 176
ELEVI 178
PROFESORI RENUMIȚI AI ȘCOLII DIN ARGEȘ ȘI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1914 182
PERSONALITĂȚI ALE VIEȚII POLITICE, CULTURALE ȘI ȘTIINȚIFICE, FOȘTI ELEVI AI ȘCOLILOR DIN ARGEȘ ȘI MUSCEL (1864-1914) 191

CONCLUZII 197

BIBLIOGRAFIE 203

INDICE DE LOCALITĂȚI 211

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea domnului Sebastian Tudor reprezintă o contribuție originală la istoria învățământului românesc din zona de nord a României de până la Primul Război Mondial. Teza este susținută de o amplă cercetare a arhivelor instituțiilor școlare din cele două foste județe, dar și a celor de pe lângă peste 150 de primării și a fondurilor particulare ale profesorilor. De asemenea, trebuie menționate arhive parohiale, mănăstirești și episcopale etc. Acestor surse primare, autorul le-a adăugat colecții de documente editate, publicistica vremii și memorialistica.

În primul capitol, *Învățământul în Argeș și Muscel până în anul 1864*, autorul ne propune o incursiune istorică, cu caracter introductiv, în perioada anterioară reformei școlare a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, o prezentare a stadiului învățământului care resimțea nevoia unei intervenții reformiste din partea autorităților noului stat român.

Cultura, în perioada 1864-1914, lupta de idei și necesitatea reformelor în domeniul educațional, stadiul evoluției mediului cultural din cele două județe reprezintă temele majore ale celui de al doilea capitol.

Învățământul în Argeș și Muscel în perioada 1864-1892 este titlul Capitolului III. După cum lesne se poate observa, doctorandul își structurează fondul tezei pe intervalul temporar anterioar marii reforme a învățământului românesc inițiată de către Spiru Haret, moment de excepție în procesul modernizării românești. Rând pe rând, domnul Sebastian Tudor trece în revistă, pe baza materialului arhivistic, statisticile școlare, baza materială a învățământului, organizarea, școlile din mediul urban și rural, categoriile de școli, activitatea extrașcolară.

Capitolul al IV-lea, *Învățământul în Argeș și Muscel între anii 1893-1914*, cuprinde perioada aflată sub impactul reformei lui Spiru Haret, căruia îi și consacră un subcapitol, intitulat *Haretismul*, ca efect al legilor școlare promovate de această personalitate de excepție, fiind apoi trecute în revistă: învățământul public și privat, primar, secundar și profesional, manualele școlare etc. Acest capitol oferă posibilitatea comparațiilor cu perioada precedentă și relevă saltul produs prin demersul reformator al lui Spiru Haret.

O deosebită importanță prin conținutul său, prin abordarea modernă a mediului școlar, îl are Capitolul al V-lea, intitulat *Activitatea extrașcolară a învățătorilor și a institutorilor*. În acest capitol se acordă un spațiu relevant implicării corpului didactic în comunitatea pe care o servește. Conferințele, cercurile culturale, șezătorile sătești, alfabetizarea adulților etc. sunt cele mai semnificative aspecte ale rolului jucat de învățători și profesori, atât în mediul urban, cât și în cel rural.

Profesori și elevi. Recrutare și mod de viață. Personalități ale vieții politice, culturale, școlare, din rândul profesorilor și elevilor din Argeș și Muscel (Capitolul al VI-lea) este un capitol care se dorește a finaliza această lucrare, tratând, pe criterii cronologice, starea corpului profesoral, a elevilor din cele două județe și, bineînțeles, personalitățile, produs al învățământului românesc din localitățile celor două județe.

Autorul împarte acest capitol în trei perioade distincte (1864-1877; 1877-1900; 1900-1914), pentru a permite prezentarea evolutivă, atât cantitativ, cât și calitativ, a corpului didactic din cele două județe.

Evoluția învățământului din Argeș și Muscel este încadrată firesc în ansamblul procesului de modernizare din perioada Haret, la cumpăna dintre cele două veacuri. Eforturile depuse de către statul român, de comunitățile rurale și urbane s-au petrecut într-o perioadă târzie, când interesul elitelor politice românești față de acest domeniu, față de lumea rurală a produs un clivaj cultural-educațional greu de surmontat în societatea românească.

Analfabetismul, numeroasele proiecte de modificare a legislației școlare (aproape zece), respinse rând pe rând, mediul socio-economic

dificil, chiar ostil, au fost o frână în evoluția societății românești moderne, expresie a deosebirilor dintre Orient și Occident în domeniul educației. Nici creșterile la nivelul liceelor nu au fost, din aceleași cauze, spectaculoase. În cele două județe, în anul școlar 1898/1899, erau înscriși în învățământul secundar 448 elevi, pentru ca, în 1913/1914, numărul acestora să ajungă la cifra de 609.

Autorul dă dovadă de seriozitate, de capacitatea interpretării și încadrării documentelor inedite și edite în discursul istoric relevant din paginile acestei lucrări. Este o contribuție originală la istoria învățământului românesc.

Prof. Univ. Dr. Liviu Maior
Facultatea de Istorie – Universitatea București

INTRODUCERE

Necesitățile crescânde ale economiei şi ale aparatului de stat au solicitat un număr din ce în ce mai mare de specialişti şi au impus lărgirea rețelei şcolare.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un important rol în dezvoltarea învățământului l-a avut Legea instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1864. Ea a contribuit la unificarea învățământului, îndeosebi a celui primar, a creat cadrul instituțional care a dat şcolilor de toate gradele o mai bună organizare, accelerând dezvoltarea învățământului primar, secundar şi superior.

Această lege venea să pună bazele organizării moderne a învățământului românesc.

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, s-au votat mai multe legi şcolare, învățământul fiind pus pe baze moderne, în concordanță cu cerințele epocii, în general, şi cu nevoile societății româneşti, în particular.

Despre învățământul românesc şi dezvoltarea sa de-a lungul anilor au apărut, în timp, lucrări generale sau speciale, o serie de istorici având preocupări în acest sens. Amintesc, aici, preocupările lui Nicolae Iorga, care în cadrul cercetărilor sale de istorie generală a publicat, între anii 1901-1928, lucrări privind învățământul şi cultura, printre care „*Istoria învățământului românesc*" (1928), prima sinteză de acest gen din literatura de specialitate de la noi. În afara acesteia, Nicolae Iorga a publicat, până în acest an, peste 200 de lucrări privind diferite aspecte ale vieții şcolare, printre care articole în reviste şi ziar, comunicări, conferințe etc. Cea mai veche încercare o datorăm lui George Misail, care a publicat între anii 1865-1866, în revista „Buletinul Instrucțiunii Publice", nouă articole despre istoria învățământului

la români în secolul al XVIII-lea şi primele decenii ale secolului al XIX-lea, sub titlul *„Şcoalele şi învăţătura la români"*.

Un pas înainte în abordarea acestei probleme l-au constituit scrierile lui V.A. Urechea, cu cele patru mari volume de *Istoria şcoalelor de la 1800-1864*, publicate între anii 1892-1901. A.D. Xenopol are preocupări importante în acest domeniu, pe care îl abordează în lucrări generale: *Istoria românilor din Dacia Traiană* şi *Domnia lui Cuza Vodă*, 1903.

După 1906 au apărut mai multe monografii pentru diferite sectoare ale învăţământului, care marchează un moment important în istoriografia învăţământului românesc, printre care: *Istoricul învăţământului secundar*, 1906, de P. Răşcanu, *Istoricul învăţământului particular în România din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*, Bucureşti, 1906, de Gh. Răşcanu, *Istoricul învăţământului nostru comercial*, Bucureşti, 1906, de N.E. Elieru.

Au urmat alte studii despre învăţământul românesc în general sau despre diferite aspecte ale sale, despre şcoli şi dascăli: *Istoria învăţământului nostru primar*, Bucureşti, 1933, de Gh.N. Costescu, *Primele şcoli domneşti de fete*, în „Literatura şi arta română", nr. 6/1898, de C.I. Istrate, *Contribuţii la cunoaşterea începuturilor învăţământului sătesc*, în „Din istoria pedagogiei", 1967, de Gh. Pârnuţă, *Documente cu privire la începuturile învăţământului pentru fete*, în „Revista de pedagogie", 1963, de Gh. Pârnuţă, *Contribuţia şcolii româneşti la formarea statului naţional unitar*, în „Revista de pedagogie", nr. 12/1968, de I. Stanciu.

Tot la acest capitol mai notăm lucrările: *Istoria Românilor*, vol. 3, Bucureşti, 1942, de C.C. Giurescu, *Istoria României*, Compendiu, Bucureşti, 1970, *Contribuţii la istoria învăţământului românesc. Culegere de studii*, Bucureşti, 1970, *Istoria învăţământului din România*, vol 2, Bucureşti, 1983, *Probleme ale învăţământului în Parlamentul României*, în „Revista de istorie" nr. 3/1990, de Nicolae Isar, *Epoca Unirii*, Bucureşti, 2000, de Dan Berindei.

În ceea ce priveşte subiectul de care ne ocupăm, el nu a fost tratat în mod special în nicio lucrare de specialitate. Au apărut, în istoriografia românească şi locală, mai multe monografii ale unor şcoli din Argeş şi Muscel, cum sunt: *Monografia primei şcoli publice din*

oraşul Câmpulung-Muscel, Piteşti 1970, de Dan Simonescu, *Câteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti*, 1965, de Marin Branişte, *Liceul „Dinicu Golescu"*, de Gh. Pârnuţă, *Monografia Liceului Pedagogic din Câmpulung-Muscel*, Bucureşti, 1967, de Gh. Pârnuţă, *Figuri de dascăli argeşeni*, 1991, de Ion N. Dinu, *Şcoala din Goleşti*, 1966, de George Fotino, *130 de ani de la înfiinţarea şcolii naţionale din Piteşti*, 1983, de Gh. Pârnuţă şi Silvestru Voinescu, *Câteva pagini din trecutul şcolii primare Domneşti*, 1936, Piteşti, de Gh. M. Franţescu, *Contribuţii la istoricul şcoalelor din Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1938, de D. Udrescu, *Seminarul din Curtea de Argeş (1836-1936)*, Bucureşti, 1936, de G.C. Marinescu, *Oameni de seamă ai Liceului Nicolae Bălcescu Piteşti*, Bucureşti, 1975, *Biografii în bronz şi marmură*, Piteşti, 1972, de V. Firoiu, *Monografia Liceului Zinca Golescu din Piteşti*, 1971, de Cecilia Petrescu şi Emil Răcilă, *Monografia Liceului Industrial Textila din municipiul Piteşti, 1882-1982*, Piteşti, 1982, de B. Filip Stănescu.

Aceste lucrări analizează activitatea şi istoricul unor instituţii şcolare sau prezintă figuri de dascăli, dar nu se ocupă de procesul de dezvoltare a învăţământului. Ele constituie totuşi puncte de plecare pentru o cercetare în acest domeniu.

S-au scris şi monografii dedicate Argeşului şi Muscelului: *Judeţul Argeş (Monografie)*, Bucureşti, 1974, de Aurelia Banco şi Eugen Nedelcu, *Localităţile judeţului Argeş*, Piteşti, 1971, de Alex Doagă, C. Florea, I. Rizea, *Monografia judeţului Argeş*, Bucureşti 1980, *De pe valea Argeşului*, 1911, în „Revista de arheologie şi filozofie", de Gh. Ionescu Gion, *Piteşti. 600. Memento*, Piteşti 1971, de Petre Popa, *Câmpulung-Muscel monografie istorică*, Câmpulung, 1943, de Ion Răuţescu, *Câmpulung-Muscel ieri şi azi*, Câmpulung, 1974, de Gh. Pârnuţă, *Istoria Câmpulungului, II*, 1954, de C. D. Aricescu, *Istoria municipiului Piteşti*, Bucureşti, 1988, de Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Judeţul Argeş, Mileniul III – anul I*, Mica Enciclopedie, 2001, de Florian Tucă, Cristache Gheorghe, Sebastian Tudor, Silvestru Voinescu.

Lucrările enumerate sunt generale şi tratează toate aspectele legate de judeţul Argeş, de localităţile sale dar nu acordă decât câteva

pagini sau numai câteva rânduri învățământului şi şcolilor din această parte a țării.

O altă categorie de lucrări sunt cele care tratează cultura, în general sau viața religioasă şi episoade din istoria locală şi care cuprind câteva date şi despre şcoli sau dascăli: *Din istoria culturii argeşene*, Piteşti 1965, de Augustin Z.N. Pop, *Viața literară şi culturală a Mănăstirii Câmpulung Muscel în trecut*, Câmpulung, 1926, *Schitul Trivale din Piteşti*, în Mitropolia Olteniei, 1965, de Grigore Urâțescu.

Foarte puține lucrări s-au scris despre istoria învățământului din Argeş şi Muscel şi aproape deloc despre învățământul după 1864, în cele două județe: *Învățământul în Muscel (sec.XVI-XIX)*, Bucureşti, 1968, de Gh. Pârnuță, *Contribuții la cunoaşterea învățământului public sătesc în județul Muscel, între 1838-1848*, studii, 1980, de Spiridon Cristocea, *Învățământul sătesc din Argeş (1838-1848)*, 1970, studii, de C. Dumitrescu, *Învățământul şi cultura în județele istorice Argeş şi Muscel, vol1 (sec. XIII – 1864)*, Piteşti, 1996, de Gh. Pârnuță şi Violeta Bărboi, *Mărturii şi documente şcolare muscelene (1915-1918)*, Bucureşti, 1997, de Gh. Pârnuță şi Ştefan Trâmbaciu.

După cum se poate vedea, lucrările referitoare la această perioadă (1864-1914) în fostele județe Argeş şi Muscel aproape lipsesc. Date despre această perioadă au fost inserate în lucrări generale sau monografice. Ele însă nu reuşesc să acopere această perioadă de mari acumulări şi schimbări pentru învățământul românesc, schimbări care s-au reflectat şi în această zonă istorică de care ne ocupăm în această lucrare.

Ținând cont de aceste realități, am căutat alte posibilități de informare, în special documentele de arhivă. Documentarea în Arhivele Naționale mi-a permis să studiez documente cuprinse în fondurile: *Condica Mânăstirii Trivale* şi *Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, 1864-1914*. La Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeş, cele mai multe documente sunt cele existente în fondurile: *Inspectoratele Şcolare Argeş şi Muscel*, care conțin informații importante pentru cunoaşterea evoluției învățământului, având anii extremi 1880-1950 pentru județul Muscel, cu 443 unități administrative, şi 1920-1949 pentru județul Argeş, cu 1985 unități administrative, în

fondurile *Şcolilor Primare din județele Argeş şi Muscel*, care conțin informații despre organizarea şi desfăşurarea procesului instructiv-educativ în şcolile primare după aplicarea reformei învățământului din anul 1864, statistici, materialul didactic folosit, biblioteci şcolare, pregătirea profesională a cadrelor didactice precum şi activități extra-şcolare care ne dau o imagine reală asupra evoluției învățământului primar din fostele județe Argeş şi Muscel, fondul conținând 211 unități administrative.

Alte fonduri studiate conțin documente referitoare la următoarele şcoli: *Liceul I. C. Brătianu Piteşti (1866-1949)*, *Liceul Dinicu Golescu Câmpulung Muscel*, 1894-1948, *Şcoala normală de învățători Carol I, Câmpulung Muscel*, 1867-1933, *Şcoala profesională de fete Teiuleanu Piteşti*, 1897-1948, *Şcoala medie Piteşti*, 1912-1914, *Şcoala medie tehnică de comerț, Piteşti*, 1889-1955, *Şcoala tehnică profesională de fete Piteşti*, 1889-1950, *Institutul Particular Theosiade Piteşti*, 1896-1897, *Şcoala de notari Curtea de Argeş*, 1908-1927, *Gimnaziul Industrial de băieți Curtea de Argeş*, 1911-1942, *Seminarul Negru Vodă Curtea de Argeş*, 1845-1948, *Gimnaziul Industrial de băieți Călineşti*, 1910-1948, *Şcoala elementară de meserii Gorganu*, 1910-1914, *Gimnaziul industrial Elena col. P. Maca Miroşi*, 1913-1949, *Şcoala de Cântăreți bisericeşti Piteşti*, 1897-1933, *Şcoala comercială de băieți Câmpulung*, 1911-1950, *Şcoala profesională de fete Câmpulung*, 1905-1948, *Şcoala de meserii C. Minculescu Şuici*, 1910-1944, *Şcoala profesională agricolă Dobrogostea*, 1906-1950, *Şcoala profesională de ucenici agricoli Piteşti*, 1902-1957, *Şcoala de gospodărie rurală Budişteni*, 1914-1949.

În afara acestor fonduri de specialitate, informații despre învățământ se mai află şi în fondurile generale: *Prefectura județului Argeş*, 1864-1915, *Prefectura județului Muscel*, 1864,1865-1873, 1874-1877, 1878,1879,1880-1882, *Primăria oraşului Câmpulung-Muscel*, 1864-1894, 1894-1916, *Primăria oraşului Piteşti, Primăria oraşului Curtea de Argeş*, de la 1883, *Pretura Plăşii Piteşti (Bascov)*, 1931-1951, *Pretura Plăşii Nucşoara*, 1851-1899, *Pretura Plăşii Dâmbovița*, 1870-1926, *Pretura Plăşii Ştefăneşti*, 1849-1950, *Pretura*

Plăşii Topolog (Şuici), 1831-1930, *Pretura Plăşii Gălăşeşti (Rociu)*, 1831-1950, *Pretura Plăşii Curtea de Argeş*, 1831-1950.

Am consultat şi o serie de statistici referitoare la şcolile din România şi din judeţul Argeş, la învăţământul primar şi la ştiutorii de carte şi o serie de publicaţii locale (reviste, ziare): *Şcoala Poporului*, Muşăteşti, 1894-1888, *Ţăranu* Muşăteşti-Piteşti, 1881-1884, *Viitorul satelor*, Muşăteşti Argeş, 1910-1911, *Şcoala rurală*, Prundu, Piteşti, 1898, *Gazeta ţăranilor*, 1901-1905.

Am căutat, pe cât posibilităţile de informare mi-au îngăduit, să demonstrez că învăţământul de pe aceste meleaguri are origini foarte vechi şi o valoroasă tradiţie.

Argeşul şi Muscelul au avut avantajul de a fi fost vetre de cultură şi civilizaţie ale Ţării Româneşti, de a fi avut primele două capitale ale acestui stat românesc (Curtea de Argeş şi Câmpulung) şi prima Mitropolie a ţării, la Curtea de Argeş. Aceste judeţe au avut şi au avantajul situării în apropierea Bucureştiului, capitala ţării, şi la răscrucea unor drumuri comerciale importante spre Transilvania şi sudul ţării. Tot în apropierea acestor locuri se află Transilvania, de unde au venit o serie de dascăli care au contribuit la dezvoltarea învăţământului.

Un alt avantaj a fost contactul permanent cu profesori renumiţi şi oameni de cultură din Capitală, unul dintre aceştia fiind scriitorul Ion Luca Caragiale, revizor şcolar pentru judeţele Argeş şi Vâlcea, în perioada 22 februarie 1882 – 22 martie 1883, revizoratul având sediul la Piteşti.

Elaborată în spiritul adevărului istoric, subliniind activitatea unor dascăli inimoşi, de multe ori anonimi, care, în condiţii dificile de muncă, viaţă, salarizare, au luminat fiii satului, lucrarea de faţă este prima care tratează această temă şi această perioadă.

Noutatea o reprezintă documentele pe care le-am folosit, precum şi prezentarea în cadrul capitolelor lucrării a unor subcapitole care se referă la aspecte semnificative ale învăţământului: profesori, elevi, şcoli, mod de viaţă, manuale şcolare, recrutarea profesorilor, procesul de învăţământ, activitatea extraşcolară etc.

Lucrarea de faţă cuprinde 6 capitole: *Învăţământul în Argeş şi Muscel până în anul 1864*; *Cultura în perioada 1864-1914*, în care

sunt prezentate, printre altele, lupta de idei în probleme de învăţământ, ştiinţe, presă, literatură, teatru, arte plastice; *Învăţământul în Argeş şi Muscel în perioada 1864-1892*, în care sunt prezentate aspecte legate de baza materială a procesului de învăţământ, şcolile din mediul urban, învăţământul primar privat, învăţământul public secundar, învăţământul profesional, activitatea extraşcolară; *Învăţământul în Argeş şi Muscel între anii 1893-1914*, în care sunt prezentate legislaţia şcolară din România în această perioadă, haretismul, învăţământul public primar, rural şi urban la sfârşitul secolului al XIX-lea, învăţământul privat, învăţământul secundar public, învăţământul public primar între anii 1901-1914, manuale şcolare, învăţământul profesional; *Activitatea extraşcolară a învăţătorilor şi institutorilor*, în care sunt prezentate grădinile şcolare, cantinele şcolare, şcolile de adulţi, conferinţele populare, cercurile culturale, şezătorile săteşti şi alte forme de activitate extraşcolară a învăţătorilor; *Profesori şi elevi. Recrutare şi mod de viaţă. Personalităţi ale vieţii politice, culturale şcolare, din rândul profesorilor şi elevilor din Argeş şi Muscel*, în care sunt prezentaţi cei mai importanţi profesori ai şcolilor din această zonă, în perioada analizată, şi cei mai de seamă elevi.

O dovadă a viabilităţii şi progresului învăţământului de pe aceste meleaguri (Argeş şi Muscel) este şi numărul mare al personalităţilor pe care le-a dat şcoala de aici în perioada 1864-1914, atât în domeniul învăţământului, ca oameni de ştiinţă şi profesori renumiţi, dar şi din alte domenii: cultură, presă, scriitori, oameni politici.

Lucrarea de faţă poate fi un îndreptar pentru studierea dezvoltării învăţământului românesc şi a învăţământului local în perioada 1864-1914, putând fi îmbunătăţită cu alte informaţii şi surse de documentare.

CAPITOLUL I

ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL PÂNĂ ÎN ANUL 1864

Ca spirit şi formă, sistemul de educaţie din Ţările române, la începutul epocii moderne, era departe de a fi modern şi de a răspunde nevoilor dezvoltării culturale. Odraslele boiereşti puteau învăţa cu dascălii străini sau în şcolile particulare, dar şcolile publice nu aveau în anul 1834 decât 725 de elevi în ambele Principate. În anul 1850 numărul lor a crescut la cca. 10000 de elevi.

Până atunci, tradiţia învăţământului din Argeş şi Muscel este destul de cunoscută. Astfel, existând o serie de lăcaşuri bisericeşti pe aceste meleaguri (Curtea de Argeş, Câmpulung-Muscel, Cotmeana, Cetăţeni, Corbi), existau şi texte liturgice după care se oficiau slujbele. Deci, încă din secolul al XIII-lea, manuscrisele religioase în limba slavonă (limba oficială a bisericii) trebuiau citite şi prezentate credincioşilor.

Scrierea acestor texte demonstrează existenţa unei şcoli unde tinerii învăţau scrisul, cititul şi socotitul, această formă de învăţământ existând pe lângă biserici şi mănăstiri sau la curţile domneşti. Trebuie să amintim aici şi unii meşteri care se pricepeau să scrie în piatră inscripţii aşa cum a fost aceea de la Câmpulung-Muscel, din 1300 (a contelui Laurenţiu de Longo Campo).

Astfel, Cronica pictată de la Viena, care aminteşte de lupta de la Posada dintre Basarab I, voievodul Ţării Româneşti, şi Carol Robert de Anjou, din toamna anului 1330, ne arată cum un sol al voievodului muntean îi prezintă regelui maghiar un sul de pergament, un act diplomatic referitor la propuneri de pace. Este un act scris, în limba

latină, desigur. Această imagine demonstrează că se cunoştea meşteşugul scrierii, în prima jumătate a secolului al XIV-lea.

Pe zidurile lăcaşului Bisericii „Sf. Nicolae Domnesc" din Curtea de Argeş, sunt pictaţi trei şcolari împreună cu dascălul care-i învăţa carte. Ei (elevii) au în mâini suluri de pergamente şi tăbliţe cu inscripţii.

De asemenea, o serie de documente emise la cancelaria domnească din Curtea de Argeş în secolul al XIV-lea demonstrează existenţa unor şcoli care pregăteau diecii, dar şi boierii (care ştiau, nu toţi, să scrie).

Însemnările de la Curtea de Argeş referitoare la moartea lui Basarab I la 1352, documentul din acelaşi an prin care Mănăstirii Câmpulung i s-a atribuit satul Bădeşti, inscripţia de pe mormântul voievodului Nicolae Alexandru Basarab de la Câmpulung sunt dovezi ale cunoaşterii limbii slavone. Dar, în acelaşi timp, corespondenţa cu patriarhul Constantinopolului, întreţinută de voievozii Nicolae Alexandru Basarab şi Vladislav, precum şi scrisorile boierilor munteni s-au făcut în limba greacă. Aceasta demonstrează existenţa unei pregătiri în limba respectivă.

Într-un document din 1369, prin care Patriarhia din Constantinopol îi scrie voievodului Nicolae Alexandru Basarab, domnul Ţării Româneşti, se precizează dreptul înaltului ierarh de „a întări pe citeţi, în întreaga eparhie a Ţării Româneşti, cu reşedinţa la Curtea de Argeş, şi de a ridica în treaptă pe ipodiaconi şi pe diaconi şi de a hirotoni pe preoţi". Citeţii reprezentau prima treaptă în ierarhia bisericească, iar din rândul lor se alegeau diaconii şi preoţii. Dar a fi citeţi presupune că ai pregătirea necesară spre a citi cărţile de ritual. La 1359, când se aprobă strămutarea lui Iachint la Argeş, în ţară existau preoţi, călugări şi diaconi. Existenţa lor presupune că mai înainte ei au trecut prin forma de învăţământ a citeţilor. A existat prin părţile noastre, la Curtea de Argeş şi la Câmpulung, această primă formă de învăţământ a citeţilor. A fost organizată aici pregătirea pentru deprinderea meşteşugului citirii care, chiar dacă este mai uşor decât al scrierii, nu se poate, nici el însuşi, fără învăţătură.

Desigur că o deosebită importanţă se acordă părţii practice a pregătirii codului ecleziastic. Pe bază de practică liturgică, mitropolitul

(care funcţiona la Curtea de Argeş) ridica la treapta diaconiei şi a preoţiei pe cei mai buni.

Considerăm, atât din documentele vremii cât şi pe baza reprezentărilor iconografice ale monumentelor din zonă, că, în şcolile de la Câmpulung şi de la Curtea de Argeş, se făcea o educaţie intelectuală. Tinerii trebuiau să înveţe literele, să le memoreze în diferite alfabete (latin, chirilic, slavon), să formeze silabe şi cuvinte, să scrie în limbile celor trei culturi (latină, greacă, slavonă), să cunoască numele voievozilor, ordinea lor cronologică, să cunoască numele de ţări şi de mărfuri. Cei care scriau privilegii comerciale, trebuiau să socotească prin cele patru operaţii aritmetice – câtă marfă trece prin vamă, ce taxă se percepe la marfa respectivă, să stabilească anul de la facerea lumii, să calculeze indictionul, Pascalia etc. Toate acestea au avut un rol formativ, solicitând mintea tinerilor să gândească, să raţioneze şi să se dezvolte.

Dezvoltarea relaţiilor diplomatice şi comerciale cu oraşele transilvănene şi cu Patriarhia din Constantinopol a făcut ca numărul celor care trebuiau să cunoască scrisul şi cititul să fie în continuă creştere în secolul al XV-lea.

Din această perioadă, cunoaştem mulţi dieci şi grămătici şi soli ştiutori de carte. După cum se cunoaşte, reprezentanţi ai oraşelor Curtea de Argeş şi Câmpulung au participat la conciliile de la Constanţa (în Baden), la 1415, şi Florenţa, la 1439, ceea ce dovedeşte că aceştia cunoşteau limba latină.

Privilegiile comerciale, unele porunci şi scrieri domneşti adresate vameşilor munteni sau judelui Braşovului, corespondenţa cu conducătorii altor oraşe (din Transilvania) demonstrează că, în această parte a ţării, erau oameni cu învăţătură de carte la începutul secolului al XV-lea.

În unele dintre documentele emise la Câmpulung sau la Curtea de Argeş, sunt menţionaţi şi cei care le scriau, scriitorii. Astfel, la Curtea de Argeş documentele au fost scrise de Coica, de Calotă, de Coloiana, de Baldovin, logofătul (boierul din Goleşti, viitorul pârcălab, unul dintre întemeietorii familiei Goleştilor) etc. sau de grămăticii: Mihail Stan, Manea, Tudor, Ilie, Gheorghe, Cosma sau Dimitrie.

De altfel, sunt menţiuni în care se spune că „A scris Ţalapi", „A scris Ilie grămătic", „Am scris eu, grămăticul Dimitrie, paraclisiarh, în zilele lui Basarab voievod", „A scris grămăticul Gheorghe" sau „Am scris eu Stoica".

Aceşti grămătici aveau şi misiunea de a preda învăţătura altora.

De multe ori, voievodul ţării se adresa şi locuitorilor din zonele rurale, ceea ce denotă că existau, şi printre aceştia, cunoscători de carte. Astfel, voievodul Dan (1420, 1427 - 1431) se adresa slujitorilor vămii de la Rucăr, spunând că „Drept aceea, voi vameşilor, ce vedeţi ce-i scris (n.n) pe aceasta să staţi". De asemenea el scrie „Argeşenilor, Câmpulungenilor, Rucărenilor".

La fel şi Vlad Ţepeş se adresează rucărenilor: „unul din voi să plece în Braşov şi să daţi o ştire braşovenilor pentru acea veste ce mi-a venit în afacerea turcilor".

Analizând documentele scrise la Câmpulung sau la Curtea de Argeş, observăm că ele se adresează fie unor privilegii comerciale acordate de către voievozi munteni braşovenilor fie vămii ce trebuia percepută de către slujitorii domneşti în locurile de trecere spre Braşov. Pentru a îndeplini aceste ordine, vameşii trebuiau să ştie foarte bine să citească documentul domnesc, dar şi să socotească bine, luând vamă pentru ceea ce se scria în hrisov.

În secolul al XVI-lea, cultura scrisă se dezvoltă tot mai mult, apărând acum noi negustori de la oraşe şi sate. Astfel, pe la anul 1500, erau cunoscuţi în Transilvania negustorii de la Curtea de Argeş: Dragota, Nichifor, Tatul, Petre, Vâlcia; piteştenii: Gogoaşă, Chircă, Negrea, Tudor, Voicu, Ivan, Dan, Frăţilă, Şerban, Radislav, Dan, Mărcuş, Vâlcu, Stoian, Dumitru, Dragotă etc. iar din Câmpulung erau cunoscuţi negustorii: Badea, Stoica, Gonţea, Dumitru, Plăcintă, Neacşul, Dobromir, Rareş, Ivan Furnică, precum şi negustorii din: Rucăr, Suslăneşti, Purcăreni sau Micesti.

Pentru a efectua aceste afaceri comerciale, aceşti negustori trebuiau să ştie să scrie, să citească, să socotească. Este de altfel o perioadă în care interesul pentru învăţătură de carte este în creştere. Din această perioadă cunoaştem şi numele unor negustori, logofeţi, care scriau documente, printre care şi Neacşu din Câmpulung.

Încă din secolul al XVI-lea, funcţionau şcoli în Argeş şi Muscel în care erau pregătiţi dieci la Curtea de Argeş şi Câmpulung. Câmpulungul a fost martorul unor importante evenimente legate de dezvoltarea învăţământului. Astfel, a fost scris primul document în limba română – Scrisoarea boierului Neacşu Lupu trimisă judelui Braşovului Hans Benkner, în anul 1521. Totodată, în anul 1552, aşa cum consemnează istoricul şi poetul câmpulungean C.D. Aricescu în lucrarea sa „Istoria Câmpulungului", funcţiona cea mai veche şcoală din oraş, în anul 1552, fondată de doamna Chiajna şi fiul ei, Petru, şcoală care a funcţionat pe lângă Biserica Domnească.

Existenţa acestei şcoli poate fi dedusă din numărul mare de inscripţii în limba latină, slavonă şi din numărul de dieci şi grămătici, logofeţi care au scris aceste inscripţii. Locuitorii oraşului, în special târgoveţii, au simţit nevoia de a cunoaşte scrisul şi socotitul. Pregătirea ucenicilor care cunoşteau limbile slavonă, greacă şi română, precum şi pregătirea călugărilor care trebuiau să traducă şi să copieze diferite cărţi, pregătirea diecilor nu se putea face decât într-o şcoală.

În această perioadă se purta corespondenţă între conducătorii oraşelor argeşene şi ai celor din Braşov, cum ar fi scrierea jupânului Stoica Hurduzăul, judele oraşului Câmpulung, către „ai mei cinstiţi şi mai de aproape şi buni prieteni ai judelui şi celor 12 pârgari din Braşov".

Numele unor ştiutori de carte argeşeni şi musceleni din acest secol le aflăm din unele inscripţii şi documente. Astfel, amintim de popa Gheorghe din Piteşti, de Ivan din Găleşeşti, de Barbu din Negeşti (Vlădeşti), ca şi scriitorii din Miroşi, întrebuinţaţi ca foarte buni caligrafi. „Am scris eu Dragomir din Miroşi, luna lui august, 24 zile, în anul 7072 (1564)".

De altfel şi voievodul Neagoe Basarab, în cartea sa „Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie", scrie despre instruirea şi educarea tinerilor care erau trimişi ca soli (cum era Stan, pârcălabul cetăţii Poenari, sau Iosif, egumenul de la Argeş). Teodosie îl folosea pe Iosif, egumenul mănăstirii de la Curtea de Argeş, în diferite şcoli. Un număr mare de cunoscători ai scrierii şi-au lăsat numele pe unele inscripţii de la Curtea de Argeş în această perioadă: grămăticii Cosma,

Dimitrie, Stan, Ilie, David, Manole etc.[1]

În aceste secole, pe lângă curţile domneşti şi cea mitropolitană de la Curtea de Argeş, de la Câmpulung, se pregăteau scriitorii actelor de cancelarie, se pregăteau scrisorile diplomatice, corespondenţa comercială, precum şi dregătorii oraşelor, funcţionarii vămilor, solii domneşti etc.

Tinerii ucenici erau instruiţi şi educaţi în chilii, în şcoli, pe prispa casei, în mănăstiri unde învăţau scrisul, cititul, cântările bisericeşti, socotitul, memoratul unor maxime, cronologii sau sentinţe religioase. Se învăţau limbile aflate în această perioadă în uz, cum ar fi: slavona, greaca sau latina. Ca profesori erau folosiţi grămăticii, şeful cancelariei domneşti, cărturarii străini aduşi special la curtea domnească.

În anul 1535, domnitorul Ţării Româneşti trimite la Sibiu un sol cu misiunea de a-i aduce un „cărturar", un diac bun.

La şcolile mănăstireşti erau pregătiţi preoţii bisericilor şi copiştii mănăstirilor şi caligrafii cancelariilor episcopale sau mitropolitane. O parte a tinerilor erau instruiţi în şcoli sau de la unul la altul, dar o mare parte dintre ei se instruiau în procesul muncii, pe cale practică.

În secolul al XVII-lea, creşte numărul ştiutorilor de carte, aceştia neputând fi decât produsul unor şcoli.

Astfel, a existat o şcoală la Piteşti, pe lângă Biserica Domnească Sf. Gheorghe, ctitorie a voievodului Şerban Cârnu (1654-1658). Aici, pe lângă biserică, ridicată în anul 1656, ctitorul a hotărât un grămătic să se ocupe şi de învăţătura de carte.

Documentele care s-au redactat la Piteşti, în acest secol, consemnează un număr însemnat de ştiutori de carte cunoscuţi aici: Nicula cupeţ, Răducanu clucer, Neacşul, Oprea logofăt, Apostol cupeţul, Zaharia ot Miceşti. La Schitul Trivale a existat o şcoală la care predau Ivan ieromonahul, precum şi mitropolitul Varlaam, originar din Piteşti.

[1] Bălan, Constantin, Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XIV – 1848), Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994, p.265,266.

Şi la Curtea de Argeş era un centru unde ucenicii învăţau scrisul şi cititul, scriind şi cărţi: „Învăţături despre pocăinţă" şi „Cuvinte ale Sf. Efrem Sirul".

Tot în acest secol al XVII-lea, la 10 mai 1669, este atestată documentar o şcoală la Câmpulung, pe un teren donat de logofătul Radu Năsturel. Prin acest document, domnitorul Antonie Vodă din Popeşti arată că „... făcui domnia mea casă de învăţătură... să fie cu putinţă şi bogaţilor şi săracilor". Tot în acest secol erau înregistraţi, la Rucăr, nu mai puţin decât 37 de scriitori de acte în limba română, ceea ce ne face să credem că şi aici exista o şcoală.

De altfel, la Câmpulung, s-au tipărit atât cărţi domneşti cât şi româneşti („Învăţături preste toate zilele...", în 1642). Sub conducerea lui Melchisedec s-au format elemente locale, cunoscători ai meşteşugului tiparului, deci şi ştiutori ai limbilor slavonă şi română. Pe lângă mănăstire a existat şi o şcoală pusă sub îngrijirea lui Melchisedec.

Şcoala de la 1669 era destinată a fi „de bună învăţătură locuitorilor ţării". Ca şcoală domnească, ea primea ucenici din toată ţara care locuiau la internat. Şcoala avea un sistem democratic de organizare (învăţau atât fii ai bogaţilor cât şi ai săracilor), fiind condusă de dascăli binecunoscuţi.

Mitropolitul Teodosie, care era şi ispravnic al şcolii de la Câmpulung, şi-a ales bine dascălii, în persoana lui Dimitrie şi a lui Radu Lungescu. Aceştia au avut un mare merit în apariţia Bibliei din 1688. Şcoala din Câmpulung preda învăţăturile în limba română, iar cei care doreau să înveţe limbile greacă şi slavonă puteau să se pregătească cu dascălii şcolii. Aici era şi o şcoală de pictură, de unde a apărut cunoscutul zugrav Pîrvu Mutul.

Trebuie să menţionăm şi faptul că un tânăr câmpulungean a fost trimis la studii înalte în afara ţării, la Colegiul Urban de la Roma, în 1647. Este vorba despre Mihail al Paului.

Din documentele cercetate reiese că ştiinţa de carte, deci învăţământul, nu era apanajul doar al locuitorilor de la oraşe, dar şi de la sate, în Argeş şi Muscel. Documentele mănăstirilor Câmpulung, Vieroş, Valea, Aninoasa, Curtea de Argeş, Trivalea etc. demonstrează că, în multe sate, erau ştiutori de carte în limba română, încă de la începutul secolului al XVII-lea. Iată câţiva dintre aceştia: Radu, din

Rucăr (1612), Fătul, din Stăneşti, Albul, din Retevoieşti şi Tudoran, din Aninoasa, scriitori (1619), Leca, din Băjeşti (1630), Radu, din Dragoslavele, Radu, din Nămăieşti, Pătru, din Găieşti (1636), Nan, din Berevoieşti (1638), Vitan, din Bogoteşti, Radu, din Beleţi şi Stan grămătic, din Corbşori (în 1642), Jinga diac, din Dragoslavele (1648), Stanciul Bănciulat, din Boteni (1663), Neagoe dascăl, din Negreşti (1650), Zaharia, din Miceşti, Daniil, din Vieroş (1677), Badea, de la Izvorani, Drăguşin, din Merişani (1688), Sava, din Drăghici (1682), Grigore, din Valea Mare (1689), Voina, din Băjeşti (1689), Răuţă grămătic, din Dragoslavele (1686) etc. Numai în Rucăr am găsit 37 de scriitori de documente româneşti în acest secol al XVII-lea.[2]

Numărul mare de documente scrise şi de scriitori care apar în mediul rural demonstrează existenţa unor şcoli în centrele Argeşului şi Muscelului dar şi în unele sate.

O şcoală există la mănăstirea Valea, unde se învaţă carte încă din anul 1630.

Mulţi scriitori de documente îşi adăugau şi titlul de dascăl sau de grămătic, ocupându-se şi cu predarea scrisului şi a cititului, cum erau Stan grămăticul, de la Corbşori (1642), Neagoe dascălul, la Negeşti (1650) sau Răuţă grămăticul, de la Dragoslavele (1686), unde erau 16 ştiutori de carte.[3]

Numărul foarte mare de monumente (cinci) de piatră care se află în localităţile rurale din Argeş şi Muscel, ridicate în secolul al XVII-lea (Câineni – 1632, Albeşti-Pământeni – 1694, Bârlogu – 1642, Budeasa Mare – 1675, Curtea de Argeş – 1689 ş.a.)[4], ca şi cele de la Berevoieşti – 1602-1611, Lăicăi – 1647, Schitu Goleşti – 1660, Mătău – 1615-1616[5] demonstrează că meşterii pictori cunoşteau nu numai meşteşugul cioplitului în piatră, dar şi scrierea limbilor slavonă sau română.

În secolul al XVII-lea, apar mai multe şcoli. Astfel, la Piteşti, existau două şcoli: Şcoala de pe lângă Biserica Domnească Sf.

[2] Augustin, Z.N. Pop, Din istoria culturii argeşene, Piteşti, 1965.
[3] Pârnuţă, Ghe., Câmpulung Muscel, Ieri şi azi, Bucureşti, 1974.
[4] Bălan, C. *op.cit.*
[5] *Ibidem.*

Gheorghe şi Şcoala de pe lângă schitul Buliga, prima continuând să existe încă din secolul al XVII-lea. Acum era mai bine organizată, având un dascăl, un dascăl ajutor şi un pedagog, un „vătaf de copii", cum era Ianache „biv vătaf de copii" (adică fost vătaf de copii) din Piteşti, amintit într-un document din 1753. Rând pe rând, pe cărţile bisericeşti de la această biserică apare însemnat Ioan, dascăl de Piteşti care-i învăţa pe copiii din oraş în casa Manului, la 1784[6].

O altă şcoală era pe lângă schitul Buliga, menţionată într-un document din 26 mai 1751 ca o „şcoală românească pentru învăţătura copiilor", înfiinţată de Martin cupeţul.[7]

La Curtea de Argeş, exista o şcoală pe lângă Mănăstirea Argeş, la 1768, menţionată în cartea „Canoane de umilinţă către Maica Domnului", unde apare numele lui „Hrizea dascăl". Şcoala era frecventată de tinerii din oraş şi din satele eparhiei Argeşului şi chiar din Transilvania. Dascălul Pantelimon era angajat, la 1793, prin contract, fiind mirean şi nu preot.[8]

La Câmpulung continuă şi în acest secol şcoala domnească încadrată şi cu dascăli pentru predarea în limba română.

În acest secol, avem, în Argeş, mai multe şcoli în mediul rural, unele pe lângă biserici şi mănăstiri, altele înfiinţate prin contribuţia şi la cererea sătenilor. La Rucăr, grămăticul Teofil se ocupa cu predarea învăţăturii de carte încă din 1702. La Aninoasa, se afla Petre dascălul (1717), la mănăstirea Valea, dascălul Gheorghe (1783), la Bălileşti (1784), o şcoală „din vechime", la Retevoieşti, din 1795, o şcoală cu dascălul Vasile, la Nămăieşti, o şcoală menţionată în 1797.[9]

În general, învăţătura, în şcolile din Argeş şi Muscel, a fost în limba română. Conţinutul învăţământului era, mai ales, religios, ca de altfel la toate şcolile din ţară. Şcolarii învăţau pe de rost, prin metoda citit-cântatului, învăţământul pornind de la Bucoavnă şi se trecea la

[6] Branişte, Marin, Câteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti, în „Mitropolia Olteniei", 1965, nr. 3-4.
[7] *Ibidem.*
[8] Ionescu Ion, Catagrafia Eparhiei Argeş, Bucureşti, 1942.
[9] Pârnuţă, Gh., Şcolile din oraşele Ţării Româneşti (sec. XVI-XVIII) în Contribuţii la istoria învăţământului, Bucureşti, 1970.

Ceaslov iar mai târziu la Psaltire. Ca localuri de şcoli erau folosite chiliile mănăstireşti, tinzile bisericilor, prispa casei dascălului şi, rareori, localurile proprii.

Unele sate din Argeş au susţinut întreţinerea unor şcoli greceşti de la Ţarigrad: Săpata, Pădureni, Sămara, Groşani, Băbana, Bărbuleşti, Cotmeana, Uda, Corbi, Stoileşti, Cremenari, Urşi, Cuca, Şuici, Mălureni, Vâlsanul, Vlădeşti, Blidari, Bădeni, Dăniceni, Ciomăgeşti, Vitomireşti (câte doi lei de vadră vinărici, începând cu 1783).[10]

Despre şcolile existente în oraşele şi satele Argeşului şi Muscelului înainte de anul 1832, când s-a pus în aplicare Regulamentul şcolilor, avem puţine date. Dar, la Piteşti, a continuat să existe Şcoala de la schitul Buliga, care avea construite „4 odăi" de zid destinate pentru şcoală şi „oamenii casei", în 1819, pentru ca, în 1827, să fie menţionată o sală mare destinată pentru şcoală.[11]

Un rol important l-a avut, în dezvoltarea învăţământului, Şcoala din Goleşti, înfiinţată de banul Radu Golescu, în anul 1815, pe moşia sa, şi redeschisă, în anul 1826, sub numele de Şcoala Slobodă Obştească, de către Dinicu Golescu, o şcoală mixtă, în limba română, şcoală la care au predat, printre alţii, Aron Florian şi Ion Heliade Rădulescu.[12] La această şcoală, ţinută pe cheltuiala proprie de către Dinicu Golescu, puteau învăţa atât fiii boierilor cât şi cei ai ţăranilor, şcoala fiind gratuită.

Apoi vor apărea şcolile naţionale, la Câmpulung, în anul 1832, la început cu 30 de elevi, ajungând, în 1847, la 170 de elevi şi, la Piteşti, în anul 1833, devenite, începând cu anul 1838, şcoli normale, care pregăteau candidaţi de învăţători pentru şcolile săteşti înfiinţate în 1832 prin Regulamentul şcolilor alcătuit după Regulamentul Organic. Şcoala din Piteşti s-a deschis la 5 februarie 1833, după lungi eforturi, sub conducerea lui Nicolae Simonide, având, pentru început, un număr de 50 de elevi.[13]

[10] Urechia, V.A, Istoria şcoalelor, IV, Bucureşti, 1901.
[11] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.4137/31, 4140/31.
[12] Argeş, Monografie, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1980, p.127.
[13] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.4138/1833, f.25.

Numărul elevilor şcolii naţionale va creşte simţitor, încă din primul an, ajungând, la începutul lunii octombrie 1933, să numere 170 de elevi.

Spre deosebire de alte judeţe, unde tinerii refuzau să devină candidaţi de învăţători, în Argeş şi Muscel veneau câte doi-trei din unele sate.[14]

La Curtea de Argeş se deschide, în 1837, o şcoală „prin subscriere", deci particulară. De altfel, şi în Piteşti au existat mai multe şcoli particulare. Unul dintre dascălii particulari a fost Naum Râmniceanu. Prin anul 1843, erau, în Piteşti, 5 şcoli pariculare: 3 greceşti şi 2 româneşti, iar în anul 1845 erau 9 şcoli cu 174 elevi. La Câmpulung, funcţionau ca şcoli particulare o şcoală germană, o şcoală franceză şi o şcoală românească.

La Piteşti funcţionau în 1843 şcoli de fete: Institutul de fete Carol Buholtzer, cu 13 fete şi Institutul de fete condus de Fani Regelsberg, cu 10 eleve.

La sate, îşi continuă activitatea şcolile existente în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Una dintre ele este şcoala de la Bălileşti, care funcţiona la biserică unde „din vechime este şcoală de învăţat copiii carte, cu cheltuiala preoţilor, care este de trebuinţă spre folos obştii".[15]

Cele mai vechi şcoli săteşti din Argeş şi Muscel, înfiinţate în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sunt din următoarele localităţi: Urşi, Cuca, Săpunari, Uda de Sus, Blidari, Tigveni, Deduleşti, Corbi, Corbeni, Cicăneşti, Brătieni, Galeşul, Şuici, Arefu, Vâlcele Măniceşti, Bascov, Vâlsăneşti, Valea Mărului, Richiţele, Mozăceni, Crucişoara, Şerbăneşti, Bârlogu, Teiu, Găvana, Rucăr, Dragoslavele, Coteneşti, Cetăţeni, Mălureni, Mioarele, Stolnici, Cochineşti, Ciceşti, Broşteni, Teleşti, Pădureţi, Costeşti, Mârghia, Ungheni, Slătioarele, Albota, Moşoaia, Dragoslavele, Coteneşti, Cetăţeni, Rucăr, Slobozia, Slătioarele, Albeşti, toate fiind din anii 1802-1834.[16]

[14] Dumitrescu, C. Învăţământul din judeţul Argeş (1838-1848) în „Studii şi comunicări", III, p.325, Muzeul Judeţean Argeş, 1978.
[15] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.6712/1937.
[16] Pârnuţă, Gh, Bărboi Violeta, Învăţământul şi cultura în judeţele istorice Argeş şi Muscel (sec XIII-1864), Piteşti, Editura Hardiscum, 1996.

În anul 1839, în Argeş şi Muscel, erau 119 şi, respectiv, 77 de şcoli, în localităţile rurale.[17] La 5 noiembrie 1845, în judeţul Argeş, la şcolile săteşti, funcţionau 179 de învăţători şi candidaţi de învăţători.[18] După originea socială, ei proveneau din: birnici – 122, preoţi – 47, diaconi – 7, mazili – 2, boieri de neam – 1, sudit – 1.[19]

Din listele întocmite de profesorul şcolii normale din Argeş rezultă că, din cei 147 de învţători existenţi în anul 1843, un număr de 116, circa 80% dintre ei fuseseră numiţi în anii 1838 şi 1839. La Muscel, din cei 87 de învăţători, 51 erau fii de plugari, 21 fii de preoţi, restul fii de cântăreţi,17, majoritatea, funcţionând la şcoala din satul unde îşi aveau domiciliul.[20]

Printre cei mai cunoscuţi dascăli din această perioadă amintim: Naum Râmniceanu, Nicolae Simonide, Nicolae Nicolau, Toma Serghiescu, Ioan Rădulescu, Barbu Marinescu, Samuil Ostăşescu, Andrei Pretorian, Dimitri Jianu, Andrei Simonide, Ioan Brezoianu, Ioan D. Petrescu, Răducanu Burdeanu.

În anul revoluţionar 1848, şcolile săteşti din Argeş erau în număr de 185, având 4834 de elevi.[21] Începând cu acest an, ele se vor închide datorită evenimentelor revoluţionare şi se vor redeschide, începând cu anul 1851.

Printre fruntaşii revoluţionari argeşeni şi musceleni s-au numărat şi profesorii Şcolii naţionale din Piteşti, Nicolae Simonide şi Andrei Pretorian. Primul a fost numit, la 14 mai 1848, administrator al judeţului Argeş, iar al doilea a fost comisar de propagandă al revoluţiei. Alţi dascăli participanţi la revoluţie au fost Ştefan Turnavitu, Gheorghe Negulescu, Dimitrie Jianu, revizor şcolar în Muscel şi dascăl, şi alţii. După înfrângerea revoluţiei de la 1848, şcolile s-au redeschis, în toamna anului 1851, după numeroase jalbe adresate de locuitori autorităţilor.

[17] Argeş, Monografie, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1980, p.127.
[18] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.6069/1845.
[19] Dumitrecu, C., *op.cit.*, p.326.
[20] Pârnuţă Gh., Bărboi, Violeta, *op.cit.*
[21] Anul 1848 în Principatele Române. Acte şi documente, vol I, Bucureşti, 1962.

Şcoala publică din Piteşti s-a redeschis, la 1 noiembrie 1851, cu 108 elevi, iar şcoala publică din Câmpulung, la 8 noiembrie 1851, cu 46 de elevi. Numărul elevilor a crescut repede, ajungând ca peste un an să fie 136 de elevi, printre ei aflându-se şi copii de plugari de la Stoeneşti, Bădeni, Berevoieşti, Stoeneşti, Goleşti, Miceşti, Lucieni, Davideşti, Gorgani,şi un fiu de boier din Boteni. La Curtea de Argeş, funcţiona o şcoală cu trei clase sub conducerea transilvăneanului Samuil Ostăşescu.

În cele trei oraşe, erau şi şcoli particulare: pensionul de băieţi Carol Bucholtzer, condus de Andrei Ipolit Rovada, şcoala lui Vasile Urzescu, şcoala lui Teodor Popescu, şcoala lui Dumitru Rumânişteanu, o şcoală pentru învăţătura fetelor, condusă de Apostol Pelinescu, şcoala prticulară Mavrodolul, cu 50 de elevi, toate la Piteşti, şcoala lui Karol Kep, şcoala lui Barbu Marinescu, şcoala de fete, condusă de preotul Nicolae Diaconescu, cu 16 fete, pensionul Mariţei Cătănescu, cu 8 fete, toate la Câmpulung, şcoala particulară, condusă de institutorul Anton Oncescu, la Curtea de Argeş.[22] Şcolile săteşti s-au redeschis de abia în anul 1857. La 15 decembrie 1857, erau 142 de învăţători, în Argeş. S-au redeschis, în Argeş, 132 de şcoli săteşti, ajungându-se ca, la sfârşitul anului, să fie deschise 142.[23]

În judeţul Muscel, în octombrie 1857, funcţionau 61 de învăţători. Şcolile săteşti erau frecventate de un număr însemnat de elevi.[24] Astfel, revizorul şcolar Samuil Ostăşescu nota că a găsit 53 de elevi la Vâlcele, 47 la Stroeşti, 45 la Cerbureni, 43 la Muşeteşti, 39 la Buneşti. Totuşi, marea fluctuaţie de învăţători a fost o piedică importantă în dezvoltarea învăţământului, ca de altfel şi lipsa de cărţi şi neprimirea lor la timp. Cu toate acestea, atât în Argeş cât şi în Muscel, şcolile au funcţionat.

După Unirea Principatelor Române, învăţământul, în general, a înregistrat un progres, crescând interesul pentru învăţătura de carte. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a încercat să pună în aplicare

[22] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.2008/1851, 3997/1854.
[23] Cristocea, Spiridon, Contribuţii la cunoaşterea învăţământului public sătesc în judeţul Muscel între 1838-1848, în „Muzeul Piteşti – Studii şi comunicări", Piteşti, 1980.
[24] *Ibidem*.

aspiraţiile revoluţionarilor de la 1848 privind şcoala. În mesajul său, el cerea ca învăţământul să fie „la îndemâna tuturor claselor", căci „în educaţia poporului, bine condusă, se află cele mai bune garanţii de ordine, de progres şi de patriotism luminat". „Eu ţin numaidecât, declara Cuza, ca fiecare locuitor să ştie în curând a scrie şi a citi".[25]

La Piteşti, Şcoala publică de băieţi şi Şcoala de fete (din 1860) îşi desfăşoară în continuare activitatea, la Câmpulung, Şcoala publică de băieţi şi Şcoala de fete, la Curtea de Argeş, Şcoala de băieţi (din septembrie 1860) şi Şcoala de fete (din 1860), dar şi Seminarul din Curtea de Argeş (înfiinţat în anul 1836), unde erau admişi absolvenţi a patru clase primare.[26]

Au continuat să funcţioneze şi şcoli particulare în această perioadă. Astfel, la Piteşti, erau: Şcoala lui Apostol Pelinescu, cu 32 elevi, în 1861, şcoala Teodorei Pelinescu, cu 20 eleve, o şcoală în limba germană, condusă de Peter Jekel, şcoala de la Mavrodolu, frecventată, în anul 1859, de 47 elevi, dintre care 18 fete, pensionatul de băieţi Ştefănescu, pensionatul de fete al Teodorei Gheorghiu, Institutul de fete, ţinut de Louise Meunier, Şcoala pentru băieţi, deschisă de preotul Teodor Popescu, Şcoala maghiară, condusă de Imre Mico, fost guvernator al Transilvaniei (existentă în 1860).[27]

La Câmpulung, funcţionau Şcoala de fete , condusă de Maria Cătănescu, şi Şcoala de muzică bisericească, condusă de Gheorghe Căciulă.

După 1859, creşte numărul de şcoli şi de elevi la sate, punându-se accent pe pregătirea cadrelor necesare învăţământului sătesc, potrivit proiectului de lege al ministrului G. Golescu-Albul, din 1860. Totuşi, în 1862, într-o broşură, se specifica faptul că, din 4 milioane de locuitori ai Principatelor Unite, 3.800.000 erau „cu totul străine" de primele elemente ale învăţăturii, iar 160.000 nu stăpîneau decît „într-o proporţie infinitisimală" cunoştinţele „cele mai elementare".[28]

[25] Berindei, Dan, Epoca Unirii, Editura Corint, Bucureşti, 2000.
[26] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.327/1860, 345/1860.
[27] Pârnuţă Gh., Bărboi, Violeta, *op.cit.*, p.147.
[28] Berindei, Dan, *op.cit.*, p.219 din „De L'enseignement public et des reformes sociales en Roumanie", p.20,36.

Învăţământul din Argeş şi Muscel înregistrează unele progrese prin existenţa unor învăţători pregătiţi, conştienţi de misiunea lor şi de lupta pentru luminarea ţăranilor.

Dacă, în anul 1859, erau în Argeş 120 de şcoli cu 3.656 elevi, adică cca 30 de elevi de fiecare şcoală, în ianuarie 1863[29], numărul şcolilor a crescut la 179. În Muscel, în anul 1859, erau doar 56 de şcoli, iar în anul 1862 numărul lor creşte la 72, având 2.626 elevi[30]. Activitatea desfăşurată la şcolile sătesti rezultă, mai ales, din rapoartele inspectorilor şcolari Ostăşescu şi Ioan D. Petrescu. Primul remarca faptul că pe toţi învăţătorii i-a găsit „nelipsiţi din datoriile lor" în inspecţia efectuată la Poiana Lacului, unde erau 39 de şcolari, la Moşoaia (50 elevi), la Corbu (40 elevi), la Săpata de Jos (38 elevi), la Sămara (35 elevi) etc.[31]

În Muscel, Ioan D. Petrescu întocmeşte situaţia pe plăşi cu numărul de şcoli şi elevi care au frecventat cursurile. Astfel, în anul 1861/1862, în cele 77 de şcoli rurale, erau 1.825 băieţi şi 802 fete, deci, în medie, câte 34 elevi de şcoală. Nu frecventau şcoala 2.139 băieţi şi 1.592 fete, deci aproape 60% din copiii de vârstă şcolară.[32]

În august 1863, Ministerul Instrucţiunii Publice a trimis prefecţilor de judeţe o circulară prin care sublinia necesitatea înfiinţării de şcoli model în fiecare plasă „pentru a servi de model celorlalte şcoli elementare" şi „pentru a face învăţătura mai lesnicioasă". Centrele alese în Argeş au fost: Costeşti, Fedeleşoiu, Moşoaia, Curtea de Argeş, Berislăveşti şi Teiu, iar în Muscel: Bădeni-Pământeni, Aninoasa, Valea, Vieroşul şi Râncăciov.[33]

Lipsa de localuri corespunzătoare a constituit o piedică în dezvoltarea învăţământului. În rapoartele alcătuite de revizori şi primari se arăta starea proastă a localurilor şcolare, construite din material şubred, în special din nuiele. Şcolile nu erau încălzite corespunzător, lefurile învăţătorilor nu erau plătite la timp, fluctuaţia

[29] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.391/1863.
[30] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1028/1862.
[31] *Ibidem*, dos.2526/1859, 2545/1859.
[32] *Ibidem*, dos.1147/1862,747,1862.
[33] Dumitrescu, C., *op.cit.*

cadrelor era destul de mare. Mulţi copii, după ce învăţau o clasă sau două, abandonau şcoala şi ajungeau argaţi sau ucenici.[34]

Un rol important în dezvoltarea învăţământului în Argeş şi Muscel, în secolul al XIX-lea, l-au avut transilvănenii dascăli, numărul lor fiind destul de mare. Între aceştia amintim: Nicolae din Lancrăm, preoţii Stoica şi Iacov, Ion Marinescu, Samuil Ostăşescu, Vasile Urzescu, Anton Oncescu, Mihai Raţiu Cărbuneanu, Ioan Lungu din Poarta Bran.[35]

Şcolile înfiinţate în această perioadă au jucat un rol important în creşterea numărului ştiutorilor de carte, mai ales şcolile în limba română. Ele au suplinit, în parte, neputinţa şcolilor publice din Argeş şi Muscel de a-i cuprinde pe toţi copiii doritori de a învăţa.

Din punct de vedere statistic, în anul şcolar 1863/1864, la o şcoală erau, în medie, 30 de elevi, iar un elev revenea la 4,5 familii.[36]

Se cuvine ca, în finalul acestui capitol, să facem câteva precizări privind învăţământul din această perioadă de până la 1864. Chiar dacă se consideră că „prima şcoală românească" s-a deschis la Bucureşti, în 1818[37], aşa cum am subliniat, învăţământul argeşean şi muscelean a dat, în 1669, la Câmpulung, o şcoală în limba română bine organizată, cu un local special, cu un buget care a asigurat cheltuielile şi întreţinerea acesteia, prin hotărâre domnească, având şi dascăli. Aceasta, în ceea ce priveşte învăţământul şi şcolile din Ţara Românească, deoarece şi în alte părţi au fost asemenea şcoli, mult mai vechi decât aceea de la Bucureşti: Scheii Braşovului, Putna, Menedic etc. Opinăm că scriitorii români de documente nu puteau să înveţe o limbă străină – slavona – folosită în documente, decât cunoscând foarte bine limba română.

Ştiinţa de carte a fost cunoscută pe aceste meleaguri din timpuri vechi. Astfel, în secolul al XIV-lea, la Curtea Domnească, fiii

[34] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.2260/1856 p.121.
[35] Pârnuţă, Gh, Bărboi, Violeta, *op.cit.*, p.156-159.
[36] Popescu, Ilie, Teiuşan, Contribuţii la studiul legislaţiei şcolare româneşti. Legea instrucţiunii publice din 1864, Bucureşti, 1963.
[37] Graur, Alexandru, Evoluţia limbii române, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1969, p.4.

voievodului Nicolae Alexandru Basarab învăţau carte, iar unul dintre aceştia, Vlaicu, trimitea o serie de tineri la studii, la şcoala de la Athos, „spre desăvârşire". De asemenea, cel care a cioplit inscripţia de pe mormântul voievodului muntean înmormântat la Câmpulung, în 1364, cunoştea foarte bine scrisul şi cititul.

La fel şi poruncile date vameşilor de la Câmpulung, Curtea de Argeş şi Rucăr sunt o dovadă a ştiinţei de carte.

Chiar dacă, în secolul al XVII-lea, nu sunt documente care să ateste existenţa unor şcoli în localităţile rurale din Argeş şi Muscel, totuşi mărturiile unor oameni care cunoşteau scrierea în limba română, consemnate în documente originale recunoscute, demonstrează că ei învăţaseră sub îndrumarea unor dascăli.

De asemenea, în Argeş şi Muscel, au existat şcoli săteşti, în anul şcolar 1838/1839, şi, nu cum se afirmă de către V.A. Urechia, cum că n-au existat.[38] La fel spune că, nici în anul 1857, nu erau şcoli săteşti. Dar, în ceea ce am arătat până acum, s-a demonstrat că acestea au existat în Argeş şi Muscel, deşi „a trecut şi anul 1857 fără să se fi realizat măcar o şcoală sătească".[39]

Combatem şi ideea din „Istoria pedagogiei româneşti", partea I, p.99, că şcoala de la Câmpulung a fost domnească în anul 1670 şi în limba slavonă. Dar, documentele arată că ea a fost domnească din anul 1669 şi în limba română, chiar dacă elevii învăţau şi limba slavonă.[40] Perioada 1848-1864 este foarte importantă pentru istoria şcolii româneşti. Şcolile se organizează pe baze mai democratice, capătă o orientare mai practică şi se organizează mai bine, învăţătorii sunt mai bine remuneraţi (cu 600 lei pe an faţă de 300 lei până în anul 1860).[41] Unul din dezideratele pentru care au luptat revoluţionarii de la 1848 era realizarea instrucţiei femeii, care începe să se pună în practică odată cu primirea fetelor în şcolile săteşti, începând cu anul şcolar 1861-1862.

[38] Urechia, V. A., Istoria şcoalelor, tom 3, Bucureşti, 1896, p.283.
[39] Urechia, V. A., Şcoalele săteşti în România, Bucureşti, p.18.
[40] Pârnuţă, Gh., Bărboi, Violeta, *op.cit.*, p.163.
[41] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.2749/1859, f.3, 68,69.

Instrucțiunea publică a făcut progrese sensibile în epoca Unirii, deși drumul era destul de lung.[42] Au fost realizate, printre altele, unificarea și modernizarea sistemului de învățământ, s-a extins învățământul elementar la orașe, învățământul secundar s-a dezvoltat, s-au creat universitățile, s-au accentuat preocupările științifice.

S-a creat o stare de emulație, crescând numărul tinerilor care mergeau la studii în străinătate. S-au pus bazele unor proiecte pentru dezvoltarea activităților științifice și a unor asociații și societăți culturale.

În același timp a început să domine un puternic curent laic care începe să se impună în societatea românească.

Încă din anul 1859, sub ministrul Constantin A. Crețulescu, se pregătea la București o reformă completă a învățământului, numindu-se, în acest sens, un comitet format din: C.D. Brăiloiu și Ștefan Golescu, pentru munteni, Mălinescu, P. Roset și însuși Kogălniceanu, pentru Moldova. Această lege era cerută de mai multă vreme chiar de condițiile noi ale învățământului și chiar de unificarea celor două principate române.

În lupta pentru realizarea Unirii au participat și slujitori ai școlii: profesori, institutori și învățători. Ei au participat la întrunirile electorale pentru Divanul ad-hoc, fiind printre cei mai activi propagandiști ai unirii. Ei au sprijinit și reformele democratice din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, așteptând reforma din domeniul învățământului românesc.

Iată propunerile din anul 1861 ale institutorului V. Urzescu care ar fi contribuit la ridicarea învățământului la sate pe o treaptă superioară. Este necesară „o îndreptare generală; să avem școli bune cu obiectele lor; învățători instruiți; învățătură obligatorie pentru toți; cărțile necesare și cu prețuri mici; subprefecții să aibe de datorie sacră a priveghea școlile și a îndemna pe locuitori a-și da toți copiii la învățătură; în fine, o bună inspecțiune care să pună în respect pe învățători de a-și îndeplini cu exactitate datoriile lor.[43]

[42] Berindei, Dan, *op.cit.*, p.219.
[43] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.280/1860, f.222.

CAPITOLUL II

CULTURA ÎN PERIOADA 1864-1914.
LUPTA DE IDEI ÎN PROBLEMELE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Prefacerile care au avut loc în viața economică, socială și politică au impus cu necesitate transformări și în viața culturală. Realizarea obiectivelor social-economice cerea o mai mare contribuție a intelectualității, extinderea cercetărilor științifice proprii, lărgirea contactelor între oamenii de știință din țara noastră și știința mondială etc. De asemenea, făurirea și întărirea statului român modern, cucerirea și consolidarea independenței de stat, intensificarea luptei pentru progres social, pentru desăvârșirea unității naționale au constituit factorii obiectivi care au accelerat dezvoltarea culturii și a științei.

Succesele progresului român în domeniul cultural-științific au fost obținute cu multe greutăți, în cadrul unei lupte permanente între forțele democratice și cele care se opuneau progresului.

Prin progresul și realizările pe care le-a obținut în această perioadă, cultura românească a intrat definitiv în circuitul culturii mondiale.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL

Necesitățile din ce în ce mai mari ale economiei și administrației au solicitat un număr din ce în ce mai mare de specialiști și-au impus lărgirea rețelei școlare.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un important rol în dezvoltarea învățământului l-a avut Legea instrucțiunii publice din 25 noiembrie 1864. Aceasta a contribuit la unificarea instrucției publice,

mai ales a celei primare, a creat cadrul instituțional care a dat școlilor de toate gradele o mai bună organizare, accelerând dezvoltarea învățământului primar, secundar și superior.

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, s-au votat mai multe legi școlare, învățământul fiind pus pe baze moderne, în concordanță cu cerințele epocii, în general, și cu nevoile societății românești, în particular. Învățământul, prin formele sale multiple și variate, încadrează societatea românească în epocă, pregătește oamenii în raport cu cerințele acesteia, formează cadrele necesare aparatului de stat. Totodată creează și impune școli științifice de prestigiu, propulsează știința și tehnica românească, prin realizări de mare valoare, în circuitul valorilor universale.

Dezvoltarea învățământului primar a determinat creșterea numărului ștuitorilor de carte de la 22%, în 1889, la 39,4%, în 1909.

Și învățământul secundar s-a dezvoltat, în anul 1909 existând, în România, 19 licee și 24 gimnazii de băieți, 9 școli secundare de gradul I și 2 de gradul al II-lea pentru fete, 10 școli normale pentru băieți, 2 pentru fete, 5 seminare teologice, 2 licee militare, 2 școli superioare de meserii și mai multe școli profesionale și de meserii.
Un rol important pentru dezvoltarea științei și culturii românești l-au jucat cele 2 universități, la Iași (înființată în 1860) și la București (înființată în 1864), ambele cu câte 3 facultăți: drept, filozofie-litere și științe. În ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea, cele două universități cunosc o dezvoltare mai rapidă, fiind create alte catedre: mecanică teoretică, botanică, zoologie, fiziologie, chimie organică și anorganică etc.

În afara celor două universități existau: Școala de agricultură de la Pantelimon, din 1904, devenind de nivel superior, Facultatea de medicină din București, înființată în anul 1869, Școala națională de poduri și șosele, înființată în anul 1881, devenită Politehnica de București, Școala de medicină veterinară (1885), Școala de viticultură (1893), Școala superioară de arhitectură din București (1897), Academia de înalte studii comerciale și industriale (1913).

Prin gradul de organizare și desfășurare a procesului de învățământ, ca urmare a aplicării legislației școlare din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, prin nivelul și calitatea instrucției, școlile din

România se aflau la același nivel cu cele din țările înaintate, cu deosebire cele secundare și superioare. Cele două mari instituții de învățământ superior au devenit cele mai importante în domeniul culturii și cercetării științifice din România.

Și în județele Argeș și Muscel, legislația școlară din această perioadă a influențat în mod pozitiv dezvoltarea învățământului. Vechile școli se consolidează și se dezvoltă. Apar noi școli în diverse ramuri, se înființează școlile profesionale. Se pun bazele învățământului profesional agricol, silvic, de meserii și comerț. De asemenea, s-au înființat școli normale (de băieți și fete) pentru pregătirea viitorilor învățători.

Tot în această perioadă apar și primele organizații ale învățătorilor și profesorilor, cele două județe fiind printre primele în acest sens.

ȘTIINȚELE

Un rol important în organizarea și dezvoltarea activității de cercetare științifică, în răspândirea culturii în rândul poporului l-a avut Academia Română, creată în anul 1866 sub numele de Societatea Literară. În anul 1867, și-a schimbat numele în Societatea Academică Română și, din 1897, prin reorganizare, a devenit Academia Română. De remarcat contribuția pe care și-a adus-o, la crearea acestui for științific, Alexandru G. Golescu, muscelean de origine, din stirpea Goleștilor.

În același timp, s-au înființat și alte societăți cu caracter științific și cultural: în anul 1865, Societatea de științe naturale, Ateneul Român în 1875, Societatea română de geografie care va publica Marele dicționar geografic al României, în cinci volume. In anul 1885, s-a fondat Societatea politehnică a inginerilor și arhitecților iar în anul 1890 s-au pus bazele Societății de științe fizice.

Un avânt deosebit l-au avut în această perioadă științele matematice, remarcându-se, în acest domeniu, la catedră sau prin cercetări științifice: Spiru Haret (1851-1912), David Emanuel (1854-1941), Constantin Gogu (1854-1897), primii doctori români în matematică,

apoi Gheorghe Ţiţeica (1873-1939), Dimitrie Pompei (1873-1954), Traian Lalescu (1882-1929), Constantin Popovici (1878-1956), Anton Davidoglu (1876-1958).

În domeniul fizicii, s-au remarcat: Emanoil Bacaloglu (1830-1891), Dragomir Hurmuzescu (1865-1954), Constantin Miculescu (1863-1937), Augustin Maior (1882-1964), iar în chimie: Petre Poni (1841-1925), Constantin I.Istrati (1850-1918), Petre Bogdan (1873-1944), Gheorghe Longinescu (1869-1939) şi alţii.

În domeniul geografiei şi geologiei, amintim activitatea desfăşurată de: Grigore Ştefănescu (1838-1911), Sabba Ştefănescu (1857-1931), Grigore Cobălcescu (1831-1892), Ludovic Mrozec (1867-1944), Simion Mehedinţu (1869-1962), Gheorghe Munteanu Murgoci (1872-1925), George Vâlsan (1885-1935).

În ştiinţele biologice şi-au adus contribuţia nume ilustre precum: Nicolae Leon (1862-1931), Dimitrie Voinov (1867-1951).

PRESA

În această perioadă presa cunoaşte o etapă de progres. Se dezvoltă tipografiile, se consolidează tradiţia gazetărească, se constituie asociaţii gazetăreşti şi se afirmă o serie de gazetari care dezbat problemele ideologice şi politice fundamentale ale vremii, formează şi orientează opinia publică, în acord cu tendinţele democratice, conferă formă şi conţinut năzuinţelor naţionale, le apără şi le afirmă. Pe lângă multe publicaţii, efemere sau de durată, care serveau intereselor unor partide sau grupări, există şi o jurnalistică de înaltă calitate profesională şi morală. Numai în anii 1900-1914 au fost peste 1500 de publicaţii. Dintre acestea amintim: ziarul „Timpul", apărut în 1878, „Conservatorul", în 1900, „Românul", apărut încă din anul 1857, „Telegraful" (1871), „Naţiunea" (1882-1891), „Democraţia" (1888-1890), „Viitorul" (1907), „Adevărul", „Dimineaţa", „Universul".

LITERATURA ŞI TEATRUL

Literatura şi teatrul dezbat, în maniera specifică, problemele fundamentale ale epocii, definesc potenţele naţionale, reuşesc să creeze capodopere care se impun în circuitul universal de valori.

În domeniul literaturii, o serie de scriitori de mare talent se remarcă, printre care: G.Alexandrescu, V.Alecsandri, D.Bolintineanu, Nicolae Filimon, Ion Ghica, B.P.Haşdeu, M.Kogălniceanu, C.Negri, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuţă, George Coşbuc, Alexandru Macedonski, Mihail Sadoveanu, Eugen Lovinescu, Ion Creangă.

ARTELE

Dezvoltarea teatrului, arhitecturii, artelor plastice şi a muzicii a contribuit la înflorirea generală a culturii româneşti din ultima perioadă.

Arta teatrală s-a impus în această perioadă, repertoriul românesc îmbogăţindu-se cu lucrările lui Alecsandri, Haşdeu, Delavrancea, Alexandru Davila şi Ion Luca Caragiale. S-au impus şi mari actori ai vremii, printre care: C.Aristia, Costache Caragiale, Matei Millo, M. Pascaly, Aristizza Romanescu, Grigore Manolescu, Ion Brezeanu, C.I. Nottara, regizorii Paul Gusti şi Alexandru Davila, apoi actorii Ion Manolescu, Tony Bulandra, Lucia Sturdza Bulandra, Gheorghe Storin.

În domeniul picturii, care a făcut progrese însemnate, s-au remarcat: Theodor Aman, Gheorghe Tattarescu, Carol Popp de Szatmary, Nicolae Grigorescu, Sava Henţia, Ion Andreescu, Ştefan Luchian, Octav Băncilă, Theodor Pallady, J.Al. Steriade, N. Tonitza, Camil Ressu etc.

În domeniul sculpturii, reprezentativi sunt artişti ca: Ion Georgescu, Carol şi Frederich Storck, D. Paciurea, Constantin Brâncuşi, iar în muzică îi amintim pe cunoscuţii compozitori: George Stephănescu, Eduard Caudela, Ciprian Porumbescu, Gheorghe Dima,

Gavril Musicescu, dar şi soliştii Nicolae Leonard, Haricłea Darclée, George Folescu. Tot acum îşi începe cariera marele nostru compozitor, dirijor, violonist, pianist şi pedagog, George Enescu. Tot din această perioadă datează începuturile cinematografiei româneşti.

Această perioadă cuprinde, practic, cei mai mulţi dintre cele mai însemnate personalităţi din domeniile culturii româneşti: Ion Creangă, Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, Nicolae Grigorescu, Constantin Brâncuşi, Nicu Leonard, George Enescu, Lucia Sturdza Bulandra, B.P. Haşdeu, Ciprian Porumbescu.

VIAŢA CULTURALĂ ÎN JUDEŢUL ARGEŞ

În această perioadă, viaţa spirituală în Argeş şi Muscel n-a fost foarte bogată, de fapt aceasta fiind o caracteristică a majorităţii oraşelor din provincie. În oraşele din provincie, activitatea culturală era susţinută, mai ales, de către cadrele didactice.

Viaţa culturală s-a desfăşurat, mai ales, în jurul gimnaziilor, a liceelor şi a şcolilor primare la Piteşti, Câmpulung şi Curtea de Argeş.

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, manifestările culturale s-au înmulţit. Ziarul local, „Argeşul", din 19 octombrie 1903, scria că „în urmă cu câţiva ani, mai mulţi profesori de la liceul din Piteşti, împreună cu unii intelectuali din oraş, au pus bazele unui Ateneu, „o societate ştiinţifică-literară."[44] Săptămânal, în sala mare a liceului, aveau loc conferinţe cu conţinut divers: literar, istoric, ştiinţific, social, naţional etc. În anul 1907, Ateneul din Piteşti a fost reorganizat pe o bază mai largă, cu un program mai bine precizat.[45]

O altă societate culturală, numită tot Ateneu, este amintită în anul 1887, în oraşul Curtea de Argeş.[46]

[44] Argeşul, Ziar naţional-liberar, Piteşti, anul I, nr./16 octombrie 1903, p.3.
[45] „Cetăţeanul", ziar săptămânal al clubului naţional-liberal din judeţul Argeş, Piteşti, anul III, nr. 6/25 februarie 1907, p.3 şi nr. 7/1907.
[46] „Dorinţa Argeşului", Piteşti, an II, nr. 7/26 februarie 1887, p.2.

O activitate culturală deosebită a desfăşurat-o Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor, secţia Piteşti, înfiinţată în anul 1891. Din conducerea Ligii locale făceau parte personalităţi care aparţineau tuturor categoriilor sociale, amintind, printre alţii pe institutorul J.S.Teodorescu, membru în comitetul de conducere, în anul 1897, şi preşedinte al comitetului, în anul 1903, profesorul N.D. Iotta şi institutorul Ilie I. Iliescu, secretari.[47]

Pe aceste meleaguri, spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, s-a intensificat activitatea corală. Astfel, în anul 1866, s-a înfiinţat societatea corală Liedertafel, din iniţiativa cetăţenilor de origine germană, care a activat până în prejma primului război mondial.[48] În anul 1884, a început să dea spectacole şi corul condus de Teodor Băjenaru, absolvent al Conservatorului de Muzică şi Declamaţie din Bucureşti, profesor la gimnaziul din Piteşti. În anul 1904, Teodor Băjenaru a înfiinţat societatea muzicală „Dorul", care a susţinut numeroase spectacole. În anul 1908, s-a înfiinţat societatea corală „Farmecul" cu scopul de a răspândi gustul muzicii în toate straturile societăţii. Profesorul Teodor Săvulescu a fost sufletul acestei societăţi, fiind profesor la şcoala de cântăreţi şi la şcoala normală.

În anul 1910, exista în Piteşti societatea „Doina Carpaţilor", condusă de Ilie Iliescu care a dat spectacole în Piteşti, Curtea de Argeş, Craiova, Câmpulung şi în alte oraşe.[49]

În anul 1902, a luat fiinţă corul sătesc din localitatea muscleană Dobreşti, un cor care a rezistat până în zilele noastre.

În anul 1913, din iniţiativa profesorului Remus Macarie, cunoscut constructor de viori, şi C. Albu, profesor, s-a înfiinţat un cvartet de coarde din care mai făceau parte C. Stănescu-Delar şi Gheorghe Nuţu,

[47] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Argeş, fond Şcoala Primară Izvoru de Sus, pachet I, dos.8/1897; „Argeşul", Piteşti, nr,4/5 octombrie 1903, p.2.
[48] Voinescu, Silvestru, Un secol de activitate corală în Piteşti, Piteşti, 1971, p.10,18.
[49] *Ibidem*, p.39.

institutori.[50] În anul 1904, existau, numai în Argeş, 55 de coruri şcolare.[51]

Dintre corurile săteşti cu tradiţie, amintim: cel de la Muşeteşti, înfiinţat de învăţătorul Constantin Dobrescu, în anul 1979, şi cele din comunele de pe Valea Vâlsanului. Astfel, în anul 1909, învăţătorii şi alţi intelectuali din comunele de pe această vale au înfiinţat societatea corală „Murmurul Vâlsanului", care a desfăşurat o activitate muzical-artistică deosebită.

În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost lăutari vestiţi, mai ales la Piteşti. Cel mai cunoscut dintre ei a fost Teodor Marinescu, care avea un taraf recunoscut. La începutul secolului al XX-lea, se vor afirma lăutarii din familiile Dinicu, Dură şi Dumitrescu, unii dintre ei bucurându-se de prietenia şi aprecierea lui Grigoraş Dinicu, fiind apreciaţi de locuitorii Piteştiului, dar şi ai altor localităţi, cântând şi la restaurante bucureştene.

În privinţa activităţii teatrale, cele mai importante trupe au fost la Câmpulung şi Piteşti, primele reprezentaţii teatrale fiind în anul 1836 la Piteşti, cu piesa „Regullus" de H.I. von Collin, tradusă de Iancu Văcărescu şi, la Câmpulung, în anul 1846 cu comedia „Coconul Panaiotache", scrisă de Constantin D. Aricescu, cu o echipă de tineri entuziaşti.[52]

În anul 1848, la Piteşti, a luat fiinţă o trupă de teatru statornică sub conducerea lui Constantin Halepliu[53], actor, care jucase în trupa lui Matei Milo la Iaşi.

Teatrul de Câmpulung, închis după înfrângerea Revoluţiei de la 1848, a fost redeschis în 1856; aici a jucat şi cunoscutul Teodor Theodorovici, înainte de a pleca la Craiova.

În anul 1869, s-a realizat o construcţie specială la Piteşti, pentru teatru, într-un local numit „La Hârdău", aşa cum îi spunea şi actorul

[50] Voinescu, Silvestru, Un secol de activitate corală în Piteşti, Piteşti, 1971, p.62.
[51] *Ibidem*.
[52] Baciu, Dumitru, Momente din Istoria mişcării teatrale câmpulungene în Studii şi Comunicări, Câmpulung-Muscel 1984, p.223.
[53] Massoff, Ioan, Teatrul românesc, privire istorică, Bucureşti, 1961, p.499.

Panait Constantinescu. Tot la Piteşti, în 1886, artistul Teodor Popescu, directorul trupei teatrale, cerea sprijin material Primăriei.

După anul 1890, sala Uklar, construită de germanul cu acelaşi nume, se va numi „Universala Lehrer" care cuprindea: teatru, operă, operetă, revistă, până în anul 1912, când proprietarul ei Franz Lehrer a vândut-o lui Gheorghe Iureş. Aici au jucat printre alţii: Leonard, Maximilian, Carusso, Vermont, C. Nottara şi alţii.

În anul 1905, în Piteşti se afla un teatru de varietăţi situat sub Hotelul Dacia, unde se juca de 4 ori pe săptămână cu săli arhipline. În anul 1910, a început construirea unui teatru adevărat, sub coordonarea arhitectului Clavel, cu un deviz de 600.000 lei.[54]

În anul 1914, s-a inaugurat noul lăcaş al teatrului piteştean cu piesa „O noapte furtunoasă", jucată de artiştii Teatrului Naţional din Bucureşti.[55]

La sate, odată cu spectacolele corale se jucau şi unele scenete pe care le interpretau elevii sau intelectualii satelor. O activitate teatrală susţinută a avut loc la Muşăteşti, datorită muncii neobosite a învăţătorului Constantin Dobrescu, care, în anul 1879, a înfiinţat, pe lângă şcoala primară, „Ateneul Central Rural", care avea următoarele secţii: teatru, bibliotecă, cor, muzeu, revistă. Constantin Dobrescu a scris mai multe piese de teatru: „Steaua independenţei naţionale", „În sat sau la oraş?", „Grădinile şcolare", „Ţara nouă", „Şezătoarea", văzând în teatru o „a doua mare şcoală populară a satelor".[56] În anii 1879 şi 1880, teatrul din Muşăteşti a prezentat spectacole în satele judeţelor Argeş, Muscel, Dâmboviţa, la Piteşti şi chiar la Bucureşti. În capitală, actorii din Muşăteşti au jucat în sala Dacia, în faţa unui numeros public şi a unor personalităţi politice, printre care Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti şi alţii.[57]

În anul 1892, s-a inaugurat la Muşăteşti „Societatea pentru cultura ţăranilor", având ca organ de publicitate „Gazeta Ţăranilor".

[54] Facla Argeşului, nr. 2, 10 ianuarie 1914, p.3.
[55] Căpitan, D., Teatrul "Al. Davila" 20 de ani de activitate, Bucureşti, 1969, p.11.
[56] Gazeta ţăranilor, anul XI, nr. 33, 24 august 1933, p.2.
[57] *Ibidem*.

Aceasta îşi propunea „o asociaţiune a membrilor corpului didactic rural, a preoţilor şi sătenilor fruntaşi". Scopul declarat al societăţii era acela de a ridica nivelul moral şi cultural pe toate căile a tuturor sătenilor. La 23 aprilie 1903, sub patronajul Societăţii, a avut loc primul spectacol de teatru, spectacol de dansuri populare şi coruri naţionale în aer liber.

Publicaţiile de literatură şi cultură au fost, în medie, câte 4 pe an, până în anul 1900, şi de 10 pe an, după 1900, multe având o existenţă scurtă.

Primele ziare care au apărut pe plan local au fost: „Deşteptarea", ziar politic, literar şi comercial (1876), care a militat pentru obligativitatea instrucţiei publice, dezvoltarea industriei, egalitatea femeii cu bărbatul, emanciparea poporului român etc.[58], „Salvarea", ziar politic, literar, comercial (1876) care s-a pronunţat pentru echitate şi drepturi sociale.[59]

Alte publicaţii importante au fost: „Cultura" (1878-1882), în jurul căreia s-au grupat o serie de intelectuali, „Muncitorul" (1883), „Ţăranul" (1881-1884), printre primele publicaţii din ţară care s-au ocupat pe larg de problema ţărănească, avându-l ca redactor pe tânărul învăţător din Muşăteşti, Constantin Dobrescu-Argeş, „Gazeta ţăranilor" (1892-1931), care a preluat programul său politic. Au mai fost ziarele: „Piteşteanul" (1882-1883), „Curierul mărcilor poştale", „Ţăndărică", „Scorpionul", „Facla Argeşului", „Şcoala poporului", „Viitorul satelor" şi altele.

La Câmpulung Muscel, au apărut publicaţiile: „Vocea Muscelului" (1888), „Gazeta săptămânală" care promitea a se „lupta pentru înlăturarea răului şi pentru întronarea binelui" în privinţa ţăranilor, dar care conţine şi informaţii economice, „Drapelul Muscelului" (1888-1891), săptămânal care elogiază guvernarea liberală, „Viitorul Muscelului" (1905-1908), „Muscelul" (1907-1908), care se adresa „oamenilor de la noi", publicând cântece populare vechi şi noi, legende, anecdote şi credinţe inedite dar autentice, nu fabricate[60],

[58] Deşteptarea, Piteşti, anul I, nr. 1/21 martie 1876, p.1.
[59] „Salvarea" Piteşti, anul I, nr. 1, 18 aprilie 1876, p.1.
[60] „Muscelul", Câmpulung Muscel, an I, nr. 1, 1 iulie 1907.

„Prietenul nostru", condusă de folcloristul Constantin Rădulescu Codin, în care găsim poveşti moralizatoare, „Gazeta Muscelului" (1909), „Democraţia Muscelului" (1912-1914).[61]

Referindu-ne la pictura din această perioadă, remarcăm activitatea zugravilor de biserici care s-au făcut remarcaţi mai ales la sfârşitul secolului al XIX-lea, datorită numeroaselor restaurări şi modificări care s-au făcut lăcaşurilor de cult.

Din această categorie, se remarcă, mai ales, Ilie Petrescu, fiu şi nepot de zugravi de biserici, care au condus şcoli de pictură la Piteşti. El a pictat Biserica „Sf. Ilie" din Piteşti, Biserica din cătunul Turculeşti, comuna Călineşti, în anul 1872.[62]

Remarcabilă este şi pictura lui I.D. Negulici ca şi a lui Costin Petrescu, născut la Piteşti, în anul 1872, a lui Rudolf Schweitzer-Cumpăna, născut în anul 1886, la Piteşti, a lui Iosif Iser, care şi-a petrecut copilăria la Boteni şi a învăţat la Piteşti, fiind coleg cu poetul Ion Minulescu, care pictează între 1913-1915, la Curtea de Argeş, peisaje şi compoziţii cu ţărani din Argeş[63], prezenţa subiectelor din mediul uman şi natural al Argeşului fiind printre preferinţele sale plastice, Theodor Aman, câmpulungean prin naştere. De altfel, Theodor Aman ia poziţie în anul 1879 faţă de restaurarea făcută de André Lecomte de Nouÿ la Biserica Domnească din Curtea de Argeş scriindu-i ministrului Creţulescu: „Domnul arhitect Lecomte a încărcat acoperişul cupolelor cu nişte ornamente cari nu existau înainte şi cari sunt de un aspect greoi, lipsindu-le cu totul mişcarea graţioasă şi uşurinţa ornamentaţiei arabe".[64]

În domeniul sculpturii, semnalăm mai mulţi sculptori, care se întreceau în meşteşugul lor, dar şi lucrările unor sculptori consacraţi cum au fost: Ion Dumitru Bârlad, profesor la Liceul „I. C. Brătianu"

[61] Flintea, Crina, Băjan, Andrei, Contribuţii la cunoaşterea presei muscelene (II), în Studii şi coumunicări, Câmpulung Muscel, 1984, p.211-215.
[62] Popa, Petre, Dicu, Paul ,Voinescu, Silvestru, Istoria municipiului Piteşti, Bucureşti, 1988, p.202.
[63] Comarnescu, Petru, Iosif Iser, Editura Meridiane, Bucureşti, 1964, p.8.
[64] Monitorul Oficial 15-27 noiembrie 1879, p.7922-7925.

din Piteşti (1913-1917), şi D. Dima Pavelescu, cel care a realizat, în anul 1906, monumentul Independenţei din Piteşti.

În privinţa arhitecturii, semnalăm prezenţa inginerului Dimitrie Gheorghe Dima, care a înălţat mai multe edificii în această perioadă, printre care: Biserica Sf. Vineri din Piteşti, Podurile de peste râurile Argeş şi Doamnei, locuinţe etc., Dimitrie Maimarolu, care a realizat clădirea Muzeului judeţean Argeş din Piteşti dar şi Centrul Militar Central din Bucureşti şi fostul Palat al Marii Adunări Naţionale.[65]

Viaţa culturală în Argeş şi Muscel a constat mai mult în răspândirea culturii în rândurile poporului. În această operă, învăţătorii şi profesorii şi-au adus o contribuţie însemnată.

Constatăm că, în această perioadă, prin domeniul culturii, oamenii acestor locuri şi-au adus o importantă contribuţie la formarea şi evoluţia naţiunii române.

LEGISLAŢIA ŞCOLARĂ ÎN ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1864-1892

Şcoala românească de toate gradele a păşit pe un făgaş nou de dezvoltare, în a doua jumătate a secolului trecut, prin înfăptuirile realizate în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza în domeniul învăţământului şi îndeosebi prin Legea instrucţiunii publice din 1864, multe dintre prevederile ei având un caracter democrat, între care subliniem cele 2 principii: obligativitatea şi gratuitatea învăţământului primar pentru toţi copiii în vârstă de 8-12 ani.

Încă din 1859, sub ministrul Constantin A. Crețulescu, se pregătea la Bucureşti o reformă completă a învăţământului. O lege nouă era cerută de mult timp. Legea a fost întocmită în spiritul principiilor revoluţiei din 1848. Ea a fost îndelung pregătită, dezbătută şi, cu o oarecare întârziere şi piedici, promulgată la 25 noiembrie 1864.

Nicolae Iorga punea reforma şcolară realizată, precum şi proiectele ulterioare care s-au făcut pentru modificarea ei, sub semnul

[65] Popa, Petre, Dicu, Paul, Voinescu, Silvestru, *op.cit.* p.205.

eclectismului (dar în sens pozitiv), care a dominat, după cum aprecia, perioada 1864-1890. Totuşi el declara această lege „drept o operă lipsită de originalitate, răzimată adesea pe copierea străinătăţii şi fără nici o bază de tradiţie şi nici o însufleţire de ideologie morală".[66]

Vasile Boierescu, autorul anteproiectului legii din 1864, a ţinut să declare că, întocmind această lucrare, s-a ferit să copieze căci „era împotriva adoptării exclusive a organizaţiei străine".[67]

Miniştrii care s-au perindat la departamentul instrucţiunii publice, politicienii celor două partide de guvernământ au făcut această lege răspunzătoare de toate neajunsurile din învăţământul românesc, încercând să comute cauzele care au împiedicat o dezvoltare mai mare a şcolii, în special a celei primare, de pe tărâmul social economic în domeniul suprastructurii, calificând-o ca pe o legislaţie rău întocmită în timpul regimului „despotic" al lui Cuza. De aceea, cei mai mulţi dintre miniştri, în loc să se ocupe de aplicarea sinceră a legii, a prevederilor ei democratice, au acţionat mai mult pentru înlocuirea ei.[68]

Instrucţiunea publică se împărţea în: primară, secundară şi superioară (art.2). Instrucţiunea publică cuprindea şcolile urbane şi rurale (art.3), cea secundară cuprindea: licee, gimnazii, seminarii, şcoli reale (care nu erau altceva decât şcoli profesionale), şcoli de belle arte, pentru băieţi şi şcoli secundare, pentru fete; cea superioară cuprindea facultăţile de litere, de ştiinţe matematice şi fizice, de drept, de medicină (art.5).

Corpul didactic era împărţit în patru grade: învăţători (învăţătoare), pentru şcolile primare rurale, institutori (institutoare), pentru şcolile primare urbane, profesori de şcoli secundare şi profesori de facultăţi (art.7).

[66] Iorga, Nicolae, Istoria învăţământului românesc, Bucureşti 1928, p.325.

[67] Boierescu, Vasile, Proiect de lege asupra organizării instrucţiei publice din România, Bucureşti, 1863.

[68] Maiorescu, Titu, Asupra proiectului de reformă parţială a legii învăţământului public. Discurs în Senat, în zilele de 12, 13, 14, februarie 1891 în Discursuri parlamentare vol.4 (1888-1895), Editura Librăriei Socec, Bucureşti, 1904.

Caracterul unitar al legii reiese din faptul că ea stipula atât învățământul public cât şi cel privat şi totalitatea ramurilor instrucțiunii. De asemenea, stipula obligativitatea şi gratuitatea. Obligativitatea însemna constrângere, dar era de preferat ignoranței. Instrucția obligatorie este în sarcina statului şi a românilor (art.42). Statul este dator să plătească personalul învățător, administrativ şi domestic subvenționând şi materialele pentru şcoală. Comunele plăteau: localul, mobilierul şi lemnele de încălzit.

Prin această lege se realizează şi unitatea şcolii elementare de la sat şi de la oraş, sub raportul obiectelor de studiu, singura diferență fiind numărul anilor de studiu, durata: şcoala urbană – 3 clase, iar şcoala rurală – 4 clase. De asemenea, şcolile de fete au obținut o programă identică cu aceea a băieților .

Se face un mare pas înainte pentru desprinderea şcolii de biserică, preoților rămânându-le să predea doar religia în şcoală.

Se crea egalitate sexelor la învățătură, punând, pentru prima dată la noi, bazele învățământului secundar al fetelor, dar nu şi accesul la învățământul universitar.

Apare învățământul tehnic profesional în agricultură, în industrie şi în comerț, prin aşa numitele şcoli reale.

Se stipula necesitatea pregătirii pedagogice a cadrelor didactice şi obligativitatea susținerii probelor publice de admisibilitate pe post (art.367), putând fi învățător, institutor sau profesor, pe baza pregătirii profesionale. Se înființează, în acest scop, şcoli normale superioare pentru pregătirea profesorilor de liceu şi de facultate. În oraşele cu mai multe şcoli primare (art.344) urma să se înființeze o şcoală primară normală, pentru pregătirea învățătorilor. Totodată se instituie concursul pentru cadrele didactice.

Pentru prima dată sunt specificate şi drepturile cadrelor didactice, asigurându-se principiul inamovibilității numai pentru profesorii de la facultăți dar se stipulează dreptul de a fi judecați de către membri ai corpului didactic. Învățătorii erau numiți de către prefect, la recomandarea revizorilor şcolari, iar numirea provizorie a institutorilor şi profesorilor se realiza pe o perioadă de 1 an.

Administrația centrală a instrucției se exercita de către Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, de Consiliul Permanent al Instrucției

şi de Consiliul General al Instrucției (art.8). Consiliul Permanent se compunea din: ministru, ca preşedinte, şi 5 membri (dintre care 1 era vicepreşedinte), numiți de domn la recomandarea ministrului, pe timp de 5 ani, aceştia fiind recrutați dintre profesorii care aveau 5 ani vechime sau alte persoane care s-au distins în afara instrucțiunii. Consiliul permanent era consultat de către ministru asupra tuturor problemelor cu privire la administrația şi direcția instrucțiunii publice şi private, însă ministrul avea drept de veto; de asemenea, el avea şi atribuții juridice (art.11-15).

Un rol important îl avea Consiliul General. Acesta era compus din: ministru, ca preşedinte, 3 delegați ai învățământului primar, 5 profesori secundari, 3 profesori universitari numiți de domn, un reprezentant al şcolii militare, unul al şcolii de medicină, 3 reprezentanți ai instrucției private, câte un delegat din partea fiecărei şcoli profesionale şi 6 persoane numite de domn, din care 2 dintre membri Consiliului de Stat, 2 din partea Curții de Casație, 2 din partea înaltului cler, toți fiind numiți sau aleşi pe timp de 3 ani (art.22,23).

Acest organism se întrunea o dată pe an, între 1-25 septembrie, fiind consultat asupra tuturor problemelor legate de învățământ (art.25-28). Acestuia i se supunea spre dezbatere raportul general al Consiliului Permanent asupra căruia urma să se pronunțe definitivarea programelor şcolare etc.

Consiliul General al instrucției a devenit „parlamentul" cadrelor didactice, în care cele mai ilustre personalități ale şcolii româneşti şi-au spus părerile despre organizarea învățământului. Discuțiile critice din cadrul sesiunilor anuale ale acestui organism nu conveneau forțelor politice retrograde ale celor două partide guvernamentale. De aceea, mai toți miniştrii, care au încercat să modifice legea, urmăreau să desființeze Consiliul general pentru că ar „îngreuna administrația" şi ar „împiedica instrucția".[69]

Legea instrucțiunii publice, despre care Titu Maiorescu spunea că „aici este fundamentul instrucției publice în stat şi, îndeosebi

[69] Aceste învinuiri le întâlnim în proiectele de legi ale următorilor miniştri: I.Strat (1866), Al.Cretescu (1869), P.P.Carp (1870), Christian Tell (1872), Titu Maiorescu (1876).

într-un stat care trebuie să înainteze cu paşi aşa de repezi în cultură", s-a aplicat începând cu anul şcolar 1865/1866. Deja, însă, în luna iulie 1865, ea a suferit unele modificări privind vacanţele şcolare şi unele drepturi ale institutorilor, profesorilor secundari şi universitari.[70]

Primele încercări de modificare a Legii instrucţiunii publice din anul 1864 au avut loc în noiembrie 1866, când I. Strat, ministrul instrucţiunii în guvernul de coaliţie condus de Ion Ghica, a prezentat guvernului un referat însoţit de un proiect pentru modificarea legii din 1864, dar acesta nu a fost discutat.[71] În decembrie 1869, Alexandru Creţescu, ministrul instrucţiunii în guvernul conservator-liberal condus de Dimitrie Ghica şi Mihail Kogălniceanu, au încercat să aducă în discuţia guvernului proiectul său de reformă a învăţământului.[72] În anul 1870, P.P. Carp, ministrul instrucţiunii în guvernul conservator condus de Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, a încercat şi el să aducă unele rectificări legii din 1864.[73]

În anul 1870, P.P. Carp, ca ministru pentru numai câteva luni, a încercat o „ameliorare" a legii în vigoare, în special în privinţa Consiliului General al instrucţiei. C. Esarcu, director general al ministerului, socotea necesară crearea şcolilor reale, menite „să stingă boala funcţionarismului", cerând consiliului să-şi dea avizul pentru înfiinţarea unor şcoli reale în locul gimnaziilor clasice.

În anul 1872, a fost adoptat Regulamentul şcolilor de toate gradele din România, regulament întocmit de P.S. Aurelian.

Christian Tell, şeful departamentului instrucţiei publice (1871-1874) în guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu, a alcătuit un proiect de reformă a învăţământului care avea 328 de articole.

Proiectul conţinea unele idei cu caracter înnoitor dar, în acelaşi timp, şi multe prevederi retrograde. Amintim, în acest sens, următoarele prevederi: desfiinţarea Consiliului General al Instrucţiei,

[70] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond MCIP, dos.538/1864, f.128,152.

[71] Proiect de Lege asupra instrucţiunii publice, Bucureşti, 1866.

[72] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.165/1869, f.3-4.

[73] Popescu-Tenişan, Ilie, Contribuţii la studiul legislaţiei şcolare româneşti, Legea instrucţiunii publice din 1864, Bucureşti, 1863.

împărţirea şcolii primare în două diviziuni (una inferioară, cu un minim de cunoştinţe, alta superioară, cu un volum mai mare de cunoştinţe), idee preluată de Legea învăţământului primar de mai târziu, din anul 1893, a aceluiaşi partid; obligaţia ca elevii, însoţiţi de învăţători, să meargă în fiecare duminică la biserică; intenţia de a desfiinţa şcolile normale, funcţia de învăţător urmând a fi preluată de către preoţi etc. Împotriva ultimei măsuri s-au ridicat Societatea pentru învăţătura poporului şi personalităţi de seamă ale culturii româneşti ca Petrache Poenaru, P. S. Aurelian, Titu Maiorescu şi alţii.

Proiectul lui Christian Tell distrugea unitatea instrucţiei elementare, introducând în şcoala primară rurală două diviziuni: una inferioară, cu un minim de cunoştinţe, şi alta superioară, cu un plus de cunoştinţe mai dezvoltate. Poruncile date şcolilor secundare, la începutul anului şcolar 1872-1873, ţineau să introducă viaţa cazonă în şcoală, urmând ca elevii să meargă duminica, în timpul iernii, mai întâi la biserică şi apoi la exerciţiul militar, iar vara, mai întâi la exerciţiul militar şi apoi la biserică. Tell considera instrucţia militară „tot aşa de importantă şi de necesară pentru elevi ca şi instrucţia ce li se da în liceu."[74]

Proiectul lui Titu Maiorescu de modificare a legii (1876)

Proiectul său urmărea întărirea şcolii primare rurale, deoarece „aici este fundamentul instrucţiunii publice în stat şi îndeosebi într-un stat care trebuie să înainteze în cultură".[75] Se prevedea o oarecare descentralizare în administraţia învăţământului, lucru care ar fi dus la creşterea răspunderii comunelor în asigurarea şi întreţinerea localurilor de şcoală şi ar fi scos, parţial, învăţământul de sub influenţa politicianismului. Se urmărea ca învăţământul secundar şi superior să servească mai bine intereselor şi nevoilor dezvoltării social economice ale ţării noastre.

[74] Popescu, Teiuşan, Ilie, *op.cit.* p.87.

[75] Maiorescu, Titu, Raport către Măria Sa Domnitorul asupra lucrărilor MCIP, 15 noiembrie 1875, p.3.

Legea pentru numirea profesorilor de gimnazii, licee şi şcoli profesionale din 1879 şi unele proiecte ale lui Gheorghe Chiţu

După 12 ani de la aplicarea legii din 1864, ministrul instrucţiei, Gheorghe Chiţu, remarcă rămânerea în urmă a învăţământului primar rural prin lipsa de învăţători pregătiţi şi prin lipsa localurilor şcolare.[76] Proiectul legii mai sus menţionate a fost prezentat senatului la şedinţa din 19 februarie 1879, fiind votat[77] sub numele de *Legea pentru numirea profesorilor de gimnazii, licee şi şcoli profesionale* şi cuprindea 22 de articole, fiind prima lege care aduce modificări esenţiale prevederilor legii din 1864.

Tot în anul 1879, a fost aprobată *Legea pentru Academia Română*.

În anul 1880, Vasile Conta a prezentat „Proiectul de lege asupra instrucţiei publice şi private", proiect care a declanşat o mare mişcare între cadrele didactice. Proiectul cuprindea 245 de articole, dorind înlocuirea celor două organe consultative ale ministerului – Consiliul Permanent şi Consiliul General printr-un Consiliu superior al instrucţiei, ajutat de trei inspectori generali. Proiectul acorda o atenţie deosebită instrucţiei fetelor, obligând comunele să înfiinţeze şcoli de fete, alături de cele ale băieţilor. Proiectul a fost contestat de cadrele didactice din întreaga ţară împotriva organizării interioare a şcolii primare, organizare antidemocratică, lovind în copiii de la ţară.[78]

Proiectul Conta dorea ridicarea învăţământului la nivelul cerut de progresul ştiinţelor şi de trebuinţele economice ale ţării. Deşi n-a fost aprobat, proiectul a fost preluat de alte legi care vor fi aprobate mai târziu. Proiectul nu a obţinut adeziunea Adunării deputaţilor.

Proiectele de modificare a legii din 1864 ale lui V. A. Urechia (1881-1882)

V. A. Urechia a alcătuit 8 proiecte de legi, fiecare urmărind completarea, dezvoltarea sau îmbunătăţirea unor articole din legea în

[76] Monitorul Oficial, nr. 18, 25 ianuarie 1877, p.598.
[77] Monitorul Oficial nr. 63, 24 martie 1879.
[78] Popescu, Teiuşan, Ilie, *op.cit.*, p.144-145.

vigoare, dar care au avut soarta celor anterioare.[79]

Eşecul acestor propuneri s-a datorat, ca şi pentru propunerile lui V. Conta, faptului că el depăşise intenţiile guvernului, proiectele sale solicitând sporirea bugetului şcolilor.

Legea pentru fixarea şi gradarea remunerării corpului didactic (1883)

Ajuns ministru, P.S. Aurelian nu s-a ambiţionat, ca cei dinaintea lui, să modifice legea din 1864, ci a dorit să facă totul pentru aplicarea ei. El reuşeşte ca, sub ministeriatul său, să se voteze *Legea pentru înfiinţarea casei pentru ajutorul şcoalelor*, care încurajează particularii şi *Legea pentru fixarea şi gradarea remuneraţiei membrilor corpului didactic*. Aceasta fixa salariile, astfel că învăţătorii rurali primeau 90 lei, institutorii câte 225 lei/lună, profesorii de liceu, gimnaziu şi belle-arte câte 360 lei/lună şi 500 lei/lună pentru profesorii universitari. Se prevedea o sporire de 15% din 5 în 5 ani a salariului, până la 20 de ani, astfel că, după 20 ani de serviciu, salariile erau mai mari cu 60% decât la început.[80]

Proiectul de reformă şcolară al lui D.A. Sturdza (1886)

D.A. Sturdza, şeful departamentului instrucţiei în guvernul I.I.C. Brătianu, a alcătuit cu Spiru Haret, secretar general al ministerului, un proiect de lege care a fost discutat în comisia delegaţiei Adunării deputaţilor, în lunile mai şi iunie 1886, şi depus la 20 ianuarie 1887.[81] Proiectul prevedea, printre altele: înfiinţarea grădinilor de copii; limba română obligatorie în toate şcolile publice şi private; obligativitatea învăţământului primar pentru copii, între 7-14 ani; înfiinţarea unei şcoli primare în fiecare cătun unde erau cel puţin 40 de copii de vârstă şcolară; şcoala primară rurală cu durată de 5 ani, cea urbană de 4 ani,

[79] Urechia, V. A., Acte şi agende, 8 aprilie – 15 noiembrie 1881, Bucureşti, 1881.
[80] Monitorul Oficial, nr. 1, din 1 aprilie 1883, p.4.
[81] Vizanti, Andrei, Raport asupra proiectului de organizaţiune generală a învăţământului public, la adaosele şi modificările comitetului delegaţiilor Adunării deputaţilor, Bucureşti, 1886.

programele fiind aceleaşi; şcoli de adulţi; recrutarea cadrelor didactice pe baza examenelor de capacitate; învăţământul secundar organizat pe baze moderne; se reglementa funcţionarea mai judicioasă a facultăţilor.

Proiectul a dezlănţuit discuţii aprinse în cadrul comitetului delegaţiei Adunării deputaţilor, în şedinţele Consiliului general al instrucţiei[82], în rândul cadrelor didactice care au alcătuit două memorii, unul redactat la Iaşi[83], altul la Bucureşti.[84] Prevederile criticate au fost: limitarea instrucţiei secundare a fetelor; suprimarea internatelor şcolii normale superioare; judecarea cadrelor didactice, căzute în vreo oarecare vină, de către completele de judecată formate din magistraţi (legea din 1864 crease jurii din rândul cadrelor didactice), aceasta fiind în contradicţie cu prevederea nouă şi pozitivă a inamovibilităţii tuturor cadrelor didactice; condiţionarea înfiinţării unei şcoli primare de existenţa unui număr de 40 de copii în etate şcolară.

Proiectele modificatoare Constantin Boerescu (1189) şi Titu Maiorescu (1891)

Constantin Boerescu, ministru al instrucţiunii, a încercat şi el, în anul 1889, să reformeze parţial învăţământul[85], preluând de fapt un proiect al lui Titu Maiorescu. Acesta, revenit la 16 noiembrie 1890 la Departamentul Instrucţiei[86], şi-a susţinut proiectul în 1891, în Senat.

La 21 iulie 1891, Petru Poni vine la conducerea ministerului, în guvernul conservator al generalului I. Em. Florescu. Acesta a pregătit un nou proiect privind organizarea instrucţiei primare şi a şcolilor

[82] Dezbaterile Consiliului general al instrucţiunii, Bucureşti, 1886, p.45-90.
[83] Memoriul Corpului didactic din Iaşi asupra proiectului de lege a instrucţiuniii publice, prezentat Corpurilor legiuitoare în 4 ianuarie 1886, Tipografia Naţională, Iaşi 1886.
[84] „Şcoala rurală", Craiova, III, nr. 15/1886.
[85] Proiect de reorganizare a învăţământului rural elaborat de comisia numită de MCIP la 2 mai 1889, Tipografia Curţii Regale, Bucureşti,1889.
[86] Monitorul Oficial, nr. 185/17 noiembrie 1890, p.4280.

normale[87], dar, în noiembrie 1891, odată cu reconstituirea guvernului, ca ministru al instrucţiei a fost desemnat Take Ionescu.

Proiectul lui C. Boerescu se referea la reorganizarea învăţământului rural şi la organizarea şcolilor normale de învăţători. Acest proiect susţinea uniformizarea întregului învăţământ primar.

Proiectul Maiorescu nu modifica total legea din 1864 ci o amenda numai parţial. Proiectul urmărea punerea în concordanţă a textului legii în vigoare cu situaţia de fapt precum şi introducerea în lege a unor instituţii şcolare existente, de care legea din 1864 nu se ocupase în special (şcolile normale de învăţători, şcoala normală de institutori, facultatea de medicină şi teologie, institutele ştiinţifice, laboratoarele). Maiorescu făcea deosebire între copiii din mediul rural şi cei din mediul urban, propunând ca primii să înceapă şcoala la 9 ani iar ceilalţi la 8 ani, motivând că „sătenii sunt în mare parte recalcitranţi" în răspândirea învăţământului şi că aceştia, „sătenii, în mare parte, nu vor să-şi dea copiii la şcoală", copiii din mediul rural fiind „mai înaintaţi în dezvoltarea inteligenţei... copiii orăşenilor sunt mult mai vii".[88]

Acest proiect a fost, pe bună dreptate, considerat draconic, numeroase personalităţi culturale şi politice ridicându-se împotriva lui, printre care şi Petru Poni.

Proiectul Petru Poni pentru Legea învăţământului primar şi normal primar (1891)

Venind la conducerea ministerului, la 21 iulie 1891, Petru Poni a repus în discuţie completarea şi definitivarea proiectelor de legi relative la organizarea instrucţiei primare şi a şcolilor normale. El spera că aceste proiecte vor urma 2 etape: mai întâi legea de organizare a învăţământului primar şi normal, apoi legea de organizare a învăţământului secundar şi superior şi legea învăţământului particular.[89] Guvernul se va reface la 27 noiembrie fără Petru Poni, în

[87] Maiorescu, Titu, Discurs asupra reformei instrucţiei publice, Bucureşti, 1891.
[88] *Ibidem*.
[89] Monitorul oficial, nr. 180/15 noiembrie 1891, p.1746.

locul fiind numit ministru Take Ionescu, în guvernul lui Lascăr Catargiu.[90]

Legea pentru organizarea administraţiei şcolare (1892)

Legea adoptată la 31 august 1892 a reuşit să desfiinţeze Consiliul General al Instrucţiei, privind o modificare esenţială. Era format din delegaţii aleşi de consiliile şcolare cu excepţia învăţătorilor, care erau numiţi direct prin decret, după recomandarea ministrului, compunându-se din trei secţii: învăţământul primar, învăţământul secundar şi învăţământul superior (art.99). Secţiile urmau să lucreze separat, iar durata sesiunilor era de 20 de zile (art.34). Deci, consiliul nu mai era obligat să fie convocat. În acelaşi timp, consiliul îşi pierdea însemnătatea lui de organ colectiv, reprezentant al unităţii învăţământului. După aproape 30 de ani de la Legea instrucţiunii publice, teama guvernelor de „parlamentul profesorilor" a fost în acest fel eliminată.

Această decizie a guvernului, aprobată de parlament, era explicată, în felul său, de Titu Maiorescu: „ştiţi că s-au plâns unii, s-a plâns onor d. Sturdza, de tendinţa unora, din norocire nu a tuturora, din membrii corpului didactic de a amesteca în şcoală ceea ce nu este al şcolii de a preschimba afacerile curat didactice în afaceri politice şi parlamentare; şi ştiţi că şi în Consiliul general se petrece acest conflict de direcţii şi totdeauna toţi miniştrii mai moderaţi au căutat să frâneze tendinţele exagerate, să facă pe Consiliul şcolar ca să se ocupe numai de şcoală şi să nu alunece pe alte căi, care să pericliteze toată valoarea lui".[91]

[90] *Ibidem*, nr. 190/28 noiembrie 1891, p.5033.
[91] Maiorescu, Titu, Discurs asupra reformei instrucţiei publice, Bucureşti, 1891, p.6.

CAPITOLUL III

ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1892

Legea instrucţiunii publice din anul 1864 s-a aplicat cu începere din anul şcolar 1865/1866. Între timp, în iulie 1865, ea a suferit unele modificări. S-au îmbunătăţit articolele referitoare la vacanţele şcolare şi s-au abrogat articolele 392, 393 şi 394, care prevedeau ca institutorii, profesorii secundari şi universitari, timp de nouă ani şi, respectiv, doisprezece ani de la încadrare, să nu aibă dreptul la alte îndeletniciri în afară de şcoală[92].

Pentru aplicarea legii nu au fost luate măsuri speciale. Astfel, la 1 septembrie 1865, ministrul a lansat o proclamaţie către săteni, îndemnându-i să-şi trimită copiii, de vârstă între 8-12 ani, la şcoală. Proclamaţia se încheia cu îndemnul „La şcoală dar, toţi copiii, băieţi şi fete, că aşa zice legea şi numai de la şcoală e mântuirea"[93].

În acelaşi scop, la 31 decembrie 1865, Ministrul Instrucţiunii Publice a adresat o circulară primarilor din comunele rurale, prin care aceştia erau invitaţi să se constituie în comitete de inspecţie şcolară şi să ia măsuri pentru ca „să nu rămână nici o comună fără de şcoală şi nici un băietan sau copilă fără de ştiinţă de sfânta carte". Li se cerea „să se pună pe treabă" pentru a fi deschise şcolile şi „să supravegheze zi şi noapte" pentru ca ele să fie populate[94].

Pentru buna desfăşurare a procesului de învăţământ era nevoie, aşa cum se arăta în circulară de mai sus, de „o căsuţă bunicică şi curată ca să încapă bine copiii din sat", de un învăţător care „să se ţie

[92] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.539/1864 f.128, 152.
[93] Bibiri, I., Lascăr, Catargiu, *op.cit.* p.1368.
[94] Bibiri, I., Lascăr, Catargiu, *op.cit.* p.1368.

de şcoală cu stăruinţa", şcoala să fie înzestrată cu mobilier şi material didactic corespunzător, să fie frecventată de către toţi copiii în vârstă de 8 până la 12 ani.[95]

BAZA MATERIALĂ A PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÂNT

Baza materială a învăţământului primar a fost o problemă foarte greu de rezolvat. Aceasta s-a datorat şi faptului că legea a lăsat în sarcina comunelor tot ceea ce privea localul de şcoală, mobilierul, repararea şi întreţinerea lor şi lemnele de încălzit (art.42).

Localurile şcolilor primare rurale se aflau, în anul aplicării legii, într-o stare deplorabilă, după cum rezultă din tabelul următor.[96]

Plasa din plaiul	Nr. de şcoli în funcţiune	Starea materială a şcolilor					
		bună		de reparat		a se clădi din nou	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%
Olt	23	8	34,78	11	43,83	4	17,39
Topolog	16	3	18,75	6	37,50	7	43,75
Loviştea	18	6	33,33	5	27,77	7	38,80
Argeş	15	2	13,33	5	33,33	8	53,34
Piteşti	29	13	44,32	9	31,03	7	24,15
Gălăşeşti	22	2	9,09	8	36,36	12	54,55
Cotmeana	20	2	10,00	9	45,00	9	45,00
Total judeţe	143	36	25,17	53	37,07	54	37,76

Se observă din acest tabel starea precară a localurilor, situaţia reală fiind mult mai gravă deoarece numărul celor care au fost trecute ca fiind bune sau de reparat a fost exagerat de către autorităţile locale, în dorinţa de a ascunde problemele grave cu care se confruntau.

[95] *Ibidem.*
[96] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.296/1867, f.57 şi urm.

Ministrul le cerea primarilor să construiască „casă de şcoală bună şi sănţoasă şi la loc bun, neumed, nemlăştinos şi depărtat de cârciumă"[97]. Deoarece puterea economică a comunelor era redusă, ele singure neputând construi localuri spaţioase, C.A.Rosetti, ministrul instrucţiunii, s-a adresat proprietarilor şi arendaşilor de moşii, pentru a contribui la clădirea şcolilor[98]. Ministrul spera că apelul său va avea ecou şi, până în toamna aceluiaşi an, se va construi în fiecare comună câte o şcoală. Dar chemarea sa nu a avut efectul scontat, foarte puţini proprietari sprijinind construcţia de şcoli.[99]

Şeful instrucţiunii publice informa ministrul de interne, în iulie 1867, că şcolile din Argeş şi Muscel, dar şi din alte judeţe, se aflau într-o situaţie foarte grea, având „trebuinţă de reparaţiuni", iar multe trebuiau „a se înfiinţa din nou", rugându-l să oblige prefecţii să pună „serioasă îndatorire" primarilor pentru a se ocupa de cele necesare şcolilor.[100] Cu toate intervenţiile, majoritatea primarilor „nu dau şcolilor cele prevăzute de legea comunală", aşa cum se arăta într-o adresă a Ministerului Instrucţiunii Publice către Ministerul de Interne, din februarie 1868.[101]

În contradicţie cu aceste constatări, prefectul de Argeş declara, în iulie 1870, că toate comunele rurale aveau localuri şcolare corespunzătoare şi că erau dotate cu mobilierul necesar.[102]

Starea localurilor şcolilor primare urbane nu era mai bună decât a celor rurale. Astfel, şcoala primară de băieţi nr. 1 din Piteşti avea local propriu, construit în anii 1840-1841, dar restul şcolilor funcţionau în localuri închiriate, improprii.

Şcoala de băieţi nr. 1 deşi avea un local al său, acesta devenise neîncăpător, de aceea, în anul 1868, 50 de copii n-au putut să se

[97] Bibiri, I., Lascăr, Catargiu, *op.cit.* p.1368.
[98] *Ibidem*, p.1369.
[99] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.724/1871, f.97 şi urm.
[100] *Ibidem*, fond MI, Divizia Comunele, dos.17/1867, f.25.
[101] *Ibidem*, dos.42/1868, f.3.
[102] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.72/1870, f.284.

înscrie la şcoală, fiind respinşi.[103] Clădirea se afla într-o stare de degradare, plafonul căzuse în mai multe rânduri.[104]

Şcoala de băieţi nr. 2, înfiinţată în anul 1866 ca sucursală a şcolii de băieţi nr. 1, a funcţionat în chiliile bisericii Mavrodolu şi în diferite case cu chirie, care nu corespundeau cerinţelor.[105]

Şcoala de fete nr. 1 din Piteşti a funcţionat, până în anul 1865, într-o casă necorespunzătoare şi neîncăpătoare, multe dintre cererile de înscriere a elevelor fiind respinse.[106] În anul 1865/1866, şcoala s-a mutat în camerele schitului Buliga, unde se găsea şi cazarma, spre nemulţumirea părinţilor elevelor.[107] Aici, a funcţionat până în anul 1875, când localul a ajuns „într-o ruină completă", încât, repararea lui costând prea mult, s-a închiriat o altă casă.[108]

Şcoala de fete nr. 2 a fost adăpostită, la început, în casa Anicăi Pernescu, din strada Sf. Vineri şi apoi în alte case, dar toate necorespunzătoare.[109]

Şcolile din Curtea de Argeş au funcţionat în localuri necorespunzătoare, improprii. În iulie 1866, revizorul şcolar raporta că şcolile primare din Curtea de Argeş „sunt într-o completă mizerie", chiriile fiind neplătite de un an şi astfel, proprietarii "au scos şcolile afară din clasele lor", rămânând mult timp închise.[110]

În anul 1871, şcoala de la Căpăţâneni se afla într-o casă particulară cu două camere, unde se aflau doar trei bănci, iar în loc de geamuri era pusă hârtie.[111]

---

[103] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.67/1869, f.18.
[104] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, Fond Primăria Piteşti, dos.1/1870.
[105] *Ibidem*, dos.14/1871, 2/1872, 3/1875.
[106] *Ibidem*, dos.5/1865.
[107] *Ibidem*.
[108] *Ibidem*, dos.3/1875, f.182.
[109] *Ibidem*, dos.15/1866.
[110] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, Fond Primăria Piteşti, dos.161/1866, f.4.
[111] *Ibidem*, Fond Şcoala primară Căpăţâneni, pachet 1, dos.19/1874.

Şcoala din Valea Iaşului „semăna mai mult cu o coşară", se spunea, în raportul din 14 februarie 1874, de către revizorul şcolar Al. Teodosiade.[112]

Autorităţile centrale au elaborat planuri tip pentru construirea localurilor şcolare[113], dar ele nu au folosit la nimic, întrucât în acest timp nu s-a construit nici un local model. În anul 1875, Titu Maiorescu a întocmit alte planuri tip pentru construirea şcolilor primare rurale şi urbane, pe care le-a trimis prefecţilor din ţară.[114] Conform acestor planuri, un local de şcoală primară rurală trebuia să cuprindă, printre altele, o sală de clasă, cu o suprafaţă de aproximativ 70 m^2, o cancelarie, o bucătărie, iar la etaj, două camere pentru locuinţa învăţătorului. Dar, un asemenea local costa foarte mult, neputând fi construite prin puterea economică a comunelor.

Procesul de învăţământ a suferit şi prin lipsa lemnelor de foc, dar şi a lipsei de mobilier. În mai toate şcolile, atât în cele rurale cât şi urbane, mobilierul era sărăcăcios, necorespunzător, rudimentar. Astfel, în anul şcolar 1877/1878, 97 de şcoli primare rurale funcţionau în 101 săli de clasă şi aveau următorul mobilier: 430 bănci, 90 catedre şi mese, 111 scaune, 109 table, 42 orologii.[115] Deci, fiecărei săli de clasă îi reveneau, în medie: 4,25 bănci, 0,89 catedre, 1,09 scaune şi 1,07 table, după 13 ani de la aplicarea Legii instrucţiunii publice din 1864.

În şcolile primare urbane nu era o situaţie mai bună, excepţie făcând şcoala de băieţi nr. 1 din Piteşti.[116] În anul şcolar 1876/1877, cele trei şcoli de băieţi (două în Piteşti, una în Curtea de Argeş) aveau 13 săli de clasă, în care se aflau: 83 bănci, 11 catedre, 20 scaune, 11 table, trei orologii. Cele trei şcoli de fete aveau 10 săli de clasă, în care reveneau 35 bănci, 7 catedre, 6 scaune, 9 table şi 2 orologii.[117] Deci, îi reveneau fiecărei clase câte 6,38 bănci şi pentru fiecare şcoală, câte 28

---

[112] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.248/1874, f.15.
[113] *Ibidem*, dos.202/1870.
[114] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.100/1875, f.12.
[115] Statistica din România, Cultele pe anul 1978 şi învăţământul pe anul şcolar 1877-1881, Tipografia Statului, Bucureşti, 1880, p.7.
[116] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos.5/1865.
[117] Statistica învăţământului pe anul şcolar 1876-1877, Bucureşti, 1878, p.67.

bănci, la băieți și câte 3,5 bănci pentru fiecare clasă și 12 bănci pentru fiecare școală, la fete.

Aprovizionarea școlilor cu lemne pentru foc a constituit o altă problemă deosebit de grea pentru școlile rurale, dar și urbane. Astfel, în decembrie 1868, școlile din Curtea de Argeș au stat mai multe zile închise din cauză că lemnele de foc s-au isprăvit[118], iar în martie 1870, școala de băieți nr. 2 din Pitești a fost închisă timp de cinci zile, din aceleași motive.[119] Această stare de lucruri a atras luarea unor măsuri din partea autorităților.

Astfel, prin adresa 1583, din 12 martie 1871, prefectul de Argeș solicita primăriei din orașul Pitești să ia măsuri „de urgență" și să trimită lemne la școli.[120]

Dar, în anul 1872, școlile primare din Pitești au rămas fără lemne de foc și au fost închise, situație repetată și în anii următori.[121]

Și materialul didactic era sărăcăcios. Astfel, în anul școlar 1877/1878, cele 97 de școli rurale dispuneau de: 135 hărți geografice, 42 diferite obiecte de studiu, 76 volume în bibliotecile școlare.[122]

În privința cadrelor didactice, situația era următoarea: în anul școlar 1864/1865, funcționau 165 de învățători și 10 institutori, dar în anul următor numărul lor a scăzut la 109 învățători și 12 institutori.[123]

Legea din 1864 a prevăzut o nouă numire a învățătorilor, deoarece cei mai mulți dintre ei nu aveau pregătirea cerută – cursurile complete ale școlii primare. Astfel, dintre cei 165 de învățători existenți în anul școlar 1864/1865, 50 aveau numai trei clase primare, 7 aveau 7 clase primare, iar 3 absolviseră cursul primar, pentru restul de 100 învățători nu se ceruseră date certe.[124]

---

[118] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.481/1868, f.45.
[119] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos.21/1870, f.14.
[120] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos.14/1871.
[121] *Ibidem*.
[122] Statistica învățământului pe anul școlar 1877-1881, București, p.7.
[123] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.516/1865, f.153.
[124] Anuarul general al instrucțiunii publice 1864-1868, p.120, 125.

În baza ordinului 31459/22 septembrie 1865, s-a alcătuit comisia de examen formată din: Al. Teodosiade - institutorul superior al școlii primare de băieți din Pitești, V. Urzescu – revizorul școlar și I. Capitonovici – medicul județului.[125] Comisia a examinat numai pe acei învățători care în anul școlar precedent "n-au justificat că au învățăturile claselor primare", declarând reușiți pe cei care au obținut note între 6 și 10[126]. Din cei vechi au fost declarați reușiți 72, iar din cei care nu mai fuseseră în învățământ au reușit 20, deci, în total, 92.[127]

Dintr-o statistică rezultă că au reușit, la examenul din septembrie 1865, 20 de învățători, în posturile rămase libere fiind numiți învățători dintre cei vechi, care nu se prezentaseră la examen din diferite motive.[128] La examenul din noiembrie 1866 au reușit 34, care inițial au fost trimiși la „comunele alese pentru a deschide școala".[129]

Învățătorii care erau admiși depuneau jurământul în fața prefectului, revizorului școlar și a comisiei de examinare. Acesta conținea următoarele: „Jur în numele prea Sfintei Treimi să slujesc, la slujba ce mi s-a încredințat, cu râvnă, cu credință și cu dreptate fără de a mă abate din datoriile prescrise, precum și de a păzi pravilele și de a respecta instituțiile patriei mele; asemenea jur credință Măriei Sale Domnitorului".[130]

Pentru ocuparea catedrelor vacante de institutori, concursurile se țineau la București și, mai rar, la Pitești și Câmpulung.[131] De multe ori însă învățătorul era la cheremul autorităților locale.

Pedagogul A. Lupu-Antonescu remarca faptul că, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, învățătorul era „un slujbaș pribeag, rău văzut de toată albăstrimea administrativă a comunei".[132]

---

[125] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.516/1865, f.172.
[126] *Ibidem*.
[127] *Ibidem*.
[128] *Ibidem*, dos.296/1867, f.57.
[129] *Ibidem*, dos.390/1866, f.4.
[130] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.516/1865, f.176.
[131] *Ibidem*, dos.3101/1870, f.15,16.
[132] Antonescu, Lupu, A. Chestiuni de învățământ (simple note), București, 1896, p.26.

La fel remarca şi Constantin Dobrescu-Argeş, care spunea că învăţătorul este considerat ca un subaltern al primarului şi, în multe cazuri, dacă nu-i convenea acestuia, îl destituia.

În sprijinul acestei idei, notăm situaţia din comuna Uda de Sus, când, în decembrie 1871, învăţătorul a fost destituit pentru a fi numit un favorit al prefectului, care nu avea decât două clase primare.[133]

O altă problemă gravă era acea a salariilor, de multe ori de mizerie, neonorarea lor la timp şi umilirea învăţătorilor; deoarece, la primirea salariilor, primarii trebuiau să-şi pună viza că aceştia şi-au îndeplinit serviciul.[134] „De la început, salariile noastre se primesc foarte neregulat. Astfel, pe trimestrul din aprilie anul trecut, abia acum, de curând s-a primit mandat, iar pe trimestrele din iulie şi octombrie, acel an, nicicum nu-i speranţă. În această suferinţă nu sunt numai eu, ci toţi învăţătorii din această plasă şi din tot districtul. Ce speranţe pot naşte astfel de situaţii? Fără sprijin şi fără protecţie, ce suntem, noi? Nimic, decât nişte indivizi muritori de foame, lăsaţi în voia întâmplării", scria, la 20 februarie 1866, C. Bunescu, din comuna Alimăneşti, într-un memoriu adresat ministrului.[135]

De cele mai multe ori, învăţătorii, desconsideraţi de unele autorităţi locale, de proprietari, remuneraţi cu un salariu de mizerie, pe care nici nu-l primeau la timp, renunţau la această funcţie.[136] Din această cauză, din cei 92 de învăţători numiţi în urma concursului din octombrie 1865, mai rămăseseră la catedră, în octombrie 1872, numai 22, adică cca. 24%.[137]

Abuzurile au continuat, mai ales în timpul revizoratului lui Al. Teodosiade. Astfel, C. Dobrescu-Argeş nota în amintirile sale că primul salariu de învăţător al său, din 1875, l-a luat de la revizor de acasă, care pe la cancelaria revizoratului se ducea rar. Curtea era plină de învăţători: unii cărau apă ca să ude florile, alţii pliveau răzoarele cu flori, alţii săpau în grădină, alţii făceau curăţenie în grajdul cailor, alţii

[133] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.724/1871, f.272.
[134] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.3840/1870 , f.1.
[135] *Ibidem* dos.320/1866, f.32.
[136] *Ibidem*, f.61 şi urm.
[137] *Ibidem*, dos.516/1865, f.174.

scoteau caii la apă, iar cei mai „familiali" curăţau prin curte şi antreul casei. Unii învăţători erau de mai multe zile. Celor mai „guralivi" li se dădea ceva mai mult din leafa lor, celor „prostănaci", aproape nimic".[138]

ORGANIZAREA PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÂNT

Legea prevedea că instrucţia primară este gratuită şi obligatorie pentru toţi copiii de ambele sexe, între 8 şi 12 ani împliniţi (art.6 şi 31). Şcoala primară era împărţită în patru clase, fiecare cu câte un an, cu învăţătorul său (art.45). Dar această prevedere a legii nu s-a aplicat, astfel că şi şcoala primară urbană a continuat să funcţioneze cu patru clase. Şcolile de fete, atât cele de la oraşe cât şi cele de la sate, au obţinut prin lege o programă asemănătoare cu a băieţilor, având în plus lucrul de mână, funcţionând cu trei clase şi două cadre didactice (art.62).

Notele erau de la 1 la 10 şi semnificau: 10 = foarte bine sau eminent, 9-8 = bine cu distincţie, 7-6 = bine, 5-4 = de mijloc sau mediocru, 3-1 = rău (art.36 din regulament).

La deschiderea anului şcolar 1865/1866, conform prevederilor legii intrate în vigoare la 1 septembrie 1865, revizorul şcolar a trimis un tabel cu 160 de şcoli care urmau să funcţioneze în Argeş[139], după cum urmează:

Plasa sau plaiul	Nr. comunelor	Nr. satelor mai mari	Nr. familiilor	Nr. copiilor de vârstă şcolară	Nr. şcoli înfiinţate	Nr. şcoli ce urmează a fi înfiinţate	Nr. sate alipite
Argeş	14	29	3144	786	28	22	7
Cotmeana	20	27	3782	844	23	22	5
Gălişeşti	22	23	4724	866	22	22	1

[138] Teodorescu, N., Gheorghe., *op.cit.*, p.24.
[139] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.516/1865, f.152 şi urm.

Plasa sau plaiul	Nr. comunelor	Nr. satelor mai mari	Nr. familiilor	Nr. copiilor de vârstă şcolară	Nr. şcoli înfiinţate	Nr. şcoli ce urmează a fi înfiinţate	Nr. sate alipite
Loviştea	17	31	4020	908	23	20	9
Olt	23	30	4189	1150	27	24	6
Piteşti	29	41	5581	1302	34	31	10
Topolog	16	35	4753	932	24	19	16
Total	141	216	30193	6788	184	160	54

Numărul şcolilor primare rurale a fost mic şi a oscilat de la an la an, din cauza bugetului mic, dar şi a neputinţei comunelor de a înfiinţa şcoli, de a le întreţine şi de a pune la dispoziţie localuri adecvate. Din aceste cauze, multe sate s-au unit la şcoala cea mai apropiată. În toamna anului 1865, şcolile din tabelul de mai sus au fost încadrate cu 92 învăţători care au reuşit la concursul din septembrie. În lunile următoare s-au deschis şi alte şcoli.[140] Cu toate acestea, în nici unul din anii din perioada 1865-1880 numărul şcolilor nu a atins cifra de 160.[141]

Numărul şcolilor primare rurale a fost mic, în primul rând din cauza lipsei de învăţători, care, din cauza remuneraţiei reduse, nu erau tentaţi să devină dascăli.[142]

Au fost şi cazuri izolate când unele sate au deschis şcoli pe seama lor, cum a fost cazul satului Gura Bascovului, ţăranii de aici dorind să aibă şcoli unde fiii lor să înveţe carte.

În anul şcolar 1867/1868, s-au înfiinţat 11 şcoli model în comunele: Muşeteşti, Hârseşti, Slobozia, Mozăceni, Berevoieşti, Şuici, Uda de Sus, Stoiceni, Moşoaia, Alimăneştii de Sus şi Fedeleşoiu[143], luându-şi măsuri pentru pregătirea localurilor. Totuşi, reţeaua şcolilor model a fost instabilă: se înfiinţa o şcoală model într-o comună, dar se desfiinţa în altă parte, din cauza condiţiilor materiale,

[140] Buletinul instrucţiunii publice, 1865-1866, Bucureşti, 1866.
[141] În anii următori numărul şcolilor a fost între 117 în anul 1869-1870 şi 147 în 1870-1871.
[142] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.296/1867, f.55.
[143] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.322/1867, f.350.

dar şi intervenţiilor unor persoane[144]. În Argeş, numărul acestora a fost mic: 5 în 1868, 6 în 1869-1870, 7 în 1871-1872 şi 12 în 1873-1874.[145]

De multe ori, sătenii au cerut înfiinţarea acestor şcoli model pe cheltuiala lor.

În unele comune şcolile nu au funcţionat din lipsa localurilor.[146]

De asemenea, numărul lor a fost mic şi a oscilat an de an datorită bugetului mic, de aceea se înfiinţau şcoli atunci când comunele aveau local corespunzător şi cadru didactic, dar, în acelaşi timp, se desfiinţa una din altă comună unde nu erau condiţii satisfăcătoare.

De aceea, Titu Maiorescu îl ruga pe ministrul de interne să „determine" pe primari să prevadă în bugetele comunelor fonduri „suficiente" pentru „înfiinţarea treptată de şcoli în toate satele unde nu sunt".[147] Se dorea ca întreţinerea şcolilor primare rurale de pe seama statului să treacă în seama comunelor, aşa cum fusese şi înainte de 1864. Acest sistem „de alipire" a satelor la o singură şcoală a creat mari nemulţumiri printre săteni. Astfel, în şedinţa Consiliului Permanent al instrucţiei, din 21 decembrie 1866, s-au analizat mai multe plângeri ale satelor. Iată câteva exemple: Oeşti unit cu Cicăneşti, Galeşu unit cu Brătieni, primele având câte 150 de familii, dar la o distanţă de 2-3 ore de mers şi despărţite de păduri, văi şi ape, ceea ce îi împiedica pe copii să frecventeze şcolile. Aceste cauze au determinat consiliul să hotărască înfiinţarea de şcoli în fiecare din satele respective.[148]

Au urmat în 1868 şi alte sate: Morăşti-Cărpenişi, de Suici, Mălureni, de Bădiceni, Lunca, de Mârghia[149], apoi, în 1871, satele Cerbul, de Albota, Poenari, de Alimăneştii de Jos, Valea Babei, de Urlueşti.[150]

[144] *Ibidem*, dos.18/1870, f.48.
[145] *Ibidem*, dos.2201/1873, f.21.
[146] *Ibidem*, f.102.103.
[147] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MI, Divizia comunelor, dos.47/1874, f.17.
[148] *Ibidem*, dos.390/1866, f.115.
[149] *Ibidem*, dos.430/1868, f.81.
[150] *Ibidem*, dos.18/1870, f.13,14.

Unele sate au organizat şi deschis şcoli pe cheltuiala lor, cum a fost cazul satului Gura Bascovului, dovedind că ţăranii şi-au manifestat din plin dorinţa să aibă şcoli unde fiii lor să înveţe carte, contrar părerilor că sătenii ar fi refractari, nepăsători la „eforturile" statului de a-i lumina.[151]

În anul 1877, a avut loc „reorganizarea" şcolilor primare rurale, urmărindu-se ridicarea procesului de învăţământ pe o treaptă superioară. Prin această măsură s-au restrâns şcolile, locuitorii din comuna Richiţelele de Sus arătând că s-a făcut „o mare nedreptate că li s-a desfiinţat şcoala, deja au local corespunzător, ca deservind copiii din 7 cătune ale comunei care „nu se vor mai putea bucura de luminile învăţământului".[152]

Prin noua „reorganizare", care în realitate a însemnat o mare restrângere a şcolilor, s-a dat o mare lovitură învăţământului rural.[153] Practic, peste două treimi din sate urmau să rămână fără şcoli. Satele în care nu mai funcţionau şcoli au făcut numeroase plângeri autorităţilor. Astfel, locuitorii din Groşi arătau că „reducerea" şcolilor a produs „o întristare foarte mare în inimile tuturor".[154]

La 4 septembrie 1877, revizorul şcolar D. Micescu îl anunţa pe ministru că s-a încheiat noua organizare a şcolilor rurale, căutând „pe cât mi-a fost posibil" ca instrucţia să nu sufere prea mult. El arăta că „dorinţa poporaţiunii de a avea şcoli în fiecare comună" nu s-a putut „atinge în totul". În acest raport se mai menţiona că a găsit puţini care să întrunească condiţiile unui bun învăţător din care cauză a apelat şi la alte persoane care nu au mai fost în învăţământ şi tot „a fost forţat" a lăsa mulţi şi cu şcoala primară.

Iată situaţia şcolilor primare rurale în toamna anului 1877.[155]

[151] *Ibidem*, dos.13/1869, f.2.
[152] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.3515/1877, f.339.
[153] *Ibidem*, f.339.
[154] *Ibidem*, dos.3515/1877, f.14.
[155] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, f.372-385.

Plase	Nr. satelor şi cătunelor	Şcoli ce urmează a funcţiona			Gradul învăţătorilor		Pregătirea învăţătorilor				
		De stat	De comune	Total	I	II	Şc. primară	Seminar	Cls. gimnazială	Şc. normală	Şc. comunală
Argeş	104	14	3	17	1	16	8	8	-	-	1
Cotmeana	56	17	1	18	2	16	11	4	1	2	-
Găläşeşti	64	15	3	18	1	17	14	3	-	1	-
Loviştea	71	14	2	16	-	18	10	6	-	-	-
Olt	166	14	2	16	2	14	13	-	1	1	1
Piteşti	183	24	4	28	2	26	18	8	-	1	1
Topolog	117	12	-	12	1	11	10	-	1	-	1
Total	761	110	15	125	9	116	84	29	3	5	4

Rezultă că numărul de 68 şcoli, stabilit de minister la 11 martie 1877, pentru judeţul Argeş, era destul de mic. Satele şi autorităţile locale au trimis proteste, numărul a fost mărit, astfel că, în anul şcolar 1877/1878, au funcţionat în judeţ 110 şcoli întreţinute de stat şi 15 de comune,[156] rămânând fără şcoli 26 comune şi numeroase sate şi cătune.[157]

După anul 1878, baza materială a învăţământului a cunoscut un progres lent. S-au construit mai multe localuri de şcoli, dar insuficiente totuşi pentru dezvoltarea învăţământului modern.

[156] *Ibidem*, f.372-385
[157] Statistica învăţământului pe anul şcolar 1877/1878.

Revizorul I.S. Teodorescu aprecia, în anul 1891, că şcolile „lasă mult de dorit", că multe localuri erau „vechi, ruinate, mici, neîncăpătoare, întunecoase, igrasioase".[158]

În puţine cazuri, marii proprietari au dat o mână de ajutor la construirea localurilor. Astfel, Toader Brătianu a ajutat substanţial la construirea unui local de şcoală modern, cu două săli de clasă, în anul 1879, în comuna Tigveni.[159]

Un alt local de şcoală modern s-a construit în comuna Vâlsăneşti, de către Societatea industrială „Curtea de Argeş".[160] Alteori s-au construit localuri de şcoli în baza unor liste de subscripţii, cu ajutorul administraţiilor locale şi centrale, aşa cum au fost comunele: Cacaleţi-Zărneşti, Stătioarele, Oarja şi Ţiţeşti.[161]

Prefectul recunoştea, în anul 1887, că, din cauza situaţiilor financiare precare, comunele „nu pot să facă cheltuieli nici pentru repararea localurilor existente, nicicum a construi altele din nou".[162] De aceea, el a făcut apel la „sentimentele unor proprietari şi arendaşi" pentru ajutarea comunelor, „dar totul a fost în zadar".[163]

Dintr-o situaţie statistică din anul 1890 rezultă că, pentru construirea tuturor şcolilor necesare aplicării principiului obligativităţii, era nevoie de o suprafaţă şcolară de 20166 m^2 , în afară de cea existentă.[164] Pentru aceasta, prefectul a solicitat un împrumut de 1.500.000 lei.

Spiru Haret, secretar general al Ministerului Cultelor şi Instituţiilor Publice, a elaborat, în anul 1886, trei proiecte de lege care să înlesnească acordarea de împrumuturi comunelor şi autoriza Ministerul Domeniilor să dea gratuit lemne din pădurile statului pentru construirea de şcoli.[165]

[158] Monitorul judeţului Argeş, v. 215/10 februarie 1891, p.2.
[159] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond M. I. , Divizia administrativă, dos.480/1890, f.3.
[160] *Ibidem*, dos.4383/1888, f.124.
[161] „Ţăranul", II, 27/1888, f.124.
[162] Expunerea situaţiei judeţului Argeş pe 1887, Piteşti, 1887, p.12.
[163] *Ibidem*.
[164] Slavici, Ioan, Şcolile noastre săteşti, Tipografia Curţii Regale, Bucureşti, 1890.
[165] Operele lui Spiru Haret, II, p.210-229.

Multe şcoli rurale continuau să nu aibă mobilier satisfăcător şi nici material didactic. Multe aveau pământ pe jos, erau fără geamuri la ferestre iar vântul, ploaia şi zăpada intrau pe oriunde în aceste coşare, numite şcoli.

Prefectul recunoştea că la şcolile primare rurale „materialul didactic lipseşte aproape cu desăvârşire".[166] Iată şi câteva exemple elocvente pentru a ne da seama de situaţia reală din această perioadă: astfel, şcoala din Băiculeşti avea în anul 1879: 2 bănci, o catedră, un scaun, o tablă; şcoala din Ţuţuleşti avea în anul şcolar 1885/1886: 4 bănci, o tablă, un scaun, iar şcolile din Mârghia şi Arefu nu aveau material didactic.[167]

Concluzionând pentru această perioadă, reiese că numărul elevilor din mediul rural a fost oscilant, numai în trei rânduri acesta crescând faţă de anul 1864/1865.

Gradul mai scăzut al instrucţiei primare rurale faţă de cea din mediul urban rezultă şi din analiza altor indicatori. Astfel, în anul şcolar 1865/1866, în mediul rural reveneau, în medie, câte 3,7 la 100 de locuitori, pe când în mediul urban ajungea la 6,7 şcolari. Procentele s-au păstrat aproape pentru întreaga această perioadă de care ne ocupăm.[168]

În mediul sătesc, în anul şcolar 1865/1866, la un învăţător reveneau 831 locuitori, iar în anul 1875/1876 s-a ajuns la 1008. În anul şcolar 1865/1866, în comunele rurale erau, în medie, 30,6 elevi la un învăţător, în anul 1875/1876 reveneau 37,7 elevi. Aceste statistici demonstrează imposibilitatea aplicării prevederilor legii privind obligativitatea învăţământului primar, acest lucru reieşind şi din tabelul de

[166] Expunerea situaţiei judeţului Argeş pe anul 1891, Piteşti, 1891.
[167] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Mârghia, dos.6/1892, Humele, dos.1/1892, Ţuţuleşti, dos.4/1889.
[168] Numărul elevilor la 100 locuitori era mic. În perioada 1838-1848, în Ţara Românească numărul şcolarilor la 100 locuitori era de 3,5. Deci , peste 30 de ani s-a realizat un progres, din acest punct de vedere, de numai două zecimi, în mediul rural. Iscru, Gh., Învăţământul public la sate în Ţara Românească în anii 1838-1848 şi importanţa lui social-politică, Bucureşti, 1972, p.25.

mai jos care reflectă situaţia existentă la al doilea an de aplicare a legii şi anume în anul şcolar 1866/1867.[169]

Plasa	Nr. şcolilor	Copiii de vârstă şcolară		
		B.	F.	Total
Argeş	15	951	680	1631
Cotmeana	20	991	723	1714
Găläşeşti	16	1162	881	2043
Loviştea	17	910	667	1577
Olt	16	1563	968	2531
Piteşti	25	1303	920	2225
Topolog	14	1101	843	194
Total	123	7981	5682	13663

Plasa	Nr. şcolilor	Elevi care au frecventat şcoala					
		B.	%	F.	%	Total	%
Argeş	15	443	46,58	17	2,50	460	28,2
Cotmeana	20	635	64,07	-	-	635	37,8
Găläşeşti	16	533	45,87	17	1,95	550	26,9
Loviştea	17	477	52,61	19	2,84	496	31,4
Olt	16	474	30,32	11	1,13	485	19,1
Piteşti	25	720	55,25	40	4,34	760	34,1
Topolog	14	452	40,25	7	0,83	459	23,6
Total	123	3734	46,79	111	1,97	3845	28,1

O şcoală bine organizată, cu patru clase, a fost aceea din comuna Muşăteşti. Astfel, din primul an de învăţământ, 1875/1876,

[169] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.516/1865, f.155 şi urm.

învăţătorul Constantin Dobrescu a propus părinţilor ca şcoala să aibă 4 clase „spre a nu mai trimite copiii prin şcoli urbane". Mulţi dintre elevi erau din comunele vecine.[170]

În această perioadă, până pe la 1878-1879, în învăţământul rural, din punct de vedere al numărului de şcoli şi elevi, nu se poate vorbi de un progres faţă de etapa anterioară. Mare parte dintre şcoli aveau numai clase I şi II, deci nu erau complete.

Din anul şcolar 1884/1885, totuşi, numărul şcolilor a început să crească la sate, ajungându-se de la 112 şcoli primare rurale, la 134, în anul 1889/1890. Din punct de vedere al numărului de şcoli existente în mediul rural, Argeşul ocupa un loc fruntaş în cadrul judeţelor României, iar Muscelul un loc de mijloc.

În anul 1887, se vor înfiinţa şcoli în Dobrogostea şi Cremenari, apoi şi în comunele rurale care nu aveau şcoli. Sătenii au înfiinţat, în anul şcolar 1877/1878: 15 şcoli, în anul şcolar 1885/1886: 11 şcoli, iar în anul şcolar 1892/1893 alte 3, în localităţile Măniceşti-Băiculeşti, Podul Broşteni şi Giurgiuveni.[171]

Totuşi, din documentele studiate reiese că, în anul şcolar 1891/1892, numai a cincea parte din copiii de vârstă şcolară din comunele rurale (34,47% băieţi şi 10,96% fete) frecventau şcolile.

ŞCOLILE DIN MEDIUL URBAN

După anul 1864, reţeaua şcolară din mediul urban a cunoscut în schimb o continuă dezvoltare. Şcolile urbane primare s-au bucurat de o atenţie mai mare. Aceasta s-a datorat şi faptului că ele au constituit un izvor de pregătire a muncitorilor şi diferitelor categorii de funcţionari pentru aparatul de stat.

Şcoala de băieţi din Piteşti, înfiinţată în anul 1833, care va deveni Şcoala nr. 1, s-a dezvoltat continuu. Ca urmare a înmulţirii numărului elevilor, s-a pus problema organizării unei a doua şcoli.[172]

[170] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.3434/1877, f.16.
[171] Almanahul (Calendar) şcolii şi bisericii pe anul 1892/1893.
[172] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1532/1872, f.1 şi 15.

Şcoala primară de băieţi nr. 1 din Piteşti era singura care avea local propriu, dar, în decursul timpului şi din cauza lipsei de întreţinere curentă, a devenit necorespunzătoare.

Şcoala de băieţi nr. 2, mai întâi cu o clasă I, ca sucursală a şcolii de băieţi, s-a înfiinţat în toamna anului 1866 şi a funcţionat până în anul 1873, în chiliile bisericii Mavrodolu, având ca institutor, în primul an (1866/1867) pe Barbu Cristescu, plătit de oraş, iar în anii următori pe N. Urzică (1867-1871).[173] Clasa a IV-a de la Şcoala nr. 2 de băieţi se va crea, cu un institutor plătit de stat, în toamna anului 1878. Numărul mare de elevi se datora şi faptului că la şcoală veneau şi elevi de la Curtea de Argeş (deoarece şcoala de acolo a avut, până în anul 1872, numai trei clase) şi unii elevi de la şcolile primare rurale, fiii unor oameni înstăriţi, deci cu posibilităţi materiale, pentru a-şi completa cursurile primare.[174] Această şcoală a funcţionat în case cu chirie, improprii, până în anul 1884, când, începând cu luna octombrie, s-a mutat într-un local, dat atunci în folosinţă, pe strada Egalităţii.

Şcoala primară de băieţi nr. 3, înfiinţată în toamna anului 1882, a funcţionat, până în anul 1884, în casele lui Iancu Minovici.[175] Localul avea 11 camere şi a costat 138.945,52 lei, fiind cea mai modernă clădire din oraşul Piteşti. Şcoala a funcţionat aici până în anul 1892, când s-a mutat pe strada Craiovei, în casele doamnei Teodora Hacula.[176]

Şcoala de fete din Piteşti, înfiinţată în anul 1860, a funcţionat cu trei clase şi trei institutoare. Din anul şcolar 1869/1870, numărul cadrelor didactice s-a redus la 2, unindu-se clasa I cu clasa a II-a.

Din luna mai 1867, s-a cerut înfiinţarea clasei I sucursală, deoarece numărul elevilor înscrişi în clasa I era de 140, iar unele cereri au fost respinse.[177]

---

[173] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 15/1866, 2/1872.

[174] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1522/1872, f.1, 15.

[175] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 75/1883.

[176] *Ibidem*, dos.38/1889 şi 25/1892.

[177] *Ibidem*, dos.15/1866 şi 2/1872.

Prin ordinul nr. 10.926/17 octombrie 1867, ministrul a aprobat clasa I sucursală, viitoarea şcoală de fete nr. 2, cu o institutoare, doamna Maria Urzescu.[178] În anul 1868, s-a înfiinţat clasa a III-a, având-o ca dascăl pe aceeaşi institutoare, iar în anul 1872, clasa a II-a, creându-se a doua catedră. În anul 1877, s-au acordat 40 de noi posturi la şcolile primare urbane de fete şi astfel s-au numit două noi cadre didactice la cele două posturi create.[179] De acum înainte, la şcolile primare urbane de fete, vor fi câte trei catedre şi patru clase, clasa a III-a învăţând împreună cu clasa a IV-a.

Şcoala de fete nr. 1 a funcţionat, până în octombrie 1884, în diferite case cu chirie, necorespunzătoare, aşa cum recunoştea şi prefectul judeţului.[180] Între anii 1885-1892, a funcţionat în casele lui I. Teodoru, pe Bulevardul Elisabeta, plătindu-se chirie de 1400 lei anual. În anul 1892, inspectoratul general al învăţământului arăta că localul era cu „desăvârşire impropriu din orice punct de vedere".[181]

Încă din anul 1881, s-a cumpărat un teren pentru construirea unei clădiri pentru această şcoală, dar, după multe tergiversări şi parlamentări, nu s-a căzut de acord asupra locului în care să fie amplasată. De abia în anul 1892 se va încheia un contract cu Al. Lapiere, care se angaja să construiască şcoala cu patru săli de clasă şi o casă pentru director, pentru suma de 30.857 lei.[182]

Şcoala de fete nr. 2, din Piteşti, a funcţionat, între anii 1879-1882, în casele lui Petre Nănescu, din strada Şcoalelor.[183] În anul 1882, s-au cumpărat casele lui Florea Tomescu din „partea de deal" a oraşului, pe strada Brătianu, nr. 74. Totuşi, aşa cum recunoştea şi prefectul, în anul 1891, localul Şcolii de fete nr. 2 era „ o curată nenorocire pentru eleve şi profesori."[184]

---

[178] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos.133/1867, f.18.

[179] *Ibidem*, dos.2/1873.

[180] *Ibidem*, dos.8/1892.

[181] *Ibidem*.

[182] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 8/1892.

[183] *Ibidem*, dos.47/1882.

[184] *Ibidem*, dos.8/1891.

Şcoala de fete nr. 3, înfiinţată la Piteşti, în anul 1891, a avut probleme cu localul încă de la început.

Şcoala primară de băieţi din Curtea de Argeş s-a organizat începând cu anul 1861, având clasele I şi a II-a, dar cu un singur cadru didactic. În septembrie 1863, s-a înfiinţat clasa a III-a şi a doua catedră, iar în septembrie 1864, a treia catedră, fiecare institutor având câte o clasă. Clasa a IV-a s-a creat abia în septembrie 1872, după multe intervenţii.[185]

Şcoala de băieţi din Curtea de Argeş a funcţionat de la început în clădirea construită de către Vilara, în curtea bisericii, un local din cărămidă, acoperit cu şiţă. La început, localul era destinat spitalului, însă primăria i-a schimbat destinaţia.

Şcoala primară de fete din Curtea de Argeş, înfiinţată în anul 1861, cu două clase şi două catedre. În anul 1870, s-a unit clasa I cu clasa a II-a într-o singură catedră, funcţionând aşa până în anul şcolar 1891/1892.[186]

Şcoala de fete din acest oraş a funcţionat în casele cumpărate de A. Petrescu. În anul 1882, localul a fost dărâmat, fiind în stare foarte proastă, şi s-a dispus construirea unuia nou. În timpul construcţiei, timp de doi ani, şcoala a funcţioant în case închiriate.[187] Deschiderea cursurilor se făcea mai întotdeauna cu întârziere, din cauza localurilor care nu erau reparate la timp. Cursurile şcolilor primare din Curtea de Argeş s-au deschis în anul 1865, la 20 septembrie, în 1867, la 10 octombrie, în 1870, la 1 octombrie, continuând tot aşa şi în anii următori.[188]

Şcoala primară nr. 1 din Câmpulung-Muscel rămâne principala instituţie de învăţământ din oraşul muscelean şi după anul 1864. A funcţionat în continuare în vechiul local, construit în anul 1836. În anul 1871, i s-a mai adăugat o sală de clasă şi o cameră pentru cancelarie. Şcoala a fost încadrată cu institutori de valoare, dintre care

[185] Udrescu, Dumitru, Contribuţii la istoricul şcoalelor din Curtea de Argeş, Institutul de arte geografice „Narvan", Bucureşti, 1938.

[186] Udrescu, D., *op.cit.*

[187] *Ibidem.*

[188] *Ibidem*, p.68.

amintim, în anul 1868, pe: Filaret Ionescu, Simion Negoescu, Ioan D. Petrescu, Sevastian Hermea, C. M. Barcan, Dimitrie Scurei, I. Parhon etc.[189]

Şcoala primară nr. 2 din Câmpulung-Muscel a luat fiinţă în anul 1869, cu un singur institutor, care a funcţionat şi în anii 1870-1874, cu Iosif D. Popescu, originar din judeţul Sibiu. Din anul 1874, la şcoală este încadrat Dimitrie Scurei, absolvent a şapte clase gimnaziale din Cernăuţi. Aici au mai predat: Alexandru Dumitrescu, Gh. Bădescu, Emilian Procopie, Constantinescu, N. Roşcan, I.N. Ionescu, Gh. Şoiculescu,.[190] Şcoala avea un local propriu, corespunzător.

Şcoala de fete nr. 1 din Câmpulung-Muscel este menţionată din anul 1861, când funcţiona în casele Elenei Cernovodeanu-Angheleanu, directoarea ei. Mai înainte funcţionase ca externat de fete şi avusese ca directoare pe Felicia Cernovodeanu şi Elena Orghidan, iar ca institutor pe D. Piso (Pissone).

Şcoala de fete nr. 2 din Câmpulung-Muscel a luat fiinţă în anul 1869 şi a funcţionat în casele lui Dionisie Aninoşanu, egumenul Mănăstirii Aninoasa.

Şcoala normală din Câmpulung-Muscel a avut o istorie aparte. Ea a luat fiinţă la 22 noiembrie 1867, la Bucureşti, sub denumirea de „Şcoala preparandală din Bucureşti, devenită, din anul 1869, „Şcoala normală din Bucureşti" sau „Şcoala normală pedagogică", iar din anul 1873, „Şcoala normală Carol I" (Virtus romano rediviva).

La 15 mai 1889, Constantin Boerescu, ministrul Instrucţiunii, supune spre aprobare Senatului României proiectul de lege privind construirea Şcolii normale la Câmpulung Muscel. Acest proiect de lege s-a votat de Senat în şedinţa din 20 decembrie 1889.[191]

La Câmpulung s-au luat măsurile corespunzătoare pentru construirea localului Şcolii normale, încă din anul 1887. S-a ales şi s-a cumpărat terenul, s-a alcătuit planul clădirii şi a început achiziţionarea de materiale. Însuşi ministrul instrucţiei publice, Dimitrie Sturdza, a

[189] Câmpulung Muscel, ieri şi azi, Câmpulung, 1974, p.153.

[190] Câmpulung Muscel, ieri şi azi, Câmpulung, 1974, p.153.

[191] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Senat, dos.3533/1888-1889, f.2.

ales terenul pentru şcoală, însoţit de Spiru Haret, pe atunci secretarul general al Ministerului.

La 1 iunie 1887, ministrul Instrucţiei Publice anunţă prin adresa nr. 6536 Primăria oraşului Câmpulung despre hotărârea luată privind mutarea Şcolii normale de la Bucureşti. Locuitorii oraşului Câmpulung-Muscel şi ai judeţului Muscel s-au bucurat pentru această mutare. Piatra fundamentală a clădirii s-a pus la 27 octombrie 1892[192]. „Cetăţenii câmpulungeni şi întregul judeţ Muscel adânc recunoscători şi sunt mişcaţi de binevoitoarea atenţie şi stăruinţă ce aţi depus pentru votarea legii transferării Şcolii normale la Câmpulung, vă roagă să fiţi interpretul sentimentelor noastre de gratitudine către maturul corp şi întregul guvern", se spunea în telegrama adresată preşedintelui Senatului, Nicolae Kreţulescu, şi care era semnată de preşedintele Comitetului general, Scarlat Angheleanu.[193]

Gimnaziul „Dinicu Golescu" din Câmpulung Muscel este una dintre cele mai importante şcoli muscelene. La 7 octombrie 1891, Primăria oraşului Câmpulung cerea aprobarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice pentru a funcţiona un gimnaziu într-o clădire care se construise pentru a adăposti Şcoala primară pentru băieţi nr. 2. Cursurile acestei şcoli se vor deschide însă de abia în anul 1894.

În mediul urban, în anii 1865/1866, la un institutor reveneau 700 de locuitori, iar în 1875/1876, 764 de locuitori. În privinţa elevilor, erau 47,6 elevi la un institutor în 1865 şi 52,7 elevi în 1875. Probleme au fost în privinţa învăţământului, a calităţii acestuia şi la oraşe. Astfel, la şcolile de fete, pregătirea elevelor lăsa de dorit în unele privinţe. În anul 1868 (decembrie), multe eleve de la şcoala din Piteşti aveau „mari lipsuri la aritmetică", ca urmare a slabei pregătiri a institutoarei.[194]

După anul 1870, se observă o mai bună pregătire a elevilor la şcolile din oraş. Astfel, la examenul din 1872 se menţiona în raportul comisiei de examen că progresul este „eminent" la toate materiile, un

[192] Nicolaescu, M., Bunescu, Al., Pârnuţă, Gh., Monografia Liceului Pedagogic Câmpulung Muscel 1864-1967, Bucureşti, 1967, p.35.

[193] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.5198/1890, f.3.

[194] *Ibidem*, dos.67/1869, f.3, 4.

număr însemnat de elevi au fost promovaţi „adeseori şi peste două părţi din trei al numărului total dintr-o clasă".[195]

Deşi Titu Maiorescu recunoştea în anul 1873 că „instrucţiunea este mai puţin răspândită în sate decât era mai înainte", în oraşe însă instrucţia primară a cunoscut o dezvoltare continuă, cantitativ şi calitativ. Şcolile urbane au contribuit la creşterea gradului de cultură în comunele rurale prin şcolarizarea unui număr mare de copii din satele Argeşului şi Muscelului şi prin ajutorul dat la pregătirea şi perfecţionarea profesională şi pedagogică a învăţătorilor.

ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIMAR PRIVAT

Instrucţia privată a fost reglementată în Legea instrucţiunii publice din 1864 la art.406-417. Erau totuşi o serie de aprobări care trebuiau luate de la ministru pentru înfiinţarea acestor şcoli private.

Pentru înfiinţarea unei şcoli se cerea aprobarea ministerului. Programele şi regulamentele erau şi ele aprobate de minister. Când acestea se deosebeau de ale şcolilor publice, trebuiau să fie întemeiate după cerinţe pedagogice, să nu cuprindă nimic împotriva moralei şi legilor statului.

Învăţământul primar privat a existat în această perioadă numai în oraşul Piteşti, cunoscând un progres continuu, unele şcoli având o existenţă mai lungă, altele mai scurtă, în funcţie de posibilităţile materiale.

Numărul relativ ridicat al şcolilor particulare (în anul şcolar 1874/1875 au fost 7 şcoli cu peste 250 elevi) s-a datorat următoarelor cauze: existenţa în Piteşti a unor grupuri etnice care şi-au organizat şcoli proprii (germană, maghiară, israelită); situarea şcolilor publice în centrul oraşului a făcut ca mulţi copii din cartierele mărginaşe să nu le poată frecventa, mai ales iarna; localurile şcolilor publice erau neîncăpătoare şi nu puteau să cuprindă toţi copiii de vârstă şcolară;

[195] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 2/1872.

existența unor familii din protipendada orașului, cu vechi mentalități, care doreau ca odraslele lor să fie instruite în pensiune.

Școala de băieți condusă de Nicolae Ștefănescu a funcționat între anii 1863-1870 și a fost frecventată de un număr mic de elevi: 22 în anul 1864-1865 și 23 în 1866-1867, împărțiți în trei clase. Lecțiile erau predate numai de Nicolae Ștefănescu după programa școlilor publice. De menționat că școala avea și internat.[196]

Școala de băieți a institutorului N. Urzică a început la 15 decembrie 1864. N. Urzică a susținut un examen în fața comisiei formate din: prefect, revizor și medicul județului. Concurentul N. Urzică a obținut note foarte bune și aprecieri asupra moralității.[197] Alte date despre școală nu se cunosc.

Școala primară de băieți „Mavrodolu" , condusă de preotul I. Petculescu, a fost înființată în toamna anului 1869, funcționând în chiliile bisericii Mavrodolu.[198] Școala avea trei clase și 40 de elevi în anul școlar 1874-1875 și 45 în anul 1877-1878.[199] La început școala a avut un singur institutor – preotul bisericii, și apoi mai mulți, din anul 1874-1875 fiind menționați trei, probabil tot preoți[200], iar în anul 1876-1877, doi institutori: I. Petculescu și Gh. Popescu, ambii preoți.[201] Școala era apreciată pentru felul în care erau pregătiți elevii, iar primăria acorda o subvenție pentru elevii săraci, părinții contribuind cu câte 4 lei pe lună ca taxă de școlarizare.[202]

Pensionul de fete „Teodora Gheorghiu" a fost înființat, în anul 1863, de către institutoarea școlii de fete, Teodora Gheorghiu[203], la început cu 15 eleve, numărul redus datorându-se taxelor mari. Elevele studiau în plus (față de programa oficială) limbile germană și

196 Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 23/1864, f.75.
197 Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Primăria Pitești.
198 *Ibidem*, dos.3101/1876, f.43.
199 *Ibidem*, dos.8/1875.
200 *Ibidem*, dos.8/1875.
201 *Ibidem*, dos 15/1877, f.325.
202 „Statistica învățământului", 1877-1878, f.56.
203 Anuarul general al instrucțiunii publice, 1864-1865, p.25.

franceză. În anul școlar 1866-1867 erau 18 fete, împărțite în două clase.

Pensionul de fete „Rosina Tesio" a fost înființat, la 15 ianuarie 1875, de către doamna Rosina Tesio, care venea de la Ploiești având un număr de 14 eleve. Se studiau și limbile străine. După 1875 nu mai apare în documentele vremii.[204]

În anul 1875, Scarlat Pierre a încercat să înființeze un pension de „demoasele", dar, probabil, din cauza taxei de școlarizare foarte mari (530 lei pe an pentru fiecare elevă internă și 240 lei pentru fiecare elevă externă, plata trebuind să fie făcută cu 6 luni înainte, iar vacanța mare fiind de numai o lună) se pare că deschiderea acestei școli n-a mai avut loc.[205]

Pensionul de fete „Monti" funcționa din anul 1875, la început cu 4 clase și 25 eleve, care plăteau o taxă de 20 lei pe lună pentru externe și 50 lei pe lună pentru interne.[206] Lecțiile se țineau în limba română și erau susținute de patru cadre didactice (doi bărbați și două institutoare). În plus, se predau și limbile străine.

Școala primară Israelită a fost înființată în anul 1869, fiind condusă de Herman Herenwold.[207] La început a funcționat numai pentru băieți, dar, din anul 1874-1875, a devenit școală mixtă, aici funcționând și o școală pentru fete, condusă de M. Lampart.[208] Numărul elevilor a crescut de la 21 în anul școlar 1866-1967, la 119 (88 băieți și 31 fete) în anul școlar 1874-1875[209].

Condițiile materiale erau necorespunzătoare iar profesorii neglijau predarea limbii române. După ce a fost închisă școala, directorul s-a angajat că va introduce limba română (1867) și școala și-a reînceput activitatea pe trei clase. În toate clasele s-a introdus gimnastica, obiect care nu era în școlile publice. Școala a funcționat în

204 Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 3/1875, f.2.
205 *Ibidem*.
206 Statistica învățământului 1877-1878, f.56.
207 Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 2/1867, f.53.
208 Arhivele Naționale București, Fond MCIP, dos.2756/1877, f.23.
209 *Ibidem*, dos.2756/1877, f.23.

anul şcolar 1870-1871 cu numai 2 clase, situaţie repetată şi mai târziu.[210]

Calitatea procesului de învăţământ a lăsat de dorit mai ales în privinţa limbii române, în anul 1873-1874, examenul de sfârşit de an nemaiavând loc, directorul temându-se de nivelul de pregătire al elevilor care era scăzut în comparaţie cu alte şcoli.[211]

Datorită intensificării controlului din partea autorităţilor şcolare, situaţia s-a îmbunătăţit după anul 1880.

Şcoala calvină (reformată) ungară a funcţionat începând cu anul 1857-1858[212]. Elevii erau recrutaţi din rândul copiilor de etnie maghiară şi germană, care aparţineau confesiunii reformate. Până în anul 1870, şcoala a fost condusă de pastorul Iosif Nagy[213], apoi până în 1878 de către Antonio Ciardello[214]. Uneori şcoala a avut 2 secţii: maghiară şi germană. Numărul elevilor a fost redus iar limba română, deşi se folosea, nu era însuşită prea bine de către elevi.

Şcoala evanghelică (lutherană) a fost înfiinţată în anul şcolar 1866-1867, având elevi de naţionalitate germană[215]. În anul 1874-1875, erau două şcoli: una de fete, cu 16 eleve, şi alta de băieţi, cu 15 elevi.[216] Elevele erau în majoritatea lor de naţionalitate germană. Şcoala avea o programă proprie, asemănătoare cu a celorlalte şcoli profesionale.

Şcoala romano-catolică apare în documente din anul 1872-1873. Aici învăţau copii de mai multe etnii, dar şi copii de origine română. Numărul de elevi oscila de la 38, în anul şcolar 1874-1875[217], la 20, în anul şcolar 1877-1878.[218]

210 Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond MCIP dos.761/1871, f.47.
211 *Ibidem*, dos.2633/1874, f.117.
212 *Ibidem*, dos.2756/1877, f.23.
213 *Ibidem*, dos.434/1764, f.540.
214 *Ibidem*, f.547.
215 Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond MCIP, dos.416/1866, f.196.
216 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 27/1870, f.78.
217 Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond MCIP, dos.2633/1874, f.118.
218 Statistica învăţământului, 1877-1878, p.56.

Şcoala condusă de Al. Teodosiade, fost institutor şi revizor, a fost înfiinţată în anul 1880, numai pentru băieţi, funcţionând într-o clădire de pe strada Bucureşti. Elevii purtau uniformă. Taxele erau mari, dar şcoala era „destul de bine condusă, atât ca instrucţiune cât şi întreţinere materială", aşa cum sublinia revizorul şcolar la inspecţia efectuată în anul 1888.

Toţi elevii au reuşit la examenele de sfârşit de an, dovadă fiind faptul că procesul instructiv-educativ s-a desfăşurat la nivel superior.

La Câmpulung era un **pension de domnişoare**, condus de doamna Laurent, şi o **şcoală de băieţi şi fete,** condusă de preoţii catolici de la Bărăţie.

Şcolile private au avut o serie de deficienţe în desfăşurarea procesului de învăţământ. Volumul de cunoştinţe era mai mic decât la şcolile publice, se preda după metode învechite, accentul punându-se pe memorarea mecanică, materialul didactic nu prea exista.

Cu toate acestea, şcolile private au avut şi ele un rol important în pregătirea unui număr însemnat de elevi, care nu puteau frecventa şcolile publice, datorită capacităţii reduse a localurilor. În anul şcolar 1874-1875, au învăţat, în şcolile private din Piteşti, 242 elevi, iar în anul 1877-1878, 170 elevi.[219] Aceste şcoli au fost încurajate de stat, dar au fost somate să elaboreze o programă amănunţită, în care limba română să aibă un loc al său bine definit.

ÎNVĂŢĂMÂNTUL PUBLIC SECUNDAR

În judeţul Argeş au fost două şcoli de acest gen: Gimnaziul din Piteşti şi Seminarul din Curtea de Argeş.

Gimnaziul din Piteşti. Legea instrucţiunii publice din 1864 prevedea, printre altele, înfiinţarea a două licee şi trei gimnazii în Bucureşti şi a unui gimnaziu în celelalte capitale de judeţ (conform art.93).

În acest sens, Consiliul General al judeţului Argeş, prin adresa nr. 1451/27 august 1865, a alocat suma de 8.000 lei pentru a veni în

219 Manliu, I., *op.cit.*, p.61.

ajutorul comunei în vederea constituirii „încăperilor necesare claselor gimnaziale", care urmau a se înfiinţa în oraşul Piteşti.[220]

Cursurile gimnaziului s-au deschis la 6 septembrie 1866, cu prima clasă în care s-au înscris 13 elevi avându-l ca profesor pe N. Micescu.[221]

Au fost probleme cu construcţia localului, Ministerul nefiind de acord ca acesta să fie în curtea bisericii de la Schitul Buliga, deorece terenul era strâmt şi acolo exista deja o clădire destul de încăpătoare, în care se afla şcoala primară de fete.[222] În anul 1870, după „multă stăruinţă", Consiliul Comunal a votat, pentru anul 1871, suma de 600 lei şi s-a închiriat o casă din strada Greci [223].

În anul 1872-1873, gimnaziul a fost mutat în alt local, neadecvat[224], iar în anul şcolar 1876-1877 a fost mutat în casele lui P.I. Rădulescu din strada Sf. Vineri, nr. 37[225], apoi în anul şcolar 1877-1878, pe strada Şerban Vodă, nr. 151, în imobilul lui N. Priboianu.

Mobilierul şi materialul didactic de care dispunea gimnaziul erau insuficiente iar cadrele didactice au avut o pregătire profesională diferită: liceul complet sau incomplet sau alte şcoli secundare.[226] Spre sfârşitul anilor 1890, încep să apară şi absolvenţi ai facultăţii.

De la 1 aprilie 1877, Ministerul a luat pe seama lui întreaga întreţinere a gimnaziului, aceasta contribuind la creşterea stabilităţii profesorilor şi a prestigiului instituţiei. În anul şcolar 1877/1878, erau la colegiu 84 de elevi, dintre care 41 din Piteşti, 19 din comunele învecinate şi 24 din judeţele vecine.[227]

---

220 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 23/1865, f.2.

221 *Ibidem*

222 Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond MCIP, dos.615/1868, f.3.

223 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 141/1871.

224 Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond MCIP, dos.2371/1875, f.43.

225 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 8/1878.

226 „Statistica Învăţământului", 1876/1877, p.11.

227 Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos.2/1878, f.279.

De-abia în anul 1886, la 30 martie, Primăria a cumpărat un teren care se întindea de la cazarma pompierilor până în strada Egalităţii. Dar, datorită neînţelegerilor cu Ministerul, terenul a fost abandonat.[228]

Totuşi, în aceşti ani, gimnaziul s-a consolidat din toate punctele de vedere şi a câştigat încrederea locuitorilor din Piteşti, din judeţul Argeş şi din judeţele învecinate. Din punct de vedere al originii sociale, elevii se împărţeau astfel: 18 agricultori (majoritatea ţărani înstăriţi), 24 comercianţi, 6 meseriaşi, 14 rentieri, 22 alte profesii, în anul şcolar 1877/1878.[229] Autorităţile locale şi populaţia au dorit să se înfiinţeze şi clasele superioare – cele liceale. Prima cerere de transformare a gimnaziului în liceu datează din toamna anului 1885. Ministrul a răspuns că, mai întâi, trebuie create condiţiile necesare: mobilierul trebuie să fie completat, la fel şi materialul didactic, să fie lăsate la dispoziţia gimnaziului sălile de la parter unde funcţiona Şcoala de băieţi nr. 2, iar temporar şi alte şcoli primare.[230]

Gimnaziul din Piteşti a rămas în continuare cea mai importantă instituţie de învăţământ din judeţul Argeş. În anul 1884, s-a mutat într-un imobil pe B-dul Elisabeta, la etaj, iar din 1886 s-au intensificat preocupările pentru construirea unei clădiri pentru gimnaziu. Gimnaziul avea o bază materială bună: laborator de fizică, având aparatură cumpărată de la Paris, în 1883, laborator de chimie, din 1890[231], şi o bibliotecă dispunând de 148 volume, în anul 1882.[232]

Gimnaziul s-a consolidat şi a căpătat încrederea populaţiei. Se cerea acum transformarea lui în liceu. În anul 1885, profesorii propun Ministerului să predea gratuit, timp de un an, cursurile clasei a V-a de liceu. Acest lucru nu s-a rezolvat decât în anul 1894.

---

228 *Ibidem*, dos.5/1885.

229 Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.781/1871, f.747.

230 Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 1/1885.

231 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dosar 31/1882 şi 2111/1891.

232 *Ibidem*, dos.21/1881.

Numărul elevilor a crescut simțitor, de la 95, în 1878/1879, la 393, în 1893. În anul școlar 1881/1882, elevii proveneau din: Pitești – 74, din comunele argeșene – 30, comunele muscelene – 27, din județul Olt – 11, din județul Vâlcea – 1, din județul Teleorman – 8.

Învățământul secundar privat se dezvoltă după 1877, după cum urmează: Institutul de fete Iosefina Ott (1879-1882),[233] Institutul de fete Teodora Gheorghiu (Popescu), aflat pe strada Brătianu, nr. 63, cu 10 eleve la cursurile secundare, Institutul de băieți Al. Teodosiade.

Institutul de fete Iosefina Ott (1879-1882) avea o școală primară dar și un curs secundar. Institutul de fete Teodora Gheorghiu avea grădiniță, școală primară și secundară.

Școlile private au fost frecventate de un număr mic de elevi și eleve, din cauza taxelor ridicate.

Seminarul din Curtea de Argeș a fost înființat încă din anul 1830, de către episcopul Florian al Argeșului. Între anii 1836-1838, seminarul a funcționat în condiții de spațiu improprii. După ce a ars de două ori localul seminarului, sediul acestuia s-a mutat în casele lui Stanciu Nicorescu din Curtea de Argeș, apoi în alte clădiri, toate mici și insalubre.[234]

Seminarul și-a început activitatea cu 20 elevi bursieri și cu 20 de dascăli, numiți candidați, de la bisericile vacante de preoți care făceau cursuri mai scurte decât primii. Primul obiectiv a fost Stanche Vătășescu, pitar din Curtea de Argeș, care a avut și un ajutor.

Între anii 1840 - 1864, au fost 520 absolvenți, care au devenit preoți dar și învățători, notari, logofeți sau funcționari ai aparatului de stat.[235] Între anii 1864 - 1878 au funcționat 25 cadre didactice, dintre care unele au avut o mai mare stabilitate.

Printre personalitățile care au funcționat ca profesori la seminar a fost și M.N. Rusel, care a predat medicina populară, între 1 septembrie 1877 și 1 decembrie 1878. Seminarul a fost frecventat, mai ales, de către copiii țăranilor mai înstăriți. În anul 1876/1877, cei 408 elevi se împărțeau, după ocupația părinților, astfel: 142 erau

[233] *Ibidem*, dosar 28/1881.
[234] Arhivele Naționale, fond MCIP, dosar 412/1867, f.152.
[235] Drăgănescu, George, *op.cit.*, p.20-25.

agricultori, 18 comercianți, 17 meseriași, 3 rentieri, 13 funcționari, 181 alte profesii (mulți fii de preoți) și 34 orfani.[236]

Materiile principale care se predau în cele 4 clase erau: religie, cântări bisericești și muzica corală, limba română și latină, istoria și geografia, matematica și științele naturale, caligrafia, desenul și, foarte puțin, limbile elenă și franceză, iar din anul 1873 s-a introdus și medicina populară.[237] Seminarul avea o bibliotecă încă înainte de anul 1864, în anul 1877, numărul volumelor ajungând la 130, deoarece multe cărți au fost distruse de incendii.[238] Seminarul avea și o grădină de 4 ha, arendate de la stat, din moșia Flămânzești, unde elevii făceau practică agricolă.[239]

Între anii 1864 - 1878, au absolvit seminarul un număr de 447 de elevi, dintre care 405 s-au preoțit, iar restul au ajuns învățători sau au ocupat funcții publice.[240]

Rezultatele la învățătură ale elevilor au fost pe măsura condițiilor în care s-a desfășurat procesul de învățământ. În iunie 1873, dintre cei 185 de elevi au promovat 78 (42,16%), iar ceilalți au fost nevoiți să susțină un al doilea examen, în septembrie.[241]

În anul 1881, seminarul s-a mutat într-un local nou, construit de episcopul Ghenadie Petrescu, din fondurile de stat pentru cancelaria Episcopiei. Acest local avea 25 de săli de clasă, dar camerele erau prea mici.[242] Seminarul avea 200 de elevi în anul școlar 1881/1882, dar numai 24 de bănci și 5 table. În schimb, avea o bogată bibliotecă, cu 546 de volume, dintre care: 200 cărți didactice, 230 cărți literare, restul bisericești. În această perioadă au fost, în medie, 9 cadre didactice pe an. Din anul 1885, numărul elevilor a scăzut până la 60, din cauza lipsei de spațiu, de școlarizare și de cazare.

[236] „Statistica Învățământului", 1876/1877, p.14.
[237] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dosar 415/1886, f.18; dosar 525/1868, f.55, 64.
[238] „Statistica Învățământului", 1876/1877, p.14.
[239] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dosar 412/1867, f.23.
[240] Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Seminarul din Curtea de Argeș, dosar 180/1878.
[241] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dosar 2312/1873, f.20.
[242] Marinescu, C. Gh., *op.cit.*, p.23.

Părinții elevilor de la seminar se angajau în scris ca, după absolvire, fiii lor (elevii) să funcționeze acolo unde va fi nevoie.[243]

Seminarul a suplinit în parte lipsa unei școli normale de învățători de care era mare nevoie. În perioada 1864-1892, putem aprecia că s-au obținut unele succese în învățământul primar și în cel secundar. Înființarea gimnaziilor de la Pitești și Câmpulung, ca și a seminarului din Curtea de Argeș, a fost benefică pentru dezvoltarea învățământului în Argeș și Muscel.

Se observă o mai mare dezvoltare a învățământului urban față de cel rural, după cum rezultă și din tabelul de mai jos:

Conținutul indicatorului	Anul școlar	Mediul urban	Mediul rural
Elevi care au frecventat școala	1864/1865	100%	100%
Elevi care au frecventat școala	1878/1879	157%	75%
Elevi care reveneau la 100 locuitori	1875/1876	6,8	3,7
Elevi care reveneau la 100 locuitori	1885/1886	6,3	2,6
Locuitori la un cadru didactic	1875/1876	764	1008
Locuitori la un cadru didactic	1885/1886	713	1178
Elevi care reveneau la un cadru didactic	1875/1876	52	37
Elevi care reveneau la un cadru didactic	1885/1886	45	30

Învățământul primar a progresat lent. Concluzia se desprinde și din cheltuielile pentru învățământ. Astfel, în anul 1886/1887, pentru un elev din mediul rural se cheltuiau 31,79 lei, iar pentru unul din mediul urban 73 lei, de 2,3 ori mai mult.

Prezentăm în sensul de mai sus și al respectării principiului obligativității învățământului situația aflată în anul școlar 1891/1982, în Argeș, în comparație cu situația din România.[244]

[243] Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Seminarul din Curtea de Argeș, pachet 27, dos.23.

Plasa	Școli	Copii de vârstă școlară		
		Băieți	Fete	Total
Argeș	21	1449	1295	2744
Cotmeana	19	1647	1344	2991
Găläșești	20	1911	1615	3526
Loviștea	16	1158	1082	2240
Olt	19	1539	1253	2792
Pitești	32	1986	1738	3724
Topolog	13	1329	1279	2608
Total județe	140	11019	9606	20675
Total România	3210	289164	258099	547263
Pitești	6			1318
Curtea de Argeș	2			458
Total Urban	8			1776

Plasa	Copiii care urmează școala (% din copiii de vârstă școlară)					
	Băieți	%	Fete	%	total	%
Argeș	545	37,61	83	6,40	628	22,89
Cotmeana	712	43,23	120	8,92	832	27,81
Găläșești	602	31,50	162	10,03	764	21,66
Loviștea	353	30,48	80	7,39	433	19,33
Olt	411	26,70	56	4,47	467	16,72
Pitești	915	46,07	131	7,53	1046	28,08
Topolog	261	19,63	25	1,95	286	10,96
Total județe	3799	34,47	657	6,83	4456	21,60
Total România	77553	26,82	15779	6,11	93332	17,06
Pitești	745		345		1090	82,70

[244] Statistica Învățământului primar, 1896/1897, publicată din ordinul d-lui Spiru C. Haret, MCIP, Imprimeria Statului, București, 1897, p.17,27,468-481.

Plasa	Copiii care urmează şcoala (% din copiii de vârstă şcolară)					
Curtea de Argeş	198		82		280	65,50
Total Urban	943		427		1370	77,14

Datele reflectă în ce măsură s-a înfăptuit principiul obligativităţii în mediul urban şi rural. Numai a cincea parte din copiii de vârstă şcolară din comunele rurale (34,47% băieţi şi 10,96% fete) frecventau şcolile în anul şcolar 1891/1982. În mediul urban procentul era mai mare de 3,50 ori faţă de comunele rurale.

Remarcăm, cu toate scăderile sale, că învăţământul în judeţul Argeş avea un procentaj mai bun faţă de situaţia pe ţară.

De multe ori, părinţii îşi trimiteau copiii să înveţe la oraş, de aici rezultând şi procentajul mult mai mare al funcţionării acestor şcoli. Printre cauzele care au dus la această stare în învăţământul rural este şi aceea că localurile şcolare erau mici. De multe ori, din cauza înscrierii mai multor copii decât spaţiul existent, primarii au hotărât ca fetele să nu fie înscrise la şcoală.[245]

O altă cauză era existenţa unui număr mic de învăţători, mobilier sărăcăcios şi învechit, lipsa lemnelor de foc, dar şi lipsa de mijloace materiale, ceea ce îi determina pe mulţi părinţi să nu poată cumpăra cele necesare copiilor pentru a-i trimite la şcoală. De altfel, revizorii şcolari din toate judeţele au arătat că „sărăcia părinţilor" era o cauză a nerealizării obligativităţii învăţământului la sate. „A nega esenţa – se arăta la consfătuirea lor din 1881 – este a nega realizarea lucrurilor".[246] Copiii erau opriţi de la şcoală, fiind reţinuţi la muncile agricole.

Astfel, învăţătorul din comuna Ţuţuleşti arăta că locuitorii nu au izlaz şi îşi opresc copiii pentru a-i trimite cu vitele; alţii îi bagă slugi la vecinii lor ca să le pască vitele. Cei care nu au vite şi nici pământ şi

[245] „Monitorul judeţului Argeş", V, 224, 14 aprilie 1891, p.2.
[246] Învăţământul public primar. Rezultatul conferinţelor revizorilor, 1881, p.12.

„prin urmare, nici mijloace de vieţuire", fac împrumuturi, apoi sunt „siliţi a sta mai tot anul la diferitele lucrări agricole" la care folosesc şi copiii. Aceeaşi idee a fost expusă şi de alţi învăţători.[247]

Alţii considerau că învăţământul nu oferea cunoştinţe practice pentru viaţă şi de aceea manifestau mai puţin interes faţă de el.

De altfel, ziarul „Ţăranul" a cerut ca şcolile primare să cunoască o direcţie practică şi să-i înveţe pe elevi o meserie.[248]

Totuşi aceste observaţii erau exagerate, de aceea, în conferinţa învăţătorilor, din 1884, s-a făcut propunerea de a se înfiinţa şcoli speciale, câte una în fiecare plasă, care să fie frecventate de către absolvenţii şcolilor primare, în care să se înveţe una sau două meserii, după trebuinţele locale.[249]

Autorităţile au căutat rezolvarea acestei situaţii pentru impunerea obligativităţii învăţământului, prin aplicarea cu regularitate a amenzilor şcolare, ceea ce a creat mari nemulţumiri în rândul ţăranilor.[250] S-a încercat atragerea unui număr mai mare de copii la şcoală prin realizarea unui caracter mai practic învăţământului. Dar, neavând pământ îndeajuns de mult, şcolile n-au putut aplica această măsură. Numai 40 de şcoli aveau între 6 şi 17 pogoane de pământ, dar şi acesta îl dădeau în arendă, neputându-l lucra doar cu elevii, deoarece nu aveau mijloace de a face o agricultură sistematică.[251]

O excepţie a fost şcoala de la Muşăteşti, condusă de Constantin Dobrescu-Argeş, care deţinea 8,5 ha de pământ din proprietatea statului. Aici a luat fiinţă o grădină model, astfel că rezultatele s-au văzut la Expoziţia agricolă din Piteşti, din anul 1882, unde produsele şcolii au avut mare succes, fiind premiate cu două medalii de argint, trei de bronz şi o diplomă de onoare.[252]

[247] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Şcoala primară Humele 1/1882; "Monitorul judeţului Argeş", IV, 232, 30 mai 1891, p.1.
[248] „Ţăranul", II, 31, 15 mai 1883, p.3.
[249] Buletinul MCIP, I, 1/1884-1885, p.188.
[250] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Deagurile, 23/1894.
[251] „Monitorul judeţului Argeş", VII, 403/30 ianuarie 1892, p.4
[252] Teodorescu, N., Gh., *op.cit.* p.31-32

Instituția primară a progresat totuși, deși lent, cunoscând o creștere atât cantitativă, dar și calitativă. Astfel, în anul 1890, în Pitești erau 6664 știutori de carte (3367 bărbați și 3297 femei). În schimb, la sate, procentul analfabeților era mult mai mare.[253]

În județul Muscel, în anul școlar 1888/1889, funcționau 15 școli de băieți și 2 de fete și 66 de școli mixte, în total 83. Dintre acestea, 33 aveau localuri de zid, clădite special pentru școli și în stare bună, 27 de localuri pentru școală erau în stare mediocră, din lemn și pământ, iar 23 de localuri erau închiriate, având condiții igienice rele. În aceste școli din mediul rural erau 88 învățători și învățătoare, dintre care 54 de normaliști. În aceste școli învățau 3484 băieți și 886 fete din 5.062 de copii de vârstă școlară (băieți) și 4.864 fete, cu o frecvență de 68,8% băieți și 18,83% fete.[254]

În orașul Câmpulung-Muscel, în același an, erau 295 elevi și 132 eleve care frecventau școala, din cei 612 băieți și 588 fete de vârstă școlară, adică 48,20% băieți și 22,44% fete.[255]

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PROFESIONAL. ȘCOALA DE MESERII DIN PITEȘTI

Învățământul profesional a fost ramura cea mai neglijată a instrucțiunii publice, până la începutul secolului XX. Legea instrucției din 1864 prevedea înființarea unor școli de agricultură în centrele principale ale României (art.207), o școală industrială și una comercială, în șase orașe ale țării, și crearea de școli reale, (profesionale) în celelalte orașe.

Piteștenii și-au dorit mult o școală de meserii. Consiliul Județean a aprobat suma de 30.000 lei pentru organizarea unei școli de

[253] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dosar 21/1890.
[254] Alessandrescu C. Dicționar geografic al județului Muscel, București, 1893
[255] *Ibidem.*

meserii, „care de mult s-a făcut simțită", în ședința din 9 noiembrie 1879.[256]

Școala se va deschide în toamna anului 1882, într-un vechi grajd al cazărmii, cu trei secții: fierărie, tâmplărie și rotărie.[257] Numărul elevilor a oscilat în jur de 25, iar durata școlii era de 4 ani. Din toamna anului 1892, școala a fost desființată din lipsă de fonduri și din reaua voință a unor membri ai Consiliului Județean, care doreau ca școala să se autofinanțeze, pentru a nu se mai cheltui cu ea, dacă era posibil, nici un leu.

Elevii erau interni și se primeau prin concurs. Învățământul teoretic avea 12 ore pe săptămână, restul timpului fiind rezervat lucrărilor practice. În anul 1884, s-a deschis la Rucăr o școală de meserii.

ACTIVITATEA EXTRAȘCOLARĂ

Se observă, în această perioadă, o preocupare mai mare a cadrelor didactice pentru activități extrașcolare, distingându-se în acest sens Constantin Dobrescu-Argeș, cel care considera școala ca pe o instituție de luminare a progresului, iar activitatea extrașcolară trebuia să se îmbine în mod armonios cu activitatea școlară propriu-zisă, pentru ridicarea țărănimii din punct de vedere cultural și material.

În anul 1892, s-a înființat la Mușătești **Societatea pentru cultura țăranilor**, care a editat și un ziar, „Gazeta țăranilor". Scopul acestei societăți era de a ridica nivelul moral și cultural al membrilor societății prin: înființarea bibliotecilor publice populare în comune, organizarea cursurilor pentru adulți, ajutarea elevilor săraci cu cărți, încurajarea culturii albinelor, promovarea costumului național, organizarea unor expoziții agricole și industriale cu premii, alcătuirea albumelor istorice la fiecare școală, procurarea de material didactic pentru școlile rurale, cultivarea sentimentului patriotic la elevi etc.[258]

[256] *Ibidem.*
[257] *Ibidem.*
[258] Teodorescu M. Gh., *op.cit.* p.151.

Această societate a reuşit să ridice gradul de cultură din satele argeşene şi muscelene, schimbând opinia sătenilor faţă de şcoală.

În anul 1884, a luat fiinţă, la Piteşti, o societate cu scopul de a-i ajuta pe elevii lipsiţi de mijloace materiale,[259] care precede viitoarele societăţi de cantine şcolare şi de ajutorare a elevilor săraci, de la începutul secolului XX.

[259] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Deaguri, dosar 2/1884, f.32.

CAPITOLUL IV

ÎNVĂŢĂMÂNTUL ÎN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎNTRE ANII 1893-1914

LEGISLAŢIA ŞCOLARĂ ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1893-1914

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea s-au adoptat mai multe legi şcolare, învăţământul fiind pus pe baze moderne, în concordanţă cu cerinţele epocii, în general, şi cu cerinţele societăţii româneşti, în particular.

Dezvoltarea învăţământului primar a dus la creşterea numărului ştiutorilor de carte, de la 22% în anul 1889, la 39,4% în anul 1909, învăţământul secundar dezvoltându-se şi el în această perioadă, astfel că, în anul 1909, în România existau: 19 licee şi 24 gimnazii de băieţi, 9 şcoli secundare de gradul I şi 2 de gradul al II-lea pentru fete, 10 şcoli normale pentru băieţi, 2 pentru fete, 5 seminarii teologice, 2 licee militare, 2 şcoli superioare de meserii şi mai multe şcoli superioare şi de meserii.

Legile de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi contribuţia lor la dezvoltarea învăţământului primar

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea a devenit o necesitate înlocuirea legii din 1864, deoarece multe articole fuseseră deja schimbate, iar cele rămase erau în urmă în raport cu situaţia social-economică, cu nevoile şi cu aspiraţiile societăţii.

Legea pentru organizarea administrației școlare din anul 1892 a consfințit împărțirea școlilor primare în trei categorii (de cătun, inferioare și superioare), fiind discriminatorie pentru o mare parte a copiilor din mediul rural, ținându-i departe de școală. Astfel, în anul 1893, dintre cei 547.263 de copii de vârstă școlară din mediul rural urmau școala 93.332, funcționând 3.210 școli, dar numai 90 dintre ele aveau peste 80 de elevi.[260] În anul școlar 1893-1894, în județul Argeș erau 149 școli, din care: 2 de cătun, 145 școli cu un învățător și 4 cu câte 2 învățători[261], ceea ce confirmă afirmația că școlile superioare erau foarte puține la sate. Cadrele didactice erau, pe bună dreptate, nemulțumite pentru legea care a adus „dezorganizarea învățământului primar"[262].

Totuși, legea, cu toate lipsurile ei, a înlăturat unele deficiențe ale legii din 1864, căutând să dezvolte un învățământ practic, prin înființarea atelierelor școlare și a practicii agricole, prin mai buna organizare a instrucției primare.

Legea asupra învățământului primar și normal primar din mai 1983 a fost întocmită de ministrul Take Ionescu. Ea prevedea printre altele: împărțirea școlilor primare, cursuri primare suplimentare, salariile învățătorilor fiind suportate de comune și de stat; pe lângă școlile normale se vor înființa ateliere pentru lucrul manual; comuna susținea material localul pentru școală, locuința directorului, materialul didactic, mobilierul, încălzitul și servitorii școlii.

Această lege însemna un pas înapoi față de dorințele reformatoare ale intelectualității. Legea nedreptățea majoritatea copiilor din comunele mici și mai ales pe cei din cătune.[263]

Legea pentru crearea de școli de către județe și comune din 1893 a autorizat Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice „construirea

[260] Dame, Frederic, Recensământul copiilor în vârsta de școală la comunele rurale. Raport prezentat Domnului, MCIP, București, 1895.

[261] *Ibidem*.

[262] Memoriul societății corpului didactic din Iași, asupra proiectului de lege pentru învățământul primar, reprezentat de D.Ministru Take Ionescu, Iași, 1893, p.8.

[263] Dame, Frederic, Recensământul copiilor în vârsta de școală la comunele rurale, București, 1894, p.17.

și desființarea școlilor. Consiliile județene erau obligate să întocmească planuri generale în care să se prevadă numărul de școli ce se vor mai construi în fiecare an. Urma ca în 15 ani să se construiască localuri școlare în toate comunele".

Legea clerului mirean și a seminariilor din 1893 a dat o nouă organizare învățământului seminarial, cu 8 ani de studii și programă școlară la nivelul învățământului mediu.

Legea pentru organizarea învățământului profesional din 1893 a organizat: învățământul agricol, silvic, învățământul artelor și meseriilor și învățământul comercial, separând școala de agricultură de cea de silvicultură.[264]

Legea pentru facerea clădirilor școlare primare și înființarea Casei Școalelor din anul 1896 a fost susținută de Petre Poni, ministru în guvernul condus de D.A.Sturdza. Se înființa Casa Școalelor pe lângă MCIP pentru a ajuta comunele în construirea școlilor. Casa Școalelor avea dreptul de a supraveghea instituțiile școlare, care, prin actele de fundație, sunt puse sub administrație specială.

Legea asupra învățământului primar și normal primar din 23 aprilie 1896 a fost propusă și instituită în timpul ministrului P.Poni. Acesta înlătură împărțirea școlii primare în mai multe categorii, stabilind o singură școală primară, la sat și la oraș, cu același volum de cunoștințe, durata fiind de cinci ani la sate și patru ani la orașe. La sate, după absolvirea celor cinci clase, elevii până la 14 ani urmau cursurile complementare. După aceasta urmau cursurile școlii primare superioare, în funcție de nevoile locale ale populației (inițiere în agricultură, pomicultură, viticultură etc.).[265]

Alte prevederi ale legii erau: cursurile de adulți și trecerea la bugetul statului a cheltuielilor pentru plata tuturor învățătorilor, a materialului didactic, comunele rămânând cu cheltuielile legate de clădirile școlare, înființarea grădinilor de copii.

În timpul discutării proiectului de lege în camerele legislative, cadrele didactice au făcut numeroase propuneri, printre care: mărirea

[264] Monitorul Oficial, nr. 40 din 23 mai 1893, p.1110 și următoarele.

[265] *Ibidem*, nr. 24 din 30 aprilie 1896.

salariilor, înființarea școlii normale, construirea localurilor de către stat etc. Printre semnatarii memoriului învățătorilor din întreaga țară s-au aflat și învățătorii argeșeni și musceleni: Gh. Prichindel, M. Moțoescu, B. Folescu, I. Albescu, P. Petrescu, C. Cuprian, T. Diaconescu.[266]

C. Dobrescu-Argeș a cerut să se acorde o mai mare atenție laturii educative, instrucției și creșterii numărului învățătorilor. „Ce fel de reformă este aceasta, care o faceți dumneavoastră, fără a cheltui o centimă mai mult?... Pentru ce n-am cheltui atâtea sute de milioane cu școala populară cât cheltuim cu armata?", se întreba el, pentru că „un om luminat este mai mult decât un soldat, este un cetățean, este un patriot, este un luptător, un apărător convins al patriei și al progresului".[267]

Legea, aplicată la 1 septembrie 1896, a fixat cadrul instituțional al învățământului primar până după primul război mondial.

La această lege a contribuit și Spiru Haret, care a preluat din legislația anterioară ce a fost bun, în opera sa resimțindu-se influența ideilor marelui pedagog Pestalozzi.

De altfel, Legea lui Poni din 1896 a primit modificările de rigoare ale lui Spiru Haret în anii 1901,1908 și 1909, rămânând în vigoare până în anul 1924.

HARETISMUL

Pentru a înțelege și a observa mult mai clar dezvoltarea învățământului în perioada de care ne ocupăm, se cuvine să analizăm acest fenomen, haretismul, pe care marele pedagog și om de știință, reformator al învățământului românesc, Spiru Haret, l-a creat.

Spiru Haret a preluat din experiența universală și a elaborat propria sa gândire pedagogică care își are obârșia în societatea românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

[266] Școala poporului, I, 6 ianuarie 1896, p.130-131.
[267] Dezbaterile Adunării deputaților, 1895-1896, p.794.

Printre principiile pe care s-a bazat Spiru Haret amintim: caracterul național al învățământului, principiul educației patriotice, așezarea învățământului nostru pe o bază democratică, realizarea unui învățământ unitar, armonios, de la cel primar la cel universitar, asigurarea unui învățământ cu un caracter realist, practic, corelarea mai organică a școlii cu necesitățile stringente de dezvoltare a economiei țării, activizarea elevului și respectarea individualismului, necesitatea pregătirii educaționale, principiul muncii colective, stabilitatea corpului didactic, atragerea în sfera intereselor școlii a personalităților de seamă ale vremii și a principalelor instrucții care au legătură cu școala sau care o pot sprijini, educația de masă sau activitățile extrașcolare.

Principiile sale se caracterizează, la prima vedere, printr-o mare diversitate, dar ele se prezintă într-o strânsă unitate. Caracteristica fundamentală a ideilor sale pedagogice constă în faptul că ele au corespuns cu condițiile concrete din România. Aceste principii au izvorât din adevărata și adânca cunoaștere a problemelor noastre naționale.

Punctul său forte constă în faptul că Spiru Haret a enunțat idei pedagogice care au găsit un teren fertil în domeniul învățământului românesc, pentru că își trăgeau seva și se raportau la realitățile noastre naționale.

Spriu Haret era pentru împăcarea claselor sociale și pentru crearea unei armonii depline între acestea, pe calea educației și a culturalizării maselor și în primul rând a dezvoltării învățământului, considerând că rolul principal trebuie să-l aibă cadrele didactice. A preconizat ridicarea nivelului intelectual și de cultură al claselor de jos prin școală. Considera că „Sistemul școlar al unei țări trebuie să fie oglinda fidelă a trebuințelor, aspirațiilor, caracterul național al poporului care o locuiește".[268]

În privința legislației școlare considera că aceasta trebuie să contribuie la realizarea unui învățământ unitar, armonios, de la cel primar până la cel seminarial și superior. Dorea să se confere învățământului românesc un caracter mai realist, practic, legat de necesitățile concrete ale dezvoltării economice și politice ale României.

[268] Orghidan, Eugen, Spiru C. Haret, Reformator al învățământului românesc, București, 1994.

Totuşi, se cuvine să subliniem şi unele limite ale gândirii sale pedagogice şi politice: realizarea unei comunităţi de interese între moşieri şi ţărani; rolul social al şcolii capătă pentru el o importanţă, uneori, exagerată.

În afara contribuţiei la elaborarea legilor, Spiru Haret a fost creatorul Comisiunii Naţionale a Monumentelor Istorice (1898), a Muzeului Pedagogic (1910) şi a pus în centrul întregii sale activităţi cadrele didactice, organizând cursuri pentru adulţi, şezători, cămine culturale, conferinţe practice, biblioteci populare, publicaţii pentru săteni.

A promovat cultura naţională, legarea şcolii de viaţă şi de practică, ceea ce se va resimţi şi în dezvoltarea învăţământului românesc, deci şi în Argeş şi Muscel, mai ales după anul 1898, reuşind ca, în anul 1906, din cei 6,7 milioane de români să ştie carte aproape 2 milioane (adică 40%).

Spiru Haret, prin activitatea sa în domeniul învăţământului, a promovat cultura naţională şi a contribuit la realizarea aspectului realist al reformelor şi ideilor sale, prin legarea şcolii de viaţă, de practică.

Legea învăţământului secundar şi superior

În perioada 1897-1910, Spiru Haret a deţinut în mai multe rânduri portofoliul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii publice: 1897-1899, 1901-1904, 1907-1910, apoi ministru al învăţământului. Dezbaterile noii legi s-au desfăşurat timp de două luni (ianuarie şi februarie 1898) în Adunarea Deputaţilor şi 12 zile în Senat (luna martie).

Această lege a redat unitatea şcolii secundare, dezbinată după anul 1893 în şcoli secundare clasice şi şcoli secundare reale.

Legea din 1898 înlocuia învăţământul clasicist, teoretic care nu ţinea seama de nevoile concrete ale ţării pe teren economic şi cultural, cu un învăţământ în care ştiinţele trebuiau să joace un rol foarte important. Haret a împărţit şcoala secundară în trei secţii: reală, clasică şi modernă. A înlocuit bacalaureatul cu examenul de absolvire, pentru a înlocui memorarea cu utilitatea (cu dicţionare şi manuale pe masă), până în anul 1925. A introdus concursul de admitere în clasa I gimnazială, învăţământul secundar fiind stabilit la 8 clase, în 2 cicluri

(inferior şi superior). Sunt înfiinţate 320 biblioteci publice sătesti, câte 10 de fiecare judeţ. În lege sunt introduse programele analitice – pentru prima dată în învăţământul românesc. Se acordă o mare atenţie elaborării programelor şcolare şi se stabileşte o comisie pentru elaborarea lor. Legea se preocupă şi de pregătirea fetelor, dar nu în aceeaşi măsură cu băieţii; totuşi fetele primesc dreptul de a frecventa învăţământul superior.

Spiru Haret se preocupă şi de educaţia fizică şi gimnastica în şcoli, ele devenind adevăratul organizator al educaţiei fizice şcolare. De altfel, legea prevedea introducerea obligativităţii gimnasticii în şcoală, despărţind această disciplină de instrucţia militară. Legea a prevăzut şi desfăşurarea unui concurs anual interşcolar între echipele de oină.[269]

Spiru Haret organizează primele cantine pentru şcolari, introduce cursul de pedagogie în facultăţi şi stabileşte grade pentru personalul didactic universitar: docent, agregat şi profesor.

Legea din 1898 a durat până în anul 1928 pentru organizarea învăţământului mediu şi superior.

În consens cu legea, profesorii de la liceul din Piteşti au cerut să se dea o importanţă mai mare studiului limbii române şi istoriei naţionale.[270]

Legea învăţământului profesional

Învăţământul profesional a fost ramura cea mai neglijată a instrucţiei publice de la 1864, până în 1899. Şcolile profesionale, prin această lege a lui Haret, reveneau în Ministerul Instrucţiei. Această lege a urmărit înfiinţarea învăţământului profesional primar, prin înfiinţarea mai multor şcoli meşteşugăreşti elementare în mediul rural. Învăţământul profesional se împărţea în patru ramuri: învăţământul agricol, învăţământul silvic, învăţământul meseriilor şi învăţământul comercial.

---

[269] Orghidan Eugen, *op.cit.*

[270] Răşcanu, P., Istoricul învăţământului secundar, Tipografia Naţională, Iaşi, 1906, p.193.

O importanță deosebită a avut-o prevederea care obliga comunele urbane, reședințele de județ și atelierele mari ale statului (fabrici, ateliere de confecții, tăbăcării, imprimerii, șantiere) să fondeze și să susțină școli profesionale corespunzătoare necesităților populației și întreprinderilor statului.

Cu această lege au luat sfârșit proiectele de reformă ale legii instrucției publice din 1864.

Prin această reformare a legii din 1864, s-a încercat crearea unui echilibru mai judicios între învățământul teoretic și cel practic și îmbinarea armonioasă a celor două laturi ale procesului de învățământ – instrucția cu educația, legarea activității de la clasă cu cea extrașcolară într-un tot organic și altele.

În anul 1899, Spiru Haret solicită cadrelor didactice discutarea noile programe școlare și elaborarea manualelor.

În anul 1901, s-a luat măsura folosirii unui singur abecedar și a unei singure cărți de citire pentru toate școlile din România.

Legea înființării școlilor de meserii elementare în funcție de trebuințele și resursele locale a fost aprobată în anul 1901, reușind să dezvolte acest sistem școlar.

După 1900, au mai fost aprobate următoarele legi sau regulamente școlare: înființarea Casei Corpului Didactic, în anul 1903; Legea învățământului privat, în anul 1904; Legea pentru școlile de copii mici – organizarea de grădinițe, în anul 1909.

Legea pentru organizarea Ministerului Învățământului din anul 1901 a modificat structura acestuia, făcându-l mai flexibil și mai creativ.

Legea a adus modificări importante: a stabilit un inspector general al învățământului primar și normal, inspectori de circumscripție, iar în școlile normale elevii se pregăteau pentru a fi cadre didactice pentru școlile primare, urbane și rurale. De asemenea, s-a stabilit ca, după trei ani de provizorat, membrii corpului didactic să dea un examen, iar cei care obțineau note peste 7 să fie numiți definitivi. S-a stabilit ca liceele să fie de 8 clase.

Legea asupra învățământului secundar și superior din anul 1912 a creat cadrul și organizarea instituțiilor anexe de pe lângă facultăți. Seminariile pedagogice care pregăteau personalul didactic sunt declarate institute universitare de experimentare pedagogică.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC PRIMAR RURAL ȘI URBAN LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Situația reală a instrucției primare din lumea satelor este în continuare nemulțumitoare. Astfel, în anul școlar 1896-1897, erau în județul Argeș 158 școli primare rurale, 182 săli de clasă, în care încăpeau 34,68% dintre copiii de vârstă școlară, iar peste un an erau 163 localuri școlare, dintre care 76 erau bune, 46 mediocre și 41 rele. Situația era precară, cele mai multe școli fiind „o dărâmătură, în care de abia încap câțiva copilași".[271]

În anul 1896-1897, județul Argeș ocupa locul al patrulea privind procentul promovărilor din școlile rurale, ceea ce denotă o bună pregătire a elevilor.[272]

Numărul absolvenților școlilor urbane a fost mult mai mare față de cel al școlilor rurale. În anul 1896-1897, o școală rurală era absolvită, în medie, de numai 1,48 elevi. Au fost școli care n-au reușit să dea ani în șir nici un absolvent.

Și în această perioadă localurile școlare erau mici și de multe ori puține. Astfel, în anul școlar 1895-1896, din 25.551 copii de vârstă școlară numai 19.929 (78%) erau în raza centrelor școlare, restul fiind la o depărtare de școală de peste 3 km și deci nu erau școlarizați.[273]

Legea din 1893 a încercat clarificarea lucrurilor, prevăzând ca, până la construirea unor localuri încăpătoare, care să cuprindă toți copiii de vârstă școlară, obligativitatea să se aplice în ordinea următoare: copiii de părinți români care au fost înscriși de bunăvoie, copiii mai mari ai părinților care aveau mai mulți copii de vârstă

[271] Școala rurală 1 iulie 1898.
[272] Statistica învățământului primar, 1896-1897.
[273] *Ibidem*, 1895-1896.

şcolară, copiii cu domiciliul mai aproape de şcoală (art.15). Cei care se găseau la o distanţă mai mare de 3 km de şcoală nu erau supuşi obligativităţii, mergând la şcoală decât dacă doreau.

Totuşi, între anii 1892-1896, s-au construit 50 localuri şcolare (31,64% din numărul total al şcolilor în funcţie), revenind în medie 8,33 pe an. Cu toate acestea, lipsa localurilor continua să se resimtă în procesul de învăţământ. Cele mai multe şcoli clasificate ca bune nu aveau decât o singură sală de clasă.

Nici şcolile primare urbane nu aveau o bază materială corespunzătoare, doar Şcoala de băieţi nr. 1 şi Şcoala de băieţi nr. 2 din Piteşti (din 1894) aveau localuri proprii. Şcoala de băieţi nr. 3 a funcţionat în casele închiriate pe strada Craiovei (din 1892), în casele lui I. Teodoru din Bulevardul Elisabeta (din 1894) [274] şi în casele lui Gh. Teodoreanu din strada Craiovei din 1896.[275] Şcoala de fete nr. 1 a avut un local propriu, începând cu anul 1894[276], care s-a numit „Nicolopolu", deoarece s-a construit din fondurile donate de acesta.

Şcoala de fete nr. 2 ca şi Şcoala de fete nr. 3 a avut localuri închiriate (la etaj, iar la parter erau chiriaşi şi o cârciumă)[277].

Şcoala de băieţi din Curtea de Argeş a funcţionat de la început în clădirea construită de către Vilara, în curtea bisericii domneşti, pentru spital, dar transformată de primărie în şcoală. Localul era necorespunzător.[278] În schimb, Şcoala de fete a funcţionat într-un local nou.

Şcoala primară nr. 1 din Câmpulung-Muscel avea un local propriu construit în 1836, din 1871 adăugându-i-se încă o sală de clasă şi o cameră pentru cancelarie. Şcoala primară nr. 2 din Câmpulung-Muscel avea local propriu şi corespunzător, fiind singura şcoală care avea condiţii bune de funcţionare.[279]

[274] Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 24/1893.
[275] *Ibidem*, dos.39/1896.
[276] *Ibidem*, dos.65/1897.
[277] *Ibidem*, dos.28/1894.
[278] Udrescu, Dumitru, *op.cit.*, p.58.
[279] „Câmpulung-Muscel, ieri şi azi", Câmpulung-Muscel, 1974, p.154.

În anul 1896, a luat fiinţă în Schei Şcoala nr. 3, o şcoală mixtă.[280]

Şcoala de fete nr. 1 a funcţionat în casele Elenei Cernovodeanu-Angheleanu până în anul 1895, când va avea un local propriu. Şcoala de fete nr. 2, din acelaşi oraş, a funcţionat în casele lui Dionisie Aninoşanu, egumenul mănăstirii Aninoasa.

Pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, funcţiona la Câmpulung-Muscel o şcoală catolică, condusă de parohul Francisc Simcek, numit director în august 1902. Şcoala avea, din 1897, ca maestră de lucru, pe Giulia Morendini.[281]

Ca şi în perioada dinainte de 1892, învăţământul primar urban se dezvolta mai mult decât cel rural. Astfel, în anul şcolar 1896/1897, au frecventat şcoala în mediul rural 137% elevi faţă de anul şcolar 1864/1865, iar în învăţământul urban 263%. Numai 4,3 elevi reveneau în mediul rural la 100 locuitori, şi 9,5 elevi în mediul urban. Un învăţător avea 52 elevi în mediul rural, în medie, şi 45 în mediul urban.

Totuşi, instrucţia primară, deşi lent, s-a dezvoltat atât sub aspect cantitativ (număr de şcoli, de învăţători, de elevi, ceî care ştiau carte), cât şi sub aspect calitativ (perfecţionarea procesului instructiv-educativ, calitatea şi temeinicia cunoştinţelor etc.)

În cele 147 comune existau, în anul şcolar 1896/1987, un număr de 158 de şcoli, fiecare funcţionând în câte un local; 118 (74,70%) din localuri erau proprietatea comunelor, restul fiind donate, închiriate. Localurile erau construite, în general, din material puţin rezistent: 39 (24,69%) din zid şi cărămidă, 37 (23,41%) din gard de nuiele, 82 (51,90%) din bârne.

Din cauza materialului, care era puţin rezistent, localurile se deteriorau repede. Deşi în ultimii 10 ani s-au construit 72 localuri (45,56%), totuşi, în anul şcolar 1896/1897, numai 61 (39%) erau în stare bună, 40 (29,5%) în stare mediocră, 42 (26,83%) în stare rea şi foarte rea, iar 9 (5,7%) foarte deteriorate.

[280] *Ibidem*.
[281] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond Ministerul Instrucţiunii, dos.1174/1905, f.1.

Ca şi în perioada anterioară, probleme deosebite au fost în legătură cu repararea localurilor şi lipsa mobilierului adecvat. Au fost probleme neîncetat cu aprovizionarea şcolilor cu lemne pentru foc.

ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIVAT LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Şcolile private au funcţionat după Legea din 1864 şi Regulamentul din 1885, îmbunătăţit prin Regulamentul pentru şcoli private din 1896, elaborat de P. Poni, din 1896, prin care şcolile private erau puse sub autoritatea şi controlul statului pentru înfiinţarea şi funcţionarea lor fiind necesară aprobarea ministerului.

Şcolile primare private aparţineau comunităţilor etnice (evrei, germani, maghiari), fiind frecventate de un număr relativ mare de elevi, dar pregătirea elevilor nu era „pe deplin satisfăcătoare". Astfel, în anul şcolar 1895/1896, din cei 25 de elevi înscrişi în clasa a III-a a Şcolii romano-catolice, numai 6 au promovat[282], iar în anul următor, din cei 22 elevi nu a promovat nici unul[283], în timp ce la Şcoala evanghelică, din 42 de elevi care au frecventat şcoala numai 6 au trecut examenul de sfârşit de an.[284]

Şcoala condusă de Al. Teodosiade, şcoală numai pentru băieţi, a reuşit să se apropie, atât prin programa şcolară cât şi prin procesul instructiv educativ, de învăţământul de stat. Astfel, la examenul de sfârşit de an, susţinut în faţa unor comisii formate din institutori ai şcolilor publice, toţi elevii au reuşit.[285]

Institutul de fete condus de Teodora Gheorghiu, din Piteşti, îşi continuă activitatea cu rezultate bune, având un număr mare de fete, deşi taxele erau ridicate. În această privinţă procentul reuşitelor la

[282] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.335/1896, f.252.
[283] Statistica învăţământului privat, 1897/1898, p.35.
[284] *Ibidem*.
[285] *Ibidem*, 1896/1897, p.33.

examene era destul de ridicat.[286] Aici se afla şi o grădiniţă de copii unde, începând cu anul şcolar 1897/1898, se aflau 4 băieţi şi 14 fete[287].

Institutul de fete condus de Dochia Tomescu, din Piteşti, a început să funcţioneze din anul şcolar 1895/1896. În anul şcolar 1897/1898 frecventau şcoala 7 elevi şi 36 de eleve, şcoala devenind mixtă.[288] Au mai funcţionat şi alte şcoli private, dar pe o perioadă scurtă. În oraşul Curtea de Argeş erau câţiva elevi pregătiţi în familie şi chiar în comunele rurale erau pregătiţi elevi în familie. Astfel, în anul şcolar 1896/1897, erau pregătiţi în acest fel 350 de copii (301 băieţi şi 49 de fete).[289] Şcolile private din această perioadă au fost mai bine organizate şi mai controlate. Dacă, în anul 1881, erau în Piteşti 6 şcoli primare private cu 25 cadre didactice şi 210 elevi, în anul 1897 funcţionau 7 şcoli private cu 265 elevi.[290] Învăţământul secundar privat cunoaşte o dezvoltare rapidă. Astfel, în oraşul Piteşti, funcţionau: **Institutul de fete Teodora Gheorghiu (Popescu)** aflat pe strada Brătianu nr. 63, cu grădiniţă, şcoală primară şi secundară. Dacă, în anul şcolar 1896/1897, frecventau cursurile 16 elevi, din care au promovat 11[291], în anul şcolar 1897/1898, numărul elevilor a crescut la 31 din care au promovat doar 12.[292]

Institutul de fete Dochia Tomescu se afla tot pe strada Brătianu, funcţionând din anul şcolar 1895/1896, având 26 de eleve la început, toate promovate[293], iar în anul 1897/1898, 36 de eleve, dintre care au promovat 26[294].

Institutul de băieţi „Alexandru Teodosiade, aflat pe strada Bucureşti la nr. 10, avea în anul şcolar 1896/1897 14 elevi, toţi promovaţi[295], iar în anul următor 11 elevi toţi promovaţi[296], ceea ce

[286] Statistica învăţământului privat, 1891/1892, p2; 1896/1897, p23-36.
[287] *Ibidem*, 1897/1898, p.27, 39.
[288] *Ibidem*, 1896/1897, p.36; 1897/1898, p.27,39.
[289] *Ibidem*, 1896/1897, p.480-481.
[290] *Ibidem*, p.480-481.
[291] Statistica învăţământului privat, 1896/1897, 1896/1987, p.48.
[292] *Ibidem*, 1897/1898, p.52.
[293] *Ibidem*, 1896/1897, p.48.
[294] *Ibidem*, 1897/1898, p.52.
[295] *Ibidem*, 1896/1897, p.47.

denotă seriozitatea procesului de învățământ. Totuşi, şcolile private secundare erau frecventate de puțini elevi din cauza taxelor ridicate. Au fost şi alte şcoli private dar cu existență scurtă. În anul şcolar 1896/1897, în mediul rural au fost pregătiți în familie 350 de copii (301 băieți şi 49 fete).[297] Probabil că, şi în alți ani, s-a mai petrecut acest fenomen însă nu au fost găsite date.

Şcolile private, cu toate deficiențele lor, au contribuit la şcolarizarea unui număr ridicat de copii, ajutând în acest sens şcolile publice.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR PUBLIC LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XIX -LEA

Gimnaziul din Pitești a fost cea mai importantă instituție de învățământ şi cultură din județul Argeş. După 1892, datorită insistenței orăşenilor, s-a intervenit la minister pentru construirea unui local pentru gimnaziu, primăria promițând un teren.[298] Din 1894, s-a înființat clasa a V-a, făcându-se primul pas spre liceu.

După discuții îndelungate, la 5 octombrie 1897, în prezența ministrului instrucțiunii publice, Spiru Haret, s-a pus piatra de temelie a clădirii liceului piteştean, iar la 26 octombrie 2899 s-a inaugurat liceul, având cea mai modernă şi cea mai mare clădire din oraş.[299]

Numărul cadrelor didactice a crescut simțitor. Dacă, în anul 1893/1894, erau 12 profesori, dintre care 9 licențiați, în anul şcolar 1897/1898, din 19 profesori, 15 erau licențiați [300], procentajul crescând de la 75% la 79%.

Dacă, în anul 1894, se înființa clasa a V-a, în anii următori s-au creat celelalte clase liceale: a VI-a şi a VII-a, ajungându-se ca, în anul

[296] *Ibidem*, 1897/1898, p.51.
[297] *Ibidem*, 1896/1897, p.480-481.
[298] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeş, fond Primăria Pitești, dos. 42/1892.
[299] *Ibidem*, dos.14/1899.
[300] Anuarul MCIP, 1893, p.37; 1897/1898, p.77, 78.

şcolar 1896/1897, liceul să funcționeze cu trei clase. În primul an de funcționare a liceului cu clase complete (1896/1897), au fost 493 de elevi față de 313 în anul şcolar 1893/1894. În anul 1898, liceul piteştean a primit numele lui Ion C. Brătianu.

Elevii proveneau din Pitești, județul Argeş şi județele vecine.

Seminarul din Curtea de Argeş s-a dezvoltat, începând cu anul 1893, conform Legii clerului mirean şi a seminariilor. Seminarul avea mobilier şi material didactic deficitare, dar beneficia de o bibliotecă cu 11070 de volume, în anul 1897, din care: 200 cărți didactice, 250 literatură, 90 ştiințifice, 550 bisericeşti şi diverse.[301] Numărul profesorilor a fost în medie de 9 în fiecare an.[302]

Seminarul a fost frecventat de un număr mare de elevi, fiind accesibil unor categorii sociale mai largi, absolvenții putând fi preoți, învățători etc.

Din anul 1893, la Curtea de Argeş, era un seminar inferior (de trei ani), programa fiind dominată de disciplinele laice, având un rol important în desfăşurarea procesului de învățământ, contribuind la ridicarea fiilor de țărani din punct de vedere cultural şi economic.

Şcoala normală de învățători „Carol I" din Câmpulung-Muscel. Începând cu 26 octombrie 1892 a început la Câmpulung-Muscel construcția localului acestei şcoli, care a durat până în anul 1895. În toamna anului 1896, şcoala şi-a deschis cursurile în noul local[303], o monumentală clădire, cu parter şi 2 etaje şi cu frumoase detalii arhitecturale. (Planul construcției a aparținut arhitectului Socolescu, iar lucrările au fost dirijate de Giovanni Batista Dreina).

Liceul „Dinicu Golescu", din Câmpulung-Muscel, a luat ființă în toamna anului 1895, dar a funcționat ca gimnaziu până în anul 1917, când s-a transformat în liceu[304].

[301] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeş, fond Seminarul din Curtea de Argeş, pachet 38, dos.486.
[302] *Ibidem*.
[303] Nicolaescu, N., Bunescu, Al., Pârnuță, Gh., Monografia Liceului pedagogic Câmpulung-Muscel (1867-1967), Bucureşti, 1967.
[304] Pârnuță, Gh., Şucu, I., Liceul „Dinicu Golescu", Câmpulung, 1974.

Dintre profesori îi amintim pe: E. Teohari, profesor de matematică (1894-1896), Paul Coculescu, profesor de matematică (1896), Alexandru Mușatescu, profesor de latină și elină (1896-1901), Alexandru Bărcăcilă, I. U. Soricu, prozator și poet, iar dintre elevi nume ilustre ca: dramaturgul Tudor Mușatescu, academicianul Dan Simonescu, matematicianul și poetul Ion Barbu, Sorin Nicolaescu-Bugheanu, inginer, Aurel Săndulescu, doctor, Gh. Mitu, eminent profesor de fizică și chimie.[305]

Numele de „Dinicu Golescu" a fost atribuit gimnaziului în anul 1898, prin decret-regal. Gimnaziul a funcționat în primul an (1894/1895) numai cu clasele I și a II-a; apoi, în anul următor, i s-a adăugat clasa a III-a și din 1896/1897 și clasa a IV-a.[306]

Examenele de admitere și de premiere erau deosebit de exigente.

Învățământul profesional. Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, această componentă a învățământului a fost cea mai neglijată. Așa se face că școala profesională din Pitești, deschisă în anul 1882, n-a rezistat decât până în toamna anului 1892, când, din lipsă de fonduri, dar mai ales din reaua voință a unor membri ai Consiliului Județean, a fost desființată.

Școala profesională de fete, de gradul I din Pitești, a fost înființată la 1 septembrie 1897 de către Primăria orașului Pitești, care a suportat toate cheltuielile de întreținere până la 1 septembrie 1899, când a trecut în seama Ministerului Instrucțiunii Publice și plata personalului, rămânând în sarcina Primăriei numai chiria localului și combustibilul necesar.[307]

În anul 1898/1899, școala va funcționa cu un număr de 33 de eleve în clasa I și 32 eleve în clasa a II-a.[308]

La 1 noiembrie 1899, Maria Dimitriu-Teiuleanu a donat pentru școală un imobil în orașul Pitești, în strada Târgul din Vale, și moșia

[305] *Ibidem*.
[306] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Liceul „Dinicu Golescu", Câmpulung-Muscel, dos.1/1894-1895, f.24.
[307] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Școala profesională de fete „Teiuleanu" Pitești, dos.1/1897-1898, f.8.
[308] *Ibidem*, dos.2/1898-1899, f.2.

„Funia Domnească" de 800 de pogoane în comuna Teiu, județul Argeș, cu obligația ca școala să se mute în acest imobil.[309]

La 26 octombrie 1900, școala și-a început cursurile în noul imobil, fiind trecută în bugetul Ministerului Instrucțiunii Publice.[310] Școala se va numi „Școala profesională de fete „Ion, Maria și Constantin Teiuleanu" până în anul 1935.

Școala avea două ateliere, unul de croitorie și altul de lenjerie.[311]

În afara acestora, mai funcționau următoarele școli de meserii: Școala medie tehnică de comerț, din Pitești, înființată în anul 1889, Școala de tâmplărie de 3 ani, de la Câmpulung, înființată în anul 1895, cu secții de: tâmplărie, dulgherie, construcții, sculptură în lemn și împletituri.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PUBLIC PRIMAR ÎNTRE ANII 1901-1904

În expunerea situației județului Argeș și Muscel pe anul 1901, se arăta că cea mai mare parte a clădirilor școlilor nu întruneau condițiile cerute, iar în unele comune nici nu existau. Dintre localuri, 9 erau foarte bune, 69 bune, majoritatea având o singură sală, 52 erau mediocre, multe erau la un loc cu primăriile, 36 erau rele, „cu totul improprii și dăunătoare sănătății copiilor".[312]

Ministerul Instrucțiunii Publice luase decizia, la 28 iunie 1897, să se construiască localuri de școală tip în mediul rural, pe baza normelor stabilite de Casa Școalelor, care costau între 9-21 mii lei, cu o sală de clasă, între 17-33 mii lei cu două săli, între 18-34 mii lei cu trei săli și între 28-40 mii lei cu patru săli.[313] Sumele erau mari, având în vedere puterea economică mică a comunelor.

[309] *Ibidem*, dos.49/1925-1926, f.48-50.
[310] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Școala profesională de fete „Teiuleanu" Pitești.
[311] *Ibidem*, dos.2/1898-1899, f.2.
[312] Expunerea situației județului Argeș... Muscel pe anul 1901, Pitești, p.30.
[313] Operele lui Spiru Haret, II, p.223.

De aceea, când, în 1901, s-au anulat creditele Casei Şcoalelor, la 24 mai 1901, ministrul comunica prefecţilor să nu se mai respecte normele riguroase în construcţia localurilor şcolare.[314] În 1903, prefecţii erau îndemnaţi să construiască şcoli având libertatea alegerii materialelor şi procurarea fondurilor necesare.[315] În aceste condiţii, costul unui local şcolar a scăzut (între 3-9 mii lei cu o clasă, 11-14 mii lei cu două săli, 14-19 mii lei cu trei săli şi 18-32 mii lei cu patru săli).[316] Aceste facilităţi au favorizat construirea localurilor şcolare, dar a menţinut calitatea lor redusă.

Astfel, în 1903, în comuna Buzoieşti, a fost construit un local şcolar din gard de nuiele, lipit cu pământ şi tencuit, care în numai doi ani s-a degradat.[317]

Pentru asigurarea sumelor necesare au fost lansate liste de subscripţii, s-a cerut ajutorul proprietarilor, al judeţului etc. Numai în perioada 1897-1910, s-au construit 144 localuri şcolare[318], cheltuindu-se fonduri în valoare de 960.904 lei. Dintre acestea, 277.404 lei a fost contribuţia proprietarilor, concretizată prin: lemne, terenuri, bani. Amintim aici pe I.C. Brătianu, care a ajutat la construirea şcolii Tigveni[319], pe: I. Lahovary, pentru şcoala din Budeşti[320], Ion Bălăceanu, pentru şcoala din Isbăşeşti [321], Spinache Profirescu, pentru şcoala din Valea Mărului, I. Florescu, pentru şcoala din Cicăneşti [322], N. Avramescu, pentru şcoala din Richiţelele[323] etc.

[314] Operele lui Spiru Haret, II.
[315] *Ibidem*, p.183.
[316] *Ibidem*, p.223.
[317] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Buzoieşti, dos.5/1905.
[318] Statistica localurilor de şcoli rurale construite în toată ţara de la înfiinţarea Casei Şcoalelor până în prezent, (1897 – 1910), Bucureşti, 1910.
[319] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.141/1905, f.22.
[320] *Ibidem*, dos.231/1906, f.10.
[321] *Ibidem*, dos.142/1904, f.31.
[322] Statistica localurilor, *op.cit.* p.2-5.
[323] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, 1901, p.39.

Construirea localurilor şcolare a rămas îndeosebi pe seama sătenilor care s-au achitat de obligaţiile înscrise de lege pe măsura puterii economice a comunelor.

Printre localurile şcolare rurale mai moderne amintim: Muşăteşti, Şuici, Hârseşti, Bradu, care aveau săli de clasă construite din cărămidă, Izvoru de Sus, Ciofrângeni, Găvana, Săpata de Jos, Vâlsăneşti, Valea Iaşului, având câte trei săli.

În anul 1910/1911, situaţia localurilor şcolare era următoarea: din 184 localuri, 150 (80,64%) erau în stare bună, 24 (12,90%) erau în stare mediocră, 10 (5,46%) erau în stare rea, 11 (6%) erau la un loc cu primăria.

Desigur că era un progres faţă de anul şcolar 1897/1898. S-a mărit şi spaţiul de şcolarizare.

Cele 184 şcoli aveau 282 săli de clasă. La câteva dintre şcoli, cunoaştem mărimea sălilor de clasă (Arefu, Brătieni, Deagurile, Isbăşeşti), construite în această perioadă[324], revenind, în medie, 44 m^2 suprafaţă unei săli de clasă.

Cu aproximaţie, suprafaţa sălilor de clasă era, în anul şcolar 1911/1912, de 12.400 m^2 faţă de 5.610 m^2 în anul şcolar 1896/1897. În decurs de 14 ani, spaţiul de şcolarizare a crescut de 2,21 ori, dar el nu putea să cuprindă nici jumătate din numărul copiilor de vârstă şcolară.

Şcolile primare urbane se aflau într-o situaţie mult mai bună, în anul şcolar 1902/1903, cele 8 localuri şcolare fiind apreciate astfel: 5 în stare bună, una în stare mediocră (Şcoala de fete din Curtea de Argeş) şi 2 în stare rea (Şcoala de băieţi nr. 1 din Piteşti şi Şcoala de băieţi din Curtea de Argeş).[325]

La Câmpulung-Muscel, Şcoala primară nr. 2 era singura şcoală care avea asigurate condiţii bune de funcţionare, aşa cum se menţiona în darea de seamă asupra judeţului Muscel la 15 octombrie 1904.[326]

[324] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Isbăşeşti, dos.15/1904, fond Şcoala primară Arefu, dos.4/1903, fond Şcoala primară Deaguri, dos.87/1914.
[325] *Ibidem*, dos.13/1909, 39/1913.
[326] Expunerea situaţiei judeţului Muscel, Câmpulung, 1904, p.14.

La Piteşti, Consiliul comunal a construit un local pentru Şcoala de băieţi nr. 1, care a costat 93.371 lei şi care a fost inaugurată la 15 septembrie 1909.[327] Şi la Curtea de Argeş s-a construit, în anii 1913-1914, un local nou pentru Şcoala de băieţi, iar în anul 1914 un alt local pentru Şcoala de fete din oraş.[328]

La Câmpulung-Muscel, principalele şcoli primare erau: Şcoala primară nr. 1, Şcoala primară nr. 2, Şcoala primară nr. 3, din cartierul Schei, Şcoala de fete nr. 1, care avea un local propriu, Şcoala de fete nr. 2, unde au predat printre altele: Elisabeta Rădulescu, Maria Boeru, Eliza Ionescu, Florica Beştelei, Maria Sachelarie, Hardomitrie Luca, Ecaterina Georgescu.[329]

În schimb, mobilierul era insuficient în multe şcoli primare, fiind vechi şi uzat. Chiar Spiru Haret confirmă această concluzie, arătând că mobilierul era vechi, ruinat, rău făcut, „instrument de tortură pentru copii", sau lipsea cu totul.[330] Şcoala din Serbieni avea, în anul 1906, doar patru bănci şi o catedră [331], şcoala din Muşăteşti, în acelaşi an, avea bănci puţine şi erau „foarte primitive".[332] Şcolile din cătune stăteau şi mai rău. Astfel, la şcoala Livia Mare din comuna Groşi, elevii veneau cu scaune de acasă, deoarece nu era nicio bancă.[333]

Prefectul recunoştea şi el că mobilierul, cu excepţia unor şcoli, era „vechi, rudimentar şi deteriorat". Înlocuirea lui cu unul nou, arăta revizorul şcolar, ar fi o „adevărată binecuvântare" pentru elevi, care, din cauza defectuozităţii mobilierului, „contactează tot felul de infirmităţi".[334]

[327] Frantescu, N., Gh., *op.cit.*, p.91.
[328] Udrescu, D., *op.cit.*, p.65-222.
[329] Arhivele Naţionale, fond MCIP, dos.833/1903, f.3.
[330] Operele lui Spiru Haret, IV, p.39.
[331] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Serboieni, dos.21/1906.
[332] *Ibidem*, fond Şcoala primară Muşăteşti, dos.3/1906, f.3.
[333] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş,, fond Primăria Piteşti, dos. 17/1908.
[334] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, 1901, p.47.

Aprovizionarea şcolilor cu lemne de foc a constituit o problemă pentru multe şcoli, care au fost chiar închise o perioadă. „Şcoala rurală", confirmă în paginile sale că în multe şcoli din Argeş şi Muscel elevii tremurau de frig iarna din lipsa lemnelor, de multe ori aducând câte un lemn de acasă.[335] Sumele înscrise în bugetele comunale pentru întreţinerea şcolilor erau mici, la fel şi cele pentru remunerarea omului de serviciu.

Tabel privind situaţia întreţinerii localurilor şi a mobilierului

		Anul şcolar	
		1898/1899	1902/1903
Nr. şcolilor		164	165
Locuinţe Diriginte		190	–
Chirie local		1256	480
Întreţinere local	Total	777	–
	Medie	4,73	–
Mobilier		2774	2624
Lemne de foc		17	15
Om de serviciu		4596	3335
Cheltuieli		5377	5512
Ajutor copii săraci		17383048	15471735
Cantine şcolare		19	10
Total lei		19831	13520

Dacă pentru o şcoală revenea în Argeş suma de 121 lei, în anul şcolar 1897/1898, iar în Muscel 169 lei (pe ţară, suma era de 404 lei)[336], în anul şcolar 1902/1903, suma a scăzut pe judeţ la 102 lei.

Această situaţie s-a datorat bugetelor mici ale comunelor şi, de multe ori, atitudinii ostile faţă de şcoală a unor primari sau consilieri comunali.

Reţeaua şcolară, spre deosebire de etapele anterioare, s-a dezvoltat continuu. De la 166 şcoli în anul 1897/1898, s-a ajuns la 186

[335] „Şcoala rurală", I, 1/iulie 1898, p.7.
[336] Statistica învăţământului primar, 1897/1898, p.XVIII.

în anul şcolar 1913/1914, în mediul rural. În anul şcolar 1913/1914, erau de abia 186 şcoli (67% din câte ar fi fost necesare) şi 254 învăţători (55% din numărul necesar).

În anul şcolar 1913/1914, cele 186 de şcoli din comunele rurale, după numărul copiilor de vârstă şcolară, se împărţeau conform datelor din tabelul de mai jos.[337]

Nr. crt.	Şcoli	Câte ar fi necesar	Copii de vârstă şcolară ce revin la un învăţător	Învăţători		
	După nr. catedre			Câţi sunt	Câţi ar trebui	Obs.
1.	Cu o catedră	16	40-80	125	16	
2.	Cu 2 catedre	53	81-140	110	106	
3.	Cu 3 catedre	52	141-200	15	156	
4.	Cu 4 catedre	44	201-260	4	176	
5.	Cu 5 catedre	12	261-320	-	60	
6.	Cu 6 catedre	3	321-380	-	18	
7.	Cu 7 catedre	2	381-440	-	14	
8.	Cu 8 catedre	2	441-500	-	16	
9.	Cu 9 catedre	2	501-550	-	18	
Total		186		254	580	

Deci, în ajunul primului război mondial, dacă toţi copiii de vârstă şcolară ar fi urmat la şcoală, cele 186 de şcoli existente ar fi trebuit să aibă 580 săli de clasă, (în 1910/1911 erau 282 săli, adică 48% cu 12.408 m^2, adică 33%), cu o suprafaţă de 37.729 m^2 (considerând 1,15 m^2 de fiecare elev). La aceeaşi dată ar fi fost necesare 580 cadre didactice (erau 254, reprezentând 44%). Aşadar, era o apreciabilă diferenţă între realitate şi ce ar fi trebuit să fie.

În acelaşi an şcolar, 1913/1914, după numărul elevilor înscrişi la începutul anului, se împărţeau astfel: [338]

[337] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.139/1914, f.1-10.
[338] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.139/1914, f.1-10

Nr. Crt.	Şcoli			Copii înscrişi ce revin la un învăţător	Învăţători	
	După nr. posturi	Câte sunt	Câte ar fi necesare		Câţi sunt	Câţi ar fi necesari
1.	Cu o catedră	28	3	1-40	28	5
2.	Cu o catedră	97	43	41-80	97	43
3.	Cu 2 catedre	55	99	81-140	110	198
4.	Cu 3 catedre	5	34	141-200	15	102
5.	Cu 4 catedre	1	6	202-260	4	24
6.	Cu 5 catedre	-	1	261-320	-	5
Total		186	186	-	254	375

Dacă luăm în considerare numărul copiilor înscrişi la începutul anului şcolar, precum şi prevederile Legii învăţământului primar din 1846, constatăm că 254 învăţători făceau munca pentru 375 de învăţători.

De aceea, erau legitime cererile oamenilor şi ale învăţătorilor de a se crea noi catedre. Astfel, în anul 1900, au înaintat cereri pentru a se înfiinţa şcoli locuitorii din satele: Stârci, Mielceşti (comuna Băseni), Săpunari (Drăguleşti),.[339] În anii următori, cererile erau mai ales pentru transformarea şcolilor de cătune în şcoli comunale şi înmulţirea cadrelor.[340] În anul 1905 au fost 25 de cereri în acest sens.[341]

Se observă o conştientizare a sătenilor pentru rolul şcolii în dezvoltarea societăţii şi în educarea copiilor. Şcolile nu funcţionau întotdeauna în tot cursul anului, din lipsa lemnelor de foc sau din cauza bolilor molipsitoare. Astfel, în anul şcolar 1908/1909, au fost închise următoarele şcoli, din cauza bolilor: Oarja – 5 zile, Albeşti – 25 zile, Sămara – 30 zile, Bârlogu – 30 zile, Cotmeana – 40 zile, Teiu – 60 zile, Negreşti – 60 zile, Răteşti – 75 zile, Brătieni – 90 zile, Slobozia – 150 zile[342]. Metodele de perfecţionare s-au dezvoltat

[339] *Ibidem*, dos.89/1900, f.36, 37.
[340] *Ibidem*, dos.784/1912.
[341] *Ibidem*, dos.231/1906, f.6.
[342] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.750/1908, f.1,24,27.

continuu, la aceasta contribuind şi intensificarea inspecţiilor revizorilor al căror număr s-a mărit începând cu anul 1908. S-au înmulţit şi acţiunile care aveau ca obiect modernizarea predării.

Astfel, învăţătorii de la şcoala din Hârseşti doreau să strângă fonduri pentru un „aparat de filmat care să-i ajute la educarea intelectuală şi morală a elevilor"[343], iar M. Andreianu, directorul Şcolii de băieţi nr. 2 din Piteşti, a înfiinţat, în anul 1905, un muzeu-şcoală pentru „uşurarea predării lecţiilor"[344].

S-a ajuns ca în anul şcolar 1914/1915 să fie 11 muzee la şcolile săteşti[345]. Programa şcolii primare a devenit mai stabilă ca înainte, acordând o mai mare importanţă lucrului manual şi practicii agricole. În judeţul Argeş, numărul învăţătorilor care s-au evidenţiat în predarea lucrului manual a fost mic: Ilie Ionescu (Hinţeşti) la cartonaj şi împletituri de nuiele[346], P. Ştefănescu (Brădet), specialist în frânghii, care a înfiinţat şi un atelier pentru comercializare[347], A. Bunescu (Zărneşti), la pălării din pai, T. Iliescu (Brădet) la pălării de pai şi frânghii[348]. Şcolile rurale în care s-a predat lucrul manual era mic până în 1910, când a devenit obligatoriu: 10 în 1902/1903 şi 28 în 1906/1907.[349]

Lucrul în grădinile şcolare (practica agricolă) a fost mai dezvoltat decât lucrul manual. În anul 1901/1902 s-au înfiinţat 37 grădini şcolare, dar în 1906/1907 existau 106 grădini şcolare şi 8 şcoli care aveau loturi experimentale.[350] Pe lângă unele şcoli s-au înfiinţat

[343] *Ibidem*, dos.699/1914, f.2.
[344] Rapoartele delegaţilor însărcinaţi cu studierea diverselor chestiuni privitoare la învăţământul şi economia naţională în anul 1905, Seria I, Tipografia ziarului „Cronica", Bucureşti, 1906, p.65.
[345] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, Piteşti, 1915, p.12.
[346] Buletinul oficial al MCIP, III, 1894/1895, p.273.
[347] „Gazeta ţăranilor", X, 38/28, septembrie 1903, p.2.
[348] Statistica învăţământului primar 1897/1898, p.626-627.
[349] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.1010/1906, f.114.
[350] *Ibidem*.

ateliere de olărie şi ţiglărie (la Mălureni, de către învăţătorul I. Marinescu) cu o durată destul de lungă.[351]

Câţiva învăţători argeşeni au fost autori de manuale şcolare: C.G. Mielcescu (Piteşti), colaborator la elaborarea unui manual de geografie al judeţului, Andrei Marinescu (Prundu), Iordache Marinescu (Bradu de Jos), D. Rădulescu (Oarja) şi C.Ionescu (Deaguri), autori ai manualului de geografie al judeţului[352], P. Rădulescu, autorul unui manual de geografie, Tatiana Bobancu (Piteşti), autoarea unui abecedar[353], Ilie Iliescu (Piteşti), autorul unui manual de geografie.

Numărul elevilor a crescut simţitor în această perioadă, învăţământul primar rural dezvoltându-se într-un ritm mai susţinut decât cel primar urban, aşa cum reiese şi din tabelul de mai jos:

Nr. Crt.	Indicatori	Anul şcolar	Rural	Urban	Obs.
1	Numărul elevilor care au frecventat	1896/1897 1913/1914	137% 375%	263% 257%	Faţă de 1864/1865
2	Numărul elevilor la 100 locuitori în medie	1895/1896 1901/1902 1909/1910	4,3 4,4 6,7	9,3 5,2 5,2	
3	Numărul locuitorilor la un cadru didactic	1895/1896 1901/1902 1909/1910	1103 1076 895	500 683 806	
4	Numărul claselor la un cadru didactic	1895/1896 1901/1902 1909/1910	52 47 63	45 38 43	

[351] *Ibidem*, dos.120/1908, f.30 „Învăţătorul satelor", II, 33/1 noiembrie 1908, p.6.
[352] Geografia judeţului Argeş de învăţătorii asociaţi, Câmpulung, 1897.
[353] Arhivele Statului Argeş, Şcoala primară Tutana, dos.74/1914.

În ceea ce priveşte înfăptuirea principiului obligativităţii învăţământului, realitatea era următoarea: procentul frecventării şcolilor rurale a crescut de la 27,63% (45,59% la băieţi şi 4,86% la fete), în 1896/1897, la 63,17% (77,75% băieţi şi 47,11 fete), în 1913/1914, din copiii de vârstă şcolară. În mediul urban însă, de la un procent de 88,51% (94,24% băieţi şi 79,49% fete), în 1896/1897, s-a ajuns la 80% (83,48% băieţi şi 66,18% fete), în anul şcolar 1914/1915.[354]

Şi numărul absolvenţilor a fost în creştere, de la 235 (228 băieţi şi 7 fete), în anul şcolar 1896/1897, ajungându-se la 1973 (1393 băieţi şi 580 fete), în anul şcolar 1913/1914. În mediul rural creşterea a fost de 840% iar în mediul urban de 117%, de la 232 (161 băieţi şi 71 fete), în anul 1896/1897, ajungându-se la 275 (179 băieţi şi 96 fete), în anul 1910/1911. În anul 1913/1914, judeţul Argeş se afla pe locul al XXIII-lea în ceea ce priveşte numărul de învăţători la 100 de şcoli (129), pe locul XX în ceea ce priveşte numărul copiilor de vârstă şcolară care reveneau unui învăţător (84), pe locul I din punct de vedere al numărului elevilor cu frecvenţă regulată care reveneau unui învăţător (47), locul al III-lea în ceea ce priveşte numărul absolvenţilor ce reveneau unui învăţător (5), locul al XVI-lea în privinţa procentului copiilor înscrişi faţă de cei de vârstă şcolară (63), locul al IV-lea la procentul absolvenţilor faţă de numărul elevilor de vârstă şcolară.[355] Aceste rezultate arată că judeţul Argeş ocupa unul din locurile fruntaşe în domeniul învăţământului în această perioadă.

Totuşi, aşa cum recunoştea şi prefectul, în localurile şcolare nu puteau încăpea „decât cel mult două treimi din numărul copiilor înscrişi şi obligaţi a urma şcoala".[356] Lipsa învăţătorilor, răspândirea satelor şi cătunelor pe o rază mare de peste 3km între ele, ca şi lipsa de mijloace materiale a părinţilor au fost cauze care au „reţinut" mulţi copii în afara şcolii. Cea mai gravă cauză era totuşi sărăcia, cum recunoaşte şi Spiru Haret.[357] O măsură importantă pentru atragerea elevilor a fost înfiinţarea cantinelor şcolare în comunele formate din

[354] Revista generală a învăţământului, IX, 6;7/1914.
[355] *Ibidem*, p.318.
[356] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, Piteşti, 1907, p.17.
[357] Operele lui Spiru Haret, II, p.239.

mai multe cătune îndepărtate. Dintre cele mai bine organizate cantine amintim pe aceea de la Muşăteşti, care a funcţionat între anii 1902/1904, cu 20-23 elevi având şi internat[358]; cele de la şcolile Hârseşti, Vlăşcuţa, Boişoara, încă din anii 1900-1901.[359] Societatea cantinelor şcolare din judeţul Argeş, înfiinţată în anul 1902, a avut un mare rol în strângerea fondurilor pentru înfiinţarea cantinelor şcolare.

Astfel, în 1902, Societatea a înfiinţat o cantină şcolară pentru elevii şcolilor primare din oraşul Piteşti, avându-l ca preşedinte pe I. Teodorescu, directorul şcolii de băieţi nr. 1.[360] În decembrie 1903 la cantină serveau masa zilnic între 150 şi 300 de elevi.[361] Cantinele şcolare n-au fost viabile la sate din cauza lipsei de fonduri.

S-a extins ajutorarea elevilor săraci cu manuale, încălţăminte, îmbrăcăminte, dar nu a fost cuprinsă şi în bugetele comunelor. Numărul proprietarilor care au sprijinit această iniţiativă a fost destul de mic: I. Dumitraşcu (Budeşti) – 35 lei în fiecare an, M. Fabos (Vâlsăneşti) – 40 lei în 1903, N. Arsenescu (Richiţelele de Sus) – 30 de lei în 1903, Grigore T. Coandă (Piteşti) – 7 lei în 1904, Elena Perticari (Izvoru de Sus) – 50 costume haine şi alte daruri în 1914.[362]

Cu toate progresele realizate în această perioadă în dezvoltarea învăţământului, numărul copiilor de vârstă şcolară care rămâneau în afara şcolii era ridicat, deci şi procentul mare de analfabetism.

Până în anul 1899, Argeşul era în grupa a II-a a judeţelor, alături de: Mehedinţi, Gorj, Dâmboviţa, Buzău, Bacău, Fălciu, Roman, Suceava, Botoşani, care se încadra între 16-20% ştiutori de carte[363].

În anul 1905, Argeşul ocupa locul al XVII-lea în România, în privinţa ştiutorilor de carte, cu 31 bărbaţi şi 5 femei ştiutori de carte la 100 de locuitori.[364]

[358] Arhivele Statului Argeş, fond Şcoala primară Muşăteşti, pachet 7, dos.70, f.16,69.
[359] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, Piteşti, 1900, p.50.
[360] Arhivele Statului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos.12/1902.
[361] „Trivale", Piteşti, 22/21 decembrie 1903, p.2.
[362] Buletinul oficial al MCIP, vol. VIII, nr. 190/1901, p.2603, IX, 206/1903, p.3159.
[363] Gazeta ţăranilor, XIII, 14/3.04.1905, p.3.
[364] Convorbiri didactice, XI, 1/aprilie 1905, p.7-8.

În anul 1912, la populația rurală din Argeș, de la 8 ani în sus, erau știutori de carte 33,1% (53,9% bărbați și 13,1% femei), față de cifrele pe plan național (32,6%: 42,4 bărbați și 15,8% femei).[365] Populația urbană din Argeș știa carte în proporție de 62,76% (71,% bărbați și 50,6% femei). Pentru a avea o imagine edificatoare asupra știutorilor de carte în perioada 1899-1912, în comparație cu situația pe țară, am alcătuit următorul tabel.[366]

	Populația de la 8 ani în sus care știe carte, la 100 locuitori					
	Bărbați		Femei		Total	
	1899	1912	1899	1912	1899	1912
Argeș – populația rurală	28,1	53,9	2,3	13,1	13,1	33
România – populația rurală	25,7	49,4	4,5	15,8	15,8	32
Argeș – populația urbană	63,2	71,9	38,9	50,6	48,9	62
România – populația urbană		54,3		23,2		39
Argeș – populația urbană-rurală		56,3		16,7		36

[365] Statistica știutorilor de carte din România, întocmită pe baza rezultatelor definitive ale recensământului general al populației din 19 decembrie 1912, Stabilimentul de arte grafice Albert Baier, București, 1915.

[366] *Ibidem*, p.195.

Procentele știutorilor de carte din Argeș, din mediul rural erau apropiate de cele pe țară, diferențele mai mari în defavoarea județului fiind în rândul femeilor, știutoare de carte.

Între anii 1899-1912, numărul știutorilor de carte s-a dublat, dar procentul de analfabetism se menținea totuși ridicat (67%). S-a micșorat și procentul știutorilor de carte de la oraș și sat, astfel că, dacă în 1899 era de 32/10, în 1912 a ajuns de 19/10 în favoarea orașului. Așa cum reiese și din tabelul următor, numai 36,6% din populația Argeșului, după 48 de ani de învățământ primar obligatoriu, știa să scrie și să citească.

	Copii sub 7 ani	Bărbați		Femei		Total	
		Știu carte	Nu știu carte	Știu carte	Nu știu carte	Știu carte	Nu știu carte
Pop. rurală	22944 F 22349 B	45016	38509	11239	75829	56255	114338
Pop. urbană	1782 F 1746 B	9333	3639	4815	4686	14148	8235
Pop. rural-urbană	24726 F 24095 B	54349	42148	16054	80515	70403	122663

În anul 1912, în județul Muscel, dintr-o populație de 107.745 locuitori (bărbați și femei) de vârstă de peste 8 ani, știau carte 47.470, deci aproximativ 44%, fiind unul din județele cu cei mai mulți știutori de carte, dintre care 63% dintre bărbați și 25% dintre femei.[367] Județul Muscel avea mai mulți știutori de carte decât județul Argeș (36,6%). În privința locuitorilor din mediul rural, 41,8% erau știutori de carte în județul Muscel și 33,1% în județul Argeș, în timp ce în mediul urban erau 51% știutori de carte la Curtea de Argeș, 66% la Pitești și 59% la Câmpulung- Muscel.[368] Față de 1899, populația știutorilor de carte a crescut în Argeș de la 18% la 26%.

[367] Statistica știutorilor de carte din România, București, 1915.

[368] Statistica știutorilor de carte din România, București, 1915.

Metodele de predare s-au perfecționat continuu, materialul didactic s-a îmbunătățit, învățământul devenind și el într-adevăr o realitate în majoritatea școlilor.

La îmbunătățirea metodelor de predare a contribuit și intensificarea inspecțiilor revizorilor, al căror număr s-a mărit din 1908. Menționăm, în acest sens, pe G. Dianu, care și-a început activitatea de revizor prin trimiterea, la 6 aprilie 1897, a unei foi volante, intitulată „Principii și precepte pedagogice", care să fie la îndemâna fiecărui învățător. Preceptele, valabile și astăzi, au influențat în bine activitatea multor învățători. Iată câteva dintre acestea: „Nu intrați niciodată în clasă fără să vă fi preparat în destul lecțiunea. Chiar dacă cunoașteți bine lecția, să nu priviți pregătirea de prisos. Să predați ca totul să fie foarte accesibil elevilor. Citiți și învățați fără preget ca timpul să nu atace bogăția voastră de cunoștințe și să nu vă lase cei din urmă; un institutor înapoiat cu metode și slab în știință e o unealtă veche și fără de preț."

„Urmați punctual lecțiunile și programa; exactitatea și regularitatea sunt condițiuni absolute pentru bunul mers al școlii."

„Puțin și bun decât mult și rău... Concentrați multă forță pe un spațiu mic."

„Aplicați, pe cât e cu putință, metoda intuitivă."

„Învățați pe elevi să iubească tot ce este bun, frumos, adevărat, drept și onest; formați din ei un om pentru societate, pentru patrie."

„Să fiți pentru elevi un prieten, un tată. Să vă fie inima deschisă mai ales celor săraci, orfani, copiilor părăsiți sau celor care sunt expuși relelor exemple în casa părintească."[369]

Programa școlară urbană, deși cuprindea aceleași obiecte ca și școlile rurale, se deosebea mult de ultima în ceea ce privește volumul de cunoștințe, acesta fiind mai mare la școlile urbane, ca urmare a faptului că aici fiecare clasă avea institutorul său și lucra efectiv tot timpul cu elevii.

Programa școlii urbane a suferit mici modificări în anii 1903 și 1910, rămânând valabilă până după primul război mondial.

[369] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Școala primară Țuțulești, dos.11/1897.

Un merit al programelor școlilor primare este acela că au acordat o mai mare importanță lucrului manual și practicii agricole, o dorință mai veche a învățătorilor.[370] Până în 1900, practicarea lucrului manual nu era obligatorie. Din 1910, toți învățătorii și institutorii au fost obligați să predea lucrul manual, fiind scutiți numai cei care aveau peste 25 de ani vechime și nu cunoșteau nici o meserie.[371]

În județul Argeș, numărul învățătorilor și institutorilor care s-au evidențiat în predarea lucrului manual a fost mic și anume: P. Ștefănescu din Brădet, specialist în frânghii, a înființat la școală un atelier în care se lucrau frânghii de diferite feluri pe care le comercializa[372], A. Bunescu din Zărnești, care lucra pălării pai, R. Belea din Borlești, pălării pai, T. Iliescu din Brădet, pălării pai și frânghii[373], M. Moțoescu din Hârsești, pălării pai, împletituri, tâmplărie și Gh. Teodorescu din Căcărăzeni, împletituri de pai.[374] La expozițiile din Pitești, obiectele lucrate de elevi au fost bine apreciate de public și de către specialiști.

Până în 1910, când lucrul manual a devenit obligatoriu, numărul școlilor rurale în care s-a predat lucrul manual a fost destul de mic. În anul școlar 1902/1903, acesta se preda în 10 școli, iar în 1906/1907 a ajuns la 28.

La orașe, până în 1910, lucrul manual nici nu s-a predat[376] la școlile primare de băieți. În schimb, la școlile de fete, lucrul de mână s-a practicat cu succes, mai ales la Școala de fete nr. 2 din Pitești.

Practica agricolă (lucrul în grădinile școlare) a fost mult mai dezvoltată decât lucrul manual. În anul școlar 1901/1902, s-au înființat 37 grădini școlare, distingându-se învățătorii: Al. Marinescu (Izvoru de Sus), N. Teodorescu (Stroești), P. Petrescu (Tigveni), Gh. Constan-

[370] „Gazeta țăranilor", V, 31/19 iunie 1897, p.2.
[371] Operele lui Spiru Haret, III, p.77.
[372] „Gazeta țăranilor", X, 38/28 septembrie 1903, p.2.
[373] Statistica învățământului primar, 1897/1898, p.626-627.
[374] Buletinul oficial al MCIP, octombrie 1899 - februarie 1901, p.1782.
[375] Arhivele Naționale, București, fond MCIP, dos.1010/1906, f.114.
[376] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Primăria Pitești, dos. 17/1909.

tinescu (Valea Ursului) şi M. Moţoescu (Hârseşti), care au fost propuşi pentru a fi premiaţi cu câte 50 de lei.[377]

În anul 1906/1907, erau 106 grădini şcolare care aveau loturi de experienţe.[378]

Practica agricolă a fost introdusă în şcoli de Spiru Haret. În februarie 1902, el a făcut apel la marii proprietari, rugându-i să doneze şcolilor terenuri pentru înfiinţarea grădinilor agricole.[379]

Pentru îndrumarea de specialitate a lucrărilor agricole din grădinile şcolare, în 1902, s-a înfiinţat funcţia de învăţător agricol ambulant.

Fiecare învăţător agricol ambulant avea între 10-15 şcoli cu terenuri agricole, vizitând pe rând şcolile şi dând îndrumările necesare. Dintre învăţătorii agricoli ambulanţi, cu bune rezultate, amintim: P. Rădulescu (Muşăteşti)[380] în 1902, N. Minculescu (Brătieni)[381] în 1903, Al. Marinescu (Izvoru de Jos) în 1907[382], I. Petculescu (Piteşti)[383].

Nu în toate comunele s-au putut organiza grădini din lipsa loturilor, acolo unde marii proprietari au refuzat să ajute şcolile.

Datorită rezultatelor bune în această privinţă, în anul 1910 s-a votat **Legea pentru dotarea şcolilor cu pământ de cultură pentru învăţământul practic agricol**, care prevedea ca fiecare şcoală să dispună de 2-4 ha, pământ de cultură cât mai aproape de şcoală, din pământurile statului, donaţii, cumpărare sau arendare.

În acest sens, s-a înfiinţat de către învăţătorul I. Marinescu atelierul de olărie şi de ţiglărie, pe lângă şcoala din Mălureni, atelier care a avut o viaţă lungă.[384]

[377] Buletin oficial al MCIP, VII; vol. IX, 206/1903, p.3158-3160.
[378] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1010/1906, f.114.
[379] Bibini, I., Lascăr, C., *op.cit.*, (1901-1904), p.496-497.
[380] Arhivele Naţionale, direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Brădet, dos.109/1902.
[381] *Ibidem*, fond Şcoala primară Brătieni, dos.19/1903.
[382] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.782/1907, f.12.
[383] *Ibidem*, dos.33/1904, f.1.
[384] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.120/1908, f.30 şi „Învăţătorul satului", I, 33/1 noiembrie 1908.

MANUALELE ŞCOLARE

Manualele şcolare au fost întocmite mai pedagogic. De la 1 septembrie 1902 s-a hotărât să fie doar un abecedar şi o singură carte de citire, deseori autorii „schimbau ediţiile prea des", iar preţul „era mare", nu toţi copiii putând să cumpere, ceea ce „îi împiedica de a urma la şcoală".[385]

Un merit deosebit au avut cadrele didactice din Argeş şi Muscel, care şi-au înscris numele pe lista autorilor de manuale şcolare, bine apreciate şi folosite şi în alte judeţe. Dintre aceştia amintim: C.G. Mielcescu din Piteşti, colaborator la elaborarea unui manual de geografie a judeţului[386], Andrei Marinescu din Prundu, Iordache Marinescu din Bradu de Jos, D. Rădulescu din Oarja şi C. Ionescu din Deaguri, care au alcătuit manualul de geografie a judeţului Argeş[387], P. Rădulescu, autorul unui manual de geografie, Tatiana Bobancu din Piteşti, autoarea unui abecedar[388] şi Ilie Iliescu din Piteşti, autorul unui manual de geografie.

În această perioadă, învăţământul rural a cunoscut un progres evident, atât calitativ cât şi cantitativ. Astfel, de la 137%, în 1896/1897, numărul elevilor în şcolile rurale a crescut, ajungându-se, în 1913/1914, la 375%, adică de 2,8 ori, iar în mediul urban mai puţin, de la 163%, în 1901/1902, la 216%, în 1910/1911, deci de 1,32 ori. A crescut şi numărul elevilor la suta de locuitori, astfel: de la 4,3%, în 1895/1896, la 4,4%, în 1901/1902 şi la 6,7% în 1909/1910 în mediul rural, iar numărul elevilor la un cadru didactic a fost de 63 în 1909/1910, faţă de 52 în 1895/1896 şi 47 în 1901/1902, în mediul rural, şi de 43 în 1909/1910 faţă de 45 în 1895/1896 şi 38 în 1901/1902, în mediul urban.

Reiese că învăţământul rural primar s-a dezvoltat într-un ritm mai susţinut decât cel urban, ajungându-se la o oarecare egalizare în

[385] Operele lui Spiru Haret, II, p.21.
[386] „Învăţământul satelor", II, 1/15 septembrie 1904, p.4.
[387] „Geografia judeţului Argeş" de învăţătorii asociaţi... , Câmpulung, 1897.
[388] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară, dos. 71/1914.

ceea ce priveşte procesul de învăţământ la majoritatea indicatorilor. A crescut şi procentul şcolilor rurale, de la 27,63%, în 1896/1897, la 80% (83,48% băieţi şi 66,18% fete), în 1914/1915. În schimb, numărul promovaţilor era destul de mic în mediul rural. Astfel, în anul 1913/1914, numai 43,49% din numărul copiilor de vârstă şcolară au promovat (59,52% băieţi şi 25,28% fete). Numărul total al absolvenţilor a fost în creştere, de la 235 (228 băieţi şi 7 fete), în anul 1896/1897, s-a ajuns la 1973 (1393 băieţi şi 580 fete), în anul 1913/1914, de la 1,19 absolvenţi ajungându-se la 10,60 absolvenţi de şcoală, în mediul rural, reprezentând o creştere de 840%.

Nivelul învăţământului primar era destul de ridicat în Argeş şi Muscel faţă de alte judeţe. Astfel, în 1913/1914, judeţul Argeş se afla pe locul al XXIII-lea pe ţară ca număr de învăţători la 100 de şcoli, locul XX la numărul copiilor de vârstă şcolară care reveneau unui învăţător, locul al VIII-lea în privinţa numărului de copii înscrişi la şcoală ce reveneau unui învăţător (89), locul I din punct de vedere al numărului de elevi cu frecvenţă regulată care reveneau unui învăţător (57), locul al III-lea în privinţa numărului de absolvenţi ce reveneau unui învăţător (5), locul al IV-lea în privinţa procentului absolvenţilor faţă de numărul de elevi de vârstă şcolară (6).[389] Judeţul Muscel ocupa locuri mai bune în aceste clasamente.

Au continuat însă şi în această perioadă să fie probleme cu lipsa spaţiilor de şcoală, insuficienţa numărului de învăţători [390], răspândirea satelor şi cătunelor pe o rază mare, de peste 3 km între ele, lipsa de mijloace materiale ale părinţilor.

Deşi **Regulamentul pentru funcţionarea cantinelor şcolare din 1901** a fost binevenit, totuşi în puţine comune s-au înfiinţat asemenea cantine. Dintre cele mai bine organizate amintim cantina şcolară de la Muşăteşti, care a funcţionat, între anii 1902-1904, cu 20-25 elevi şi care avea şi internat.[391]

[389] Revista generală a învăţământului, IX, 6/7/1914, p.318.
[390] Operele lui Spiru Haret, V, p.193.
[391] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Muşăteşti, dos.70/1904.

Mulţi învăţători îi considerau răspunzători de problemele cu care se confrunta învăţământul rural pe unii primari care erau „înguşti la suflet" şi care se opuneau dezvoltării învăţământului „de teamă să nu fie întunecaţi de învăţători".[392]

Aceste realităţi erau confirmate şi de Spiru Haret, care, în şedinţa Senatului din 25 ianuarie 1908, spunea că, până când fruntaşii satelor „nu vor mai vedea în învăţători o ameninţare" pentru situaţia lor pe care cei mai mulţi dintre aceştia o datorau „numai întunecimii minţii săteanului", şcoala nu va progresa cum s-ar cuveni.[393]

ÎNVĂŢĂMÂNTUL PRIMAR PRIVAT

Acesta s-a dezvoltat continuu, conform principiului lui Spiru Haret ca acest învăţământ să devină „un ajutor preţios pentru învăţământul public".[394] Învăţământul privat s-a dezvoltat mai ales în cele 3 oraşe: Piteşti, Curtea de Argeş şi Câmpulung, numărul elevilor fiind mare, în raport cu populaţia urbană.

Institutul de băieţi „Progresul" din Piteşti, înfiinţat în 1897, avea un număr mic de elevi, ca urmare a taxelor ridicate. Din 1908 localul său s-a transformat în internat pentru elevii şcolilor publice.[395]

Şcolile primare confesionale au fost frecventate de un număr relativ mare de elevi şi au fost mai bine organizate.

Şcoala romano-catolică îşi continuă activitatea cu două secţii: maghiară şi germană, cu sediul pe strada Şerban Vodă nr. 155, având-i ca directori pe W. Kaluga (1900-1911) şi G. Müller (1912-1914).[396] A funcţionat ca şcoală mixtă, cu programa statului. Cursurile erau predate în limbile germană, maghiară şi română de cadre didactice

[392] Ancheta învăţământului primar..., I, p.351.
[393] Operele lui Spiru Haret, VI, p.57.
[394] *Ibidem*, V, p.348.
[395] Catalogul şcoalelor particulare, Institutul de arte geografice „Carol Göbl", Bucureşti, 1910, p.5.
[396] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară romano-catolică, 2/1907.

aprobate de minister, deşi au fost şi cazuri când a funcţionat şi fără aprobarea acestui for.

Predarea limbii române şi a istoriei era neglijată, iar elevii erau „extrem de slabi la mai toate obiectele", constata inspectorul G. Costescu, care cerea ministerului să alcătuiască un nou orar în care aceste obiecte să fie prevăzute în mod expres.[397]

Şcoala evanghelică-luterană, aflată pe Bulevardul Elisabeta, nr. 4 din Piteşti, era mixtă, având un număr mare de elevi şi trei cadre didactice. Elevii, în anul 1909/1910, erau, după naţionalitate: 12 români, 32 austrieci, 9 unguri, 2 italieni, 1 bulgar 1 polonez, 1 armean, 2 greci şi 6 evrei.[398]

Şcoala calvină (reformată) – ungară funcţiona pe strada Şerban Vodă, nr. 107, la Piteşti, având-u-i ca directori pe: G.Gaboy (1901-1905), T. Laszlo (1905-1911) şi L. Varga (1911-1914)[399], fiind şcoală mixtă, cursurile desfăşurându-se uneori după sistemul din Ungaria, cu şase clase, într-o singură sală. Elevii au fost găsiţi „slab pregătiţi" şi în anul 1913/1914.[400]

Şcoala israelită a funcţionat ca şcoală mixtă, cu programa statului. La inspecţia făcută în anul 1914, în şcoală era „progres şi disciplină, iar la mai toate obiectele elevii au răspuns cât se poate de satisfăcător".[401]

Institutul de fete „Dochia Tomescu" şi-a continuat activitatea, având programa statului, cu eleve interne şi externe. Era bine organizată, dar taxele erau ridicate. Cadrele didactice erau recrutate de la şcolile publice. Aici se mai predau, în plus faţă de şcolile publice, limba franceză, limba germană şi pianul. La inspecţii „şcoala era curată, elevele au dat răspunsuri satisfăcătoare, era disciplină, iar hrana elevelor era bună".[402]

[397] *Ibidem*, dos.6/1912.
[398] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.1429/1909, f.11.
[399] Statistica învăţământului privat, 1901/1902, p.42.
[400] *Ibidem*, 1907/1908, p.383; 1909/1909, p.85; 1909/1909, p.9.
[401] Arhivele Statului Bucuresti, fond MCIP, dos.1430/1909, p.4.
[402] *Ibidem*, dos.412/1902, f.9.

Institutul de fete „Teodora Gheorghiu", situat pe strada Brătianu, nr. 65, din Piteşti, era o şcoală de prestigiu. Până în anul 1905 a fost condus de Teodora Gheorghiu (Popescu), din 1906/1907 a fost condus de Elena Bănescu şi din 1907 a luat-o alături pe Ecaterina Constantinescu.[403] Datorită taxelor ridicate a fost frecventată de puţine eleve, având şi o grădiniţă de copii.

Alţi copii erau pregătiţi în familie şi, în luna iunie, susţineau examene la şcolile publice.[404] Aşa proceda în anul 1902 poetul Ion Pillat care solicita ca fiul său, Nicolae, şi fiica sa, Florica, pregătiţi în familie, să fie repartizaţi la şcoala de băieţi nr. 1 din Piteşti pentru a-şi susţine examenele pentru clasa I, respectiv clasa a II-a, în iunie 1902.[405]

La Curtea de Argeş, s-a înfiinţat, în anul 1911, şcoala primară a societăţii „Argeş", iar în 1912, în mahalaua Flămânzeşti, şcoala primară a societăţii forestiere „Argeş" din Cumpăna.[406] Aici învăţau atât copiii din cartier cât şi cei ai funcţionarilor străini de la fabrica de cherestea din oraş.

În mediul urban, învăţământul privat primar a luat amploare, numărul elevilor ajungând, numai în Piteşti, în anul şcolar 1899/1900, la 221, iar în 1913/1914 la 274 elevi.[407]

Numărul promovaţilor a devenit mai mare, ajungând ca, în 1907, din 102 elevi prezenţi la examen să reuşească 99, deci peste 97%.[408] La Câmpulung a funcţionat „un externat de fete", şcoală care avea şi cantină proprie.

[403] *Ibidem*. Dos.1084/1905, f.6.
[404] Arhivele Statului Bucuresti, fond MCIP, dos.776/1903, f.82; 1918/1912, f.27-35.
[405] Arhivele Statului Argeş, Şcoala primară băieţi nr. 1 Piteşti, dos.1/1911.
[406] *Ibidem*, fond Şcoala primară de băieţi Curtea de Argeş, dos.1/1911.
[407] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1622/1914, f.4.
[408] *Ibidem*, dos.1282/1907, f.10.

ÎNVĂŢĂMÂNTUL SECUNDAR

Învăţământul public secundar din judeţul Argeş a fost reprezentat până în anul 1912 de o singură şcoală la Piteşti şi una la Câmpulung.

Liceul din Piteşti a beneficiat de un nou local, începând cu 1899. Numărul profesorilor a crescut continuu, de la 20 (8 definitivi şi 12 suplinitori), în 1898/899, ajungându-se la 29 în 1911/1912, toţi titulari.[409] Mulţi dintre ei s-au remarcat pe plan naţional: N. Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, I. Tutuc, autor de manuale de aritmetică, algebră, geometrie, I. Baiulescu, „profesor de vocaţie", Emil Ludwig, profesor universitar de fizică-chimie, Virgil Lupescu, autor de manuale de istorie, M.Căprescu, profesor de istorie, „cel mai bun şi mai inteligent profesor pe care l-am avut la Piteşti", îşi amintea fostul său elev, cunoscutul chimist Dan Rădulescu [410], Teodor Băjenaru, profesor de muzică, dirijorul celui mai bun cor de elevi din ţară.[411]

Liceul a avut două secţii: clasică şi modernă, cei mai mulţi optând pentru secţia reală, care, începând cu 1909, a înlocuit-o pe cea clasică.[412]

Accesul la învăţământul secundar era dificil, nu toţi părinţii permiţându-şi să-şi ţină copiii. Astfel, în anul şcolar 1908/1909, elevii se împărţeau, după originea socială a părinţilor, astfel: 80 săteni agricultori (ţărani înstăriţi), 1 fabricant, 8 meşteşugari, 55 comercianţi, 77 mari proprietari funciari, 144 funcţionari publici şi comercianţi, 51 preoţi, 8 militari, 18 liber profesionişti şi 18 orfani.[413]

[409] Bădescu, M., Popescu, T., *op.cit.* , p.44.
[410] Rădulescu, Dan, Din memoriile mele, Bucureşti, 1974, p.34.
[411] *Ibidem*.
[412] Arhivele Statului Argeş, fond Liceul „I. C. Brătianu", dos.55/1908, p.104.
[413] Statistica învăţământului public şi particular pe anul şcolar 1908/1909, Bucureşti, 1912, p.48-64.

În anul 1897, elevii au înfiinţat societatea de lectură „Junimea", cu scopul „lărgirii cercului de cunoştinţe câştigate în şcoală"[414], printre semnatari fiind şi viitorul poet Ion Minulescu, elev în clasa a VI-a a liceului „I. C. Brătianu". În anul 1902, elevii au înfiinţat societatea „Doina" iar în 1910 societatea sportivă a elevilor, condusă de maestrul de sport V.Mândru.[415] Din iniţiativa profesorului Remus Macarie, cunoscut constructor de viori, s-a înfiinţat un Quartet de coarde (Remus Macarie – violină, I. Stănescu Delar – violina a doua, Gh. Mutu – violă şi C. Albu – violoncel).[416]

Din anul şcolar 1904/1905, când liceul de 8 clase a fost complet, a funcţionat până în anul 1910 cu 9 clase de elevi, având divizionară numai clasa I. Erau cuprinşi în clase între 448 de elevi, în anul 1905/1906, şi 491, în anul şcolar 1909/1910.[417] Din 1910, Ministerul aprobă înfiinţarea clasei a II-a divizionare[418], iar în 1914/1915 exista şi clasa a III-a divizionară.[419] Înfiinţarea claselor divizionare era impusă de creşterea continuă a elevilor care ajunseseră la 601, în anul şcolar 1914/1915, în cele 11 clase existente atunci în şcoală. Dintre acestea, şapte clase aveau efectiv între 55-77 elevi.[420]

Activitatea desfăşurată de profesorii liceului, în cadrul Ateneului din Piteşti şi a secţiunii Ligii Culturale (au înfiinţat societatea corală „armonia", quartet de coarde sub conducerea lui Remus Macarie), precum şi activitatea profesională a elevilor şi profesorilor au situat liceul din Piteşti printre cele mai bune din ţară.

Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung-Muscel a funcţionat ca gimnaziu până în anul 1917, când s-a transformat în liceu.[421] Dintre profesorii gimnaziului amintim pe: Alexandru Bărcăcilă, Alexandru Muşatescu, profesor de latină şi elină, Ion Nicolaescu-Bugheanu,

[414] Bădescu, M., Mateescu, M., *op.cit.*, p.142.
[415] *Ibidem*, p.161.
[416] *Ibidem*, p.23.
[417] Arhivele Statului Argeş, fanf.Liceul „I. C. Brătianu", dos.50/1906, f.75; dos.55/1909.
[418] *Ibidem*, dos.57/1910, f.175.
[419] *Ibidem*, dos.55/1909, f.84.
[420] Anuarul liceului pe anul şcolar 1914/1915, p.25.
[421] Pârnuţă, Gh. Suciu, Liceul „Dinicu Golescu", Câmpulung, 1974.

profesor de latină şi elină, C.Zamfirescu, profesor de matematică, Gh. Şapcaliu, profesor de română şi istorie, Dumitru Baciu, profesor de franceză şi română, I.U. Soricu, prozator şi poet, Ion Lapedatu, iar dintre elevii gimnaziului nume ilustre: dramaturgul Tudor Muşatescu, academicianul Dan Simonescu, matematicianul şi poetul Ion Barbu, Gh. Mitu, eminent profesor de fizică şi chimie etc.[422]

Grupul industrial de băieţi din Câmpulung-Muscel a luat fiinţă în anul 1902, având secţii de: tâmplărie, curelărie, pălărieri şi pietrărie. Aici s-a organizat şi o cantină şcolară, pentru elevii din comunele rurale.

Grupul industrial de fete din Câmpulung-Muscel a luat fiinţă la 1 septembrie 1905, fiind cunoscut mai ales ca şcoală profesională de gradul I.

Grupul comercial de băieţi din Câmpulung-Muscel şi-a început activitatea în anul 1911, la gimnaziul „Dinicu Golescu". Din 1912 a funcţionat în localul pompierilor, până în anul 1930, când şi-a construit clădire proprie.

Şcoala medie. În anul 1912 a apărut Legea pentru înfiinţarea şcolilor medii de băieţi şi fete în oraşe şi comune mai mari. Pe 1 septembrie 1912, s-a înfiinţat, la Piteşti, şcoala medie, numai clasa I, ca profesori fiind numiţi: Gh. Stănescu-Delar, institutor, ca profesor de litere şi director, Ilie Iliescu, institutor, pentru partea ştiinţifică.[423] Numărul elevilor care au frecventat şcoala a fost mic, ceea ce întăreşte concluzia lui Eliodor Constantinescu care spunea că ele nu corespundeau nevoilor reale ale progresului nostru în această perioadă.[424] Această şcoală n-a fost decât un gimnaziu mai prost organizat şi încadrat, un refugiu pentru elevii care nu reuşeau la admiterea în liceu, aşa cum reiese şi din tabelul următor.[425]

[422] Anuarul Liceului „Dinicu Golescu", Câmpulung – Muscel, 1969.
[423] Constantinescu, Eliodor, Şcoala medie după trei ani de funcţionare, Bucureşti, 1915, p.5.
[424] *Ibidem*, p.11,17.
[425] *Ibidem*, p.14.

Anii şcolari	Clasa	Elevii			
		Înscrişi	Retraşi	Eliminaţi	Promovaţi
1912/1913	I	72	9	9	54
1913/1914	I	54	14	8	23
1913/1914	II	18	-	-	17
1914/1915	I	28	5	-	20
1914/1915	II	6	-	-	4
1914/1915	III	11	-	-	8

Numărul redus al elevilor şi descreşterea lui continuă sunt o dovadă care întăreşte concluzia lui E. Constantinescu, că şcolile medii nu corespundeau nevoilor reale ale programului nostru.[426]

Şcoala normală „Carol I" din Câmpulung-Muscel a continuat să rămână una dintre cele mai importante din ţară. A funcţionat, de la înfiinţare şi până în 1896, la Bucureşti. Din acest an s-a mutat la Câmpulung-Muscel într-o monumentală clădire, cu parter şi două etaje, cu frumoase detalii arhitectonice. Planul construcţiei a aparţinut arhitectului Socolescu, iar lucrările au fost dirijate de Giovani Batista Dreina.

Dintre cadrele didactice ale şcolii amintim pe: Ilarion Velculescu, distins pedagog şi foarte bun gospodar, doctor în filozofie la Leipzig, director al şcolii din 1898 până în 1921, cu o mică întrerupere între 1911-1914, Ion Popescu-Voineşti, doctor în geologie la Paris, Dimitrie Scurei, dr. Ion Manu-Muscel, Toma Dicescu, doctor, în filozofie la Leipzig, Ion Gh. Marinescu, Alexandru Muşatescu, profesor de limbă română, Ion Nicolaescu-Bugheru, eminent profesor de geografie între absolvenţii şcolii, amintim pe: Ion C. Petrescu, profesor universitar, Iosif Gabrea, profesor universitar, Aurel Moise Marinescu, Ion Nicolaescu-Măţău, Aurel Mareş, Ilie Patrulea, profesori ai liceului, şi mulţi alţii.[427]

[426] Constantinescu, Eliodor, Şcoala medie după trei ani de funcţionare, Bucureşti, 1915, p.11,17.
[427] Nicolaescu, I, Bunescu, Al., Pănuţu, Gh., Monografia şcolii normale, Bucureşti, 1967.

ÎNVĂŢĂMÂNTUL SECUNDAR PRIVAT

Învăţământul secundar privat s-a dezvoltat în continuare. Mulţi elevi au fost pregătiţi în particular, într-un număr tot mai mare, aşa cum rezultă şi din tabelul următor, mai ales datorită lipsei unor şcoli secundare de stat.

Anii şcolari / Şcoala	1898/1899	1899/1900	1900/1901	1901/1902	1902/1903	1903/1904	1904/1905	1905/1906
Institutul **Progresul**	13	18	28	20	17	–	–	–
Institutul **Tomescu**	32	47	74	32	42	29	43	40
Institutul **Gheorghiu**	19	39	35	38	35	30	–	29

Anii şcolari / Şcoala	1906/1907	1907/1908	1908/1909	1909/1910	1910/1911	1911/1912	1912/1913	1913/1914
Institutul **Progresul**	–	–	–	–	–	–	–	–
Institutul **Tomescu**	57	57	56	50	56	75	51	76
Institutul **Gheorghiu**	13	32	8	30	21	44	33	41

Institutul „Progresul" pregătea elevi numai pentru clasele gimnaziale şi numai băieţi, având o existenţă destul de scurtă.

Insitutul de fete „Dochia Tomescu" a avut clase inferioare şi superioare, având profesori de la liceu şi de la alte şcoli publice din

Piteşti.[428] Rezultatele au fost satisfăcătoare, la examenul din iunie 1913, din 51 eleve înscrise promovând 43.[429]

Intitutul de fete „Teodora Gheorghiu", care, din 1908/1909, s-a numit „Elena Batist", pregătea eleve pentru şcoala secundară de gradul I, fiind cunoscută şi în alte judeţe (în 1907/1908 avea 8 eleve din alte judeţe).[430] Procesul de învăţământ s-a desfăşurat în condiţii mai bune, astfel că, în iunie 1906, din cele 29 eleve prezente la examen au promovat 28[431], iar în iunie 1913, din 33 eleve au promovat 28.[432]

ÎNVĂŢĂMÂNTUL PROFESIONAL

Legea asupra învăţământului profesional a fost aprobată în martie 1899, atât de Adunarea deputaţilor cât şi de către Senat. S-a dat o mai mare importanţă practicii. Legea a creat cadrul instituţional care a contribuit la înfiinţarea unui mare număr de şcoli profesionale, elementare şi inferioare.

Şcolile profesionale

Şcoala elementară de comerţ (gradul I) Piteşti s-a deschis la 3 octombrie 1899, într-o aripă a liceului, apoi în localul Camerei de Comerţ.[433] Şcoala, condusă de Grigore Coandă, era ajutată cu mici fonduri de către Camera de Comerţ şi primărie.[434] În anul 1902 au absolvit şcoala 17 elevi din cei 41 câţi intraseră în 1895. În anul 1902, Camera de Comerţ, pe lângă local şi încălzit, a votat o subvenţie de

---

428 Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1426/1909, f.2.
429 Anuarul Liceului „I. C. Brătianu", 1912/1913, p.26-28.
430 Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.1224/1910, f.12.
431 Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.1650/1908.
432 Anuarul Liceului „I. C. Brătianu", 1912/1913, p.25.
433 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 14/1899.
434 Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala Comercială Piteşti, dos.1/1902.

2000 lei anual pentru materialul didactic şi ca o modestă răsplată a muncii profesorilor, iar primăria a votat o subvenţie de 500 lei anual.

Din 1906, şcoala şi-a încetat activitatea, Ministerul având o nouă şcoală, la început cu 3 profesori, apoi cu 5, în 1906/1907,[435] şi cu 12 în 1911/1912.[436] Numărul elevilor a fost ridicat: 41 elevi în 1909/1910 din judeţul Argeş şi 23 din alte judeţe.[437] Numărul promovaţilor a fost şi el modest: 61 din 135 elevi înscrişi în 1912/1913[438] şi câte 8 pe an între 1907 şi 1913.[439] Materiile studiate erau: limba română, contabilitatea, mărfuri, geografia, istoria, caligrafia, productologia şi practica.[440] Elevii făceau practică în fiecare zi câte 3 ore, la magazinele din oraş, după amiaza. La 1 noiembrie 1907, s-au deschis cursurile şcolii de adulţi cu 36 de tineri, majoritatea de la magazinele din oraş[441], dar participarea lor a fost îngreunată de patroni. Şi în anii următori numărul elevilor şcolii de adulţi a fost mic: 11 în 1910/1911, 9 în 1912/1913 şi 2 în 1913/1914.[442]

Şcoala inferioară de meserii din Piteşti a fost înfiinţată de institutorul Ilie Iliescu, la 1 septembrie 1900,obţinând un credit de la primărie de 200 de lei „pentru subvenţionarea şcolii". Şcoala de meserii (de ucenici) a funcţionat într-o sală a liceului, la început având mai mult un caracter practic, elevii lucrând în atelierele particulare din oraş.[443]

De la 1 octombrie 1902, şcoala a fost preluată de minister, fiind reorganizată ca şcoală inferioară de meserii cu trei secţii: lăcătuşerie,

[435] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.424/1907, f.7.
[436] *Ibidem*, dos.1284/1912, f.5-6.
[437] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala Comercială, dos.527/1909.
[438] *Ibidem*, dos.1/1913.
[439] *Ibidem*, dos.1/1913.
[440] *Ibidem*, dos.527/1909, 535/1915.
[441] Anuarul Şcolii elementelor de Comerţ, 1906/1907, p.7.
[442] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala Comercială, dos.528/1910; 529/1911; 530/1912.
[443] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos 670/1901, f.1-2.

tâmplărie şi tinichigerie[444]. Şcoala a funcţionat în diferite case închiriate, neavând un local propriu, de aceea şi procesul de învăţământ a avut de suferit, mai ales în ceea ce priveşte activitatea practică, de atelier. Şcoala avea câte un atelier pentru fiecare secţie, unde se lucrau obiecte necesare procesului de învăţământ sau comenzi pe bază de contract, iar beneficiul net se împărţea astfel: 30% pentru fondul şcolii, 50% elevilor şi 20% personalului[445].

Pentru popularizarea şcolii, la sfârşitul fiecărui an şcolar, se organizau expoziţii cu vânzarea obiectelor confecţionate de elevi[446]. Numărul absolvenţilor era mic în comparaţie cu cei înscrişi în clasa I. Între anii 1907-1917, şcoala a dat 124 absolvenţi (28 tinichigerie, 29 tâmplărie şi 67 lăcătuşerie)[447]. Între anii 1909-1912, în clasa I au fost înscrişi 377 elevi şi au absolvit şcoala 119 (32%). Acest procentaj mic se datora sărăciei unor părinţi care-şi retrăgeau copiii de la şcoală în timpul cursurilor.

Ajutorul dat de autorităţile locale a dat un impuls şcolii, reuşind să se înfiinţeze o întovărăşire, care avea 12 absolvenţi care au organizat un atelier de tâmplărie şi altul de tinichigerie.

Şcoala inferioară de meserii din Curtea de Argeş a fost înfiinţată de către Ministerul Instrucţiunii Publice, în octombrie 1901, şcoala funcţionând în localul fostului seminar, cu trei secţii: ceramică, împletituri şi tâmplărie, având condiţii mai bune decât cea de la Piteşti.[448] Din 1906 s-a mai creat o secţie, sculptura în lemn.[449] În afara studiilor teoretice se mai predau în plus muzica vocală şi desenul. Şcoala a început cu 56 de elevi, dar, pe parcurs, numărul elevilor a scăzut, fiind frecventată de copiii săraci. Cea mai populată secţie a fost tâmplăria. Numărul absolvenţilor a fost mai mic decât la şcoala din Piteşti.

[444] Anuarul Şcoalei de Arte şi meserii din Piteşti, 1902-1932, Piteşti, 1932, p.15.
[445] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1736/1913, f.9.
[446] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul industrial.
[447] Anuarul Şcoalei de arte şi meserii, p.60-64.
[448] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.2218/1909, f.4.
[449] Udrescu, D., *op.cit.*, p.285.

Gimnaziul industrial de băieți sau „Școala inferioară de meserii" a luat ființă în anul 1902, la Câmpulung-Muscel, având patru secții: tâmplărie, curelărie, pălărieri și pietrărie. Aici a funcționat și o cantină pentru elevii din comunele îndepărtate. Din obiectele lucrate de elevi s-au încasat bani buni, astfel că, în 1907, se strânseseră 13.392 lei.[450]

Gimnaziul industrial de fete din Câmpulung-Muscel s-a înființat la 1 septembrie 1905 ca școală profesională de gradul I, cu trei secții: croitorie, rufărie și țesătorie. Școala a fost condusă de Maria Sfetea (1905-1911) și Matilda Niculcea-Popescu (1911-1920). Neavând un local propriu, școala a ajuns și în fosta vilă Drăghiceanu de pe Grui. Școala era organizată pe cinci ani de studiu. În anul 1907, prefectul județului Muscel aprecia importanța școlii.

Gimnaziul comercial de băieți din Câmpulung-Muscel a luat ființă în anul 1911, în localul gimnaziului „Dinicu Golescu", iar din 1912, în localul pompierilor. Pe lângă materiile obișnuite la gimnaziu, se mai predau: contabilitatea și producția.

În anul 1901, a luat ființă o școală elementară agricolă la Dobrogostea, ca urmare a impulsului dat de legea din 1901, iar în 1903, o Școală elementară de meserii la Racovița.

Școala elementară de agricultură de la Dobrogostea și-a deschis porțile în octombrie 1908, fiind preluată de minister. Și-a început activitatea cu 12 elevi, în 1904 s-au mai înscris 8, iar în 1905 erau 16 elevi în trei clase.[451] Școala „mergea prost" se arăta într-o adresă a Ministerului din 29 mai 1907, deoarece nu avea un corp profesoral „destoinic", unelte și vite de muncă în număr suficient față de suprafața terenului.[452]

Din 1908 s-a dat o organizare similară școlilor elementare de agricultură, cu durata de 2 ani. Se predau: agricultura, gospodăria rurală, horticultura, pomicultura, viticultura, aritmetica și contabilitatea, restul timpului fiind afectat practicii.[453]

---

[450] Pârnuță, Gh., Câmpulung-Muscel ieri și azi, Câmpulung, 1974.
[451] Expunerea situației județului Argeș, Pitești, 1907, p.37-38.
[452] Arhivele Naționale București Fond MCIP, dos.1206/1907, f.1.
[453] *Ibidem*, dos.1124/1910, f 16-18.

Școala nu și-a atins scopul, fiind absolvită de doar 18 elevi, între 1909-1911, dintre care numai 3 și-au continuat studiile la școala inferioară de meserii, 4 practicând agricultura pe domeniile particulare și 10 făcând „agricultură în gospodăriile lor".[454]

Școala elementară de meserii din comuna Cacaleți-Zărnești a fost înființată de minister în anul 1905, cu o singură secție, dogărie, funcționând la început în localul primăriei, apoi în casele învățătorului T. Diaconescu.[455]

Numărul elevilor a fost mic, între 10-25 pe an. Durata cursurilor era de trei ani. Școala avea cantină, subvenționată de Casa Școalelor, cu 700 lei pe an. Beneficiile elevilor au fost mici, iar școala nu a corespuns așteptărilor, nefiind plasată într-o zonă propice meseriei.

Școala elementară de meserii din comuna Mozăceni a fost înființată de minister în anul 1910, într-un local propriu construit din fondurile județului, având secția de tâmplărie-rotărie, avându-l ca director pe N. Candidatu (în același timp și maistru tâmplar-rotar) și ca învățător pe T. Popescu.[456] Numărul elevilor a oscilat între 15-24. Școala a avut și o cantină, dar, din lipsa fondurilor, a funcționat cu întreruperi mari.[457]

Nici elevii n-au primit sume însemnate din lucrările pe care le-au făcut.[458]

Atelierul de olărie din comuna Mălureni a luat ființă pe lângă școala primară, la inițiativa învățătorului I. Marinescu.

G. Hizu, inspectorul învățământului profesional, l-a ajutat, arătând în raportul lui, din 26 mai 1908, că învățătorul este un „pictor în toată puterea cuvântului, cu studii în străinătate și cu o expoziție la București"[459].

---

[454] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Prefectura Argeș, dos.3/1911.
[455] Arhivele Naționale București Fond MCIP, dos.1174/1907, f.32.
[456] *Ibidem*, dos.1233/1911, f.6; 17992/1912, f.2.
[457] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Prefectura Argeș, dos. 3/1911.
[458] Arhivele Naționale București, fond MCIP.,dos.1233/1911, f.6; 1141/ 1912, f.4,10,17.
[459] *Ibidem*, dos.1363/1908, f.32.

Totuşi, întrucât exista un atelier similar la Curtea de Argeş, la numai 15 km distanţă, nu i s-a acordat sprijinul solicitat. I.Marinescu a continuat să-şi dezvolte atelierul prin forţe proprii. Nici propunerile privind înfiinţarea unei şcoli elementare de meserii (dogărie) la Săpunari-Drăguţeşti, propunere susţinută de prefectul judeţului, N. Brânzeu, la 25 mai 1908, n-a fost acceptată, nici înfiinţarea unei şcoli de meserii în comuna Cepari n-a avut sprijin[460], în anul 1911.

În anul 1911, apare atelierul de industrie casnică de la Nămăieşti, sprijinit de Ministerul industriei şi comerţului.

Şcoala profesională de fete din Piteşti, înfiinţată la 1 septembrie 1897, a primit, de la familia Teiuleanu, 800 pogoane de pământ şi o pereche de case în Piteşti[461], un gest rar întâlnit. După 1900, şcoala a fost preluată de către stat. Şcoala avea durata de 5 ani şi două secţii: rufărie şi croitorie, la care, în octombrie 1908, prefectul a reuşit să înfiinţeze şi un atelier de ţesătorie şi broderie naţională[462].

Numărul elevelor era ridicat, fiind mai ales din clasele sociale de mijloc. Astfel, în anul şcolar 1903-1904, erau 43 de eleve în clasa I (32 din mediul urban şi 11 din mediul rural), în 1909/1910, 41 eleve în clasa I (26 din mediul urban şi 14 din mediul rural), pentru ca, în anul 1913/1914, numărul lor să ajungă la 45 eleve în clasa I, dintre care 24 erau din oraş şi 21 din mediul rural.[463] Majoritatea elevelor erau din judeţul Argeş, 26, alte 17 provenind din alte judeţe (1903/1904), pentru ca, în 1913/1914, 31 eleve să fie din Argeş şi 14 din alte judeţe (elevele din clasa I).[464]

Numărul promovatelor a fost destul de mare faţă de alte şcoli: 75 din 143 eleve, în anul 1901/1902 (deci, 52%), 94 din 122, în 1904/1905 (77%), 105 din 130, în 1918/1919 (80%).[465] Multe absolvente

[460] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Prefectura Argeş, dos. 3/1911.
[461] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos 972/1907, f.12.
[462] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul „Teiuleanu", dos.6/1908.
[463] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul „Teiuleanu", dos.353/1903, 359/1910, 366/1914.
[464] *Ibidem*, dos.353/1903, 358/1908, 362/1912.
[465] *Ibidem*, dos.351/1899, 354/1904, 357/1908, 363/1912.

s-au încadrat în diferite fabrici şi societăţi economice, altele ca maestre de lucru manual la şcolile primare rurale.

În anul 1911, a luat fiinţă **Atelierul-şcoală de ţesătorie, broderie naţională şi tricotaje,** cu sprijinul Camerei de Comerţ şi Industrie din Piteşti. La început, şcoala a fost frecventată de 40 de eleve. A fost condusă de Filofteia Segărceanu, diplomat al şcolii speciale din Milano. Între 26 iunie – 1 iulie 1911, a organizat o expoziţie cu produsele confecţionate[466], dar după 1913 dispare din documente.[467]

Şcoala de economie casnică din comuna Teiu. Încă din 1908, (4 iulie), prefectul judeţului Argeş cerea Ministerului Întreţinerii Publice să înfiinţeze o şcoală de economie casnică la Schitul Trivale din Piteşti[468], dar s-a opus P.S. Episcopul de Argeş care n-a dorit să cedeze acest loc.[469] După intervenţii la Minister, acesta consimte să mute şcoala de economie casnică de la Budişteni (Muscel) în comuna Teiu.[470] Localul, construit de judeţ, a costat 34.765 lei.[471] Numărul elevilor a fost scăzut, doar 25, din lipsa locurilor la internat.[472]

Alte şcoli

Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Piteşti şi-a deschis porţile la 1 octombrie 1897, din iniţiativa preoţilor din judeţ, organizaţi în societatea „Frăţia".[473] Şcoala a funcţionat în localul protoieriei, la început, iar din 1899, în chiliile bisericii „Greci".[474]

[466] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară de băieşi, nr. 1, Piteşti, dos.3/1911.
[467] *Ibidem*, fond Primăria Piteşti, dos.39/1913.
[468] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1333/1908, f.36.
[469] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, f.37.
[470] *Ibidem*, dos.1188/1909, f.2.
[471] *Ibidem*, dos.2628/1911, f.11.
[472] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Prefectura Argeş, dos.3/1911.
[473] Popescu, O., Aurel, Diacon, Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Curtea de Argeş, Câmpulung-Muscel, 1935, p.5.
[474] *Ibidem*, p.6.

La 14 noiembrie 1905, a fost inaugurat noul local al şcolii, pe strada Brătianu nr. 17, având trei săli de clasă şi o cancelarie.[475] Personalul şcolii era format din preoţi, numiţi de către episcop, pe baza recomandării protoieriei, în înţelegere cu conducerea societăţii sau pe baza examenului. În anul 1912 şcoala din Piteşti a fost desfiinţată, deoarece erau prea multe şcoli de cântăreţi într-o eparhie.

Şcoala de cântăreţi de la Curtea de Argeş. Problema mutării şcolii acolo unde era şi sediul episcopiei a fost pusă încă din anul 1901, dar ea a început să funcţioneze din 1 octombrie 1910, în casele bisericii Flămânzeşti.[476] De-abia în anul 1915 s-a construit un local propriu pentru şcoală. Aici se studiau: muzica vocală, muzica bisericească, istoria testamentului, morala şi liturgica, la care s-au adăugat limba română, istoria românilor şi dreptul cetăţenesc. Şcoala avea o durată de trei ani şi era populată de copii de ţărani, deoarece beneficiau de întreţinere gratuită.

Şcoala de notari din Curtea de Argeş a fost înfiinţată în octombrie 1908, funcţionând în casele lui Pandele Ionescu.[477] Şcoala avea o durată de un an, iar elevii puteau să facă practica agricolă pe câmpul de cultură pe care-l avea şcoala, în suprafaţă de 10 heetare.[478]

La examenul de absolvire, care se ţinea în faţa unei comisii formate din profesorii şcolii şi preşedintele consiliului administrativ judeţean sau delegatul acestuia, puteau participa şi elevi pregătiţi în particular, numai dacă erau în funcţia de notar.[479] Numărul elevilor a fost destul de mare. Şcoala a contribuit la pregătirea unui număr însemnat de notari, ceea ce a contribuit la mai buna funcţionare a primăriilor comunale. Redăm în tabelul de mai jos participarea elevilor la cursurile şcolii.[480]

[475] Popescu, O., Aurel, Diacon, op.cit, p.9.
[476] Popescu, O., Aurel, Diacon, *op.cit.*, p.27.
[477] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala de notari din Curtea de Argeş, dos.1/1908, f.1.
[478] *Ibidem*, dos.6/1908, f.15.
[479] *Ibidem*, dos.29/1911, 39/1913.
[480] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala de notari din Curtea de Argeş, dos.1/1908, 45/1915.

Anii şcolari	Elevii			Obs.
	Înscrişi	Urmat	Pregătiţi particular	
1908/1909	53	46	---	
1909/1910	56	35	---	
1910/1911	51	37	30	
1911/1912	46	25	16	
1912/1913	44	36	23	
1913/1914	49	43	15	
1914/1915	54	46	13	
1915/1916	42	36	10	
Total	**395**	**304**	**107**	

În afara şcolilor prezentate din domeniul învăţământului profesional au mai existat în judeţele Argeş şi Muscel şi altele, dintre care amintim: Şcoala medie tehnică de comerţ din Piteşti (1889-1955), Gimnaziul industrial de băieţi Curtea de Argeş (1911-1942), Gimnaziul industrial de băieţi Călineşti (Muscel) (1919-1948), Şcoala elementară de meserii Gorganu (Muscel), înfiinţată în 1910, Gimnaziul industrial „Elena colonel P. Maca" Miroşi (1913-1949), Şcoala de meserii „C. Minculescu" Şuici (1910-1944), Şcoala comercială de băieţi Câmpulung-Muscel (1911-1950).

CAPITOLUL V

ACTIVITATEA EXTRAŞCOLARĂ A ÎNVĂŢĂTORILOR ŞI A INSTITUTORILOR

Organizarea şi desfăşurarea în bune condiţii a învăţământului, în special a celui primar, au fost dezbătute pe larg în paginile revistelor de învăţământ, în congresele cadrelor didactice, în adunările societăţilor acestora şi altele.

În anul 1866, la îndemnul şi cu concursul unor oameni de cultură ca: V.A. Urechia, C. Esarcu, August Treboriu Laurian, P.S. Aurelian, s-a înfiinţat **Societatea pentru învăţătura poporului român**. Printre primele secţiuni înfiinţate a fost şi aceea din judeţul Argeş.[481] Scopul acestei societăţi era realizarea gratuităţii şi obligativităţii instrucţiei generale şi să contribuie la dezvoltarea „educaţiunii naţionale".[482] Societatea a militat pentru strângerea de fonduri pentru ajutorarea elevilor săraci, ca manualele să aibă un conţinut instructiv-educativ bogat şi să fie ieftine, a creat şcoli normale pentru învăţători, a luptat pentru înfiinţarea de şcoli profesionale, a organizat cursuri şi şcoli pentru adulţi.

În anul 1878, s-a constituit **Societatea corpului didactic din România,** care a convocat congresul. Primul congres al învăţătorilor s-a ţinut la Ploieşti, în zilele de 28, 29, 30 decembrie 1898, cu care ocazie s-a înfiinţat **Asociaţia generală a învăţătorilor din România.** Cu această ocazie, Andrei Marinescu, învăţător în comuna Prundu, judeţul Argeş, a cerut ca Asociaţia să fie federativă pe motiv că centrul

---

[481] Ştefan, M., „Începuturile Societăţii pentru învăţătura poporului român" Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1967, p.10.

[482] *Ibidem*, p.15.

era la depărtare mare de diferite puncte ale țării și că ajutorul său nu ar fi putut fi dat la timp.[483] După votarea statutului s-a hotărât unificarea celor două reviste ale învățătorilor: „Școala rurală", editată de Andrei Marinescu din Prundu (Argeș), și „Școala viitorului", scoasă de C. Ionescu Lungu (Ploiești).[484]

„Învățătorii, nemulțumiți că se discutau mai mult probleme legate de învățământul primar urban, au ținut separat al doilea congres, în zilele de 28, 29, 30 decembrie 1905 în orașul Galați[485], unde s-au dezbătut probleme legate de activitatea extrașcolară și îmbunătățirea situației materiale, „nici un învățător din lume n-a realizat ceea ce a făcut învățătorul român: El cerea „autorităților" să se gândească mereu și foarte serios la școala sătenului, iar nu numai la ocazii și de formă ca azi, ci de fapt".[486]

Prin dezbaterile de la acest congres, învățătorii doreau ca reprezentanții săi să aducă la cunoștința autorităților nevoile învățământului rural, ca hotărârile luate în legătură cu școala primară să fie în cunoștință de cauză. Aceste revendicări se datorau în primul rând unor învățători care deveniseră politicieni de carieră, ca Ion Mihalache (Muscel), C. Lungu, (Ploiești) și C.P. Dumitrașcu (Buzău).

Între anii 1900-1914, s-au ținut 14 congrese ale institutorilor, organizate și desfășurate sub patronajul Societății institutorilor și institutoarelor din România, înființată în 1887.

Congresele cadrelor didactice au constituit o pagină importantă atât pe tărâm didactic cât și în privința legiferării învățământului românesc. Printre revistele care au contribuit la dezvoltarea învățământului românesc se numără și „Școala poporului" (1894-1898), apărută la Mușătești, „Școala rurală" (1898), apărută la Prundu (Argeș), „Învățământul satelor" (1909-1911), apărută la Pitești, „Învățământul"

[483] Un document. Primul congres al învățătorilor din România ținut la Ploiești în zilele de 28, 29 30 decembrie 1898, Editura „Lumina", Ploiești, 1901.

[484] În locul lor va apare, între anii 1900-1912, 1913-1917, Revista învățătorilor și învățătoarelor din România".

[485] Anuarul Congresului al doilea învățătoresc, ținut la Galați în zilele de 28, 29, 30 decembrie 1905, Tipografia Regală, București, 1906.

[486] *Ibidem*.

(1911-1913), apărută la Pitești, „Școala viitorului" (1912-1913), din comitetul de redacție făcând parte și piteștenii G. Stănescu-Delar și I. Banileacu, „Școala viitorului" din Ploiești, din comitetul de redacție făcând parte și învățătorii argeșeni: Andrei Marinescu din Prundu, Ion Marinescu din Bradu, D. Rădulescu din Oarja și P. Rădulescu din Mușătești.

Prima relatare despre conferințele învățătorilor este din vara anului 1867. Ele au fost organizate pe plase și au ținut cinci zile la date diferite, deoarece au fost conduse de singurul subrevizor care exista. În anii următori, conferințele s-au desfășurat pe județ. În anul 1870, 130 de învățători au fost adunați la Curtea de Argeș, unde toată luna li s-au predat lecții de către revizor și institutorii de la școlile de acolo. Programul a fost foarte încărcat. În ziua de 30 iulie a început examinarea cursanților de către o comisie formată din: Al. Teodosiade – revizor, ca președinte, M. Cărbureanu, Al. N. Bărsăneanu, N. Bălcescu, și N. Bărsăneanu, institutori. Prin răspunsurile date s-au distins un număr de 30 de învățători, printre care: Gh. Necșulescu (Bascovele), Gh. Catinescu (Galeșu), N. Popescu (Mușătești), Badea Anghel (Rociu), P. Constantinescu (Corbeni), I. Popa (Șuici), C. Dumitrescu (Drăganu), P. Găiteanu (Smeura), C. Duca (Șlătioarele), Ilie Popescu (Poiana Lacului), Marin Doicescu (Smeura), C. Petrescu (Corbi), D. Constantiniu (Richițelele de Jos).[487]

În anul 1872, conferințele s-au ținut tot în luna iulie. Lecțiile au fost predate de Al. Teodosiade – revizor, Sevastian Hamea, I. S. Teodorescu – institutori din Pitești și N. Bălescu – institutor din Curtea de Argeș. Au luat parte 109 învățători.[488] Cei care absentau nemotivat sau obțineau note sub șase erau destituiți din posturi (examenele se țineau la sfârșitul conferințelor). La sfârșitul conferinței

[487] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.78/1870, f.270 și următoarele.

[488] Cei 109 învățători se împărțeau pe plăși astfel: Loviștea – 13, Olt – 18, Pitești – 25, Topolog – 14, Argeș – 14, Cotmeana – 11, Gălășești – 12, Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.1569/1972, f.136-138, 157-159.

din vara anului 1872, revizorul a cerut ministerului să fie destituiți 15 învățători.[489]

Un moment important din activitatea extrașcolară a învățătorilor a avut loc în anii 1884-1885, când au colaborat **la elaborarea celor 18 volume de folclor,** care au servit la începerea redactării operei Etymoligicum Magnum Romaniae. Chestionarul întocmit de B.P. Hașdeu și trimis învățătorilor și revizorilor școlari conținea 206 întrebări. Iată câteva dintre acestea: „Miel, mie, nu se pronunță, pe acolo, niel, nie?", „Zice poporul de acolo mâinile, mânurile, ori altfel?", „Ce este spiriduşul?" etc.

În județul Muscel li s-au cerut lămuriri suplimentare învățătorilor N. Panaitescu din Băjești și I. Vișoianu din Mățău. Primul i-a răspuns lui Hașdeu că „hațegul" e o pădure măruntă (tufiș); „apărătoarea" e o buruiană ce se întrebuințează pentru vindecarea tifosului, iar „alunica" este tot o buruiană care se folosește pentru durerile de stomac.[490] I. Vișoianu i-a explicat că „arindeana" e un joc țărănesc; berbecii „aspri" sunt cei de prăsilă și i-a descris, la cerere, 10 feluri de „ciuperci" care se găsesc la Mățău.[491]

În privința unor credințe populare, învățătorul din Voinești (Muscel) arăta că țăranii consideră că, la sfârșitul lumii, păsările vor veni și vor mânca pe cei ce sug sudoarea altora[492], iar la Davideşti (Muscel), căpcăunii erau considerați „cei mai îngrozitori barbari", un fel de balauri care nu cruțau viața nimănui. Învățătorul din Grebleşti (Argeș), care era și preot în sat, răspunde că „Sf. Ilie umblă pe cer și unde vede pe dracu îl trozneşte", de aceea săgetează și cozonacii. El mai spune că spiriduşii sunt diavoli care stau în sticlă și aduc bani pentru stăpânii lor. Un învățător din Slobozia (Argeș) scria că „ciurica este o zi în care femeile zic că e ziua lor a bate pe bărbați" și că în acest sat, numai țiganii spun „hie" în loc de fie și „horbesc" în loc de

[489] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.1569/1872, f.133.
[490] Biblioteca Academiei, mss. rom. 3427, f.163.
[491] *Ibidem*, f.297-299.
[492] *Ibidem*, mss. Rom. 3429, f.422.

vorbesc, iar semnul de legătură între Dumnezeu și Noe este curcubeul, când acesta apare nu mai plouă.[493]

Învățătorii au fost onorați că au fost luați în seamă de marele om de știință și au căutat să trimită răspunsuri complete, uneori de peste 8 pagini și cât mai corecte la întrebările puse, răspunsuri alcătuite în urma convorbirilor cu sătenii mai în vârstă.

GRĂDINILE ȘCOLARE

Grădinile școlare la sate s-au înființat și au dăinuit ani mulți, datorită străduinței învățătorilor. La conferințele pedagogice din anul 1887, învățătorii au cerut modificarea programei, deoarece nu se putea face agricultură cu clasele a V-a și a VI-a, chiar dacă școlile au fost înzestrate cu pământ, din moment ce în lunile mai și iunie elevii se aflau în vacanță. Ei au propus reducerea duratei studiilor primare de la sate la cinci ani, introducerea noțiunilor de agricultură la clasa a V-a și numirea celui de-al doilea dascăl la școlile cu peste 50 de elevi. În multe județe ale țării învățătorii au înființat grădini școlare cu mult înainte de 1887. În 1891, Consiliul general al instrucțiunii a modificat programa analitică, reducând-o de la șase la cinci ani. Legea învățământului din 1893 a introdus printre materiile ce se predau în școli „pe cât e posibil lucrul manual și grădinăria" (art.17)[494], iar Legea asupra învățământului primar și normal primar din 1896 a făcut un pas înainte prin includerea printre materiile de învățământ a „lucrărilor practice agricole", iar prin art.28 preciza că școlile rurale vor avea fiecare câte o grădină „de cel puțin jumătate de hectar, în care învățătorul va face cu școlarii practica lucrărilor agricole. Cultura se va face astfel ca să servească de model sătenilor.".[495]

[493] Arhivele Naționale București, fond MCIP, mss. Rom. 3418, f.3-10, 305.
[494] Colecțiunea legilor, regulamentelor, programelor,..., p.53.
[495] Haret, Spiru, Raport asupra Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor, București, 1903, p.97, și următoarele.

Din anul următor, odată cu venirea lui Spiru Haret la conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice, au luat ființă mai multe grădini de legume pe lângă școli, pentru practica agricolă a elevilor.

La 12 aprilie 1901, Spiru Haret a dat o serie de circulare către învățători și revizori pentru înființarea și organizarea grădinilor școlare, îndemnându-i pe învățători să-i facă pe elevi să simtă gustul pentru agricultură și să considere această ocupație „ca cea mai frumoasă și folositoare". „Să faceți astfel", sublinia Spiru Haret , „ca grădina școalei să fie nu numai cea mai frumoasă din sat, ci să servească pentru săteni ca un model demn de imitat".[496]

În anul 1902, erau 2001 grădini școlare în toată țara, adică 53% din numărul școlilor primare rurale. Aceeași proporție se păstra și în județele Argeș și Muscel.

Grădinile școlare au contribuit la cultivarea mai rațională a pământului la sate, țăranii cerându-le sfaturi învățătorilor pentru a proceda cât mai bine pentru a obține recolte mai bune.

CANTINELE ȘCOLARE

Cantinele școlare au luat ființă începând cu anul 1887, la început în județul Mehedinți și apoi și în alte județe. În județul Muscel, a luat ființă Societatea cantinelor, iar în județul Argeș „Cantina școlară", care ajuta cantinele și pe elevi să frecventeze școala. Aceste societăți adunau fonduri din cotizații și din organizarea unor „baluri cu tombolă", pentru întreținerea cantinelor și ajutorarea elevilor săraci cu îmbrăcăminte și cărți. În județele Argeș și Muscel, cantinele au fost sprijinite cu fonduri și de la Casa Școalelor.

În primăvara anului 1902, funcționau 246 cantine școlare în țară, unde serveau masa 8.475 elevi. Cele mai multe cantine se aflau în județul Vâlcea – 55, urmând județul Botoșani, cu 16 cantine și județul Muscel, cu 15 cantine.[497] În aceste cantine se servea, la prânz, o masă caldă. Spiru Haret remarca faptul că „populația școlară și frecventarea

[496] Colecțiunea de legi, regulamentelor, programelor, vol. II, X, p.495-497.
[497] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.98 II/1902, f.760-771.

s-a mărit simțitor de la înființarea cantinelor".[498] Astfel, la școala din satul Hărești-Vlășcuța, județul Argeș, după înființarea cantinei școlare, numărul elevilor a crescut de la 180 la 280 elevi.

Cantinele școlare înființate din inițiativa învățătorilor au contribuit la îmbunătățirea frecvenței elevilor. Cantinele au fost susținute de asociații particulare, fără amestecul autorităților, cantine care au avut un rol important pentru sprijinirea la învățătură a mai multor copii ai sătenilor nevoiași.[499]

ȘCOLILE DE ADULȚI

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea a luat naștere o nouă activitate extrașcolară care a contribuit la ridicarea stării morale și materiale a țărănimii. Încă din 1879, s-au semnalat școli de adulți în mai multe sate. Acum ia naștere, pe lângă școala primară din Mușătești, așezământul popular numit „Ateneul central rural", din inițiativa învățătorului C. Dobrescu-Argeș. În statutul său era prevăzută funcționarea mai multor secții: teatrul țărănesc, cor și joc popular, biblioteca publică, muzeu de etnografie și pedagogic, școală de adulți, cercuri culturale, banca populară și o revistă care să popularizeze această activitate.[500]

Nu toate secțiile au funcționat însă Ateneul a avut un rol deosebit în emanciparea țăranilor. Revista „Țăranul" a apărut în 1881, C. Dobrescu fiind încredințat că, împreună cu alți învățători, face „cea mai bună metodică școlară pentru luminarea țărănimii".[501] Revista a apărut până în anul 1884 și a reapărut în 1892, sub conducerea lui C. Dobrescu- Argeș.

În jurul său s-au grupat o serie de învățători argeșeni și musceleni: Luca Paul din Domnești (Muscel), Petru Stănescu, I. Stănicioiu,

[498] Adăniloaie, N., Învățătorii – luminători ai satelor (1848-1918), București, 2002.
[499] „Revista generală a învățământului", nr. 1, iunie 1905, p.54-58.
[500] Dinu, M., Ion, Figuri de dascăli argeșeni, Goleşti, 1991, p.29.
[501] Școala pentru luminarea țărănimii în „Țăranul", nr. 5/1883.

N. Andreescu, Al. Valescu, N. Hanescu. Aceştia au înfiinţat, în anul 1887, societatea culturală „Şcoala nouă", cu scopul de a răspândi cultura în rândul ţăranilor. Între altele, a înfiinţat şi o bibliotecă populară.

În anul 1897, Luca Paul a creat cercul cultural „Râul Doamnei", care a contribuit la înfiinţarea mai multor biblioteci populare. De altfel, la Domneşti, încă din 1892, se construise un local pentru bibliotecă, având mai multe încăperi şi o sală de conferinţe.[502]

Primele **biblioteci populare** s-au înfiinţat între anii 1895-1898 la şcolile din Boteni, Leordeni, Domneşti, Priboieni, Mătău, şi Rucăr (judeţul Muscel), precum şi în alte comune. În anul 1901/1902, numărul bibliotecilor populare ajunsese la 47 în judeţul Argeş, având 1400 de volume. În anul 1906/1907 erau 97 şi în 1914/1915 numărul lor a ajuns la 128.[503] Primele 10 biblioteci din Argeş au fost: Albeştii de Argeş, Bascov, Costeşti, Hârseşti, Muşăteşti, Rociu, Oarja, Şuici, şi Tigveni.[504]

În 1898, s-a înfiinţat biblioteca populară de la Boteni (judeţul Muscel).

Activităţile extraşcolare ale învăţătorilor au fost susţinute de Spiru Haret după 1897 şi mai ales după cel de-al doilea ministeriat al său. El a încurajat învăţătorii pentru înfiinţarea bibliotecilor şi a băncilor populare, a cursurilor de adulţi şi a impulsionat organizarea sărbătoririi eroilor.

În 1903, librarul I. V. Socea a făcut donaţii unor şcoli din Muscel, iar în judeţul Argeş fondul de carte al bibliotecilor populare s-a îmbogăţit din beneficiile rezultate în urma unor serbări organizate de învăţători.

Bibliotecile populare, deşi au trecut prin serioase greutăţi materiale, s-au dezvoltat datorită dăruirii miilor de învăţători destoinici care s-au îngrijit de buna lor funcţionare.

[502] Dinu, M. Ion, *op.cit.*, p.40-41.
[503] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.98 II/1902, f.173-178.
[504] Buletinul oficial al MCIP, 15 august 1898-15 august 1899, p.51.

CONFERINŢELE POPULARE

Conferinţele populare au fost instituţionalizate tot de Spiru Haret, printr-o circulară emisă în noiembrie 1897 către revizorii şcolari, cerându-le să organizeze împreună cu învăţătorii conferinţe populare prin sate. Acestea dezbăteau: creşterea şi îngrijirea vitelor, lucrarea raţională a pământului, sericicultura, apicultura, sfaturi igienice, creşterea şi îngrijirea copiilor, respectul faţă de lege etc.

După 1900, Spiru Haret a sprijinit înfiinţarea **băncilor populare**, la care şi-au adus contribuţia şi învăţătorii. Timp de câţiva ani au fost detaşaţi de la catedră învăţători pentru a se consacra mişcării cooperatiste, ei fiind numiţi controlori ai Casei centrale a băncilor populare, după 1904. Printre aceştia se aflau: Luca Paul din Domneşti, judeţul Muscel, şi P. Rădulescu din Muşăteşti, judeţul Argeş.[505]

Băncile populare au atins o dezvoltare accentuată până la sfârşitul anului 1910, astfel că, în anul următor, erau în Argeş 133 bănci populare cu un capital de 2.096.594 lei, cu 16.793 depunători, dintre care: 14.959 plugari, 268 comercianţi, 487 meseriaşi, 432 funcţionari, 239 proprietari, 211 preoţi şi 197 învăţători.[506]

CERCURILE CULTURALE

Cercurile culturale, cunoscute la început sub numele de „cercuri conferenţiare" sau „societăţi culturale", au apărut începând din anul şcolar 1887/1888 în câteva comune din judeţul Suceava, Argeş şi Muscel, create din iniţiativa unor dascăli inimoşi. Acestea au contribuit la ridicarea stării morale a sătenilor, prin cultivarea sentimentelor frumoase şi prin îmbogăţirea minţii cu cunoştinţe practice.[507]

În octombrie 1901, revizorul judeţului Muscel dă ordinul către învăţătorii diriginţi care fixează practic regulamentul de constituire şi

[505] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.351/1906, f.35.
[506] Anuarul băncilor populare şi cooperativelor săteşti din România, Bucureşti, 1912, p.2-11.
[507] Operele lui Spiru Haret, II, p.140.

funcționare a cercurilor din județ. El stabilește o serie de atribuții pentru președinții și secretarii cercurilor precum și problemele ce urmau a fi tratate în ședințele intime și cele publice.[508]

În anul 1903, George Coșbuc a vizitat și îndrumat cercuri culturale din județul Argeș.[509]

Uneori, participarea și însușirea sfaturilor date de învățători la cercurile culturale le-a adus sătenilor și neplăceri. Astfel, la 22 aprilie 1904, peste 20 de locuitori din Mărăcineni, județul Muscel, s-au plâns lui Spiru Haret că fiind „la cercul cultural" din comună să cultive pe lângă porumb și „cartofi în mai mare cantitate, o plantă recomandată chiar de Dumneavoastră, părintele moral al țării... și, ascultându-le sfatul, am început și noi a face fiecare în parte cultură pe câteva prăjini de loc", fiind fii de clăcași, iar „astăzi ne vedem împinși din oficiu la o patentă de 22 lei și 80 de bani de nume... Această dare foarte mare pentru noi ne face să distrugem cu desăvârșire această nouă cultură, făcând uz de cea veche". Ei l-au rugat pe ministrul Haret să intervină pe lângă Ministrul de Finanțe pentru a fi scutiți de patenta pentru cartofi pe care i-au vândut la piața din Pitești. Spiru Haret a intervenit la ministrul finanțelor pentru a-i scuti pe țărani de patentă.[510]

În anul 1908-1909, Șt. O. Iosif s-a ocupat de unele cercuri din județul Argeș, iar doctorul A. Iliescu a participat la conferințele generale ale cercurilor culturale din județul Muscel.

Cercurile culturale au pus problema unirii tuturor românilor și au realizat o legătură mai trainică între săteni, învățători și școală. „De când s-au înființat cercurile culturale, amenzile școlare și reclamațiile pentru obligativitatea învățământului sunt tot mai rare. De la cercurile culturale a pornit mișcarea economică, teatrul sătesc, etc.", afirma un revizor.[511]

În prima jumătate a anului 1914, în numeroase cercuri culturale, dar mai ales în județele Gorj, Muscel și Suceava, s-au ținut ședințe

[508] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.98 II/1902, f.23-31.
[509] Arhivele Naționale București, fond MCIP, fond Casa Școalelor, dos. 6/1903, f.2-5.
[510] *Ibidem*, fond MCIP, dos.17/1904, f.231-233
[511] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.6/1912, f.98-100.

entuziaste în care s-a vorbit de conștiința națională, de datoria pe care o au românii „pentru a restrânge toți românii la un loc" și despre reformele ce urma să facă guvernul condus de Ion C. Brătianu. Conferințele învățătorilor au fost urmate de recitări, piese de teatru, anecdote și cântece patriotice.[512]

De la tribuna publică a acestor cercuri au pornit și alte activități extrașcolare: biblioteci populare, serbări sătești, teatrul școlar, case de economii școlare și s-a pus problema intensificării și diversificării cursurilor de adulți.

Școlile de adulți au luat ființă între anii 1879-1884, dar de-abia după 1896 se poate vorbi de funcționarea lor. Învățământul argeșean cerea ca acestea să devină adevărate universități populare, iar frecventarea lor să fie obligatorie.[513] În județul Argeș, s-au înființat numai școli de prima categorie (în care se predau materiile din învățământul primar). În anul școlar 1901/1902 au fost 13 școli de adulți cu 321 de cursanți[514], în anul 1902/1903, 43 școli[515], iar în anul 1906/1907 erau 67 școli cu circa 2000 de cursanți.[516]

Un mare număr de tineri frecventau aceste școli, deși elevii au dat rezultatele scontate, mai ales că învățătorul era „prea împovărat" și nu era prea bine plătit.[517]

La întâlnirea cu revizorii din județele Argeș, Muscel și Dâmbovița, inspectorul Gh. Stoienescu, în vara anului 1914, le-a cerut acestora să dea viață cursurilor de adulți pentru că aceasta „formează cea mai frumoasă parte din activitatea extrașcolară a învățătorilor. Din faptul că zilnic se primesc la inspectorat cereri pentru deschiderea acestor cursuri putem trage concluzia că avem dascăli conștienți de datoria lor."[518]

[512] *Ibidem*., dos.32/1914, f.77, dos.38/1914, f.107.
[513] „Gazeta țăranului", XIV, 49, 13 decembrie 1909, p.2.
[514] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.84/1914.
[515] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.1010/1906, f.114.
[516] *Ibidem*.
[517] Ancheta învățământului primar, I, p.218-219.
[518] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.13/1914, f.29-31.

Județul Muscel nu avea în 1914 decât o școală de adulți.

Școlile de adulți au sporit numărul știutorilor de carte în ajunul războiului întregirii neamului.

Serbările școlare au luat amploare după 1900, atât cu ocazia ședințelor cercurilor culturale cât și a închiderii anului școlar. Serbări apropiate au avut loc la: Stroești, Țuțuleşti, Buneşti, Mozăceni etc.

ŞEZĂTORILE SĂTEŞTI ŞI ALTE FORME ALE ACTIVITĂŢII EXTRAŞCOLARE A ÎNVĂŢĂTORILOR

Șezătorile au o tradiție îndelungată în viața satului românesc. La ele se adunau femei și bărbați cu scopul realizării unei activități practice, dar și al distracției. Ele se țineau mai ales în lunile de iarnă, seara, fiind inițiate de către învățători.

Primele șezători sătești au fost organizate oficial în Argeș, în anul școlar 1902/1903, pe lângă 6 școli, unde s-au ținut 21 de ședințe la care au participat 557 auditori. În timpul desfășurării acestora s-au lucrat cusături naționale, împletituri, s-au citit basme, nuvele, legende.

La 14 decembrie 1913, învățătorul D. S. Diaconescu din Teiu din Deal, județul Argeș, a trimis o adresă către Ministerul Instrucțiunii Publice în care sublinia că „adevărata influență a școlii asupra sătenilor nu se poate câștiga în mod salutar decât prin șezători alcătuite după un plan bine stabilit. La aceste șezători ar trebui să se infiltreze în sufletul sătenilor idei sănătoase în privința felului de viețuire, a sănătății, hranei, cunoașterii și educării copiilor, îngrijirii casei, cultivării grădinilor de legume, lucrării sistematice a ogorului, îngrijirii vitelor și păsărilor, etc.”.[519]

El a propus ca șezătorile să se desfășoare lunar, cu un program artistic variat și atrăgător (poezii, cântece patriotice, teatru, anecdote). El arăta că așa a procedat la Teiu din Deal și a reușit să atragă un număr mare de săteni, organizând șezătorile sub forma unor serbări școlare.

[519] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.623/1911, f.30-43.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, învățătorii și profesorii au înființat și alte forme de activități extrașcolare, cum au fost **casele de sfat și citire**. În perioada 1911-1916, s-au înființat asemenea case la Boteni, Stâlpeni și Benărei, în județul Muscel, din fondurile adunate prin serbările școlare.[520]

Juriile de împăcăciune au constituit o formă concretă folosită de unii învățători pentru a aplana, prin bună înțelegere, conflictele ivite între săteni. Astfel, învățătorii musceleni Luca Paul și I. Grigorescu, membri ai cercului cultural „Râul Doamnei”, au înființat în 1902, în comuna Domnești, un „juriu de împăcăciune”, care, reușind să aplaneze o serie de conflicte între săteni, a fost urmat și de alți învățători din satele vecine. Spiru Haret a cerut revizorului de Muscel să le mulțumească din partea ministerului „pentru inițiativa lor”, care „este foarte bună”.

În anul 1903, s-a înființat și la Cotești (Muscel) un asemenea „juriu împăciuitor”, condus de un comitet, în frunte cu învățătorul și preotul local „care să curme, prin pace, judecățile de orice neînțelegere dintre săteni”, arăta prefectul de Muscel.[521]

Corurile vocale au fost organizate de învățători la numeroase școli. Acestea erau formate din elevi sau din elevi și adulți. O serie de învățători au adunat de prin sate cântece populare, zicători, proverbe, obiceiuri, glume, printre ei numărându-se C. Rădulescu-Codin și Dumitru Mihalache din Muscel. Rădulescu-Codin a publicat 25 de culegeri de folclor, unele în colaborare cu Dumitru Mihalache sau cu St. Stan Tuțescu și S. T. Kirileanu. Trei dintre acestea au fost premiate de Academia Română, fiind incluse în marea colecție „Din viața poporului român”.

În anul 1908, S.T. Kirileanu a întemeiat, împreună cu P. Davilescu și N.I. Dumitrescu, colecția „Biblioteca folcloristică”.

Învățătorii au jucat un rol de seamă și în **propagarea solidarității și unității național-statale românești**, prin organizarea de serbări școlare, în care, la loc de cinste, figurau cântece și poezii patriotice. Astfel, la cuvântarea ținută în grădina publică din Câmpulung,

[520] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.22/1915, f.187.

[521] *Ibidem*, dos.96/1903, f.1-4.

la 2 iulie 1904, revizorul şcolar de Muscel, Grigore Teodosiu, spune: „Poporul crede că Bucovina se va întrupa însăşi cu ţara noastră, când Ştefan va scoate afară din mormânt vârful săbiei sale... şi atunci n-are să mai fie hotar nemţesc între Bucovina şi România...".[522]

La 11 aprilie 1906, dascălul Ion Mihalache din Topoloveni, în cadrul conferinţei generale a învăţătorilor, spunea: „Faptele măreţe ale lui Mircea, Ştefan şi Mihai sunt o baghetă magică ce ţine strâns această conştiinţă de unitate a tuturor membrilor naţiunii. De aceea, să luptăm cu toţii pentru idealul nostru: unirea tuturor românilor."[523]

La şedinţa publică a cercului cultural din Priboieni (Muscel), organizată la 23 martie 1914, la care au participat peste 200 de ţărani, învăţătorii au vorbit despre dragostea de neam şi ţară, despre starea economică şi culturală „a fraţilor înstrăinaţi", reliefând datoria întregului popor de a lupta „pentru a restrânge toţi românii la un loc".[524]

Ateneul de la Câmpulung-Muscel. Din iniţiativa institutorului Emil Procopiu de la Şcoala primară nr. 2, în 1890 s-a înfiinţat Ateneul de la Câmpulung, avându-l ca preşedinte pe Matei Drăghicescu. În prima conferinţă s-a vorbit despre „Poetul C.D. Aricescu" .

Tot în acest oraş au mai fost înfiinţate o serie de societăţi: „Cantina", care organiza mese de prânz copiilor lipsiţi de mijloace materiale, „Cultura", care avea ca scop înfiinţarea unor biblioteci pentru elevi, „Tinerimea română".

Societăţile cultural-economice au constituit un mijloc de manifestare a potenţialului creator al cadrelor didactice, dintre acestea amintind: „Şcoala nouă", cu sediul la Domneşti, „Înaintarea ţăranului", cu sediul la Hârseşti[525], „Valahul", „Topologul", „Buneşti", „Steaua satelor", „Râul Doamnei", „Podgorie".[526]

[522] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.125/1904, f.19-22.
[523] *Ibidem*, dos.334/1906, f.83.
[524] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.38/1914, f.107.
[525] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Mârghia, dos.131/1900.
[526] Rădulescu-Codin, C., Şcolile din judeţul Muscel în timpul războiului şi ocupaţiunii (1914-1918), Câmpulung, 1916, p.86.

În anul 1909, s-a înfiinţat societatea culturală „Solidaritatea", formată din învăţători, cu scopul organizării conferinţelor publice, serbărilor şcolare, bibliotecilor săteşti, abonarea la ziare şi reviste.[527] Societatea avea ca organ de presă revista „Învăţământul satelor". În ianuarie 1910, societatea a organizat la Piteşti o serbare la care a luat cuvântul şi marele istoric Nicolae Iorga.[528] În decembrie 1910, ea şi-a schimbat denumirea în „Societatea corpului didactic primar din judeţul Argeş", cu scop cultural şi filantropic[529], printre care şi acordarea de subvenţii elevilor săraci şi înfiinţarea unui internat pentru fiii cadrelor didactice[530].

Activitatea extraşcolară a cadrelor didactice a fost bine apreciată în judeţul Argeş de către prefectul Nicolae Brânzeu, profesor de liceu. În anul 1909, el spunea că „de activitatea extraşcolară a D-lor învăţători am fost foarte satisfăcut şi le aduc, pe această cale, mulţumirile noastre".[531]

Reprezentanţii cadrelor didactice şi-au adus contribuţia şi la buna desfăşurare a congreselor corpului didactic primar, argeşenii şi muscelenii făcând o serie de propuneri care au fost reţinute în documentele oficiale adoptate.

Activitatea extraşcolară desfăşurată de către cadrele didactice în judeţele Argeş şi Muscel au contribuit în bună măsură la dezvoltarea învăţământului şi la ridicarea sătenilor din punct de vedere cultural.

[527] „Gazeta ţăranilor", XVIII, 14/4 aprilie 1910, p.3.
[528] „Învăţământul satelor", 6/15 ianuarie 1910, p.3.
[529] *Ibidem*, III, 15 decembrie 1910, p.4.
[530] „Învăţământul satelor", , 6-7/1911, p.4.
[531] Expunerea situaţiei judeţului Argeş, Piteşti, 1909, p.25.

CAPITOLUL VI

PROFESORI ŞI ELEVI. RECRUTARE ŞI MOD DE VIAŢĂ. PERSONALITĂŢI ALE VIEŢII POLITICE, CULTURALE, ŞCOLARE DIN RÂNDUL PROFESORILOR ŞI ELEVILOR DIN ARGEŞ ŞI MUSCEL

PROFESORI ŞI ELEVI ÎN ŞCOLILE DIN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎNTRE ANII 1864-1877. PREGĂTIRE PROFESIONALĂ

Legea instrucțiunii publice din 1864 a împărțit corpul didactic în patru grade: învățători pentru școlile primare rurale, institutori pentru școlile primare urbane, profesori de școli secundare și profesori de facultăți (art.7)

La 31 decembrie 1865, Ministerul Instrucțiunii Publice a adresat o circulară primarilor din comunele rurale, cerându-le să ia măsuri ca „să nu rămână nici o comună fără de școală și nici un băietan sau copilă fără de știință de sfânta carte" și să privegheze zi și noapte „pentru ca școlile să fie populate"[532]. În anul 1864-1865, în școlile primare din județul Argeș, funcționau 165 învățători și 10 institutori, iar în anul următor, numărul învățătorilor a scăzut la 109, iar al institutorilor a crescut la12.[533]

În anul 1865, s-a procedat la o nouă numire a învățătorilor și institutorilor, conform legii din 1864. Astfel, numirea învățătorilor se făcea pe timp de un an de către prefect, la recomandarea revizorului,

[532] Bibiri, I., Lascăr, op.cit, p.1368.
[533] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.516/1865, f.153.

iar a institutorilor, pe timp de 2 ani, de către ministru (art.365), iar numirea definitivă a învățătorilor se făcea prin decizie ministerială și a institutorilor prin decret domnesc (art.364).

Candidații la un post de învățător sau institutor puteau fi încadrați pe baza unei vechimi de 2 ani în predarea aceleiași materii, dacă nu au trecut mai mult de trei ani de la încetarea serviciului, ori a unui examen sau concurs (art.368).

Când un post devenea vacant, ministerul publica, cu trei luni înainte, pentru institutori, și, cu o lună înainte, pentru învățători, ziua examenului sau a concursului, la care puteau participa absolvenții școlilor primare (art.32 și 343). Pentru institutor, concursul conținea întrebări din noțiunile de gimnaziu.

Comisiile de examinare erau alcătuite din: revizor, un institutor, medicul județului (pentru învățători), 3-4 profesori titulari și un delegat al ministerului, pentru institutori.

Cei mai mulți învățători nu aveau pregătirea necesară. Astfel, din cei 165 învățători existenți în Argeș, în anul școlar 1864/1865, 50 aveau numai trei clase primare, 7 aveau 4 clase primare, 3 absolviseră cursul primar, iar pentru ceilalți 105 nu cunoaștem datele biografice.[534]

În anul 1865, comisia de examinare a examinat învățătorii care „n-au justificat că au învățăturile claselor primare", declarându-i reușiți pe cei care au obținut note între 6 și 10,[535] din cei vechi reușind 72, iar din cei nou veniți 20.[536]

Cei care au fost admiși s-au adunat, în ziua de 24 octombrie 1865, în sala școlii primare de băieți, și au depus jurământul în fața prefectului, revizorului și a membrilor comisiei de examinare: „Jur în numele prea Sfintei Treimi să slujesc, la slujba ce mi s-a încredințat cu râvnă, cu credință și cu dreptate fără a mă abate din datoriile prescrise, precum și de a păzi pravilele și de a respecta instituțiile patriei mele; asemenea jur credință Măriei Sale Domnitorul".[537] Acest jurământ se

[534] Anuarul general al instrucțiunii publice, 1864-1865, p.120-125.
[535] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.516/1865, f.172.
[536] *Ibidem*.
[537] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.516/1865, f.176.

depunea de către fiecare tânăr învățător care venea pentru prima dată în învățământ.

Numai 20 de învățători vechi nu au reușit la examenul din septembrie 1865.[538] În posturile care au rămas libere au fost numiți ca învățători, dintre cei vechi care nu veniseră la examen, dar care trebuiau să se prezinte în primăvară.[539] În noiembrie 1866, la examenul pentru ocuparea catedrelor vacante, au reușit 34, care, imediat, au fost trimiși la „comunele alese pentru a deschide școala".[540]

Desigur, și în anii următori s-au ținut examene în fiecare an, deoarece erau catedre vacante, prin înființare sau, mai ales, în urma demisiilor.[541]

Nr. crt.	Data examinării		Nr. candidați	Reușiți	Numiți în învățământ
	Anul	Luna			
1	1867	decembrie	12	12	12
2	1868	septembrie	8	7	7
3	1869	august	23	6	4
4	1869	noiembrie	2	2	2
5	1870	iulie	30	30	30
6	1870	octombrie	7	7	7
7	1870	decembrie	2	2	2
8	1871	ianuarie	10	10	10
9	1872	mai	18	18	18
10	1873	februarie	4	4	4
11	1784	ianuarie	28	28	28
12	1784	ianuarie	18	18	18
13	1784	septembrie	9	9	9
14	1785	februarie	9	9	9

[538] *Ibidem*, dos.296/1867, f.57.
[539] *Ibidem*, dos.390/1866, f.4.
[540] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.321/1867, f.93.
[541] Tabelul nr. 7.

Pentru ocuparea catedrelor vacante de institutori, concursurile se desfăşurau la Bucureşti şi, mai rar, la Piteşti şi Câmpulung-Muscel.[542]

Cunoştinţele profesionale şi pedagogice ale învăţătorilor şi institutorilor erau modeste, deoarece legea a lăsat pregătirea învăţătorilor pe seama unei practici de câteva luni la unele din şcolile urbane din oraşele reşedinţă de judeţ şi nu a prevăzut înfiinţarea şcolilor normale.

Legea prevedea ca viitorii învăţători să se pregătească în şcolile urbane în care unele vor deveni şcoli normale (art.344), care vor avea o programă specială care va cuprinde şi noţiuni de agricultură (art.345).

O dată pe an, în prima săptămână după Paşte, revizorii erau obligaţi să strângă pe subrevizori timp de trei săptămâni şi să le predea lecţii (art.346), iar subrevizorii trebuiau să strângă, de 2 ori pe an, la şcoala reşedinţă de plasă sau la o şcoală dintr-o comună centrală, toţi învăţătorii din circumscripţia lor pentru a face lecţii practice şi „un mic curs de pedagogie şi didactică" (art.349). Dar subrevizorii aveau o pregătire profesională slabă.

Era totuşi un program foarte încărcat. Astfel, în anul 1870, cei 130 de învăţători au fost adunaţi la Curtea de Argeş, în luna iulie, unde li s-au predat lecţii de către revizorii şi institutorii de la şcolile din oraş.[543]

Programul cursurilor a fost foarte încărcat. Învăţătorii care au obţinut rezultate foarte bune au fost: D. Ionescu (Bucureşti), Gh. Necşulescu (Bacovele), Gheorghe Catrinescu (Galeşu), N. Popescu (Muşăteşti), Gh. Proistoşescu (Băseni), Badea Anghel (Rociu), P. Constantinescu (Corbeni), I. Popa (Şuici), C. Dumitrescu (Drăganu), P. Găiteanu (Sămara), C. Duca (Slătioarele), Ilie Popescu (Poiana Lacului), Marin Diaconescu (Smeura) şi C. Petrescu (Corbi).[544]

Problema pregătirii profesionale şi pedagogice a învăţătorilor nu a fost rezolvată nici mai târziu, învăţătorii „lăsau foarte mult de dorit, căci nu erau pregătiţi îndeajuns; ba pot zice că în mare parte nu

[542] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.18/1870, f.119.
[543] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.321/1867, f.311 şi urm.
[544] *Ibidem*, dos.78/1870, f.270 şi urm.

erau deloc"[545], afirma Spiru Haret. În circulara Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice din 27 septembrie 1873 către revizori se recunoştea că cea mai mare parte a învăţătorilor „nu posedă decât cunoştinţele primare şi acestea, adesea, incomplet şi mediocru", fiind una din cauzele lipsei de progres în învăţământul primar rural.[546]

Din păcate, de multe ori, revizorii interveneau după bunul lor plac, destituindu-i pe învăţători. Astfel, învăţătorul Radu Constantinescu din Vâlcele a fost maltratat de revizor. Acesta l-a „apucat în casă şi s-a ţinut la uşă şi m-au făcut de am demisionat în silnicie şi fără voia mea", căci „în alt mod nu mă mai vedeam scăpat din casă". Catedra lui a fost ocupată de către un favorit al revizorului pentru a nu merge în miliţie.[547]

Revizorul Al. Theodosiade a destituit mulţi învăţători: 22 în anul 1871[548], 30 în anul 1872[549], 19 în anul 1873[550], 22 în anul 1874[551] şi 10 în anul 1875[552], unii dintre ei pentru că nu-şi îndeplineau obligaţiile, îşi neglijau şcoala, dar mulţi erau nevinovaţi.

Astfel, C. Dobrescu-Argeş nota în memoriile sale că erau numiţi în posturi, în timpul revizorului Al. Theodosiade, acei învăţători sau candidaţi care-i făceau cadouri mai mari şi promiteau că-i vor mai da.[553]

Învăţătorul era considerat şi ca un subaltern al primarului. Astfel, primarul din comuna Urşi, în octombrie 1874, „nutrind interese proprii a avut curajul de a-l bate într-un mod destul de barbar", încât învăţătorul a zăcut mai multe zile[554]. Învăţătorul din comuna Uda de Sus a fost destituit în urma ordinului prefectului pentru a pune în locul lui un favorit al acestuia.[555]

[545] Operele lui Spiru C. Haret, V, p.192.
[546] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.2277/1873, f.167.
[547] *Ibidem*, dos.221/1875, f.84.
[548] *Ibidem*, dos.724/1875, f.84.
[549] *Ibidem*, dos.1472/1872, f.1 şi urm.
[550] *Ibidem*, dos.2201/1873, f.11 şi urm.
[551] *Ibidem*, dos.2481/1874, f.11 şi urm.
[552] *Ibidem*, dos.2744/1875, f.1 şi urm.
[553] Teodorescu, M. Gh., *op.cit.* p.24.
[554] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.390/1866, f.8.
[555] *Ibidem*, fond MCIP, dos.724/1871, f.272.

Salariile cadrelor didactice au fost destul de mici. Astfel, între anii 1867-1871, învăţătorii au primit între 18,50 şi 74 lei pe lună, cei de la şcolile medii 111 lei, iar institutorii au primit între 92,50 şi 222 lei pe lună.[556]

Pentru primirea salariilor, învăţătorii trebuiau să aibă viza primarilor şi confirmarea acestora că şi-au îndeplinit serviciul[557].

De multe ori salariile nu au fost onorate la timp. Astfel, la 25 ianuarie 1866, revizorul judeţului Argeş îi telegrafia ministrului spunându-i că „învăţătorii au ajuns la extremitate, mulţime de plângeri şi reclamări se primesc în toate zilele cerând cu stăruinţă mărirea salariilor lor.[558] Mulţi dintre învăţători nu-şi primiseră salariile pe trei trimestre sau chiar pe un an.

Mulţi dintre dascăli renunţau la această funcţie, fiind remuneraţi cu un salariu de mizerie pe care nu-l primeau la timp, cum este cazul lui Marcu Necşulea din Grebleşti, care, la 7 noiembrie 1869, a demisionat pentru că „salariul ce-l primesc nu-mi este suficient pentru susţinerea familiei".[559] La fel s-a întâmplat şi cu învăţătorul din Corbi, care a demisionat la 13 martie 1870.[560] Dintr-o statistică din 1873 rezultă că, la acea dată, erau în Muscel 75 de şcoli săteşti cu 2788 elevi şi 663 eleve (cele mai multe fete care frecventau şcoala, pe ţară). Profesorii (75) fuseseră numiţi pe bază de concurs, majoritatea fiind absolvenţi ai şcolii primare din Câmpulung, 14 erau seminarişti şi 3 normalişti.

Recrutarea elevilor a fost una dintre cele mai importante probleme ale şcolilor superioare sau pedagogice. Astfel, la liceul pedagogic din Câmpulung Muscel, tânărul ales spre a urma această şcoală normală trebuia să îndeplinească mai multe condiţii, conform raportului directorului acestei şcoli din 26 iunie 1868:

- să fie fiu de ţăran „născut şi crescut în comuna rurală";

[556] *Ibidem*, dos 1301/1871, f.43-49.
[557] *Ibidem*, dos.83/1870, f.48.
[558] *Ibidem*, dos.1322/1866, f.74.
[559] Arhivele Nationale Bucuresti, dos.13/1869, f.177.
[560] *Ibidem*, dos.18/1870, f.28.

- să nu fie mai mic de 16 ani sau mai mare de 18 ani[561];
- pot fi recrutaţi din toată ţara;
- să fie absolvenţi ai şcolii primare;

SITUAŢIA PROFESORILOR ŞI A ELEVILOR ÎNTRE 1877-1900

„Reorganizarea" şcolilor primare rurale a urmărit ridicarea procesului de învăţământ pe o treaptă superioară. La 11 martie 1877, ministrul a comunicat revizorilor că, de la 1 septembrie, se vor mări salariile învăţătorilor de la 30 la 50 de lei, la cei de la şcolile de gradul al II-lea, şi de la 50 la 80 de lei la cei de la şcolile de gradul I. Totodată, de la 1 martie 1877, au fost revocaţi învăţătorii suplinitori provizorii din comunele unde localurile şcolare nu erau corespunzătoare[562]. Situaţia şcolilor după reorganizarea din 1877 era următoarea[563]:

Plasa		Argeş	Cotmeana	Găläşeşti	Loviştea	Olt	Piteşti	Topolog	Total
Nr. sate şi comune		104	56	64	71	166	183	117	**761**
Şcoli ce urmează a funcţiona	De stat	14	17	15	14	14	24	12	**110**
	De comună	3	1	3	2	2	4	-	**15**
	Total	**17**	**18**	**18**	**16**	**16**	**28**	**12**	**125**
Gradul învăţătorilor	Gr. I	1	2	1	-	2	2	1	**9**
	Gr. II	16	16	17	16	14	26	11	**116**

[561] Nicolaescu, N., Bunescu, Al., Pârnuţă, Gh., Monografia Liceului Pedagogic Câmpulung Muscel, 1867-1967, Bucureşti 1967, p.12.
[562] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.3434/1877, f.9.
[563] *Ibidem*, dos.3434/1877, f.372-385.

Plasa		Argeş	Cotmeana	Găläşeşti	Loviştea	Olt	Piteşti	Topolog	Total
Pregătirea învăţătorilor	Şcoala primară	8	11	14	10	13	18	10	**84**
	Seminar	8	4	3	6	-	8	-	**29**
	Clase gimnaziu	-	1	-	-	1	-	1	**3**
	Şcoala normală	-	2	1	-	1	1	-	**5**
	Şcoala centrală	1	-	-	-	1	1	1	**4**

În realitate însă numărul şcolilor care au funcţionat, în anul 1877/1878, a fost mai mic, numai 97 din cele 110 întreţinute de stat şi 15 de comune.

În anul şcolar 1865/1866, în mediul rural reveneau, în medie, 3,7 şcolari la 100 locuitori, iar în mediul urban, 6,7 elevi. Numărul elevilor din mediul urban, deşi a oscilat, a fost în creştere. Astfel, dacă, în anul şcolar 1865/1866, în comunele rurale erau, în medie, 30,6 elevi la un învăţător şi 831 locuitori la un învăţător, în anul şcolar 1875/1876 s-a ajuns la 37,7 elevi, respectiv 1008 locuitori, iar în oraşe reveneau 47,6 elevi şi 764 locuitori la un institutor.[564]

Din cei 3434 elevi, care au frecventat şcolile în anul şcolar 1877/1878, au absolvit clasa a IV-a numai 12 băieţi.[565]

În privinţa pregătirii profesionale a cadrelor didactice din această perioadă, situaţia era următoarea: mulţi aveau liceul complet sau incomplet, ori alte şcoli secundare, mai puţini începând să fie şi absolvenţi de facultate. Totuşi, fluctuaţia acestora era una mare, datorată fie neînţelegerilor cu autorităţile locale, fie salariilor care erau în continuare destul de mici.

[564] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.516/1865, f.153.
[565] Statistica învăţământului, 1877/1878, p.11.

În privinţa provenienţei sociale a elevilor de la şcolile secundare, se cuvine să prezentăm un aspect semnificativ şi anume din anul şcolar 1877/1878, când, din cei 84 de elevi ai Gimnaziului din Piteşti, 41 erau din Piteşti, 19 din comunele rurale ale judeţului Argeş şi 24 din judeţele vecine.[566] Dintre aceştia, 18 erau copii de agricultori (ţărani înstăriţi), 24 copii de comercianţi, 6 copii de meseriaşi, 14 copii de rentieri şi 22 copii ai căror părinţi erau de alte profesii.[567]

La seminarul din Curtea de Argeş, situaţia era următoarea: din cei 408 elevi care au frecventat anul 1876/1877, 142 erau copii de agricultori, 18 de comercianţi, 17 de meseriaşi, 3 de rentieri, 13 de funcţionari, 181 copii cu părinţi de alte profesii (mulţi fii de preoţi) şi 34 orfani.[568]

În această perioadă, „statutul" cadrelor didactice a rămas, în general, acelaşi, iar catedrele vacante erau scoase la concurs. Astfel, în septembrie 1887, s-a organizat un concurs pentru ocuparea celor 41 de locuri vacante de învăţători, la care au participat 72 de candidaţi: 26 absolvenţi ai şcolii primare, 12 normalişti, 26 seminarişti, 8 cu clase gimnaziale. Dintre aceştia, 41 au obţinut medii între 9,37-7,31 au fost recomandaţi ministrului să fie numiţi provizoriu, iar alţi 12, care aveau medii până la 7, au rămas „a se avea în vedere" la următoarele concursuri.[569]

Numirea definitivă a cadrelor didactice se făcea după 3 ani de provizorat, la recomandarea revizorului, în urma inspecţiei. Această măsură constituia un stimulent pentru învăţători şi institutori, care trebuiau să aibă o preocupare susţinută pentru perfecţionare şi o morală corectă.[570]

[566] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăria Piteşti, dos. 21/1878, f.279.
[567] Statistica învăţământului, 1877/1878, p.26.
[568] *Ibidem*, 1876/1877, p.14.
[569] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.3896/1887, f.218.
[570] Antonescu-Lupu, A., Chestiuni de învăţământ (Simple note), Bucureşti, 1896, p140.

Numărul învățătorilor definitivi a crescut la 84 (50,30%), din totalul de 164, în anul şcolar 1892/1893. Pregătirea profesorilor, a învățătorilor s-a îmbunătățit, aşa cum rezultă şi din tabelul de mai jos:

Anul şcolar	Pregătirea învățătorilor								Nr. total al învățătorilor
	Şcoli primare		Şcoala normală		Seminar		Clase sec.		
	Nr	%	Nr	%	Nr	%	Nr	%	
1877/1878	84	67,20	5	4,00	20	16,00	16	12,80	125
1896/1897	5	3,04	64	39,02	57	34,75	38	23,19	164

Un rol important în pregătirea profesională l-au avut conferințele generale ale învățătorilor şi institutorilor la care s-au dezbătut probleme diverse ale învățământului, printre care şi propunerile învățătorilor argeşeni şi musceleni de a se îmbunătăți regulamentele acestora, prin înființarea unor biblioteci pedagogice[571], iar statul să suporte o parte din cheltuielile învățătorilor făcute cu aceste ocazii, organizarea de consfătuiri pedagogice lunare, pe centre de comune etc.[572] Astfel, în 24 august 1886, în localul şcolii din Drăguțeşti, s-au întrunit mai mulți învățători şi au hotărât să țină conferință o dată pe lună, iar învățătorii din satele vecine comunei Muşăteşti se întâlneau săptămânal şi dezbăteau probleme legate de perfecționarea procesului de învățământ.[573]

Salariile au rămas în continuare modeste: 90 lei pe lună pentru învățători, 225 lei pentru institutori, 280 lei pentru profesorii care predau la seminarii, şcoli normale, şcoli reale, şcoli centrale şi secundare de fete, 360 lei pentru profesorii care predau la licee, gimnazii, şcoli de belle-arte, seminarii (curs superior), şcoli comerciale, veterinare, de farmacie, centrale de agricultură şi 500 lei pentru profesorii universitari. Salariile sporeau cu 15% din cinci în cinci ani, până la 20 ani, astfel încât, după 20 de ani de serviciu, creşteau cu 60%, toate

[571] Țăranul II, 40/17.07.1883, p.2.
[572] Foaie religioasă şi ştiințifică, Piteşti, 1886, 4/5 septembrie 1886, p.3.
[573] Teodorescu, Nicoale, Gh., *op.cit.* , p.100.

acestea după Legea pentru fixarea şi gradarea remunerației corpului didactic din martie 1883 [574].

Deşi nu se respectau în totalitate aceste drepturi ale cadrelor didactice, totuşi se observă un pas înainte din punct de vedere calitativ şi cantitativ, Argeşul ocupând un loc fruntaş din punct de vedere al numărului de şcoli. Astfel, în anul şcolar 1899/1900, Argeşul avea 134 şcoli primare rurale, Bacăul 64, Buzăul 86, Doljul 124, Gorjul 115, Muscelul 90, Mehedințiul 122, Vâlcea 107 [575].

Pentru a arăta situația reală a elevilor cuprinşi în sistemul de învățământ, se cuvine să dăm următoarele amănunte. Astfel, numărul promovaților a fost în medie de 21 de elevi la sate şi 31 la oraşe pentru un cadru didactic, în anul şcolar 1896/1897. Totuşi, Argeşul era pe locul al doilea în ceea ce priveşte numărul copiilor înscrişi la şcoală (procentual) şi pe locul al patrulea în privința promovaților.[576]

În şcolile urbane calitatea învățământului era superioară celui din învățământul rural.

După Războiul de independență, învățământul a cunoscut o mai mare dezvoltare decât în perioada 1864-1877. Deşi lent, progresul a fost mic, mai ales în învățământul primar rural, în unii ani constatându-se chiar un regres.

Totuşi, o serie de realizări se evidențiază în cadrul pregătirii cadrelor didactice. În această perioadă, în învățământul primar a dispărut categoria învățătorilor care aveau pregătire numai cursul primar, procentul normaliştilor fiind de 39%.

În învățământul secundar a crescut numărul absolvenților de facultăți, determinând creşterea stabilității cadrelor didactice.

[574] Bibiri, Lascăr, C., *op.cit.*, p.37-38.
[575] Lista nominală de învățători din țară după titlul cu care funcționează şi de anii de serviciu care au drept la gradații până la 1 aprilie 1890, Tipografia Curții Regale, Bucureşti, 1890.
[576] Michăileanu, St., Lucrări critice asupra învățământului nostru primar, Bucureşti, 1888., p.196.

PROFESORI ŞI ELEVI. PREGĂTIRE PROFESIONALĂ, RECRUTARE, MOD DE VIAŢĂ (1900-1914)

Se observă o creştere a numărului învăţătorilor şi o îmbunătăţire a pregătirii lor profesionale, iar prin înfiinţarea şcolilor normale de institutori s-a realizat o apropiere a şcolii primare rurale de cea urbană.

De la 162 învăţători, în anul şcolar 1896/1897, s-a ajuns la 256, în anul şcolar 1913/1914, ceea ce demonstrează o creştere de 15% în intervalul de 17 ani, Argeşul ocupând un loc fruntaş între cele 22 de judeţe ale României.[577]

Din 1900, s-au înfiinţat **cercurile culturale,** formate din 10-15 învăţători, care se întruneau o dată pe lună, duminica, prin rotaţie, la fiecare şcoală a cercului. Astfel, cu ocazia conferinţelor din anul 1904, s-au evidenţiat: Eufrosina Tonegaru (Curtea de Argeş), Elisa Capitanovici, Aretia Coculescu (Piteşti), P. Rădulescu (Muşăteşti), D. Georgescu (Uda de Sus), Theodora Munteanu (Alimăneşti-Ciofrângeni), P. Ştefănescu (Brădet), N. Teodorescu (Costeşti-Stroeşti), D. Rădulescu (Oarja), Stan Glonţ (Stolnici), Stanciu Stănciulescu (Aref), Chiriţă Prichindel (Cerbu), Andrei Marinescu (Prundu), Marin Ionescu (Cacaleţi-Cireşu), G. Constantinescu (Bascov).[578]

O altă cale, venită să contribuie la ridicarea pregătirii corpului didactic primar, a fost aceea a **cursurilor de repetiţie**. Acestea erau organizate pe lângă şcolile normale, mai ales în timpul vacanţei de vară. La ele participau cadrele didactice care, în timpul reviziilor, erau găsite cu lacune în pregătirea profesională şi metodică. Învăţătorii din Argeş şi Muscel au fost repartizaţi la Şcoala normală din Câmpulung-Muscel.[579]

În anii 1903, 1904, au fost trimişi la cursurile de repetiţie următorii învăţători: I. Angelescu (Cuca), T. Georgescu (Ioneşti-Tomşanca), G. Rădulescu (Richiţele de Sus), Ene Bădescu (Moşoaia)[580],

[577] Anuarul oficial al MCIP pe 1912, Bucureşti, 1913, p.170.
[578] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos 318/1906, f.13.
[579] *Ibidem*, dos.78/1900, f.2.
[580] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos.124/1903, f.1-2.

M. Postelnicescu (Mălureni), Fl. Mihăilescu (Cerşanele), Gh. Pătescu (Valea Ursului), A.Piţigoi (Pârvu Roşu), M. Micescu (Piteşti).[581]

Învăţătorii participau la lecţiile predate de către profesorii şcolii normale după o programă anume şi, la sfârşitul perioadei, susţineau un examen prin care cei reuşiţi îşi păstrau catedrele iar cei nereuşiţi şi le pierdeau.[582] Cei care nu participau la aceste cursuri erau scoşi din învăţământ.[583]

Dacă, la aceste cursuri, au participat puţini învăţători şi institutori, aceasta demonstrează că, în această perioadă, marea majoritate a acestora erau bine pregătiţi din punct de vedere profesional şi metodic.

Un rol principal pentru sprijinirea învăţătorilor în această perioadă l-a avut ziarul **„Gazeta ţăranilor"**, care apărea la Muşăteşti. În paginile sale au fost dezbătute numeroase probleme şcolare, cele mai multe şi importante articole fiind scrise de învăţătorii: C. Dobrescu-Argeş, Al. Valescu, P. Rădulescu, Gh. Marinescu, M. Teodorescu, C. Glonţ, din comitetul de administraţie făcând parte şi alţi învăţători din Argeş şi Muscel.[584]

Buna pregătire profesională a învăţătorilor din Argeş şi Muscel este atestată şi de numărul celor reuşiţi la examenul de institutori (înaintare pe loc), care se ţineau la Bucureşti şi Iaşi. Dintre învăţătorii reuşiţi la examenele de înaintare pe loc amintim: Şt. Stănculescu (Aref), G. Constantinescu (Valea Ursului), G. Dragomirescu (Podul Broşteni), N. Constantinescu (Budeşti), Gh. Prichindel (Cerbu), I. Georgescu (Cerbureni), I.Marinescu (Fâlfani), I. Ionescu (Găvana), N. Moţoescu (Hârseşti), Gh. Popescu (Muşeteşti), D. Rădulescu(Oarja), Andrei Marinescu (Prundu), S. Glonţ (Stolnici), N. Teodoreanu (Stroeşti), C. Popescu (Ungheni), P. Rădulescu (Muşeteşti), Maria Petrescu (Valea Danului).[585]

[581] *Ibidem*, dos 156/1904, f.98, 220.
[582] *Ibidem*, dos.124/1903, f.16.
[583] *Ibidem*, dos., 156/1904, f.98.
[584] Gazeta Ţăranilor, VIII, 39-40/1901, IX, 15/1903, XIII, 3,5,7,10/1905.
[585] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos 111/1910, f.12-131, dos.125/1911, f.5.

Salariile au rămas în continuare mici, fiind modificate abia în iunie 1901, când s-au micşorat: de la 90 la 85 de lei, pentru învăţători, de la 225 lei la 130-200 lei, la institutori.

De cele mai multe ori, numărul învăţătorilor era mult mai mic decât cel necesar. Astfel, cele 186 de şcoli, existente în anul şcolar 1913/1914, aveau 254 de învăţători din cei 375 câţi ar fi fost necesari.

În acest context, comunele şi învăţătorii cereau crearea de noi catedre, ca, de pildă, în satele: Stârci, Băseni, Săpunari, Drăguţeşti, în anul 1900[586], iar în anul 1905, au fost încă 25 de cereri în acest sens.[587]

ELEVI

Numărul elevilor a crescut an de an, mai ales în învăţământul rural. Astfel, de la 137%, în anul şcolar 1896/1897, numărul elevilor a crescut la 375%, în anul şcolar 1913/1914, iar în mediul urban, de la 163%, în anul 1901/1902, la 216%, în anul şcolar 1910/1911.

În ceea ce priveşte procentul promovaţilor, în mediul rural a fost de numai 43,49%, în anul şcolar 1913/1914, adică 59,52% băieţi şi 25,28% fete.

Numărul absolvenţilor a fost în creştere, de la 255, în anul 1896/1897 (228 băieţi şi 7 fete), la 1975 (1393 băieţi şi 580 fete), în anul 1913/1914, deci un procent de 840%. În mediul urban, de la 232 absolvenţi în anul 1896/1897, numărul absolvenţilor a crescut la 275, în 1910/1911, adică un spor de 117%.[588]

Totuşi, învăţământul primar din Argeş şi Muscel se situa pe aceeaşi treaptă sau chiar pe o treaptă inferioară celorlalte judeţe: locul al XXVIII-lea, în ceea ce priveşte numărul de învăţători la 100 de şcoli (129), locul XX, în ceea ce priveşte numărul copiilor de vârstă şcolară care reveneau unui învăţător (132), locul al VIII-lea, în privinţa numărului copiilor înscrişi la şcoală ce reveneau unui învăţător (84), locul I, în ceea ce priveşte numărul elevilor cu frecvenţă regulată

[586] *Ibidem*, dos.89/1900, f.36-37.
[587] *Ibidem*, dos.141/1905, f.17-50.
[588] Arhivele Nationale Bucuresti, fond MCIP, dos 8/1907, f.4.

care reveneau unui învăţător (57), locul al VIII-lea, în ceea ce priveşte numărul elevilor care reveneau la un învăţător (47), locul al III-lea, în ceea ce priveşte numărul absolvenţilor ce reveneau la un învăţător (5), locul al XVI-lea, în ceea ce priveşte procentul copiilor înscrişi faţă de cei de vârstă şcolară (63), locul al VII-lea, în ceea ce priveşte procentul elevilor care au urmat regulat şcoala faţă de cei de vârstă şcolară (52), locul al VI-lea, în ceea ce priveşte procentul elevilor promovaţi faţă de numărul copiilor de vârstă şcolară, locul al IV-lea, în ceea ce priveşte procentul absolvenţilor faţă de numărul elevilor de vârstă şcolară.[589]

Peste o treime din numărul copiilor de vârstă şcolară rămâneau însă în afara procesului de învăţământ, îngroşând numărul analfabeţilor. Spiru Haret considera că obligativitatea învăţământului primar era o ficţiune, deoarece nu puteau fi primiţi în şcoli „nici copiii care de bună voia lor cereau" să meargă la şcoală.[590] Exemplele în acest sens sunt edificatoare. Astfel, la şcoala din Băseni, în anul 1912/1913, nu au fost înscrişi 62 de elevi „din cauza lipsei de spaţiu".[591] La Fâlfani, în localul şcolii, în anul şcolar 1903/1904, nu aveau loc „nici a cincia parte din copiii de vârstă şcolară".[592]

Dar şi numărul insuficient de învăţători împiedica desfăşurarea unui proces de învăţământ normal. De asemenea, distanţele prea mari dintre sate şi cătune faţă de şcoli şi lipsa mijloacelor materiale ale părinţilor erau alte cauze care împiedicau dezvoltarea unui învăţământ normal, mai ales la sate.

De multe ori, părinţii nu-şi trimiteau copiii la şcoală, pentru a-i reţine la muncile câmpului. Astfel, locuitorul C. Tănase, din Aref, arăta, la 31 octombrie 1904, că are 8 copii, dar nu are nici vite, nici porumb şi cerea scutirea copilului său de la şcoală, deoarece este „bun

[589] Revista generală a învăţământului, IX, 6-7/1914, p.318.
[590] Operele lui Spiru Haret, II, p.237/238.
[591] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Şcoala primară Băseni, dos.1/1912, f.3.
[592] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.773/1913, f.5.

de muncă".[593] La fel, mai mulți locuitori din Băiculești cereau Ministerului să le aprobe ca fetele lor să nu meargă la școală, pentru că „suntem săraci și avem nevoie de ele la muncă".[594]

În alte cazuri, copiii erau retrași de la școală după doi, trei ani de învățătură.

Dar rezultatul procesului de învățământ se vedea cel mai bine la examenele de absolvire. Astfel, în iulie 1912, din cei 2133 elevi înscriși, au absolvit școlile 1483 (69%), restul de 650 (31%) neprezentându-se sau fiind declarați repetenți.[595]

Dacă, până în anul 1899, Argeșul făcea parte din grupa a II-a de județe în care numărul știutorilor de carte era între 16%-20%, la fel ca și județul Muscel, alături de Mehedinți, Gorj, Dâmbovița, Buzău, Fălciu, Roman, Suceava și Botoșani[596], în anul 1905, Argeșul se afla pe locul al XVII-lea în țară ca număr de știutori de carte: 31 bărbați și 5 femei la 100 de locuitori.[597]

În anul 1912, la populația rurală din Argeș, de la 8 ani în sus, erau 33,1% știutori de carte (53,9% bărbați și 13,1 femei), în timp ce procentul pe țară era de 32,6% (49,4% bărbați și 15,6% femei).[598] Situația la populația urbană era următoarea: știutori de carte, 62,7% (71,9% bărbați și 50,6% femei), ceea ce arată că erau superioare cu mult celor din mediul rural.

Redăm, în tabelul de mai jos, situația asupra știutorilor de carte, între anii 1899-1912, în Argeș și Muscel, față de situația pe țară.[599] Populația de la 8 ani în sus care știe carte, la 100 de locuitori:

[593] Arhivele Naționale, Direcția județului Argeș, fond Școala primară Aref, dos.5/1904.
[594] Arhivele Naționale București, fond MCIP, dos.163/1904, f.4.
[595] *Ibidem*, dos.368/1912, f.32.
[596] Gazeta țăranilor, XIII, 14/3.04.1905, p.3.
[597] Convorbiri didactice, XI, 1 aprilie 1905, p.7-8.
[598] Statistica știutorilor de carte din Romania, întocmită pe baza rezultatelor definitive ale recensământului general al populației din 19 decembrie 1912, Stabilimentul de arte geografice Albert Baier, București, 1915.
[599] *Ibidem*.

	Bărbați		Femei		Total	
	1899	1912	1899	1912	1899	1912
Argeș și Muscel – populație rurală	28,1	53,9	2,3	13,1	15,1	33
România – populație rurală	25,7	49,4	4,5	15,8	15,2	32
Argeș și Muscel – populație urbană	63,2	71,9	38,9	50,6	48,9	62,4
România – populație urbană		54,3		23,2		39
Argeș și Muscel – populație rurală și urbană		56,3		16,7		36

Se observă că, între anii 1899-1912, numărul știutorilor de carte s-a dublat, dar procentul rămâne încă mic, mai ales în rândul populației rurale. Dar, după cum constatăm, după 48 de ani de la Legea din 1864, prin care învățământul primar devenea obligatoriu, doar 36,6% dintre argeșeni și musceleni știau să scrie și să citească. Cauzele erau multe, dar cele mai importante țineau de condițiile materiale și, în special, de reaua voință a majorității primarilor. Spiru Haret arăta, în ședința Senatului din 25 ianuarie 1908, că, până când fruntașii satelor „nu vor mai vedea în învățători o amenințare" pentru situația lor pe care cei mai mulți dintre aceștia o datorau „numai întunecimii minții sătea-nului", școala nu va progresa cum s-ar cuveni.[600]

Un lucru important pentru învățători l-a constituit obligativitatea acestora ca, din 1882, să poarte obligatoriu costum național corespunzător, compus din: pălărie neagră, cămașă albă din pânză de cânepă, in, borangic, lungă până la genunchi. Învățătoarele purtau: cămașă din pânză de in sau de cânepă, cusută cu arnici, pieptar fără mâneci, bete sau brâu roșu din lână fină, zăvelci, catrință și două fote.

[600] Operele lui Spiru Haret, VI, p.57.

PROFESORI RENUMIŢI AI ŞCOLII DIN ARGEŞ ŞI MUSCEL ÎN PERIOADA 1864-1914

Mulţi dintre profesorii din această perioadă s-au făcut cunoscuţi şi pe plan naţional, prin activitatea pe care au desfăşurat-o atât la catedră dar şi în afara acesteia.

Vasile Drăgoescu (1825-1886) a fost dascăl al Şcolii primare de băieţi nr. 1 din Piteşti, imortalizat de I.L. Caragiale în schiţa „Peste cincizeci de ani". S-a născut la Mediaş, iar în anul 1853 a fost numit institutor la Piteşti, de unde a plecat la Vălenii de Munte şi apoi la Ploieşti, la Şcoala nr. 1, unde l-a avut elev pe marele nostru dramaturg.

Sevastian Hernea (1837-1895), venit de pe meleagurile Braşovului, s-a stabilit la Piteşti, la 1 ianuarie 1870, la şcoala primară de băieţi nr. 1, după ce funcţionase ca institutor la Slatina, Râmnicu Vâlcea şi Câmpulung-Muscel. La Piteşti a funcţionat până în anul 1891, fiind un dascăl valoros şi un director deosebit. „Pentru noi, reprezenta Ardealul pe care-l visam ca mici naţionalişti", îşi aminteau foştii săi elevi.[601]

Nicolae G. Dumitrescu (1857-1948) s-a născut la Voineşti-Muscel, urmând cursurile Şcolii nr. 1 din Piteşti. A absolvit facultatea de geografie şi apoi a devenit profesor la Piteşti, începând cu anul 1881. În anul 1890 a plecat la Paris pentru a-şi completa studiile de geografie, unde l-a întâlnit pe marele geograf Levasseur, la College de France.

Moise Moisescu (1861-1935) s-a născut la Domneşti-Muscel, fiind unul dintre cei mai devotaţi discipoli ai lui Spiru Haret, care a luptat pentru ridicarea şcolii româneşti pe noi trepte de cultură şi civilizaţie la sfârşitul secolului al XIX-lea. După ce a absolvit Şcoala normală de la Câmpulung, în 1882, ca premiant, este numit învăţător în comuna sa natală. „Calităţile sale pedagogice îl situează printre învăţătorii fruntaşi, iar şcoala, aşa cum reiese din cele 13 procese verbale de control păstrate în arhivă, era socotită cea mai bună din fostul judeţ Muscel".[602]

[601] Şcoala primară nr. 1 „N.Simonide" din Piteşti, Piteşti, 1967, p.98.
[602] Moisescu, Moise, Dascăli din trecut în „Secera şi ciocanul", 1 martie 1968.

Luca Paul (1864-1939) s-a născut la Domneşti-Muscel, într-o familie de români, stabiliţi pe plaiurile muscelene înainte de 1830 din Ardeal. După absolvirea Şcolii normale din Bucureşti, a fost numit, în anul 1887, învăţător în comuna sa natală. Aici, împreună cu alţi învăţători, pune bazele primei societăţi culturale din această zonă, intitulată „Şcoala nouă", care avea scopul răspândirii culturii în rândul maselor. Tot el a înfiinţat primul cerc cultural la sate şi primele biblioteci populare. În anul 1892 înfiinţează prima societate culturală din Domneşti, construieşte un local de bibliotecă, sala de teatru, sala de conferinţe, sala de cinematograf etc. şi pune bazele băncii populare „Înfrăţirea".[603]

Nicolae Emanoil Teohari (1865-1920), scriitor şi critic literar apreciat la începutul secolului al XX-lea, a fost dascăl, inspector şcolar, director de liceu, timp de peste trei decenii. Deşi profesor de matematică, a fost un fin critic literar. În 1890 este numit profesor la Seminarul din Curtea de Argeş şi apoi profesor la gimnaziul din Câmpulung-Muscel şi la Piteşti. Spirit polivalent, om de ştiinţă, pedagog desăvârşit, profesorul Teohari a sădit în inimile elevilor săi sămânţa culturii şi învăţământului.

Gheorghe Şapcaliu (1867-1941) a fost profesor de istorie la Şcoala normală „Carol I" şi la Liceul „Dinicu Golescu" din Câmpulung-Muscel, timp de peste 38 de ani. S-a născut la Bucureşti, unde a absolvit istoria şi filologia clasică. La Câmpulung a venit în anul 1891. Ca profesor, era foarte bine pregătit şi impunea respect elevilor. Cea mai frumoasă evocare a acestui renumit dascăl câmpulungean a făcut-o academicianul Alexandru Rosetti: „Istoric, slavist, lingvist şi cunoscător profund al limbilor clasice, Şapcaliu reunea într-însul mai multe discipline care, de obicei, formează atâtea specializări pentru oamenii de ştiinţă. Era un adevărat om al Renaşterii prin curiozitatea lui universală şi varietatea cunoştinţelor".[604]

Eugen Ludwig, doctor în filosofie al Universităţii din Viena, şi-a început cariera didactică la Gimnaziul din Piteşti, unde a fost numit la 19 ianuarie 1889 şi a funcţionat până la 1 septembrie 1893,

[603] Avram Elisei, „Luca Paul" în „Argeş", 2 februarie, 1967.
[604] Dinu Ion M., Figuri de dascăli argeşeni, Goleşti, 1991, p.58.

când a fost transferat la Liceul din Ploieşti.[605] S-a remarcat ca un valoros profesor de fizică-chimie, la Academia de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti.

Toma Trifonescu, licenţiat în drept, a devenit, prin concurs, profesor titular la limba română, la Gimnaziul din Piteşti. A fost director **timp de 13 ani (1881-1894)**, încredinţâdu-i-se de către Minister o serie de misiuni de competenţa inspectorilor: inspecţii, anchete etc.[606]

Ion Luca Caragiale a îndeplinit funcţia de revizor şcolar al Circumscripţiei districtelor Argeş-Vâlcea, în perioada 22 februarie 1882 – 23 martie 1883, când Revizoratul şcolar a avut sediul în oraşul Piteşti. Marele nostru dramaturg a fost transferat aici, la cerere, de la circumscripţia districtuală din Moldova: Neamţ, Suceava.[607]

Constantin Dobrescu-Argeş s-a născut la 28 iunie 1856 la Muşăteşti, judeţul Argeş, fiind unicul băiat din cei 14 copii ai preotului Ion Dobrescu şi al Mariei Popescu, fiica paşoptistului Toma Popescu. După absolvirea şcolii din comună, urmează cursurile Şcolii primare din Piteşti şi, între anii 1871-1875, urmează cursurile Seminarului din Curtea de Argeş. După absolvirea Seminarului, în 1875, devine învăţător la şcoala din Domneşti. A fost ales deputat în anul 1885, dar a fost invalidat pe motivul că n-a efectuat stagiul militar. În anul 1888 a fost ales deputat şi, de această dată, validat. A fost ales deputat până în anul 1899 de către ţărănime.

Ca învăţător a desfăşurat o importantă activitate, militând cu consecvenţă pentru o organizare temeinică a şcolii, pentru drepturile profesionale ale dascălilor, împotriva stării în care se afla învăţământul şi pentru legarea acestuia cu practica. A susţinut promovarea învăţământului profesional, văzând în şcoala rurală îndeplinirea misiunii de ridicare a satului, a ţăranului.

La Domneşti s-a creat o adevărată şcoală modernă. Peste 200 de elevi din cinci judeţe (Argeş, Muscel, Dâmboviţa, Olt şi Teleorman),

[605] Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul „Nicolae Bălcescu" Piteşti, dos.15/1882, f.189.
[606] *Ibidem*, dosar 23/1890.
[607] Monitorul Oficial, nr. 264 din 26 februarie/10 martie 1882.

învăţau aici în această perioadă.[608] După el, scopul şcolii rurale era de a dezvolta armonios toate facultăţile omeneşti, „ţinând seamă de specificul poporului nostru. Şcoala rurală trebuie să pregătească pe omul viitorului, pe omul ştiinţei, pentru o lume vie, cu mari şi reale opţiuni, pe câtă vreme şcoala oficială pregăteşte pe omul trecutului, pentru o lume moartă, care dispare. Şcoala satului să fie privită de cetăţeni cu dragoste şi respect, să fie o necesitate şi un real folos copiilor şi părinţilor lor, cu ocupaţiile şi nevoile lor zilnice, de la care să aibă cea mai bună îndrumare.[609]

În anul 1889 face parte din comisia pentru întocmirea unui proiect de reorganizare a învăţământului rural, din care mai făceau parte, printre alţii, ieşeanul C. Meissner şi C. Scureiu, ca preşedinte.

A înfiinţat gazeta „**Ţăranul**", prima care a apărut în mediul rural, la 14 octombrie 1881, redacţia fiind la Muşăteşti, având un tiraj de aproape 10.000 de exemplare. A apărut până la 25 martie 1884 şi, după o perioadă de 5 ani, reapare în 1890 sub titlul de „**Gazeta Poporului**", până în 1892. La 8 noiembrie 1892, apare, tot la Muşăteşti, „**Gazeta ţăranilor**", aducându-şi o contribuţie importantă la popularizarea unor idei înaintate în domeniul culturii, al învăţământului sătesc şi în organizarea economică a ţării.[610]

A înfiinţat, printre altele, una din primele biblioteci populare din ţară, la Muşăteşti şi, apoi la Poenărei, pe valea Râului Doamnei, în 1885, prima societate culturală din Argeş şi Muscel devenită „**Şcoala Nouă**", o tipografie şi o legătorie de cărţi la Muşăteşti, „**Ateneu central rural**", în anul 1879, pentru adulţi şi altele. Aici au fost prezentate şi piese de teatru, cel mai reuşit spectacol fiind „Steaua independenţei naţionale", interpretat de o trupă formată din 18 artişti ţărani.[611]

[608] Teodorescu Nicolae, Gh., Muşăteşti, File de cronică, Bucureşti, 1969, p.32.
[609] Dobrescu-Argeş, Constantin, Memorii, p.29-33, manuscris.
[610] Gligor Oniţă, Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeş, Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974, p.78.
[611] Gligor, Oniţă, *op.cit.*, p.87.

În politică, Constantin Dobrescu-Argeş a început, din anul 1881, mişcarea ţărănească pentru organizarea ţăranilor în partid politic. El luptă ca reprezentanţii ţărănimii să fie aleşi în Parlament, cu toată împotrivirea celor două mari partide din acea vreme. A reuşit să ajungă deputat în 1888. „El deveni idol al ţărănimilor... Iubirea pentru ei şi-a arătat-o în discursurile lui, care îi duseră în toate părţile faima de orator şi reformator social"[612].

Alţi dascăli de seamă au mai fost în această perioadă: **Nicu V. Serafim**, cu studii de pictură la Paris, profesor de desen la Gimnaziul din Piteşti. (A fost, de altfel, şi un pictor talentat), **Alexandru Nanu**, profesor de franceză şi director al Gimnaziului, **Samuil Ostăşescu**, institutor la Şcoala de băieţi din Curtea de Argeş, **Nicolae Simonide,** unul dintre cei mai remarcaţi învăţători din Piteşti şi organizator de şcoli săteşti în judeţul Argeş.

N. Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, în anul 1911, a candidat pentru ocuparea unui post de profesor la catedra de istoria literaturii române a Universităţii din Bucureşti, **I. Tutuc,** profesor de matematică, autor de manuale de aritmetică, algebră şi geometrie (în total 13), **I. Baiulescu** „profesor de vocaţie", apreciat de superiori, **Emil Ludwig,** profesor de fizică, chimie şi ştiinţele naturii, între anii 1889-1893, apoi profesor universitar, **Virgil Lupescu**, profesor de istorie între anii 1895-1935, autor al mai multor manuale, **Gheorghe Constantinescu,** profesor de fizică şi chimie, autor de manuale şcolare, director al Liceului nr. 1 „I.C. Brătianu" din Piteşti, care a condus cu multă energie dar şi cu tact pentru ca „liceul lui să strălucească printre toate celelalte"[613], **M. Căprescu**, profesor de istorie, **Toma Trifonescu**, profesor de română la Liceul din Piteşti, între anii 1877-1911, director al liceului, între anii 1881-1894, **Constantin M. Dumitrescu,** profesor de geografie la acelaşi liceu, între anii 1877-1928, şi director al şcolii în două rânduri: 1887-1900 şi 1901-1907, **Remus Macarie**, profesor de ştiinţe naturale, unul dintre cei mai cunoscuţi constructori de viori din ţara noastră, care a rămas la Piteşti, la Liceul „I.C.Brătianu", până la moartea sa, în anul 1925, lăsând o

[612] *Ibidem*, p.115.

[613] Vlad, M., Popescu, Tudor, *op.cit.*

donaţie care cuprinde mai multe instrumente muzicale pe care le-a construit, **C. Albu**, profesor de muzică, de o modestie rară dar plin de talent şi entuziasm, care a înfiinţat, în anul 1913, la Piteşti, un cvartet de coarde, **Nicu V. Serafim,** profesor de desen la Gimnaziul din Piteşti, care îşi făcuse studiile de pictură la Paris o serie dintre lucrările sale păstrându-se în câteva colecţii particulare, la Biblioteca Judeţeană Argeş şi în patrimoniul Bisericii Domneşti „Sf. Gheorghe" din municipiul Piteşti.

Ilarian Velculescu, distins pedagog, s-a născut la 22 august 1857, a studiat timp de 4 ani la Leipzig , obţinând titlul de doctor în filozofie la universitatea germană. Din 1897, în urma unui concurs, a fost numit profesor cu titlul provizoriu la catedra de pedagogie a Şcolii normale din Câmpulung-Muscel.[614] Din noiembrie 1898, a fost numit director al şcolii normale în locul lui Dimitrie Scurei, ieşit la pensie. A condus această şcoală, exceptând perioada 1911-1914, până în anul 1921, când a demisionat pe motive de boală. „... Îi plăcea simplitatea în port, modestia, buna cuviinţă, ordinea, munca şi aceste calităţi a stăruit mereu să le cultive la elevii şcolii noastre; să facă din ele temeiul vieţii lor de mai târziu, ca învăţător în mijlocul satelor... Sever cu elevii, nu ierta uşor minciuna, perversitatea, răutatea sau abaterile repetate", îşi aminteşte I.G. Marinescu.[615]

Ion Popescu-Voiteşti, născut la 18 noiembrie 1876, şi-a desfăşurat activitatea la Şcoala normală din Câmpulung-Muscel, între anii 1904-1908. A studiat la Viena şi Paris, afirmându-se ca unul dintre cei mai buni cercetători în domeniul paleontologiei. Printre altele, a făcut studiu geologic asupra Văii Argeşului, în anul 1905, care i-a adus premiul **Hilel**, în valoare de 1000 de lei. Cu aceşti bani a studiat paleontologia în străinătate. În anul 1910, şi-a susţinut examenul de doctorat în geologie la Paris, iar în anul 1919 a fost numit profesor la Universitatea din Cluj şi, din anul 1937, profesor la

[614] Arhivele Naţionale Bucureşti, fond MCIP, dos.1317/1904, p.138.

[615] Nicolaescu, M., Bunescu, Al., Pârnuţă, Gh., Monografia Liceului pedagogic Câmpulung-Muscel 1867-1967, Bucureşti, 1967, p.43.

Universitatea din Bucureşti.[616] A publicat peste 120 de lucrări de specialitate care l-au făcut cunoscut în lumea ştiinţifică internaţională. Elevii au păstrat vie amintirea celui care, pasionat de ştiinţă dar şi bun pedagog, a lăsat la Şcoala normală un ierbar de cca. 1000 de specii din jurul oraşului Câmpulung-Muscel şi a îmbogăţit colecţia de geologie şi mineralogie.

Dimitrie Scurei a condus Şcoala normală între anii 1895-1898. În anii 1860,1861, a fost coleg cu Mihai Eminescu la gimnaziul Aaron Pumnul din Cernăuţi. A fost profesor de limba germană şi de pedagogie la Câmpulung-Muscel. Dr. Manu-Muscel îşi amintea că „pot afirma însă că n-am întâlnit nici unul (profesor) care să fi întrecut pe Scurei în splendidele lui calităţi pedagogice şi profesorale.[617] El a fost trimis în Germania timp de 6 luni, pentru a studia organizarea şcolilor in această ţară.

Ion Nanu-Muscel a fost numit profesor la şcoala normală, în anul 1895, fiind unul dintre iluştrii profesori pe care i-a avut şcoala. A fost şi profesor la Facultatea de medicină din Bucureşti şi s-a făcut cunoscut peste hotare prin contribuţiile sale în domeniul semiologiei medicale şi prin valoroasele sale studii asupra holerei, pneumoniei, febrei etc. Dr. Ion Nanu Muscel a fost membru al Academiei Române.[618]

În anii pe care i-a petrecut la această şcoală a reuşit să câştige mult în experienţă, aceştia fiind „un inel nespus de preţios la lanţul experienţei mele profesionale şi aş putea adăuga social-naţionale. Aici mi-am data seama de buna şi excelenta calitate a medicului nostru rural... Fără ucenicia mea profesională la Şcoala normală aş fi avut o mare lacună în cunoştinţele mele sociale româneşti".[619]

Toma Dicescu a devenit profesor la Şcoala normală din anul 1895, mai întâi la Bucureşti, apoi la Câmpulung-Muscel. În anul 1892, şi-a luat doctoratul în filozofie la Universitatea din Leipzig.

---

[616] Nicolaescu, M., Bunescu, Al. Pârnuţă., Gh., Monografia Liceului pedagogic Câmpulung-Muscel 1867-1967, Bucureşti, 1967, p.43.

[617] *Ibidem, op.cit.*

[618] Dicţionar enciclopedic român, Bucureşti, 1965, p.467.

[619] Nicolaescu, M., Bunescu, Al., Pârnuţă, Gh., *op.cit.*, p.44.

A colaborat la diferite reviste şi ziare: „România Liberă", „Lumină pentru toţi", „Gazeta săteanului", „Gazeta poporului", „Albina", „Noua revistă pedagogică" etc.

În anul 1897, a pus bazele bibliotecii pedagogice.

Ion Gh. Marinescu, născut în satul Drăghici, din judeţul Muscel, a terminat liceul la Piteşti şi Facultatea de ştiinţe naturale din Bucureşti, obţinând, în anul 1904, certificatul de capacitate, fiind primul. La şcoala normală a fost profesor, între anii 1909-1937, şi director timp de 13 ani, contribuind la apariţia monografiei şcolii normale şi traducând diferite lucrări de pedagogie. A donat bibliotecii şcolii 837 de volume şi a publicat numeroase lucrări de pedagogie.

Iacob Sibianu a absolvit Conservatorul de muzică şi artă dramatică din Braşov, cu premiul I. A fost apoi prim-violonist la Opera italiană. Din anul 1895 a fost profesor la Şcoala normală din Câmpulung-Muscel, timp de 35 de ani.

Alexandru Muşatescu s-a născut la 13 august 1869, în comuna Mătău, astăzi Mioarele, de lângă Câmpulung. L-a avut învăţător pe Ion Parhon, tatăl savantului Constantin Parhon. După şcoala primară şi liceul absolvit la Câmpulung-Muscel, a studiat filozofia clasică (limbile greacă, latină) şi română. A fost numit profesor de latină şi greacă la gimnaziul din Câmpulung, la 1 septembrie 1895, iar din 1896 este şi director al acestei şcoli, timp de 6 ani. Propune şi obţine aprobarea ministrului ca numele gimnaziului să fie „Dinicu Golescu". Din anul 1904, este transferat la şcoala normală, unde predă limba română până la ieşirea la pensie, în anul 1931. Între timp obţinuse şi licenţa în drept, practicând avocatura şi devenind decan al baroului de Muscel.

A fost un eminent profesor, conducând multă vreme „Asociaţia profesorilor din Muscel".

Alexandru Muşatescu a contribuit şi la buna gospodărire şi administrare a oraşului Câmpulung, fiind ales în două rânduri ca primar (1905-1907 şi 1910-1911). În această calitate a construit Primăria, Palatul Culturii, două şcoli în Bughea, Uzina electrică, introducerea apei potabile în oraş, a deschis bulevardul „**Pardon**" etc. El a fost tatăl cunoscutului dramaturg Tudor Muşatescu.

Ion Baiulescu este unul dintre profesorii de frunte ai Liceului „I. C. Brătianu" din Piteşti. După absolvirea liceului din Piteşti, va urma cursurile Universităţii din Bucureşti, la secţiile filozofie şi geografie. Din 1907, este numit profesor la liceul din Piteşti, unde va preda filozofia şi geografia, până în 1941. A fost un profesor deosebit de preţuit, un „profesor de vocaţie", cum aprecia un inspector şcolar „cu o mare priză în masa elevilor: înalt şi supt la faţă ca descins dintr-o icoană bizantină, scânteietor şi înarmat la minte ca Pallas-Atena, fascinant ca privirea unui fachir indian, cu patosul şi incantaţia vocii unui mare seducător de mase, lecţiile sale erau urmărite cu mare admiraţie".[620]

Ion Mihalache este printre cei mai de seamă dascăli ai Argeşului. Pe lângă faptul că a fost şi un mare om politic, el a desfăşurat o bogată activitate didactică. S-a născut la Topoloveni, în anul 1882, din părinţi modeşti. După absolvirea şcolii primare, a urmat Şcoala normală de la Câmpulung-Muscel, pe care o absolvă în anul 1900, ca şef de promoţie pe ţară.

În anul 1901, este numit învăţător la şcoala primară din comuna Ludeşti, judeţul Dâmboviţa, iar din 1903 este transferat la şcoala din Topoloveni, unde predă până în anul 1924. „Activitatea domnului Mihalache ca învăţător, în modesta şcoală din Topoloveni a fost dintre cele mai frumoase şi admirabile preţuită de toţi cei care au văzut-o. Ajutat de o mână de oameni inimoşi care l-au înţeles, satul Topoloveni din judeţul Muscel a devenit un centru cultural şi economic cu care se făleşte ţara întreagă."[621]

Printre realizările sale pe plan cultural, amintim: muzeul-expoziţie cu caracter local şi scop cultural-educativ, şcoala primară superioară gospodărească pentru fetele din Topoloveni, cu ateliere de ţesături, covoare şi croitorie, cu fermă agricolă, repararea bisericii din localitate, repararea sălii de conferinţe, teatru, cinematograful Federalei Podgoria.

[620] Marin,G., Eseu „Un profesor zeificat", în „Junimea", nr. 2-3, decembrie 1971, Piteşti.

[621] Dinu, M., Ion, *op.cit.*, p.132-133.

Dimitrie Baciu, argeşean de origine, a absolvit şcoala primară în satul natal, Voineşti, iar în 1895 intră ca elev bursier la Liceul „Sf. Sava" din Bucureşti. După terminarea liceului, va urma Facultatea de litere din Bucureşti, pe care o termină în anul 1907, ca specialist în limba latină şi limba franceză. După câteva specializări la Paris, este numit profesor la gimnaziul „Dinicu Golescu" din Câmpulung-Muscel, începând cu 1 septembrie 1910. Aici predă limba latină şi limba franceză. Este numit, în 1914, director al acestui gimnaziu.

A fost un profesor îndrăgostit de meseria sa, făcându-şi elevii să vorbească numai franţuzeşte în clasă.

A publicat şi o serie de studii despre problemele didactice şi pedagogice, dintre care amintim: „Din neajunsurile şcolei noastre secundare" (Universul, 26 ianuarie 1914), „O datorie", „Şcoala noastră secundară", „politica în şcoală şi biserica" etc.[622]

El propunea o şcoală care să cultive disciplina muncii şi a insistat pentru un învăţământ naţional. A fost multă vreme preşedintele societăţii corpului didactic din Câmpulung-Muscel.

PERSONALITĂŢI ALE VIEŢII POLITICE, CULTURALE ŞI ŞTIINŢIFICE, FOŞTI ELEVI AI ŞCOLILOR DIN ARGEŞ ŞI MUSCEL (1864-1914)

Dintre elevii care au absolvit şcolile din Argeş şi Muscel mulţi au ajuns cunoscuţi în diferite domenii de activitate. Printre aceştia, se cuvine să-i amintim pe: C. Rădulescu-Codin (folclorist), generalul Constantin Cristescu, pictorii Costin Petrescu şi Rudolf Schweizer-Cumpăna, poetul Ion Minulescu, geograful George Vâlsan, scriitorii George Ulieru, Ion Barbu, Vladimir Streinu, juriştii Mihai Ghelmegeanu şi Istrate Micescu, muzicologul Nicolae Brânzeu, politicienii Ion I.C. Brătianu şi Armand Călinescu, mareşalul Ion Antonescu, inginerul Nicolae Petculescu, criticul literar Ion Trivale, poetul Ion Pillat, scriitorul Tudor Teodorescu-Branişte, istoricul Gheorghe

[622] Dinu, M., Ion, *op.cit.*, p.135-137.

Ionescu-Gion, inginerul Dimitrie Gh. Dima, profesorii universitari Dan Simonescu, Mihail Stamatie etc.

Constantin Cristescu (1866-1923) s-a născut în satul Catane din comuna Pădureți. A urmat școala primară în sat, fiind cel mai bun elev, apoi a urmat Gimnaziul din Pitești și Liceul de băieți. În 1887 a absolvit Școala militară de artilerie, geniu și marină, apoi a urmat cursurile militare la Școala Superioară de Război a Franței. Din 1914, este general de brigadă. A comandat Armata I la Mărășești. „Generalului Cristescu i se datorește cea mai mare victorie a armatei române din războiul mondial, căci el este acela care, prin marile sale talente de organizator, a refăcut armata noastră în Moldova și care a organizat lupta ei eroică și a pregătit biruința de la Mărășești, provocând nu numai admirația aliaților, dar și respectul dușmanului.[623]

Costin Petrescu (1872-1955) s-a născut la Pitești. A urmat cursurile Școlii primare nr. 2 din Pitești și cursurile superioare la București, Viena și Paris, la Școala de Arte Decorative.

Revenit în țară, este profesor la Academia de Arte Frumoase și la Academia de Arhitectură din Capitală. Încă din timpul școlii primare a ieșit în evidență talentul său de pictor.[624] Se dedică portretelor și peisajelor dar pictează și bisericile „Sf. Silvestru" și „Sf. Dumitru" din București și Catedrala din Alba-Iulia. Între anii 1933-1937 pictează rotonda Ateneului Român din Capitală „Marea frescă a neamului românesc".

Dimitrie Gh. Dima (1876-1923), născut la Pitești, a urmat școala primară în localitate ca și gimnaziul. Obține diploma de inginer constructor la Darmstadt (Germania). Se impune în domeniul construcțiilor, cele mai importante realizări ale sale fiind: Biserica „Sf. Vineri" din Pitești, Podul de la Tupilați peste râul Moldova, podurile de la Răcăciuni și Adjudul vechi, podul peste râul Doamnei și peste râul Argeș etc.

[623] Tudor, Sebastian, Personalități politice și culturale din Argeș, Pitești, 1995, p.68.

[624] Tudor, Sebastian, Personalități politice și culturale din Argeș, Pitești, 1995, p.69.

Ion Mihalache (1882-1965) s-a născut în satul Goleștii Badii de lângă orașul Topoloveni. Aici a urmat cursurile școlii primare și apoi Școala normală „Carol I" din Câmpulung-Muscel. A fost învățător la Topoloveni (1903-1924) și reprezentant al țărănimii în Parlament.

În viața politică se remarcă în mod deosebit, fiind unul dintre cei mai activi conducători ai Partidului Național Țărănesc. A fost unul dintre conducătorii Partidului Țărănesc, înființat în anul 1918, și președinte al PNȚ în perioada 1933-1937. A fost prim-ministru, ministru de interne, ministru al agriculturii în perioada interbelică.

A fost arestat și condamnat în anul 1947 și eliberat în anul 1954, după ce i s-a intentat un proces politic.

Ion Antonescu (1882-1946) s-a născut la Pitești, unde a urmat o parte din cursuri, după care a mers la Școala militară.

În timpul primului război mondial a fost șef al Biroului operații al Marelui Cartier General. După primul război mondial, este trimis în câteva misiuni peste hotare, la Belgrad, Constantinopol, Paris, Varșovia, Londra, Bruxelles, ca atașat militar. A fost director al Școlii Superioare de Război și secretar general al Ministerului Apărării Naționale, dovedindu-se un aprig susținător al dotării și înzestrării armatei, pe care o considera „scutul și mândria neamului".

A deținut și alte funcții: șef al Marelui Stat Major, ministru al Apărării Naționale, șef al Diviziei a III-a a Armatei de la Pitești etc.

În septembrie 1940, regele Carol al II-lea îi cere să formeze un guvern spunându-i: „Tu ești un patriot. Numai ție pot să-ți las țara". A încercat să mai salveze ce se mai putea salva, forțele politice din țară refuzând să intre în guvernul condus de el. A fost arestat la 23 august 1944, judecat în 1946 și executat la 1 iunie al aceluiași an.

Gheorghe Ionescu-Gion (1857-1904) s-a născut la Pitești. A urmat studiile primare la Pitești. Este o personalitate complexă. Absolvent al Facultății de Litere București, își ia doctoratul la Bruxelles și apoi este numit profesor de limbă franceză la Liceul „Matei Basarab" din București.

A publicat, printre altele: „Istoria Bucureștilor", „Ludovic al XIV-lea" și „Constantin Brâncoveanu". A fost ales membru corespondent al Academiei Române în anul 1889 și vicepreședinte al

Ateneului Român din 1890. După moartea sa, valoroasa sa bibliotecă cu peste 1000 de volume a fost donată Bibliotecii din Piteşti şi Colegiului Ion Brătianu din acelaşi oraş.

Constantin Rădulescu-Codin (1875-1926) a absolvit şcoala normală din Câmpulung-Muscel, în anul 1896. În anul 1908, a obţinut titlul de institutor, iar din 1914 a fost revizor al şcolilor din Muscel. Întors în satul său natal, la Priboieni, a dat dovadă de pricepere în transmiterea cunoştinţelor către elevi, de hărnicie şi de cunoştinţe în domeniul folcloristicii. A scris mai multe lucrări, printre care: „Monografia comunei Priboieni-Muscel", „Şcolile din Muscel", „Comorile poporului, Câmpulung, 1906", „Legende, tradiţii şi amintiri istorice adunate din Oltenia şi din Muscel", Bucureşti, 1910.[625]

Rudolf Schweitzer-Cumpăna (1886-1975) s-a născut la Piteşti, în familia unui modest funcţionar la Societatea forestieră „Arefu", care avea o secţie la Cumpăna, în Munţii Făgăraş. După ce a studiat în oraşul natal, în anul 1904 pleacă la Berlin, la un unchi, unde studiază pictura timp de 4 ani.

Revenit în ţară, organizează o expoziţie, în anul 1909, la Piteşti, dar nu este luat în seamă.

Se retrage în mijlocul familiei, în aerul curat de la Cumpăna şi pictează portrete, flori, peisaje. După 1912 este, în sfârşit, „văzut" de critica de specialitate şi de amatorii de pictură.[626]

Deşi i s-a propus să rămână în Franţa, el a rămas acasă şi revine în lumea ţăranilor lui modeşti, neînfricaţi, pe care-i „zugrăveşte din nou în mijlocul ţarinei pe care o rodesc cu sângele şi sudoarea trudei lor, striviţi de atâtea ori de aşezările nedrepte, dar fără să se lase biruiţi, îndurând lipsuri şi opresiuni, dar neclintiţi în dârzenia lor milenară", cum spunea el. O parte din opera sa se află în patrimoniul Muzeului de Artă din Piteşti: „Ţăran din Piteşti", „Baci din Muscel", „Cap de ţăran din Argeş", „Ţărăncuţa din Piteşti", „Potcovar din Piteşti", „La moară în Argeş", „Ţăran 1907", „Moară în Găvana", „Măgar cu samarul", „Târg din Piteşti".[627]

[625] Nicolaescu, M, Bunescu, Al., Pârnuţă, Gh., *op.cit.*
[626] Tudor, Sebastian, Personalităţi politice şi culturale din Argeş, Piteşti, 1995.
[627] *Ibidem.*

Armand Călinescu (1893-1939), unul dintre politicienii de seamă ai României, s-a născut la Piteşti. A urmat cursurile Şcolii primare nr. 1 din Piteşti şi apoi ale Liceului „I.C. Brătianu", fiind printre cei mai buni elevi din clasă. După aceea, a studiat filozofia, dreptul şi ştiinţele economice, la Universitatea din Bucureşti, şi şi-a luat doctoratul în drept, la Paris.

Reîntors de la Paris, este remarcat şi înregimentat în mişcarea ţărănistă condusă de Ion Mihalache, ca şef al organizaţiei de Argeş. A fost ales deputat în Parlamentul României, în anul 1926, apoi prefect de Argeş în 1928 şi, din 1929, în Guvern, ca ministru de interne sau secretar de stat la Ministerul Agriculturii.

Din 7 martie 1939, este numit prim ministru al Guvernului României dar, datorită vederilor sale antilegionare, este asasinat de aceştia, la 27 septembrie 1939, în plină stradă.

Ion Barbu (1895-1961) s-a născut la Câmpulung Muscel, unde a urmat şcoala primară şi o parte a liceului, la „Dinicu Golescu". Următorii ani de liceu i-a petrecut la Liceul „I.C.Brătianu" din Piteşti, remarcându-se, încă de pe acum, ca un bun poet, dar înclinat şi spre matematică. Îşi ia licenţa în Germania, în matematică, după care se întoarce în ţară. Din 1926, este asistent la catedra de geometrie a profesorului Gheorghe Ţiţeica. Tot în acest an îşi dă doctoratul în matematici. Străbate toate treptele universitare, ajungând profesor de algebră la Facultatea de matematică din Capitală, în anul 1942.

Ca poet, Ion Barbu este cunoscut prin volumul „După melci", fiind la început un adept al stilului parnasian, devenind cu timpul de un lirism absolut.

A creat o poezie filozofică, o poezie greu de înţeles pentru mulţi dar o poezie cultivată, intelectuală, deschizătoare de drumuri, o poezie apreciată de sfârşitul mileniului al II-lea.

Ion Trivale (1889-1916) s-a născut la Piteşti, fiind nepotul de văr al lui Lazăr Şăineanu. A urmat şcoala primară la Piteşti şi Liceul „I.C. Brătianu", după care cursurile de literatură modernă la Universitatea din Bucureşti. Se specializează în Germania, la Jena şi debutează în „Convorbiri literare", la 25 septembrie 1910, cu un articol despre piesa „Apus de soare". A fost una dintre speranţele criticii literare româneşti.

Singura sa lucrare de critică literară, publicată în timpul vieții, este intitulată „Cronici literare", unde scrie: „Cel care astăzi (1911-1915) apucă pana cronicarului literar, o simte șovăindu-i în mână, cuprinsă și ea de dezorientarea generală a literaturii noastre. Cronicarul de azi, amintindu-și de literatura eroică de altădată, privește îngândurat literatura industrială de azi, apăsat de conștiința neputinței lui de a schimba lucrurile".[628]

Din păcate, primul război mondial pune capăt unei vieți dotate cu însușiri estetico-literare deosebite. A căzut pe câmpul de luptă, încercând să oprească înaintarea trupelor germane spre orașul Zimnicea, la 11 noiembrie 1916, la numai 27 de ani.

[628] Tudor, Sebastian, *op.cit.*

CONCLUZII

Perioada cuprinsă între anii 1864-1892 este pusă, pentru învățământul din județul Argeș și Muscel, sub semnul Legii instrucțiunii publice din anul 1864. Aceasta a pus bazele învățământului democratic în România deși aplicarea ei a întâmpinat piedici și a determinat o totală desprindere a școlii de biserică. În această perioadă se dezvoltă și învățământul particular. Deși au fost nu mai puțin de 10 proiecte de modificare a Legii, în perioada 1866-1891, aceasta nu s-a petrecut. Au fost însă o serie de amendamente și de modificări ale unor articole, ceea ce a făcut ca Legea din 1864 să poată fi transpusă în practică.

În această perioadă, învățământul de pe aceste locuri s-a dezvoltat, înființându-se școli la orașe și sate, fiind însă grevat mai ales de condițiile materiale nu întotdeauna dintre cele mai bune.

Reforma învățământului din 1864 a dezlănțuit pe plan național și local o amplă mișcare de idei care a cuprins un mare număr de intelectuali, de la învățătorii din școala primară până la profesorul universitar, de la primarul comunei rurale până la primul ministru.

Totuși, calitatea școlii argeșene și muscelene în această perioadă reiese și din numărul mare al personalităților pe care le-a dat în această perioadă, dascăli și elevi, dintre care se remarcă pedagogul Constantin Dobrescu-Argeș.

Cele mai multe școli erau la Pitești, Câmpulung și Curtea de Argeș, unde învățau cei mai mulți elevi și unde condițiile erau mai bune. Dintre școlile sătești cu o activitate deosebită în această perioadă amintim pe cele din Domnești și Rucăr.

Anul 1892 marchează încheierea unei etape în dezvoltarea învățământului, amintind parcă așteptările legilor de la sfârșitul

secolului al XIX-lea, care vor constitui o nouă reformă în acest domeniu, spre un învățământ practic.

Din datele prezentate, consider că, în perioada 1892-1914, învățământul a cunoscut o mai rapidă dezvoltare decât în perioadele anterioare. A crescut numărul școlilor în învățământul primar rural, de la 96% în 1896/1897 la 113% în 1913/1914, la fel și numărul învățătorilor, care a crescut cu 55%, iar al elevilor cu peste 217%.

S-a dezvoltat și învățământul secundar iar liceul s-a consolidat, numărul elevilor crescând de la 448 în 1898/1899 la 609 în 1913/1914, iar al claselor de la 7 la 11. A apărut și o nouă școală secundară, școala medie în anul 1912.

S-au pus bazele învățământului profesional, care a cunoscut o dezvoltare rapidă, înființându-se numeroase școli de meserii care au contribuit la dezvoltarea industriei casnice, a agriculturii, a comerțului și a culturii.

Învățământul profesional creat a fost consecința legii din 1899. Astfel, în Argeș și Muscel, numărul acestor școli a crescut rapid, ajungând în anul 1910/1911 la 8.

Se observă și un salt calitativ al învățământului, îmbunătățindu-se pregătirea, perfecționarea și recrutarea cadrelor didactice, care trebuiau să fie absolvente ale școlilor prevăzute în legile școlare adoptate în această vreme. S-au îmbunătățit și perfecționat programele, orarele și organizarea procesului de învățământ de toate gradele, în pas cu dezvoltarea științei și economiei moderne.

Un rol important pentru aceste realizări l-a avut și pentru învățământul din Argeș și Muscel legislația din această perioadă și mai ales marele pedagog și om de știință Spiru Haret. De altfel, această perioadă se poate numi fără a greși perioada Spiru Haret, omul care a pus bazele învățământului românesc modern, practic și eficient, lucru ce s-a simțit și în zona Argeșului și a Muscelului, de care ne-am ocupat în această lucrare.

În această perioadă a luat amploare activitatea extrașcolară a cadrelor didactice, care a contribuit la ridicarea pe o treaptă superioară a școlii primare, dar mai ales la ridicarea nivelului cultural și material al poporului, în special al satelor.

În acest sens, învățătorii argeșeni și musceleni au scris o pagină valoroasă, cu inițiative și realizări în istoria pedagogiei moderne românești, activitatea extrașcolară creând acea generație mândră de dascăli care avea să facă epocă în istoria culturii noastre – generația învățământului haretist. Așa cum remarca un învățător: „N-a fost niciodată în România o mai mare revărsare de lumină asupra satelor, o mai nobilă activitate umană și națională ca aceea desfășurată de învățători sub conducerea lui Haret. De aceea, amintirea lui trebuie să fie necontenită în sufletul nostru."[629]

Nu putem să nu-l amintim aici pe marele pedagog argeșean Constantin Dobrescu-Argeș, care a militat pentru organizarea temeinică a școlii, pentru respectarea drepturilor dascălilor și pentru ridicarea satului prin școală. La Domnești a creat o adevărată școală modernă, cu elevi din mai multe județe. A înființat gazete pentru popularizarea unor idei înaintate în domeniul culturii, a învățământului sătesc, înființând primele biblioteci populare din țară la Mușătești și Poenărei, pe valea Râului Doamnei.

Un alt tribun al poporului de pe aceste locuri a fost Ion Mihalache, un dascăl de seamă care a realizat la Topoloveni o școală superioară gospodărească pentru fete, ateliere de țesătorie, covoare, croitorie și s-a ocupat de înființarea unor instituții culturale: cinematograf, teatru, un muzeu-expoziție, etc.

Desigur, au existat multe greutăți și lipsuri, dar constatăm că învățământul argeșean a fost în continuă dezvoltare. În acest sens, o serie de cadre didactice argeșene și muscelene s-au făcut cunoscute pe plan național, fiind apreciate prin activitatea pe care au desfășurat-o, atât la catedră, cât și prin activitatea științifică.

Interesul locuitorilor din Argeș și Muscel pentru înființarea și dezvoltarea unor școli publice naționale sau locale a fost destul de mare. Începând cu anul 1864. sătenii erau interesați ca fiii lor să învețe carte, depunând uneori eforturi mari pentru a-i susține.

---

[629] Toni, D., V., „La douăzeci de ani de la moartea lui Haret", în „Școala și viața", An III, XI, XII, 1932, p.37.

Şcoala argeşeană şi musceleană şi slujitorii lor au participat activ la lupta poporului român pentru independenţă şi pentru cucerirea drepturilor sociale.

Oamenii şcolii de aici cunoşteau ideile pedagogice înaintate ale vremii şi căutau să le transpună în practică. Învăţământul în Argeş şi Muscel a căpătat în această perioadă o orientare mai practică, acordându-se importanţă şi instrucţiei şi educaţiei fetelor, mai ales în oraşe, la Piteşti şi Câmpulung, iar spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi în numeroase localităţi rurale.

În învăţământul argeşean şi muscelean şi-au desfăşurat activitatea ca pedagogi o serie de personalităţi din acest domeniu.

Dintre profesorii şi învăţătorii din această perioadă care şi-au desfăşurat activitatea în şcolile din Argeş şi Muscel amintim: Remus Macarie, profesor de ştiinţe naturale, constructor de viori, N.I. Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, I. Tutuc, distins profesor de matematică, C. Albu, profesor de muzică, I. Gavriliu, Gh. Şapcaliu, profesor de română şi istorie, Ion Ţicăloiu, doctor în filologie romanică, Ion Popescu-Voiteşti, doctor în geologie la Paris, Toma Dicescu, doctor în filozofie la Leipzig, Alexandru Muşatescu, profesor de limba română.

O dovadă a calităţii învăţământului din această perioadă desfăşurat în şcolile argeşene şi muscelene este şi numărul mare de elevi care le-au absolvit şi care au ajuns peste ani personalităţi marcante în diferite domenii: cărturari, profesori universitari, medici, ingineri, oameni de artă, politicieni, care au făcut cinste ţării şi implicit locurilor de unde au plecat.

Amintim aici câţiva dintre aceştia: Ion C. Petrescu şi Iosif Gabrea, profesori universitari, dramaturgul Tudor Muşatescu, academicianul Dan Simonescu, poetul Ion Barbu, Sorin Niculescu-Bugheanu, inginer, doctorul Aurel Săndulescu, profesorul universitar Mihail Ghelmegeanu, scriitorul George Ulieru, Ion N. Angelescu, profesor şi rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti, poetul Ion Minulescu, Dumitru Mihalache, criticul literar Ion Trivale, folcloristul Dumitru Udrescu, poetul Ion Pillat, fostul prim-ministru Armand Călinescu, călătorul Mihai Tican-Rumano, marele interpret de muzică populară Marin Teodorescu-Zavaidoc, filozoful Petre Ţuţea şi alţii.

Din datele prezentate reiese că învăţământul în fostele judeţe Argeş şi Muscel a evoluat constant, începând cu anul 1864, bazat pe rădăcinile sale adânci pe care le are încă din secolele al XIII-lea şi al XIV-lea.

Argeşul şi Muscelul, pe lângă faptul că au avut o viaţă privilegiată, prin existenţa celor două metropole, Curtea de Argeş şi Câmpulung, în Evul Mediu, au fost şi apropiate de Bucureşti, de unde au venit o serie de dascăli renumiţi. Apropierea de Transilvania a adus, pe aceste meleaguri, în Evul Mediu şi în secolul al XIX-lea mari dascăli ardeleni care au contribuit la înfiinţarea unor şcoli (Şcoala slobodă obştească de la Goleşti) şi la îmbunătăţirea procesului de învăţământ.

Toate acestea, ca şi existenţa în funcţii de conducere ale ţării ale unor personalităţi de seamă originare de aici (Goleştii, Brătienii), au determinat o intensificare a dezvoltării învăţământului spre sfârşitul secolului al XIX-lea.

A contribuit la această creştere şi starea materială a locuitorilor, care, cu excepţia celor din sudul judeţului Argeş, erau peste media pe ţară a locuitorilor din punct de vedere material.

Lucrarea de faţă este o radiografie a învăţământului dintre anii 1864-1914 în Argeş şi Muscel, bazată pe documente de arhivă şi pe lucrări despre anumite aspecte ale învăţământului, ale unor şcoli şi dascăli.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE:

a) **Edite:**

- Acte şi documente relative la istoria renascerii României. Publicate. Ghenadie Popescu, Dimitrie A. Sturdza, Bucureşti, 1888-1909, 11 volume;
- Anuarul general al instrucţiunii publice, 1864-1868;
- Arhiva Mitropoliei Ţării Româneşti, CLXIV, CLXIX;
- Argeşul, ziar, 1903;
- Cetăţeanul, ziar, 1907;
- Deşteptarea, ziar, 1876;
- Dorinţa Argeşului, 1887;
- Gazeta ţăranilor, ziar, 1933;
- Monitorul judeţului Argeş, 1891;
- Monitorul oficial, publicaţie, 1879, 1882, 1883, 1890, 1891;
- Şcoala rurală, Prundu, Piteşti, 1898;
- Şcoala poporului, Muşăteşti, Argeş, 1894-1898;
- Salvarea, ziar, 1876;
- Ţăranul, ziar, 1883;
- Viitorul satelor, Muşăteşti, Argeş, 1910-1911;
- Catalogul Documentelor Ţării Româneşti, I-IV;
- Documente privind istoria României, Ţara Românească, sec. XIX, Bucureşti, 1982;
- Documente privind istoria României, Colecţia Eudoxiu Hurmuzaki (serie nouă) vol IV, Editura Academiei, Bucureşti, 1862-1974;
- Expunerea situaţiei judeţului Argeş pe anul 1900, 1901, 1902, 1903, ..., 1910;
- Expunerea situaţiei judeţului Muscel pe anul 1900, 1901, 1910;
- Starea învăţământului public secundar la finele anului 1880-1881, după rapoartele comisiilor care au asistat la examene, Bucureşti, 1881;
- Statistica anuală a României, 1913-1915, Bucureşti, 1915-1916;

- Statistica localurilor de şcoale rurale construite în toată ţara de la înfiinţarea Casei Şcoalelor până în prezent, 1897-1910, Bucureşti, 1910;
- Statistica învăţământului primar urban pe anul şcolar 1892-1893, Bucureşti, 1894;
- Statistica învăţământului privat, 1906/1907;
- Statistica învăţământului primar, 1906/1907;
- Statistica localurilor de şcoale rurale construite în toată ţara de la înfiinţarea Casei Şcoalelor până în prezent, 1897-1910, Bucureşti, 1910;
- Statistica ştiutorilor de carte din România, Bucureşti, 1915;

b) **Inedite:**

- Arhivele Naţionale, Bucureşti, Condica Mănăstirii Trivale;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Prefectura judeţului Argeş, 1864-1915;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Prefectura judeţului Muscel 1864-1877 şi 1879-1915
- Arhivele Naţionale , Direcţia judeţului Argeş, Primăria oraşului Câmpulung, 1864-1879 şi 1882-1950;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, Primăria oraşului Piteşti, 1856-1950;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Pretura plăşii Piteşti;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Pretura plăşii Topolog;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Pretura plăşii Uda;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Primăriile celor 150 de comune, 1865-1968;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond profesor N.I. Apostolescu, scrisori, 1819- 1918;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond preot Ion Răuţescu, 1830-1895;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Inspectoratul Şcolar al judeţului Muscel, 1884-1900;

- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul N.Bălcescu" Piteşti, 1866-1948;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Liceul „D. Golescu" Câmpulung, 1894-1948;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond şcoli particulare şi de stat, primare, gimnaziale, profesionale, de ucenici, agricole, silvice, urbane şi rurale, 1875-1955;
- Arhivele Naţionale, Direcţia judeţului Argeş, fond Episcopia Argeşului, 1816-1941
- Direcţia generală a Arhivelor Statului, mănăstirea Trivale;

LUCRĂRI GENERALE:

- Alessandrescu, C., Dicţionar geografic al judeţului Muscel, Bucureşti, 1893;
- Argeş, Monografie, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1980;
- Aricescu,C.D., Istoria Câmpulungului, Bucureşti, 1855-1856;
- Berindei, Dan, Epoca unirii, Bucureşti, 1979;
- Barca, A., Nedelcu, E., Judeţul Argeş, Editura Academiei, Bucureşti, 1974;
- Bibiri, Ion, George, Ulieru, Scrieri, Bucureşti, 1967;
- Ghid turistic al judeţului Argeş, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1978;
- Giurescu, Constantin, C, Istoria Românilor vol.3, Bucureşti, 1942;
- Georgescu, Vlad, Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre, ediţia a III-a, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992;
- Hurdubeţiu, I, Mîrţu, F., Nicolaescu, N., Pârnuţă, Gheorghe, Câmpulung Muscel ieri şi azi, Câmpulung, 1974;
- Iorga, Nicolae, Istoria Românilor, vol.C, Intregitorii, Bucureşti, 1939;
- Iorga, Nicolae, România cum era până în1918, vol.1, Editura Minerva, Bucureşti, 1972;
- Iordache, Anastasie, Pe urmele Goleştilor, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1982;
- Istoria României, Compendiu, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970;

- Localităţile judeţului Argeş, Piteşti, 1971;
- Maior, Liviu, Pascu, Şefan, Culegere de texte pentru istoria României, vol. I, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1977
- Maior, Liviu, Mişcarea naţională a românilor din Transilvania 1900-1914, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986;
- Mavrodin, Teodor, Istoria Primăriei Piteşti, Editura Pământul, Piteşti, 1996;
- Mavrodin, Teodor, Căpăţână, Ion, Vişinescu, Sorin, Camera de Comerţ şi Industrie în istoria economiei argeşene, Piteşti, 2000;
- Muşat, Mircea, Ardeleanu, Ion, De la statul geto-dac la statul român unitar, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1963;
- Marele dicţionar geografic al României, Bucureşti, 1901;
- Panaitescu, P.P., Introducere în istoria culturii româneşti, Bucureşti, 1961;
- Pârnuţă, Gh., Panaitescu, Dorina, Monografia judeţului Muscel, Bucureşti, 2001;
- Pârnuţă, Gh., Trâmbaciu, Ştefan, Documente şi inscripţii privind istoria oraşului Câmpulung, vol. II, Bucureşti, 1999;
- Pârnuţă, Gheorghe, Istoria învăţământului din Oltenia, vol.II, Craiova, 1981;
- Pop, Augustin, Z.N., Din istoria culturii argeşene, Piteşti, 1965;
- Popa, Petre, Dicu, Paul, Voinescu, Silvestru, Istoria Municipiului Piteşti, Editura Academiei, Bucureşti, 1988;
- Popa, Petre, Piteşti-600. Memento, Piteşti, 1983;
- Piteşti, mărturii documentare, vol 1, 1388-1944, Bucureşti, 1988;
- Rădulescu-Codin, C., Muscelul nostru, Câmpulung, 1922;
- Rădulescu-Codin, C., Monografia comunei Priboeni, 1904;
- Răuţescu, Ioan, Câmpulung Muscel. Monografie istorică. Câmpulung, 1943;
- Revista generală a învăţământului, Bucureşti 1905-1916;
- Stanciu, Florian, Drumeţind prin Argeş, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1987;
- Trâmbaciu, Ştefan, Câmpulungul medieval în 50 de documente, Bucureşti, 1998;
- Zamfirescu, Dan, Independenţă şi cultură, Editura Militară Bucureşti, 1977;

- Xenopol, A.D., Domnia lui Cuza Vodă, vol.1,2, Iaşi , 1903;

LUCRĂRI SPECIALE:

- Adăniloaie, Nichita, Învăţătorii – luminători ai satelor (1848-1918), Bucureşti, 2002;
- Adăniloaie, Nichita, Învăţământul muscelean între anii 1859-1877, în Studii şi comunicări, Câmpulung Muscel, 1987;
- Antohi, Iosif, Pârnuţă, Gheorghe, Învăţământul în Argeş, în sec. al XVIII-lea, în Buletinul Ştiinţific, Institutul Pedagogic Piteşti, mai, 1968, Piteşti, 1969;
- Baciu, Dumitru, Lumini muscelene, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1980;
- Bădescu, Marin, Manu, Oameni de seamă ai Liceului „N. Bălcescu" din Piteşti, Bucureşti, 1975;
- Bordeianu, Mihai, Vladcoschi, Petre, Învăţământul românesc în date, Iaşi, 1979;
- Cruceană, Ion, Momente şi figuri argeşene, Piteşti, 1980;
- Cojocaru, Ion, Şcolile tehnice profesionale şi de specialitate din statul român (1864-1918), Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971;
- Contribuţii la istoria învăţământului militar din România, perioada 1830-1900, Editura Militară, Bucureşti, 1972;
- Contribuţii la istoria învăţământului românesc. Culegere de studii, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970
- Cristian, V., Al. I. Cuza faţă de problemele învăţământului şi culturii naţionale, Editura Junimea, Iaşi, 1973
- Dinu, Ion, Monografia Şcolii normale şi a Liceului „Al. Odobescu", Piteşti, 1969;
- Dinu, Constantin, Spiru Haret, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970;
- Dumitrescu Constantin, Învăţământul sătesc, în judeţul Argeş (1838-1848) în Studii şi comunicări, Piteşti, 1972;
- Dobrescu, Argeş, C. Rădoi, Ioan, Scrisoare deschisă către învăţătorii săteşti din România, Bucureşti, 1895;
- Dinu, M. Ion, Figuri de dascăli argeşeni, Goleşti, 1981;

- Dinu, M. Ion, Figuri de dascăli argeşeni, vol.2, Piteşti, 2001;
- Dumitrescu, C., Răcilă, E, Din istoricul învăţământului în oraşul Piteşti, până în jumătatea secolului al XIX-lea în Studii şi comunicări, Piteşti, 1969;
- Dragomir, Moise, Stoicescu, Aurelian şi Solomon, Ion, Liceul teoretic „Dinicu Golescu" din Câmpulung-Muscel – 100 de ani în slujba învăţământului, 1894-1994, Piteşti, 1994;
- Drăgănescu, George, Istoricul Seminarului din Curtea de Argeş, Piteşti, 1900;
- Firoiu, V., Biografii în bronz şi marmură, Piteşti, 1972;
- Frantescu, Ghe, M., Câteva pagini din trecutul şcolii primare Domneşti, azi şcoala primară nr. 3, „Nicolae Simonide", din Piteşti, Piteşti, 1936
- Georgescu, Titu, Bâldescu, Emil, Ctitori de şcoală românească. sec. al XIX-lea, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971;
- Georgescu, George, Date cronologice din istoria oraşului Curtea de Argeş, în Studii şi comunicări, vol.3, Curtea de Argeş, 1987;
- Gligor, Onita, Activitatea didactică a lui Constantin Dobrescu-Argeş, Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974;
- Haret, Spiru, Operele lui Spiru C. Haret, 11 volume, cu o introducere de Gh. Andreescu, Bucureşti;
- Haret, Spiru, Pagini de istorie, Editura S. Rasidescu, Bucureşti, 1906;
- Iorga, Nicolae, Istoria învăţământului din România. Compendiu. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971;
- Istoria învăţământului din România, vol.1 şi 2, Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti, 1983;
- Isar, Nicolae, Contribuţia fondatorilor şcolii române de drept la propaganda umanistă (1857-1859), Bucureşti, 1984;
- Isar, Nicolae, Dascăli patrioţi de la Colegiul „Sf. Sava", 1988;
- Isar, N., Probleme ale învăţământului în Parlamentul român, în Revista de istorie nr. 3/1990;
- Ionescu, Muscel, Petre, Începuturile şcolii din Domneşti - Argeş, sec al XIX-lea, Revista pedagogică, 1978, 22, nr. 1;
- Iliescu, Ilie, Instrucţiunea şi educaţiunea fetelor, Piteşti, 1900.

- Lăudat, Ion, D, Două personalităţi ale veacului nostru. Spiru Haret, îndrumătorul şcolii româneşti şi Vasile Pârvan sau cultul muncii, Iaşi, 1976;
- Marinescu, Valerian, Din istoricul şcolilor din Curtea de Argeş, în Studii şi comunicări, Cutea de Argeş, 1992;
- Malinadri, Vasile, Din trecutul învăţământului economic. Contribuţii la istoria învăţământului românesc, (1800-1944) Bucureşti, 1978;
- Moldoveanul, Dracul, Tudor, Schiţă monografică a Liceului „Vlaicu Vodă" din Curtea de Argeş, Piteşti, 1970;
- Nicolae, C. Organizarea şi conţinutul învăţământului profesional şi tehnic din România. Aspecte din perioada 1864-1948, Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1973;
- Nicolaescu, Gh.,Ion, Biografiile învăţătorilor din Muscel, Câmpulung-Muscel, 1926;
- Nicolaescu, M. Bunescu, Al. Pârnuţă, Gh., Monografia Liceului Pedagogic Câmpulung Muscel, 1864-1967, Bucureşti, 1967;
- Orghidan, Eugen, Spiru C. Haret, reformator al învăţământului românesc, Bucureşti, 1994;
- Pârnuţă, Gheorghe, Unele documente privind şcoala din Curtea de Argeş, în ultimele două decenii ale sec al XVIII-lea în Studii şi comunicări, vol.3, Curtea de Argeş, 1992;
- Pârnuţă, Gheorghe, Istoria învăţământului şi gândirea pedagogică din Ţara Românească (sec. XVIII-XIX) Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971;
- Pârnuţă, Gheorghe, Radu, Ioan, Lupu, Ion, Învăţământul în Muscel, în sec. XVII-XIX Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1968;
- Pârnuţă, Gheorghe, Contribuţii la istoria şcolii muscelene. Studii, articole istorice, 3, 1961;
- Pârnuţă, Gheorghe, Două personalităţi ale culturii româneşti, dascălul Nicolae Simonide şi istoricul literar Dan Simonescu, în Studii şi comunicări, Câmpulung Muscel, 1984;
- Pârnuţă, Gheorghe şi Ion Popescu-Argeşel, Mărgărit, Niculescu, Şcoala normală „Carol I" din Câmpulung-Muscel, Bucureşti, 1993;

- Pârnuță, Gheorghe, Mărturii și documente școlare muscelene, București, 1997;
- Pârnuță, Gheorghe, Rucăr-Muscel. Istorie. Amintiri, București, 1996
- Petrescu, Cecilia, Răcilă, Emil, Monografia Liceului „Zinca Golescu" Pitești, 1921-1971, București, 1971;
- Popescu, I. (Diacon), Aurel, C., Școala de cântăreți bisericești din Curtea de Argeș, Câmpulung-Muscel, 1935;
- Popescu, Teiușanu, Ilie, Contribuții la problema legislației școlare românești. Legea instrucțiunii publice din 1864, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963;
- Roman, Ion, Principiile politicii școlare ale lui Spiru C. Haret, Revista pedagogică, 17, nr. 5, 1968;
- Roșculeț, Cornelia, Orientarea realist științifică a școlii și gândirii pedagogice din România în perioada anilor 1864-1918, București, 1979;
- Retegan, G., Contribuții la istoria statisticii învățământului în România, 1830-1940, în Revista de statistică, 9, 1936;
- Stănescu, Filip, Monografia Liceului Industrial Textila din municipiul Pitești, 1882-1982, Pitești, 1982;
- Simonescu, Dan, Monografia primei școli publice din Câmpulung, Pitești, 1970;
- Șerban, Constantin, Valoarea răspunsurilor la Chestionarul lui Alexandru Odobescu din 1871 privind localitățile din județul Muscel, în Studii și comunicări, Revista de istorie a Muscelului, vol.VI, p.105-111;
- Udrescu, Dumitru, Contribuțiuni la istoricul școalelor din Curtea de Argeș, București, 1938;
- Urechia, V., A., Școalele sătești în România, istoricul lor de la 1830-1867, București, 1868;
- Vlad, Nicolae, Popescu, Tudor, Monografia Liceului „N. Bălcescu" Pitești, 1866- 1966, Pitești , 1966;
- Voinescu, Silvestru, Argeșenii în spiritualitatea românească, Pitești, 1980;
- Vârtosu, Emil, Chircale II, Note despre introducerea oficială a alfabetului latin în Principatele Române în Arhiva românească, VIII, 1947.

INDICE DE LOCALITĂȚI

A

Alba-Iulia, 192
Albeștii de Argeș, 156
Albota, 29, 69
Alimăneștii de Sus, 68
Aninoasa, 25, 27, 33, 79, 107
Arefu, 29, 73, 115, 194
Athos, 35

B

Băbana, 28
Bacău, 123
Bădeni, 28, 31, 33
Bădești, 20
Băiculești, 73, 75, 180
Băjești, 26, 152
Bălilești, 27, 29
Bărbulești, 28
Bârlogu, 26, 29, 119
Bascov, 15, 29, 156, 176
Bascovele, 151
Băseni, 119, 168, 178, 179
Beleți, 26
Belgrad, 193
Berevoiești, 26, 31, 68
Blidari, 28, 29
Bogotești, 26
Borlești, 127
Boteni, 26, 31, 47, 156, 161
Brădet, 120, 127, 128, 176
Bradu, 115, 121, 129, 151
Bran, 34
Brașov, 22, 23, 189
Brătieni, 29, 69, 115, 119, 128
Broșteni, 29, 75, 177
Bruxelles, 193
București, 12, 13, 14, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 94, 98, 101, 107, 108, 109, 111, 114, 118, 120, 124, 125, 127, 128, 131, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 168, 171, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210
Budeasa Mare, 26
Budești, 114, 123, 177
Bunești, 31, 160, 162
Buzău, 123, 150, 180
Buzoiești, 114

C

Cacaleți-Cireșu, 176
Cacaleți-Zărnești, 72, 143
Căcărăzeni, 127
Câineni, 26
Călinești, 15, 47, 147
Câmpulung-Muscel, 13, 15, 19, 44, 79, 80, 94, 106, 107, 111, 112, 115, 116, 135, 136, 137, 142, 145, 147, 162, 176, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 208, 209, 210

Cerbu, 176, 177
Cerbureni, 31, 177
Cernăuți, 79, 188
Cerșanele, 177
Cetățeni, 19, 29
Cicănești, 29, 69, 114
Ciceşti, 29
Ciofrângeni, 115, 176
Ciomăgești, 28
Cireşu, 176
Cochinești, 29
Constanța, 21
Constantinopol, 20, 21, 193
Corbeni, 29, 151, 168
Corbi, 19, 28, 29, 151, 168, 170
Corbşori, 26
Costești, 29, 33, 156, 176
Cotenești, 29
Cotmeana, 19, 28, 60, 67, 71, 74, 91, 119, 151, 171
Craiova, 43, 44, 56, 206
Crucişoara, 29
Cuca, 28, 29, 176
Cumpăna, 47, 133, 191, 194
Curtea de Argeş, 13, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 33, 35, 42, 43, 47, 62, 63, 64, 72, 76, 78, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 106, 109, 111, 115, 116, 125, 131, 133, 141, 144, 145, 146, 147, 151, 168, 173, 176, 183, 184, 186, 197, 201, 208, 209, 210

D

Dăniceni, 28
Darmstadt, 192
Davidești, 31, 152
Deagurile, 93, 115
Deduleşti, 29
Domneşti, 13, 155, 156, 157, 161, 162, 182, 183, 184, 187, 197, 199, 208, 209
Drăganu, 151, 168
Drăghici, 26, 189
Dragoslavele, 26, 29
Drăguțești, 144, 174, 178

F

Fâlfani, 177, 179
Fedeleşoiu, 33, 68
Flămânzești, 89, 133, 146
Florența, 21

G

Găiești, 26
Galați, 150
Găleşești, 23
Galeşu, 69, 151, 168
Găvana, 29, 115, 177, 194
Giurgiuveni, 75
Goleşti, 13, 21, 26, 28, 31, 155, 183, 201, 208
Gorganu, 15, 147
Grebleşti, 152, 170
Groşani, 28
Groşi, 70, 116
Gura Bascovului, 68, 70

H

Hăreşti-Vlăşcuța, 155
Hârseşti, 68, 115, 120, 123, 127, 128, 156, 162, 177

I

Ioneşti, 176
Isbăşeşti, 114, 115
Izvoru de Jos, 128
Izvoru de Sus, 43, 115, 123, 127

L

Lăicăi, 26
Leipzig, 137, 187, 188, 200
Leordeni, 156
Londra, 193
Lucieni, 31
Ludeşti, 190

M

Mălureni, 28, 29, 69, 121, 128, 143, 177
Măniceşti, 29, 75
Mărăcineni, 158
Mărăşeşti, 192
Mârghia, 29, 69, 73, 162
Mățău, 26, 137, 152, 156, 189
Mediaş, 182
Merişani, 26
Miceşti, 22, 24, 26, 31
Mielceşti, 119
Milano, 145
Mioarele, 29, 189
Miroşi, 15, 23, 147
Moşoaia, 29, 33, 68, 176
Mozăceni, 29, 68, 143, 160
Muşăteşti, 16, 45, 46, 74, 93, 95, 115, 116, 123, 128, 130, 150, 151, 155, 156, 157, 168, 174, 176, 177, 184, 185, 199, 203

N

Nămăieşti, 26, 27, 144
Negeşti, 23, 26
Negreşti, 26, 119

O

Oarja, 72, 119, 121, 129, 151, 156, 176, 177

P

Pădureni, 28
Pădureți, 29, 192
Paris, 87, 137, 182, 186, 187, 191, 192, 193, 195, 200
Pârvu Roşu, 177
Piteşti, 2, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 103, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 150, 151, 158, 163, 168, 171, 173, 174, 176, 177, 182, 183, 184, 186, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 197, 200, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211
Ploieşti, 83, 149, 150, 151, 182, 184
Podul Broşteni, 75, 177
Poenărei, 185, 199
Poiana Lacului, 33, 151, 168
Popeşti, 25
Posada, 19
Priboieni, 156, 162, 194
Prundu, 16, 121, 129, 149, 150, 176, 177, 203
Purcăreni, 22

Putna, 34

R

Racoviţa, 142
Râmnicu Vâlcea, 182
Râncăciov, 33
Răteşti, 119
Retevoieşti, 26, 27
Richiţelele, 70, 114, 123, 151
Richiţelele de Jos, 151
Richiţelele de Sus, 70, 123
Rociu, 16, 151, 156, 168
Rucăr, 22, 25, 26, 27, 29, 35, 95, 156, 197, 210

S

Sămara, 28, 33, 119, 168
Săpata, 28, 33, 115
Săpata de Jos, 33, 115
Săpunari, 29, 119, 144, 178
Scheii Braşovului, 34
Schitu Goleşti, 26
Şerbăneşti, 29
Slătioarele, 29, 151, 168
Slobozia, 29, 68, 120, 152
Smeura, 151, 168
Stâlpeni, 161
Stăneşti, 26
Stârci, 119, 178
Stoeneşti, 31
Stoiceni, 68
Stoileşti, 28
Stolnici, 29, 176, 177
Stroeşti, 31, 127, 160, 176, 177
Suceava, 123, 157, 158, 180, 184
Şuici, 15, 16, 28, 29, 68, 115, 147, 151, 156, 168
Suslăneşti,, 22

T

Ţarigrad, 28
Teiu, 29, 33, 113, 119, 145, 160
Teleşti, 29
Tigveni, 29, 72, 114, 127, 156
Ţiţeşti, 72
Topoloveni, 162, 190, 193, 199
Ţuţuleşti, 73, 93, 126, 160

U

Uda, 28, 29, 66, 68, 169, 176, 204
Ungheni, 29, 177
Urlueşti, 69
Urşi, 28, 29, 169

V

Vâlcele, 29, 31, 169
Valea Danului, 177
Valea Iaşului, 63, 115
Valea Mare, 26
Valea Mărului, 29, 114
Valea Ursului, 128, 177
Vălenii de Munte, 182
Vâlsăneşti, 29, 72, 115, 123
Varşovia, 193
Viena, 19, 183, 187, 192
Vitomireşti, 28
Vlădeşti, 23, 28

Z

Zărneşti, 72, 120, 127, 143
Zimnicea, 196

COMENZI – CARTEA PRIN POŞTĂ

EDITURA PARALELA 45
Piteşti, jud. Argeş, cod 110174, str. Fraţii Goleşti 130
Tel./fax: 0248 214 533; 0248 631 439; 0248 631 492
Tel.: 0753 040 444;
0721 247 918.
E-mail: **comenzi@edituraparalela45.ro**
sau accesaţi **www.edituraparalela45.ro**

Tiparul executat la Tipografia Editurii Paralela45

UNIVERSITARIA

Lucrarea domnului Sebastian Tudor reprezintă o contribuție originală la istoria învățământului românesc de până la Primul Război Mondial. Teza este susținută de o amplă cercetare a arhivelor instituțiilor școlare din cele două foste județe, dar și a celor de pe lângă peste 150 de primării și a fondurilor particulare ale profesorilor. De asemenea, trebuie menționate arhive parohiale, mănăstirești și episcopale etc. Acestor surse primare, autorul le-a adăugat colecții de documente editate, publicistica vremii și memorialistica. (...)

Este o contribuție originală la istoria învățământului românesc.

Prof. univ. dr. Liviu MAIOR
Facultatea de Istorie – Universitatea București

ISBN 978-973-47-0631-0